

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**DOKTORA
TEZİ**

**DİASPORADA KİMLİĞİN DÖNÜŞÜMÜ:
AMERİKAN YAHUDİLERİNİN PERSPEKTİFİNDEN
İSRAİL'İN FİLİSTİN POLİTİKASI**

HAMZA YAVUZ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

AĞUSTOS 2022

**DİASPORADA KİMLİĞİN DÖNÜŞÜMÜ: AMERİKAN YAHUDİLERİNİN
PERSPEKTİFİNDEN İSRAİL'İN FİLİSTİN POLİTİKASI**

Hamza YAVUZ

**DOKTORA TEZİ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

AĞUSTOS 2022

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Hamza YAVUZ

..../..../2022

DİASPORADA KİMLİĞİN DÖNÜŞÜMÜ: AMERİKAN YAHUDİLERİNİN
PERSPEKTİFİNDEN İSRAİL’İN FİLİSTİN POLİTİKASI

(Doktora Tezi)

Hamza YAVUZ

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Ağustos 2022

ÖZET

Bazı istisnalarla birlikte tüm Yahudilerin İsrail’e koşulsuz destek sunduğu kanaati oldukça yaygındır. ABD ile İsrail arasındaki ‘özel ilişki’ dolayısıyla, Amerika’daki Yahudi diasporası söz konusu olduğunda bu kanaat daha da güçlenmektedir. 1967 Savaşı’ndan 1970’lerin sonlarına kadar, Amerikan Yahudileri için İsrail’i tereddütsüz desteklemek gerçekten de iyi bir Yahudi olmanın gereği idi. Fakat 1980’lerin başlarından bu tarafa, İsrail’deki bilhassa sağ kanat hükümetlerin Filistin’e/Filistinlilere yönelik eylem ve politikaları, Amerikan Yahudi toplumunun giderek genişleyen bir bölümü tarafından yoğun bir biçimde eleştirilmektedir. Bu tez, Amerikan Yahudilerinin İsrail’in Filistin politikasına yönelik eleştirilerini anlamlı bir bağlam içerisine yerleştirmeyi ve bu eleştirilerin muhtevasını detaylı bir biçimde açığa çıkarmayı amaçlamaktadır. Tezde, eleştirilerin temelinde, Amerikan Yahudilerinin ev sahibi toplumlarıyla etkileşimleri vasıtasıyla deneyimledikleri ve deneyimlemeye devam ettikleri kimlik dönüşümünün yattığı iddia edilmektedir. Kimliğin nasıl dönüştüğü tarif edilirken, Hall, Gilroy ve Clifford’un, diaspora kimliklerinin farklılıkla yürütülen müzakereler yoluyla melezleştiğini ve nihayetsiz ve doğrusallık arz etmeyen bir biçimde yeniden ve yeniden inşa edildiğini savunan görüşlerinden yararlanılmaktadır. Tezde, Amerikan Yahudilerinin deneyimledikleri kimlik dönüşümünün dini ve siyasi boyutlarına odaklanılmaktadır. Zira muhtelif anket araştırmaları, Amerikan Yahudilerinin İsrail-Filistin çatışmasına yaklaşımlarıyla dini ve siyasi kimlikleri arasında yakın bir ilişkinin mevcut olduğunu göstermektedir. Amerikan Yahudilerinin İsrail’in Filistin politikasının hangi yönlerini eleştirdikleri ve bu eleştiriler için hangi gerekçeleri öne sürdükleri ise, Kasım 2017 ile Mart 2018 arasında çeşitli Amerikan Yahudi örgütlerinden temsilcilerle gerçekleştirilen mülakatlar ışığında açıklığa kavuşturulmaya çalışılmaktadır.

Bilim Kodu : 114107

Anahtar Kelimeler : Amerikan Yahudileri, İsrail’in Filistin politikası, Amerikan Yahudi örgütleri, diaspora, kimlik dönüşümü

Sayfa Adedi : 215

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Mehmet Akif OKUR

TRANSFORMATION OF IDENTITY IN THE DIASPORA: ISRAEL'S PALESTINIAN
POLICY FROM THE PERSPECTIVE OF AMERICAN JEWS

(Ph. D. Thesis)

Hamza YAVUZ

GAZİ UNIVERSITY
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES

August 2022

ABSTRACT

It is widely believed that all Jews, with some exceptions, offer unconditional support to Israel. Due to the 'special relationship' between the U.S. and Israel, this belief is even stronger when it comes to the Jewish diaspora in America. From the 1967 War to the late 1970s, for American Jews, unwavering support for Israel was indeed a requirement of being a good Jew. However, since the early 1980s, the actions and policies of especially right-wing governments in Israel towards Palestine/Palestinians have been heavily criticized by a growing segment of the American Jewish community. This thesis aims to place American Jews' criticisms of Israel's Palestinian policy in a meaningful context and to reveal the content of these criticisms in detail. The main argument of the thesis is that behind the criticisms lies the identity transformation American Jews have experienced and continue to experience through their interactions with their host society. In describing how identity is transformed, I draw upon the views of Hall, Gilroy, and Clifford, who argue that diaspora identities are hybridized through negotiations with difference and are constructed and reconstructed in an endless and non-linear way. I focus on the religious and political dimensions of identity transformation experienced by American Jews because various surveys show a close relationship between their views on the Israeli-Palestinian conflict and their religious and political identifications. I try to clarify what aspects of Israel's Palestinian policy are criticized by American Jews and what reasons they put forward for these criticisms in the light of interviews I conducted with representatives of various American Jewish organizations between November 2017 and March 2018.

Science Code : 114107

Key Words : American Jews, Israel's Palestinian Policy, American Jewish organizations, diaspora, identity transformation

Page : 215

Supervisor : Prof. Dr. Mehmet Akif OKUR

TEŞEKKÜR

Destekleri olmasaydı, bu çalışma ortaya çıkmazdı yahut bazı yönleri eksik kalırdı dediğim ve teşekkürü borç bildiğim pek çok isim bulunuyor. Fakat öncelikle, araştırma görevliliğine başladığım günden itibaren yolumu aydınlatan, gerek akademik gerek kişisel yaşamımda desteğini hiçbir zaman esirgemeyen, gerçekleştirdiği her yeni çalışmayla mesleğe ve disipline olan inancımı tazeleyen ve öğrencisi olmaktan her daim onur duyduğum kıymetli hocam Prof. Dr. Mehmet Akif Okur’a teşekkürden ziyade gönül borcum olduğunu belirtmek isterim. Ayrıca İsrail-Filistin çatışmasının Amerikan Yahudi boyutuna dikkatimi çekmeseydi, mülakatlar konusunda teşvik etmeseydi, girdiğim her çıkmazda imdadıma yetişmeseydi ve büyük bir sabır ve anlayış göstermeseydi, bu çalışmayı kesinlikle vücuda getiremezdim. Hocama ne kadar teşekkür etsem azdır.

Kuşkusuz bir doktora tezinin başarıyla neticelendirilmesinde tez izleme komitesi üyelerinin payları çok büyük. Yaptıkları kılavuzluk, verdikleri destek ve en önemlisi de gösterdikleri anlayış için Prof. Dr. Soyalp Tamçelik ve Prof. Dr. Şenol Durgun hocalarıma minnettarım. Gazi Üniversitesinde görev yaptığım dönemde, Soyalp hocamın bölüm başkanlığı altında çalışma, derslerine katılma ve editörlüğünü yürüttüğü kitap projelerinde yer alma fırsatına da eriştim ve ondan çok şey öğrendim. Kendisine ayrıca teşekkür ederim.

Tezi hakkıyla tamamlayabilmem için yurt dışında araştırma yürütmem ve Amerikan Yahudi örgütlerinden temsilcilerle görüşmeler yapmam son derece hayatiydi. 2214-A Yurt Dışı Doktora Sırası Araştırma Burs Programı’na yaptığım başvuruyu kabul ederek bana bu imkânı sunan Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumuna (TÜBİTAK) çok teşekkür ederim.

Tezin yurt dışı ayağıyla ilgili en büyük şansım, Maryland Üniversitesi bünyesindeki Gildenhorn İsrail Araştırmaları Enstitüsünün müdürü Prof. Paul Scham ile tanışmam oldu. Scham aynı zamanda Amerikan Yahudi örgütlerinden Partners for Progressive Israel’in de başkanlığını yürütüyor. Enstitüde sağladığı çalışma ortamıyla, mülakatlara hazırlık aşamasındaki kritik müdahaleleri ve sonrasındaki yönlendirmeleriyle, yapıcı eleştirileriyle ve ayrıca verdiği mülakatla tezime eşsiz bir katkı sundu. Kendisine çok müteşekkirim.

Yeri gelmişken, görüşme teklifimi geri çevirmeyerek değerli vakitlerinin bir bölümünü bana ayıran ve görüşlerini paylaşan, Alan Ronkin'e, David Makovsky'e, Ilya Braverman'a, J. J. Goldberg'e, Michael Koplow'a, Ori Nir'e, Jonah Dov Pesner'a, Ron Kampeas'a, Sarah Brammer-Shlay'e, Seth Morrison'a ve Brad Rothschild'a teşekkürlerimi borç bilirim.

Araştırma görevliliğimin büyük bölümünü Gazi Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümünde geçirdim. Burada isimlerine yer veremediğim, fakat üzerimde emeği olan tüm hocalarıma ve beraber yol yürüdüğüm tüm arkadaşlarıma da bana kattıkları için teşekkürlerimi sunmak isterim. Bununla birlikte, iki ismi ayrıca zikretmeyi de borç bilirim. Prof. Dr. Mehmet Emin Çağırın hocamın derslerinden ve ilmî sohbetlerinden çokça faydalandım. Bildiğimi sandığım birçok şeyi aslında bilmediğimi ve bir bilim insanının önündeki meseleyi ne kadar büyük bir titizlikle incelemesi gerektiğini de kendisinden öğrendim. Minnettarım. Sıkıntılı, sevinçli pek çok ânımızda eşimle gözlerimizin aradığı Arş. Gör. Semra Aksu ise, dostluğuyla bu yorucu süreci keyifli bir yolculuğa çevirdi. Sağ olsun.

Tezin yazım aşamasını esas olarak Kastamonu Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümünde görev yaptığım süre zarfında tamamladım. Tezime eleştirileri ve yorumlarıyla önemli katkılar sunan, anlayışlarını esirgemeyen ve uzunca bir süre bölümün tek araştırma görevlisi olmama rağmen, çalışmalarına vakit ayırabilmem için iş yoğunluğumu mümkün olduğunca azaltmaya gayret eden bölüm hocalarım Doç. Dr. Evren Küçük'e, Doç. Dr. Fırat Yıldız'a, Dr. Öğr. Ü. Elşan İzzetgil'e, Dr. Öğr. Ü. Omca Altın'a, Dr. Öğr. Ü. Şenel Sarsıkoğlu'na, Öğr. Gör. Dr. Murat Yılmaz'a ve ayrıca hepsiyle şu an aynı ortamı paylaşamıyor olsak da desteklerini gördüğüm yine bölümden araştırma görevlisi arkadaşlarım Ömer Yılmaz'a, Nur Seda Temur'a ve Harun Koçak'a teşekkürlerimi borç bilirim. Hatırı sayılır bir süre aynı odayı paylaştığım, sıkıntılarımı ve mutluluklarımı ise paylaşmaya devam ettiğim ve bu süreci sağlıklı bir biçimde atlatabilmeme yardımcı olan Arş. Gör. Abdulgaffar Çiftçi ve Arş. Gör. Murat Zorkun'a ise ayrıca teşekkürlerimi sunmak isterim.

Şüphesiz bu sürecin en ağır yükü, en sevdiklerimin, başta da görevlerimiz dolayısıyla ayrı şehirlerde yaşadığımız eşim ve meslektaşım Özge Yavuz'un omuzlarındaydı. Ayrı geçirdiğimiz uzun vakitlere rağmen tereddütsüz desteğini sürdürdü. Bu sırada bir de Pamir Alp'imiz dünyaya geldi ve benim özlemim, eşimin sorumluluğu ise ikiye katlandı.

Fedakârlıkları, anlayışı ve sabrı için ne kadar teşekkür etsem azdır. Taşıdığımız yükleri hafifletmek için ellerinden gelen her şeyi yapan ailelerimizin ise haklarını ödeyemem. Hepsine minnettarım. Tezimi, uğruna uzun süreler kokusuna hasret kaldığım oğluma ithaf ettiğimi belirtmek istiyorum.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR.....	xii
GİRİŞ	1

1. BÖLÜM

DİASPORA, KİMLİK VE KONSTRÜKTİVİZM

1.1. Diaspora – Kimlik İlişkisi	10
1.1.1. Diaspora Kavramının Evrimi ve Daimî Kimlik Anlayışı Çerçevesinde Muhtevasını Belirleme Çabaları	10
1.1.2. Melez ve Akışkan Kimlikler Bağlamında Bir Diaspora Yaklaşımı	21
1.2. Kültürleşme, Kültürleşme Modelleri ve Alternatif Arayışları	34
1.2.1. Tek Boyutlu Kültürleşme	37
1.2.2. İki Boyutlu Kültürleşme	40
1.2.3. Tarihselliğin ve Melezliğin Işığında Kültürleşme Olgusu	43
1.3. Diasporaları Konstrüktivizmin Anlam Haritasına Dâhil Etme Girişimleri.....	51
1.3.1. Konstrüktivizm ve Sosyal Aktörler Olarak Devletler	55
1.3.2. Devlet Kimliğinin İnşası ve Diasporalar	57

2. BÖLÜM

İZOLASYON YAHUT ASİMİLASYONUN ÖTESİNDE “AMERİKAN-YAHUDİ” KİMLİĞİNİN İNŞASI

2.1. ‘Yeni Dünya’ya Ekilen ‘Eski Dünya’lar: Göçler ve Toplumsal Gövdenin Biçimlenişi	64
2.2. Mezhepsel Kırılmalar	83

Sayfa

2.2.1. Reform Yahudiliği.....	84
2.2.2. Muhafazakâr Yahudilik	88
2.2.3. Ortodoks Yahudilik	91
2.2.4. Güncel Müzakereler	95
2.3. Amerikan Yahudi Liberalizmi ve Teorileri.....	106
2.3.1. Yahudi Değerleri	109
2.3.2. ‘Eski Dünya’ın İzleri	110
2.3.3. Sosyal Dışlanma ve Ayrımcılık.....	113
2.3.4. Siyasi Çıkarlar	114
2.3.5. Yeni Yaklaşımlar.....	117
2.3.6. Değerlendirme	120

3. BÖLÜM

DÖNÜŞEN KİMLİKLERİN İSRAİL’İN FİLİSTİN POLİTİKASINA BAKIŞTAKİ İZDÜŞÜMLERİ

3.1. Amerikan Yahudilerinin Gözünden İsrail: Koşulsuz Desteği Hak Eden Devlet İmajının Çöküşü	123
3.2. Örgüt Düzeyindeki Ayrışmalar	138
3.3. İsrail-Filistin Çatışmasının Temel Bileşenleri ve Amerikan Yahudi Örgütleri	149
3.3.1. Gazze Ablukası ve Operasyonları	150
3.3.2. Batı Şeria’daki Yahudi Yerleşimleri	155
3.3.3. Kudüs’ün Statüsü ve Trump’ın Büyükelçilik Kararı.....	162
3.3.4. Filistinli Mülteciler	169
3.3.5. İsrail’i Barışa Zorlama Gayretleri.....	176
SONUÇ	185
KAYNAKLAR	191
EKLER.....	213

Sayfa

EK-1. Mülakat Soruları	214
ÖZGEÇMİŞ	215

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış bazı kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklama
ADL	Anti-Defamation League
AFSI	Americans for a Safe Israel
AIPAC	American Israel Public Affairs Committee
AJC	American Jewish Committee
APN	Americans for Peace Now
BDS	Boycott, Divestment, Sanctions
BM	Birleşmiş Milletler
CCAR	Central Conference of American Rabbis
CoP	Conference of Presidents of Major American Jewish Organizations
FAZ	Federation of American Zionists
FKÖ	Filistin Kurtuluş Örgütü
HUC	Hebrew Union College
IPF	Israel Policy Forum
JCPA	Jewish Council for Public Affairs
JTS	Jewish Theological Seminary of America
JVP	Jewish Voice for Peace
M.Ö.	Milattan önce
M.S.	Milattan sonra
NJA	New Jewish Agenda
OU	Orthodox Union
PAC	Political Action Committee
PPI	Partners for Progressive Israel
RAC	Religious Action Center of Reform Judaism
RCA	Rabbinical Council of America
RIETS	Rabbi Isaac Elchanan Theological Seminary
RJC	Republican Jewish Coalition
UAHC	Union of American Hebrew Congregations
UNHCR	BM Mülteciler Yüksek Komiserliği

UNRWA	BM'ye bağlı Filistinli Mültecilere Yardım Kuruluşu
URJ	Union for Reform Judaism
ZOA	Zionist Organization of America

GİRİŞ

ABD'nin İsrail Büyükelçiliğinin Tel-Aviv'den Kudüs'e taşınmasının ardından, kararı alan Başkan Donald Trump, Haziran 2018'de, Hristiyan televizyon ağı Trinity Broadcasting Network'te (TBN), Amerikalı siyasetçi Mike Huckabee'ye verdiği röportajda şu sözleri sarf etti: “Size ne diyeceğim, Yahudilere kıyasla evanjeliklerden daha fazla teşekkür telefonu alıyorum, bunu dinleyicilerde ve diğer her şeyde fark ediyorum. Yahudiler bunu takdir ediyor ama evanjelikler Yahudilerden daha fazla takdir ediyor, ki bu inanılmaz.”¹

İran nükleer antlaşmasından çekilme, Kudüs'ü İsrail'in başkenti olarak tanıma ve ABD Büyükelçiliğini Kudüs'e taşıma gibi kampanya sürecindeki İsrail'in çıkarlarıyla örtüşen tüm vaatlerine rağmen, 2016 başkanlık seçimlerinde Cumhuriyetçi Trump, Amerikan Yahudilerinin yalnızca yüzde 24'ünün oyunu almaya muvaffak olabilmiş, buna karşılık yüzde 71 Demokrat aday Hillary Clinton'ı tercih etmişti.² Kudüs'ün başkent olarak tanınması ve Büyükelçiliğin buraya taşınması kararıyla ilgili ise, Amerikan Yahudi Komitesi (American Jewish Committee, AJC) tarafından gerçekleştirilen araştırma, Amerikan Yahudi toplumunun yüzde 46'sının desteğine karşılık, yüzde 47'sinin bu adıma karşı çıktığını gösteriyordu.³

Bu bakımdan, yalnızca kişisel gözlemine mi dayanıyordu bilinmez, fakat Trump'ın tespiti doğrudu. Şaşkınlığı ise, konuyla ilgili olmayan geniş kesimler tarafından da paylaşılan, İsrail liderliğinin ve toplumunun güçlü desteğini alan (AJC'ye göre, İsrail Yahudilerinin yalnızca yüzde 7'sine karşılık yüzde 85'i kararı destekliyordu⁴) böyle bir karara yönelik diaspora Yahudilerinin de benzer tepkiler vereceği varsayımının yanlışlığını bire bir deneyimlemiş olmasından kaynaklanıyordu.

¹ İnternet: Huckabee, M. (June, 2018). “An Exclusive Interview with President Donald Trump”. TBN. Web: <https://www.youtube.com/watch?v=fQf30lPtwrQ> 26 Nisan 2022'de alınmıştır.

² İnternet: Martinez, J. ve Smith, G. A. (November, 2016). “How the Faithful Voted: A Preliminary 2016 Analysis”. Pew Research Center. Web: [How the faithful voted: A preliminary 2016 analysis | Pew Research Center](https://www.pewresearch.org/2016/11/02/how-the-faithful-voted-a-preliminary-2016-analysis/) 26 Nisan 2022'de alınmıştır.

³ İnternet: AJC. (2018a). “AJC Comparative Surveys of Israeli, U.S. Jews Show Some Serious Divisions”. Web: <https://www.ajc.org/news/ajc-comparative-surveys-of-israeli-us-jews-show-some-serious-divisions> 26 Nisan 2022'de alınmıştır.

⁴ AJC, 2018a, “AJC Comparative Surveys of...”

Amerikan Yahudileriyle İsrail arasındaki ayrışma ne Trump'ın Kudüs kararıyla ne de günümüzle sınırlıdır. 1967 Savaşı'ndan 1970'lerin sonlarına kadar süren, İsrail'le aynı çizgide durmanın Yahudiliğin gereği, İsrail'i eleştirmenin ise toplumdan dışlanma sebebi olarak görüldüğü kısa bir dönemin varlığından bahsedilebilir. Fakat siyasi güç merkezinin soldan sağa kayışında kırılma anını teşkil eden 1977 genel seçimlerinden bu tarafa, İsrail hükümetlerinin bilhassa Filistinlilere yönelik izlediği şahin politikalar, liberal değerlerle bağdaşmadığı ve İsrail'in geleceğini tehlikeye attığı gerekçeleriyle, Amerikan Yahudilerinin her yeni vakada şiddeti artan eleştirilerine hedef olmaktadır. Gerek İsrail'in barışı engelleyen politikalarına gerekse bu politikalara koşulsuz destek sunan köklü Amerikan Yahudi kuruluşlarının toplumu temsil iddiasına itiraz eden sol kanat örgütlerin 1980'lerden itibaren sayılarının hızla artması ve Washington'daki karar alıcıları ajandalarının muteberliğine ikna etme yönünde her geçen gün daha yoğun çaba sarf etmeleri de, Amerikan Yahudileriyle İsrail arasındaki ilişkilerin yarım asır öncekinden epey farklı olduğunun en açık göstergelerindendir.

Bu gerçekliğe rağmen, diaspora Yahudilerinin İsrail'in politika ve eylemlerine otomatik destek verdiği yanlışlığının zihinlerdeki yerini korumasında, Amerikan Yahudileriyle ilgili literatürün en hacimli ve dikkatleri en fazla celbeden kısmının, ABD'nin Ortadoğu politikasını, İsrail hükümetlerinin çıkar hesaplamalarıyla uyumlu kılma arayışındaki lobi gruplarını merkezine yerleştiren çalışmalardan müteşekkil oluşunun kuşkusuz önemli bir payı bulunmaktadır. Büyütecın sıklıkla bu gruplar üzerinde gezdirilmesi, fotoğrafın içerisindeki aslında çoğunluğu oluşturan 'diğerleri'nin de benzer saiklerle hareket ettiğı zannını doğurmaktadır.

Diaspora kavramının algılanış ve kullanılış şeklinin de bu yanlışıda önemli bir etkiye sahip olduğu savunulabilir. Nitekim kavramın genellikle, yanına eklemlendiğı etnik grubun, özellikle anavatanla ve grup kimliğiyle ilgili meselelere dair diğer coğrafyalardaki soydaşlarıyla benzer duygu ve düşünceleri paylaştığının ve eylemlerini bu doğrultuda belirlediğinin altını çizme amacına hizmet ettiğı varsayılmaktadır. Ortak yönlerin ağır basmadığı düşünüldüğünde ise diaspora nitelemesine çoğunlukla ihtiyaç duyulmamaktadır. Geçtiğimiz yüzyılın sonlarına doğru anavatan dışındaki yaşamın pek çok çeşidini kapsayacak şekilde kullanılmaya başlayan diaspora kavramının, olguları ayırt etme kabiliyetini yitirmeye yüz tuttuğı gerekçesiyle, Robin Cohen ve William Safran gibi alanın önemli isimleri tarafından, anavatana bağlılık, ev sahibi toplumla sorunlu ilişkiler ve ortak

kimliğin muhafazası gibi kriterler içerisine sıkıştırılmaya çalışılmasının da kavrama yönelik sözü edilen bakışı beslediği belirtilebilir.

Amerikan Yahudileriyle ilgili algı ve gerçeklik arasındaki derin ayrılık, bu çalışmanın gerçekleştirilmesi ihtiyacını doğuran ana faktördür. Elbette Amerikan Yahudilerinin İsrail'e yönelttiği muhalefeti konu edinen çalışmalar bulunmaktadır.⁵ Fakat bu çalışmalar, muhalefetin nedeni olarak, İsrail'in 1977 sonrasında değişen eylem ve politikalarını merkeze yerleştirmekte, Amerikan Yahudi toplumundaki değişimleri ise tarihsel derinliğiyle ele almayı ihmal etmektedirler. Buna ek olarak, mevcut çalışmalar ekseriyetle Amerikan Yahudi toplumu üzerine gerçekleştirilen anket araştırmalarından elde edilen verilerden yararlanmakta, dolayısıyla da muhalefetin muhtevası hakkında detaylı bilgi sunmamaktadırlar. Bu tezde de İsrail kaynaklı nedenlere yer verilmekte; ancak literatürdeki diğer çalışmalardan farklı olarak eleştirilerin ana nedeni, Amerikan Yahudi toplumunun kendi tarihsel gelişiminde aranmaktadır. Ayrıca bununla bağlantılı biçimde, Amerikan Yahudi örgütlerinden temsilcilerle gerçekleştirilen mülakatlar ışığında, Amerikan Yahudilerinin, İsrail'in Filistin'e/Filistinlilere yönelik hangi eylem ve politikalarını hangi gerekçelerle eleştirdikleri sorusu yanıtlanmaya çalışılmaktadır.

Çalışmanın temel tezi, diasporaların kültürel kimliklerinin ev sahibi toplumlarıyla etkileşimleri neticesinde dönüşüme uğradığı ve Amerikan Yahudilerinin İsrail'in Filistin politikasına yönelik eleştirilerinin arkasında da esas olarak deneyimledikleri kimlik dönüşümünün bulunduğuudur. Diaspora kimliklerinin nihayetsiz bir oluş sürecinden geçtiğini ve yanı başlarındaki farklılıkla yoğrularak melezleştiğini öne süren Stuart Hall, Paul Gilroy ve James Clifford'un, diasporalarla ilgili geleneksel anlayışı alt üst eden, fakat gerçek diasporaları ayırt etmeyi amaçlayan kriterler kadar ilgi görmeyen fikirleri ise, dönüşümün gerçekleşme biçimine ilişkin takip edilecek güzergâhı çizmektedir.

Diasporada kültürel kimliğin nasıl dönüştüğüne dair benimsenen pozisyonun daha detaylı ve somut biçimde izah edilebilmesi için kültürleşme alanındaki çalışmalar da mercek altına alınmaktadır. Ancak kültürleri yekpare ve geçirimsiz yapıda gören, orijinal kültür

⁵ Bu çalışmaların bazıları için bkz. Waxman, D. (2016). *Trouble in the Tribe: The American Jewish Conflict over Israel*. Princeton and Oxford: Princeton University Press; Rosenthal, S. T. (2001). *Irreconcilable Differences?: The Waning of the American Jewish Love Affair with Israel*. Hanover and London: Brandeis University Press; Seliktar, O. (2002). *Divided We Stand: American Jews, Israel, and the Peace Process*. Westport, CT: Praeger.

aynıyla varlığını muhafaza ederken yeni kültürün bağımsız bir boyutta edinilebileceğini savunan ve kültürleşmeyi varış noktası olan (asimilasyon ve entegrasyon gibi) doğrusal bir süreç şeklinde değerlendiren John Berry'e ait iki boyutlu kültürleşme modelinin, sosyal alanın ve kültürel değişimin girift mahiyetini kavramaktan hayli uzak olmasına rağmen, alandaki çalışmaların büyük bölümüne kılavuzluk etmeyi sürdürdüğü gözlemlenmektedir. Bu nedenle hâkim kültürleşme yaklaşımına yöneltilen ve kimi durumda saha araştırmalarıyla da desteklenen eleştiriler üzerinden, kültürleşmenin esasen, farklı toplumlar içerisinde yaşayan grupların, karşılaştıkları kültürlerle kendi kültürleri arasında yürüttükleri müzakereler yoluyla yeni ve melez kültürler vücuda getirdikleri, uçsuz, istikrarsız ve bağlama gömülü dinamik bir süreçte işaret ettiği gösterilmeye çalışılmaktadır.

Kimliklerinde meydana gelen dönüşüm, diasporaların, anavatanlarının ulusal kimliklerinde ve dolayısıyla dış politikalarında yaşanabilecek dönüşümde de etkili bir rol oynayabilecekleri ihtimalini gündeme taşımaktadır (Özellikle de hemen hemen İsrail Yahudileri kadar nüfusa sahip ve Ortadoğu'ya yönelik politikası İsrail için son derece önem arz eden bir ülkede yaşayan Amerikan Yahudi toplumu söz konusu olduğunda). Bu düşüncenin temellendirilebilmesi için çalışmanın yönü bu kez, devletlerin kimliklerinin sosyal olarak inşa edildiğini ve çıkarlarının ve eylemlerinin de kimlikleri etrafında şekillendiğini savunan konstrüktivist yaklaşıma çevrilmiştir. Fakat burada da, devlet kimliğinin inşasında iç siyasete kıyasla uluslararası çevrenin çok daha belirleyici olduğunu iddia eden ve devletleri bütüncül aktörler olarak değerlendiren Alexander Wendt'in yarattığı etkiyle, ana akım konstrüktivizmin ulusal kimliğin sınırlarını, devletin sınırlarını esas alarak çizdiği görülmektedir. Diasporaların, anavatanlarının iç siyasetindeki ulusal kimliği belirleme mücadelesinin tarafları olduğunu gösterme gayretinin önündeki bu engelin aşılması içinse, Yossi Shain ve Aharon Barth'ın, mekânsal açıdan devletin dışında bulunan diasporaları kimlik bakımından halkın içinde kabul eden yaklaşımına başvurulmaktadır.

Kültürel kimlikte yaşanan dönüşüm, kuşkusuz edebiyattan mimariye pek çok konu üzerinden incelenebilir. Fakat Amerikan Yahudi toplumu üzerine gerçekleştirilen araştırmaların, dini ve siyasi/ideolojik duruşla İsrail-Filistin çatışmasına bakış arasında ciddi bir bağlantının mevcut olduğunu göstermesi nedeniyle, çalışmada bu iki değişkene yoğunlaşmaktadır.

Tezin öznesi, bir ülkeden diğerine kısa bir zaman aralığında göç etmiş kişilerden ve/veya gruplardan oluşmamaktadır. Esas itibariyle, 17. yüzyılın ortalarından geçtiğimiz yüzyılın ortalarına kadar, Avrupa'nın farklı bölgelerinden farklı zaman dilimlerinde göç etmiş gruplardan (Sefaradlar, Orta ve Doğu Avrupalı Yahudiler) teşekkül etmektedir. Her bir grubun sosyokültürel arka planı, Amerika'da karşılaştığı koşullar ve yürüttüğü kimlik müzakeresi de dolayısıyla farklılık arz etmektedir. Bilhassa dini yaşamdaki ayrışmaların temelinde de bu farklılıklar yatmaktadır. Nitekim tarihsel yolculukları boyunca toplumun büyük bölümünü şemsiyeleri altına almış (ve almayı sürdüren) ve tezde, dini anlamdaki Yahudiliğin farklı tonlarda melezleşen yorumları olarak görülen iki *Amerikan Yahudi* mezhebinden Reformun doğuşunda, 19. yüzyılın ortalarında göç eden Orta Avrupalı Yahudilere, uzun ömürlü olamayabilecek Muhafazakâr hareketin dirilişinde ise, 1880'lerden itibaren göç etmeye başlayan Doğu Avrupalı Yahudilerin Amerika'da yetişmiş çocuklarına rastlanmaktadır. Bu sebeple, önce Amerikan Yahudi toplumunun oluşumu, ilk göçlerden başlanarak ve Avrupa'daki köklere de uzanılarak ele alınmakta ve sonrasında mezheplerin ortaya çıkış süreçleri bu tarihsel akış içerisine yerleştirilerek, geniş toplumla etkileşimleri çerçevesinde geçirdikleri dönüşümlerin izleri günümüze kadar sürülmektedir.

Amerikan Yahudilerinin siyasi açıdan da homojen bir toplum husule getirmedikleri ve siyasi ve dini pozisyonları arasında önemli paralellikler bulunduğu belirtilebilir. Bununla birlikte, toplumun en azından yarısına hitap eden bir dini hareketten bahsedilemiyorken, siyasi ideoloji bakımından liberalizme ve siyasi parti açısından Demokrat Partiye bağlılığın, uzunca bir süredir Amerikan Yahudi siyasetinin öne çıkan özelliği olduğu görülmektedir. Amerikan Yahudilerinin liberal/Demokrat eğilimlerinin nedenleri üzerine geçtiğimiz yüzyılın ortalarından bu tarafa hararetli bir tartışma yürütülmektedir. Zira sosyoekonomik statüleri muhafazakârlara ve Cumhuriyetçilere daha yakın olmalarını gerektirirken, Amerikan Yahudileri aksi yönde bir tutum sergilemektedirler. Ayrıca liberal tercihler konusundaki kararlılıklarıyla diğer coğrafyalardaki soydaşlarından da ayrışmaktadırlar. Bu durum, Amerikan Yahudilerinin kendilerine özgü (ne yalnızca Amerikalı ne de yalnızca Yahudi) bir siyasal kültür inşa ettikleri çıkarımına müsaade etmektedir. Fakat *Amerikan Yahudi* liberalizminin altında yatan nedenlere dair henüz üzerinde uzlaşıya varılmış bir açıklama bulunmamaktadır. Bu bakımdan çalışmada, rakip teorilerin incelenmesiyle ve tezin perspektifi doğrultusunda hangi teorinin daha makul bulunduğuyla gerekçelendirilmesiyle yetinilmektedir.

Amerikan Yahudilerinin “yeni” kimliklerinin merceğinden İsrail-Filistin çatışmasını nasıl gördükleriyle ilgili, çeşitli anket araştırmalarından elde edilen sayısal verilerle genel bir kanaate ulaşılabilir. Tezde de, toplumun genelinin veya belirli kesimlerinin muhtelif meselelere dair ne düşündüklerinin gösterilebilmesi için bu tür verilerden sıkça faydalanılmaktadır. Fakat bu araştırmalar doğal olarak çalışmada arzu edilen kapsamda ve derinlikte bilgi sunmamaktadır.

Bu eksiklikten yola çıkılarak çalışmada nitel araştırma yöntemi benimsenmiş ve ABD’de bulunan Eylül 2017 ile Mart 2018 arasındaki 6 aylık süre zarfında, Washington, D.C., Maryland ve New York’ta, büyük bölümü sol kanat Amerikan Yahudi örgütlerinin temsilcileri olmak üzere toplamda 12 kişiyle (9’u yüz yüze, 3’ü Skype üzerinden) yarı yapılandırılmış mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Mülakat talepleri e-posta yoluyla iletilmiştir. Görüşmeler, sonrasında yazıya dökülmek üzere, katılımcıların müsaadeleriyle ses kayıt cihazı kullanılarak kaydedilmiştir. Görüşmeler sırasında katılımcılara, İsrail’in Gazze ablukası ve operasyonları, Batı Şeria’da izlenen yerleşim politikası, Kudüs’ün statüsü ve geleceği, Filistinli mülteciler, İsrail-Filistin çatışmasının çözümünde hangi yolun (iki devlet, tek devlet, iki uluslu tek devlet vs.) benimsenmesi gerektiği ve Amerikan Yahudilerinin muhtemel bir çözüme ulaşmada ne tür bir rol oynamaları gerektiğiyle ilgili düşüncelerinin yanı sıra örgütlerinin, savunduğu çözüm yolunun hayata geçmesi yönünde hangi faaliyetlerde bulunduğu sorulmuştur.⁶

Amerikan Yahudi toplumunun çalışmanın odağındaki kesiminin (yani siyasi ve dini bakımdan daha liberal kesimin) görüşlerini temsil ettikleri düşünüldüğü için merkezin solunda konumlanan örgütlerle görüşmeler yapılması öncelenmiştir. Bununla birlikte, daha tarafsız bir çalışma ortaya koyulabilmesi adına siyasi yelpazenin merkezinde ve sağında yer alan ve önemli görülen bazı örgütlere de mülakat talebi iletilmiştir. Ancak merkezdeki bir örgüt dışında taleplere olumlu yanıtlar alınamamıştır. Bu nedenle merkez (temsilcisiyle görüşülen Amerikan Yahudi Komitesi haricindeki) ve sağ örgütlerin yukarıda sıralanan meselelere ilişkin pozisyonları, açık kaynaklardan yararlanılarak yansıtılmaya çalışılmaktadır.

Ayrıca gerçekleştirilen mülakatlardan 3’üne çalışmada yer veril(e)mediği de ifade edilmelidir. Ameinu isimli sol örgütün Politika ve Müdafaa Komitesi Başkanı Brad

⁶ Mülakat sorularına çalışmanın sonunda yer alan ‘ekler’ kısmından ulaşılabilir.

Rothschild ile yapılan görüşme teknik sorunlardan ötürü anlaşılabilir netlikte kaydedilememiştir. Diğerleri ise, iki önemli gazeteci Ron Kampeas ve J. J. Goldberg ile gerçekleştirilen görüşmelerdir. Bu isimlerin cevaplarında kendi görüşlerinden ziyade meselelerin tarihsel yönlerine ağırlık vermeleri, buna ek olarak çalışmada örgütlerin ön planda tutulmasına gayret edilmesi gerekçeleriyle söz konusu görüşmeler kapsama dâhil edilmemiştir.

Çalışmanın bilhassa, İsrail'in Filistin'e/Filistinlilere yönelik izlediği politikaların Amerikan Yahudilerinin önemli bir bölümü tarafından onaylanmadığını, bire bir görüşmelerden elde edilen ampirik verilere dayanarak göstermesi bakımından önem arz ettiği belirtilebilir. Böylelikle çalışma, bir yandan İsrail'e meşruiyet zemini sağlayan, Filistin meselesine ilişkin benimsediği tutuma Yahudi dünyasının kahir ekseriyetinin hak ve destek verdiği algısının/yanılgısının kırılmasına katkı sunmakta diğer yandan da Amerikan Yahudilerinin İsrail-Filistin çatışmasının çözüme kavuşturulmasında hayatî bir rol oynayabilecekleri ihtimaline işaret etmektedir. Ayrıca tezin, Türkçe literatürdeki, Amerikan Yahudi toplumunun tarihsel evrimini teorik bir çerçeve içerisinde inceleyen ilk çalışma olması hasebiyle ülkemizdeki alana yönelik akademik ilgiyi artıracakı düşünülmektedir.

Bu noktada çalışmanın kapsam ve sınırlılıklarına da dikkat çekilmesinde yarar vardır. Elbette ABD dışındaki – Fransa, Kanada ve İngiltere gibi Yahudi nüfusunun yoğun olduğu ülkelerdeki – Yahudi diasporaları da çalışmanın kapsamına dâhil edilebilirdi. Zira İsrail'in Filistin meselesini ele alış tarzı, Yahudi dünyasının yalnızca Amerika'daki parçasında rahatsızlığa yol açmamaktadır. Fakat zaman ve maliyet gibi kısıtlılıklar, saha araştırmasını diğer ülkelere genişletmeyi ziyadesiyle güçleştirmiştir. Ayrıca Amerikan Yahudilerinin, İsrail dışındaki sayıca en büyük Yahudi toplumunu teşkil etme, İsrail üzerinde en fazla nüfuza sahip devletin vatandaşlığında bulunma, siyasi, ekonomik vs. yönlerden ülkelerindeki en etkin gruplardan biri olma ve İsrail'in politikalarından duydukları rahatsızlığı diğer ülkelerdeki soydaşlarına kıyasla çok daha güçlü biçimde dile getirme gibi vasıfları, ancak müstakil olarak layıkıyla ele alınabilecekleri kanaatini doğurmuştur. Diğer açıdan bakıldığında ise, İsrail hükümetlerinin, kamusal alanda da pek çok kısıtlamayı beraberinde getiren dini yaşam üzerindeki ultra-Ortodoks hakimiyetine müsaade etmelerinin yahut bilhassa bölge ülkeleriyle yaşanan sorunları diplomasiden ziyade güvenlikçi yöntemlerle çözme arayışına girişmelerinin de Amerikan Yahudileri tarafından eleştirildiği görülmektedir. Ancak hem eleştirilerin İsrail'in Filistin politikası üzerinde yoğunlaşması

hem de çalışmanın odağının dağılmasından endişe duyulması gerekçeleriyle, diğer eleştiri konuları kapsam dışı bırakılmıştır. Son olarak, yukarıda da değinildiği gibi, İsrail'e yönelik eleştirilere hoşgörüyle yaklaşmayan merkez ve sağ örgütlerle arzulanan sayıda görüşme yapılamamasının, çalışmanın temel sınırlılığını oluşturduğu ifade edilebilir.

Toparlamak gerekirse, tezin kavramsal ve teorik zeminini oluşturan birinci bölümünde, ev sahibi topluma rağmen soydaşlarla paylaşılan kimliğin sürdürülmesine vurgu yapan geleneksel diaspora anlayışı ters yüz edilerek, diasporaların aslında, kimlikleri dönüşen ve koşullar elverdiğinde anavatanlarının kimliklerini de dönüştürme potansiyeli taşıyan aktörler olduğu gösterilmeye çalışılmaktadır. Ayrıca diaspora kimliklerinin nasıl dönüştüğü sorusuna anlamlı ve ayrıntılı bir yanıt üretme arayışına girilmektedir.

İkinci bölümde öncelikle, 'Eski Dünya'dan farklı tecrübelerle göç eden Yahudilerin Amerikan Yahudi toplumunu vücuda getiriş süreci ele alınmaktadır. Bölümün kalan kısmında ise, Amerikan Yahudilerinin, kendilerini hem soydaşlarından hem de vatandaşlarından ayırtıran dini ve siyasi kimliklerini, hangi müzakereler neticesinde günümüzdeki formlarına kavuşturdukları incelenmektedir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde, dini ve siyasi yaşamlarında deneyimledikleri değişimlerin, Amerikan Yahudilerinin İsrail'in Filistin politikasına yaklaşımlarına nasıl yansıdığı sorusuna cevap aranmaktadır. Bu doğrultuda ilk iki kısımda, Amerikan Yahudilerinin, "yeni" kimlikleriyle İsrail'in Filistinlilere yönelik eylem ve politikalarının çatıştığını fark ediş ve örgütsel düzeyde buna karşı eyleme geçiş süreçleri mercek altına yatırılmaktadır. Son kısımda ise, gerçekleştirilen mülakatlar eşliğinde, Amerikan Yahudi örgütlerinin İsrail-Filistin çatışmasını meydana getiren temel meselelere nasıl baktıkları ve barış arayışındaki sol örgütlerin, bu uğurda toplumlarına ne tür roller attettikleri ve kendilerinin neler yaptıkları anlaşılmaya çalışılmaktadır.

1. BÖLÜM

DİASPORA, KİMLİK VE KONSTRÜKTİVİZM

Diasporaların, kendilerine ev sahipliği yapan toplumlarla aralarına ‘kimlik duvarları’ örerek, diğer coğrafyalardaki soydaşlarıyla ‘aynı’ kalma yönünde güçlü bir irade gösterdikleri ve böylelikle sıradan göçmenlerden ayrıştıkları şeklinde yaygın bir kanaatin mevcut olduğundan bahsedilebilir. Bu kanaat, diasporaların, anavatanlarının temel dış politika meselelerine dair takındıkları tavırların sınır ötesindeki savunucuları olarak görülmelerini de beraberinde getirmektedir. Bununla birlikte, diaspora kavramının en fazla çağrıştırdığı etnik gruplardan biri olan Amerikan Yahudilerinin gittikçe büyüyen bir kısmının, İsrail’in Filistin’e/Filistinlilere yönelik eylem ve politikalarını, kendi değerleriyle bağdaştıramadığı için eleştirdiğine de şahitlik edilmektedir.

Diasporalara atfedilen aynılığı muhafaza etme misyonuyla istisna olarak değerlendirilemeyecek bu vakıa arasındaki çelişki, Caryn Aviv ve David Shneer’in *Yeni Yahudiler: Yahudi Diasporasının Sonu*⁷ adlı eserlerinde İsrail dışındaki tüm Yahudiler için önerdikleri gibi, Amerikan Yahudileri için diaspora kavramına başvurmadan vazgeçmekle, kavrama farklı bir perspektiften yaklaşmak arasında bir tercih yapmaya zorlamaktadır.

Kavrama yönelik bakışın değişmesi gerektiği inancıyla bölüme ikinci yol seçilerek başlanmaktadır. Bu doğrultuda öncelikle, kimliğin muhafazasına vurgu yapan diaspora anlayışının karşısına, diasporaları, kültürel kimlikleri kaçınılmaz ve daimî biçimde dönüşen, melezleşen aktörler olarak gören yaklaşımlar çıkarılmaktadır. Ardından kültürleşme tartışmalarına girilerek, kültürel kimliğin nasıl dönüştüğü (ve nasıl dönüşmediği) detaylı ve somut biçimde tarif edilmeye çalışılmaktadır. Son kısımda ise, dönüşen diasporaların anavatanlarının dış politikasını da dönüştürebileceklerini gösterme gayesiyle, konstrüktivist yaklaşım içerisinde diasporalara yer açmayı hedefleyen çalışmalara kulak verilmektedir.

⁷ Aviv, C. and Shneer, D. (2005). *New Jews: The End of the Jewish Diaspora*. New York and London: New York University Press.

1.1. Diaspora – Kimlik İlişkisi

1.1.1. Diaspora Kavramının Evrimi ve Daimî Kimlik Anlayışı Çerçevesinde Muhtevasını Belirleme Çabaları

Genellikle kadim sıfatı ile nitelenen ‘diaspora’ kelimesinin tarihsel köklerine dair kesinlik içeren bir yargıda bulunmak oldukça zordur. Zira kelimenin ilk olarak ne zaman ve hangi bağlamda kullanıldığı meselesi literatürde oldukça tartışmalıdır. Bununla birlikte kelimenin, Yunanca bir uçtan bir uca (through) veya öbür tarafa, öteye (over) anlamlarına gelen *dia* ile tohum ekmek (to sow) veya dağılmak, saçılmak (to scatter) manalarındaki *speiro/speirein* sözcüklerinin birleşiminden meydana gelen *diaspeiro/diaspeirein* fiilinden türediği⁸ hususunun ortak kanaati teşkil ettiğini belirtmek mümkündür.

Bu etimolojik gerçeklikten hareketle İngiliz sosyolog Robin Cohen, diaspora teriminin evvela milattan önce (M.Ö.) 800 ila 600 yılları arasında Ön Asya ve Akdeniz üzerindeki Yunan kolonileşmesini tarif etmek maksadıyla kullanıldığını savunmaktadır. Cohen, her ne kadar yoksulluk, aşırı nüfus ve devletlerarası savaşların bir sonucu olarak Ön Asya’ya yerleşen Yunanlıların varlığından bahsedebilsek de, ‘diaspora’nın o dönemde olumlu bir çağrışıma sahip olduğunu ve yağma yoluyla genişleme, askeri zapt, kolonileşme ve göçün Yunan diasporasının ağır basan özellikleri olduğunu ileri sürmektedir.⁹

Ancak Martin Baumann¹⁰ ve Stephane Dufoix¹¹, Cohen’in bu argümanını tarihsel ve semantik hakikatlerle bağdaşmadığı gerekçesiyle eleştirmektedirler. Nitekim her iki isim de, antik dönemde Yunan kolonileşmesini ve ülke dışındaki yerleşimi tarif etmek amacıyla en sık başvurulan kelimenin esasen *apoikia* olduğunu ve Cohen’in öne sürdüğü tezin, kelimenin

⁸ Kenny, K. (2013). *Diaspora: A Very Short Introduction*. New York: Oxford University Press, 1. Bölüm, 3. Paragraf; Sheffer, G. (2003). *Diaspora Politics: At Home Abroad*. New York: Cambridge University Press, 9.

⁹ Cohen, R. (1995). “Rethinking ‘Babylon’: Iconoclastic Conceptions of the Diasporic Experience”. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 21(1), 6; Cohen, R. (1996). “Diasporas and the Nation State: From Victims to Challengers”. *International Affairs*, 72(3), 507-508; Cohen, R. (1997). *Global Diasporas: An Introduction*. Taylor & Francis e-Library (2001), 2.

¹⁰ Baumann, M. (2000). “Diaspora: Genealogies of Semantics and Transcultural Comparison”. *Numen*, 47(3), 315-316.

¹¹ Dufoix, S. (2009). “Deconstructing and Reconstructing “Diaspora”: A Study in Socio-Historical Semantics”. E. Ben-Rafael ve Y. Sternberg (Editörler). *Transnationalism: Diasporas and the Advent of a New (Dis)order*. Leiden and Boston: Brill, 48-49.

orijinal anlamını gönüllü göçlerle bağlantılı hale getirerek Yahudi tarihi ile diaspora dili arasındaki ilişkiyi kopardığını savunmaktadırlar.

Rainer Münz, Rainer Ohliger¹², Gabriel Sheffer¹³, Khachig Tölölyan¹⁴ ve Baumann¹⁵ gibi isimlerin paylaştığı bir diğer görüş ise, diaspora kavramının ilk olarak M.Ö. 5. yüzyılda Tukidides başta olmak üzere çeşitli Yunan yazarlar tarafından kullanıldığı şeklindedir. Bu görüş temellendirilirken genellikle, *Peloponez Savaşı'nın Tarihi* (History of the Peloponnesian War) isimli eserinde Tukidides'in, *Aegina* halkının topraklarından çıkarılarak Yunan dünyası içerisinde dağılmasını tasvir etmek için 'diaspora' kavramına başvurduğuna dikkat çekilmektedir. Bu bakımdan, kavramın ilk kullanımlarında olumsuz bir çağrışıma sahip olduğu vurgulanmaktadır.

Tartışmanın diğer tarafında bulunan Dufoix, bu yaklaşımı da Cohen'in argümanı ile benzer bir biçimde kavramın aşırı Yunanlaştırılması olarak yorumlamakta, bu kez de kavrama olumsuz fakat 'Yahudi olmayan' bir mana yüklendiğini ifade etmektedir. Dufoix bu durumun, en geç M.Ö. 5. yüzyılda Yunancada kullanıldığı kesin olarak bilinen *diaspeiro* fiilinden kaynaklandığını; ancak her ne kadar anlamlarından birisi dağılma (dispersion) olsa da, bu fiilin herhangi spesifik olumsuz bir çağrışıma sahip olmadığını belirtmektedir. Dahası, Tukidides'in 'diaspora' kavramını hiç kullanmadığını; *Peloponez Savaşı'nın* çevirilerinde dağılmak veya saçılmak anlamlarına gelen kelimeler kullanılmış olsa da, buradaki orijinal Yunanca fiilin *diaspeiro* değil, *speiro* olduğunu savunmaktadır.¹⁶

Dufoix'ya göre, 'diaspora' kelimesi ilk olarak M.Ö. 3. yüzyılda İskenderiye'deki yetmiş Yahudi bilgin tarafından gerçekleştirilen ve bu nedenle de 'Yetmişler Tercümesi' (Septuagint) olarak adlandırılan Eski Ahit'in Yunanca çevirisinde belirlemektedir. Dufoix,

¹² Ohliger, R. ve Münz, R. (2003). "Diasporas and Ethnic Migrants in Twentieth-Century Europe: A Comparative Perspective", R. Münz ve R. Ohliger (Editörler). *Diasporas and Ethnic Migrants: Germany, Israel and Post-Soviet Successor States in Comparative Perspective*. Taylor & Francis e-Library (2005), 2.

¹³ Sheffer, 2003, 9.

¹⁴ Tölölyan, K. (1996). "Rethinking Diaspora(s): Stateless Power in the Transnational Moment". *Diaspora: A Journal of Transnational Studies*, 5(1), 10.

¹⁵ Baumann da diasporanın ilk olarak M.Ö. 5. yüzyılda klasik filozoflar ve Helenist yazarlar tarafından kullanıldığını ve bu kullanımlarında olumsuz bir çağrışıma sahip olduğunu savunmaktadır. Ancak diğer isimlerden farklı olarak, kavramın bu dönemde coğrafi bir alanı veya sosyolojik bir grubu ima etmediğini, birbirleriyle tekrar ilişkiye geçmemek üzere pek çok parçaya ayrılma sürecine atfen teknik anlamda (atomlar gibi) kullanıldığını belirtmektedir. Baumann'a göre, 'Vaadedilmiş Topraklar' dışındaki Yahudi varlığıyla ilişki olarak ise diaspora kavramı ilk olarak Yetmişler Tercümesi'nde (Septuagint) karşımıza çıkmaktadır. Baumann, 2000, 316; Baumann, M. (2010). "Exile", K. Knott ve S. McLoughlin (Editörler). *Diasporas: Concepts, Intersections, Identities*. London and New York: Zed Books, 20-21.

¹⁶ Dufoix, 2009, 49-50.

‘diaspora’nın çeviriyi yapan kişilerin türettikleri yeni bir kelime olduğunu ifade etmektedir.¹⁷ Ancak burada diaspora kavramına, Kudüs’ün M.Ö. 586 yılında II. Nebukadnezar tarafından yıkılmasının ardından Yahudilerin yaşadığı Babil sürgünü/esareti veya diğer herhangi bir tarihsel hadise kastedilerek değil, Tanrı’nın buyruklarına uymamaları halinde Yahudilerin karşı karşıya kalacakları dağılma uyarısına atfen başvurulduğunu söylemektedir¹⁸: “Rab seni düşmanlarının karşısında bozguna uğratacak; onlara karşı bir yoldan çıkacaksın ve onlardan yedi yoldan kaçacaksın; yeryüzünün tüm krallıklarında bir diaspora olacaksın.”¹⁹

Dufoix ayrıca bu durumla bağlantılı olarak, ‘diaspora’nın genellikle hatalı bir biçimde İbranice *Galut* mefhumunun Yunancadaki karşılığı olarak varsayıldığını, ancak *Galut*’un Yahudi halkının Babil’de yaşadığı fiili ve tarihsel sürgünü ifade ettiğini, ‘diaspora’ kavramının ise yukarıda da değinildiği gibi fiili değil, potansiyel bir dağılmaya işaret ettiğini belirtmektedir. Diğer bir deyişle, *Galut* insanlık alemine aitken, ‘diaspora’ ilahi alemin bir parçasıdır. Bununla birlikte milattan sonra (M.S.) 70 yılında İkinci Tapınağın Romalılar tarafından yıkılmasıyla ve bilhassa da M.S. 135’te Yahudilerin Roma’ya karşı başlattığı Bar Kokhba ayaklanmasının başarısızlıkla sonuçlanmasının ardından bu iki kavram arasındaki ayrım ortadan kalkmıştır. Nitekim Yahudilerin siyasi merkezlerinin yok oluşu ve çoğu Yahudi’nin Filistin’den göç etmek durumunda kalışı, Eski Ahit’te bahsi geçen ilahi ceza olarak yorumlanmış ve Tapınağı yıkan esas öznenin Tanrı’nın kendisi olduğu, Roma’nın ise yalnızca Tanrı’nın Yahudilere yönelik gazabının bir vasıtası olduğu düşünülmüştür.²⁰

Her ne kadar tarihsel kökleri ile ilgili bir görüş birliği olmasa da, diaspora kavramının görece yakın bir geçmişe kadar esas itibarıyla Yahudi halkının tarihsel deneyimlerine işaret eden spesifik ve sınırlı bir anlama sahip olduğu hususu literatürde genel olarak kabul görmektedir.²¹ Bununla birlikte, 1960’ların sonlarına kadar Batılı bilim insanlarının Yahudi

¹⁷ Dufoix, S. (2008). *Diasporas*. Berkeley, CA: University of California Press, 4; Dufoix, 2009, 49.

¹⁸ Dufoix, 2008, 4.

¹⁹ Tesniye (Deuteronomy) 28:25, bkz. İnternet: Oxford English Dictionary. “Diaspora”. Web: <https://en.oxforddictionaries.com/definition/diaspora> 19 Şubat 2019’da alınmıştır; Peters, M. K. H. (2009). “Deuteronomion”. A. Pietersma ve B. G. Wright (Editörler). *A New English Translation of the Septuagint*. New York: Oxford University Press, 166.

²⁰ Dufoix, 2009, 50-55.

²¹ Butler, K. D. (2001). “Defining Diaspora, Refining a Discourse”. *Diaspora: A Journal of Transnational Studies*, 10(2), 189; Brubaker, R. (2005). “The ‘Diaspora’ Diaspora”. *Ethnic and Racial Studies*, 28(1), 2; Faist, T. (2010). “Diaspora and Transnationalism: What Kind of Dance Partners?”. R. Bauböck ve T. Faist (Editörler). *Diaspora and Transnationalism: Concepts, Theories and Methods*. Imiscoe Research. Amsterdam: Amsterdam University Press, 12; Kenny, 2013, 1. Bölüm, 1. Paragraf; Sheffer, 2003, 8-9; Tölölyan, 1996, 11-12.

diasporasını paradigmatik bir vaka olarak değerlendirirken, Yunan ve Ermeni dağılmalarını da bunun kayda değer iki örneği olarak ele aldıklarını²² eklemekte fayda vardır. Yahudi deneyimi ile diaspora kavramı arasındaki sıkı ilişkinin son dönemlere kadar varlığını muhafaza ettiğini, köklü geçmişe sahip sözlüklerin yakın tarihli ‘diaspora’ tanımlamalarında gözlemlemek mümkündür. Örneğin, 1975 yılında *Webster's New Collegiate Dictionary* ‘diaspora’ terimini “Babil sürgününün ardından Filistin’in dışına dağılmış Yahudi kolonilerinin yerleşimi”, “Yahudilerin Filistin dışında yerleştiği bölge” ve “Filistin veya modern İsrail dışında yaşayan Yahudiler” şeklinde tanımlamıştır. Benzer bir biçimde, 1993’teki baskısına kadar *New Shorter Oxford English Dictionary* de kavramı, “Yahudilerin, Musevi olmayan uluslar arasında dağılması” ve “Kitab-ı Mukaddes’te geçen İsrail toprağı dışında yaşayan tüm Yahudiler” olarak tarif etmiştir. Sözlük ilk defa bu baskısında “geleneksel vatanları dışında yaşayan insanların durumu” ifadesini kavramın anlamına dâhil etmiştir.²³

Genel nitelikteki sözlüklerde 20. yüzyılın son çeyreğine kadar münhasıran Yahudileri kasteden tariflerin yaygın olduğu görülmekle birlikte, sosyal bilimlerde 20. yüzyılın ikinci çeyreğinden itibaren diaspora kavramının Yahudiler dışındaki topluluklar için de kullanılışına şahit olunmaktadır. Bunun en dikkate değer örneği, Sosyal Bilimler Ansiklopedisi’nin (*Encyclopedia of the Social Sciences*) 1931 baskısında tarihçi Simon Dubnow’un kaleme aldığı ‘diaspora’ maddesidir:

Diaspora, kendi devletinden veya ülkesinden ayrılan ve diğer uluslar arasında dağılan, ancak ulusal kültürünü muhafaza eden bir ulus veya bir ulusun parçası için kullanılan Yunanca bir terimdir. Bir bakıma Magna Graecia, antik Roma İmparatorluğu’ndaki bir Yunan diasporasını teşkil etmiştir. Ayrıca diasporanın tipik bir örneğini, büyük bir kısmı yüzyıllar boyunca gönüllü olarak küçük ulusal toprakları dışında yaşayan Ermeniler oluşturmaktadır. Ancak genel olarak terim Yahudi halkının Filistin dışında ikamet eden kısmına istinaden kullanılmaktadır.²⁴

Dubnow’un tarifinden hareketle, sosyolog Robert Park da 1939 yılında kavramın kullanımını genişleterek Asyalılara uygulamıştır: “Şayet bu terimi yalnızca halkların dağılması durumunu değil, dağılma yerini de belirtmek için kullanabilirsem, şu anda diasporada yaşayan 16,000,000 ile 17,000,000 arasında Asya kökenli insan

²² Tölölyan, 1996, 9.

²³ Sheffer, 2003, 9.

²⁴ Dubnow, S. (1931). “Diaspora”, *Encyclopedia of the Social Sciences*, 4. Cilt. New York: Macmillan, 126, Aktaran, Dufoix, 2008, 17.

bulunmaktadır.”²⁵ Bu bakımdan Dubnow’un metninin tedrici bir biçimde gerek kavramın sekülerleşmesinde gerekse de Yahudi halkının tarihsel deneyiminden ayrışmasında önemli bir rol oynadığı savunulabilir. Bununla birlikte, mevzubahis ansiklopedinin 1968 baskısından Dubnow’un ‘diaspora’ maddesi çıkarılmış ve ancak 2001’de Robin Cohen tarafından yazılan yeni bir madde ansiklopedi kapsamına dahil edilmiştir.²⁶

Kavramın kullanımının esas olarak 1960’ların ortalarından itibaren farklı grupları da kapsayacak ölçüde genişlediğini ifade edebiliriz. Örneğin 1965 yılındaki *Negritude or Black Cultural Nationalism* isimli makalesinde Abiola Irele, Eski Ahit’in Yahudilerinin tarihi ile siyahi kölelerin tarihi arasındaki benzerliğe dikkat çekerek ‘siyahi diaspora’ ifadesine yer vermiştir.²⁷ Yine, Ekim 1965’te Darüsselam’da düzenlenen Uluslararası Afrikalı Tarihçiler Kongresi’nde sunduğu *The African Abroad or the African Diaspora* başlıklı ünlü bildirisinde George Shepperson, Yahudi deneyiminden yola çıkarak “Afrika diasporası” mefhumunu gündeme taşımıştır:

Her ne kadar zenciler olarak adlandırılan Afrika’nın koyu tenli halkları yeryüzünün tüm krallıklarına ve ülkelerine dağılmıştır denilemse de, muhakkak bunların çok büyük bir kısmına göç etmişlerdir. Üstelik onları ülke dışına sürükleyen kölelik ve emperyalizm gibi etkenler Yahudileri dağıtanlara da benzemektedir. Bu nedenle, Batı yarıkürede 1946’da yapılan bir hesaba göre 41 milyondan fazla Afrika kökenlinin peyda olmasından sorumlu büyük hareketin bir tasviri olarak “Afrika Diasporası” ibaresinin neden güncellik kazandığını kavramak zor değildir.²⁸

Benzer bir biçimde, diaspora kavramı Filistinlilerle ilişkili olarak ilk kez 1965 yılındaki bir Birleşmiş Milletler (BM) raporunda geçmiştir. Ancak ‘Filistin diasporası’ tabiri yaygın olarak 1973 Yom Kippur Savaşı’nın ardından kullanılmaya başlamıştır.²⁹

²⁵ Park, R. (1939). “The Nature of Race Relations”, L. Copeland vd. (Editörler). *Race Relations and the Race Problem*. Durham, NC: Duke University Press, 28, Aktaran, Dufoix, 2008, 18.

²⁶ Dufoix, 2008, 17-18.

²⁷ Irele, A. (1965). “Negritude or Black Cultural Nationalism”. *The Journal of Modern African Studies*, 3(3), 326.

²⁸ Shepperson, G. (1968). “The African Abroad or the African Diaspora”, T. O. Ranger (Editör). *Emerging Themes of African History*. Nairobi: East African Publishing House, 152, Aktaran, Edwards, B. H. (2001). “The Uses of Diaspora”. *Social Text* 66, 19(1), 51-52. Dufoix, Yahudiler ile siyahi halklar arasında gerek uzak coğrafyalara dağılma gerekse de anayurda dönüş bağlamında kavramın kullanılmasından çok daha önce benzerlikler kurulduğunu ifade etmektedir. Hatta 1900’lerin başlarında dahi, Yahudi tarihi ile siyahilerin tarihi arasında paralellik kurmak ya da her iki grubun da yaşadıkları ülkelerde karşı karşıya kaldıkları ayrımcılığa işaret etmek maksadıyla “Zenci diasporası” gibi kavramların kullanıldığını, ancak 1950’ler ve 60’lara kadar bu kullanımların yaygınlaşmadığını belirtmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Dufoix, 2008, 10-13.

²⁹ Dufoix, 2008, 19-20.

Diaspora şemsiyesi altına dâhil edilen grupların artış göstermesiyle eş zamanlı olarak, kavramı esnek bir biçimde tanımlayan çalışmalar da yoğunluk kazanmıştır. Siyaset bilimci John Armstrong 1976'da yayımlanan *Mobilized and Proletarian Diasporas* isimli makalesinde diasporayı, “belirli bir siyasi birim içerisindeki ülkesel bir merkezden yoksun, yani bu siyasi birimin dört bir yanı boyunca nispeten küçük bir azınlık olarak bulunan her etnik topluluk” şeklinde tarif etmiştir.³⁰ Gabriel Sheffer da 1986'daki *A New Field of Study: Modern Diasporas in International Politics* başlıklı çalışmasında şöyle bir tanımlama yapmaktadır: “Modern diasporalar, ev sahibi ülkelerde ikamet eden ve eylemde bulunan, bununla birlikte köken ülkeleriyle – anavatanlarıyla – güçlü duygusal ve maddi bağlarını sürdüren göçmen kökenli etnik azınlık gruplarıdır.”³¹ Kavramın sınırlarını oldukça belirsiz bırakan, dolayısıyla belki de yoruma en açık tarif Walker Conner'dan gelmiştir. Sheffer ile aynı editöryal çalışmada yayımlanan makalesinde Conner, dünya nüfusunun yoğun göçlere rağmen nispeten küçük bir yüzdesi dışındakilerin halen etnik bir anavatanda yaşadığını ve bu minvalde işlevsel bir diaspora tanımının “anavatani dışında yaşayan halk kesimi” olabileceğini ifade etmektedir.³²

Paradigmatik bir model olarak Yahudi diasporasına gönderme yapmaya gerek duymayan bu tanımlamalardan yola çıkarak, 1970'lerin sonlarından itibaren kavramın artık gönüllü göçleri de ihtiva eden bir yapıya büründüğünü söyleyebiliriz. Mesela Sheffer, Avrupa'ya, Basra Körfezi'ne ve Kuzey Amerika'ya yönelik son dönemdeki yoğun işgücü göçlerinin bir sonucu olarak sürekli yeni diasporaların vücuda geldiğini; Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Hispaniklerin, Körfez bölgesindeki Pakistanlıların ve Filistinlilerin, Batı Avrupa'daki Türklerin ve ABD'deki ve Kanada'daki İsraillilerin kendilerini bu ülkelerde yeni diasporalar olarak tanımladıklarını belirtmektedir.³³ Diasporanın, ülke dışına göçün pek çok çeşidini kapsar hale geldiğini gösteren en belirgin örneklerinden bir diğeri de şüphesiz, 1991'de neşredilmeye başlayan *Diaspora: A Journal of Transnational Studies*'in editörü Khachig Tölölyan'ın derginin ilk sayısı için kaleme aldığı makalesinde sarf ettiği şu cümledir:

³⁰ Armstrong, J. A. (1976). “Mobilized and Proletarian Diasporas”. *The American Political Science Review*, 70(2), 393.

³¹ Sheffer, G. (1986). “A New Field of Study: Modern Diasporas in International Politics”. G. Sheffer (Editör). *Modern Diasporas in International Politics*. New York: St. Martin's Press, 3.

³² Conner, W. (1986). “The Impact of Homelands Upon Diasporas”. G. Sheffer (Editör). *Modern Diasporas in International Politics*. New York: St. Martin's Press, 16.

³³ Sheffer, 1986, 3-4.

Biz ‘diaspora’yı, önceleri Yahudi, Yunan ve Ermeni dağılmasını tanımlayan bu terimin artık göçmen, sürgün, mülteci, misafir işçi, sürgün topluluk, denizaşırı topluluk ve etnik topluluk gibi kelimeleri kapsayan daha geniş bir semantik sahaya anlamlar paylaştığına yönelik inancımızı belirtmek için şartlı olarak kullanıyoruz.³⁴

Ancak bu derece kapsamlı bir biçimde tanımlanması ve yorumlanması, kavramın anlamını yitirmeye başladığına dair eleştirileri de beraberinde getirmiştir. Örneğin diaspora çalışmalarına önemli katkılar sunan William Safran, geçmişte spesifik olarak Yahudi sürgününü ve dağılmasını ifade eden ve dolayısıyla da sosyal bilimcilerin genellemeler yapabilmeleri açısından elverişli olmayan bu kavramın, günümüzde birçok halk kategorisi için metaforik adlandırma şeklinde kullanıldığına dikkat çekmektedir. Safran, bilim insanlarının, Conner’ın yukarıda yer verilen tarifi ve benzeri tanımlamalara dayanarak, ABD’deki Kübalılar ve Meksikalılar, Britanya’daki Pakistanlılar, Fransa’daki Mağripliler, Almanya’daki Türkler, Güneydoğu Asya’daki Çinli topluluklar, Kuzey Amerika’daki ve Karayipler’deki Yunan ve Polak azınlıklar, Filistinli Araplar ve siyahiler, çeşitli ülkelerdeki Ermeniler ve Hintliler, Marsilya’daki Korsikalılar ve hatta Valon bölgesindeki ortak yerleşim yerlerinde yaşayan Flamanca-konuşan Belçikalılar için bu terime başvurdıklarını ifade etmektedir.³⁵ Bu bakımdan, kavramın tamamen anlam kaybına uğramasını önlemek amacıyla, ideal tip olarak Yahudi diasporasını esas alan ve hangi grupların diaspora olarak adlandırılabilirliğini belirlemede kullanılabilecek nitelikler önermektedir:

- i. Kendileri veya ataları belirli bir orijinal “merkez”den iki ya da daha fazla “periferik” veya yabancı bölgeye dağılmışlardır.
- ii. Anavatanlarıyla ilgili – fiziksel konumu, tarihi ve başarıları – kolektif bir hafıza, bir vizyon ya da bir mit yaşatırlar.
- iii. Ev sahibi toplumları tarafından tamamen kabul görmedikleri – belki de göremedikleri – kanaatindedirler ve bu yüzden kendilerini kısmen yabancılaşmış ve soyutlanmış hissederler.

³⁴ Tölölyan, K. (1991). “The Nation-State and Its Others: In Lieu of a Preface”. *Diaspora: A Journal of Transnational Studies*, 1(1), 4.

³⁵ Safran, W. (1991). “Diasporas in Modern Societies: Myths of Homeland and Return”. *Diaspora: A Journal of Transnational Studies*, 1(1), 83.

- iv. Atalarının anavatanlarını gerçek, ideal yurtları ve koşullar uygun olduğunda kendilerinin veya torunlarının geri dönebilecekleri (veya dönmeleri gereken) bir yer olarak görürler.
- v. Anavatanlarının himayesine veya iyileştirilmesine, güvenliğine ve refahına müştereken bağlı kalmaları gerektiğini düşünürler.
- vi. Bizzat veya dolaylı olarak bir şekilde bu anavatanla ilişki kurmaya devam ederler ve etno-toplumsal şuurları ve beraberlikleri önemli ölçüde bu tür bir ilişkinin varlığı vasıtasıyla tarif edilir.³⁶

Safran'ın ilerleyen dönemde özü itibarıyla aynı kalan, fakat küçük değişikliklerle revize ettiği listesine eklediği ve konumuz açısından oldukça ehemmiyet arz eden maddeye de burada yer vermekte fayda vardır: “Atalarının yurtlarından ve onu temel alan sembollerden gelen kültürel ve/veya dini mirası sürdürerek ve aktararak müstakil bir topluluk olarak – çoğu durumda bir azınlık olarak – ayakta kalmayı arzularlar.”³⁷ Ayrıca Safran'ın, günümüzdeki – Yahudi diasporası da dâhil – hiçbir diasporanın bu özelliklerin tamamını taşımadığını, mamafih bunların bir kısmının veya çoğunun (Safran burada hudutları belirgin herhangi bir kıstas önermemektedir) gözlemlenmesinin bir grubu diaspora olarak nitelendirmek için kâfi geleceğini ifade ettiğini de eklemek gerekir.³⁸

Kimlerin ‘diaspora’ kapsamına dahil edilebileceği sorusuna klasik geleneği ölçüt olarak cevap arayan bir diğer isim de Robin Cohen'dir. Prototipini Yahudi diasporasının teşkil ettiği Safran'ın listesi üzerinde belirli düzenlemeler ve eklemeler yapan Cohen, her diasporanın, sıraladığı tüm kriterleri karşılamadığını göstermek için kendi listesini bilinçli olarak ‘diasporanın *ortak* özellikleri’ şeklinde adlandırdığını belirtmektedir:

- i. Orijinal bir anavatandan genellikle travmatik bir biçimde iki veya daha fazla yabancı bölgeye dağılma,

³⁶ Safran, 1991, 83-84.

³⁷ Safran, W. (2005). “The Jewish Diaspora in a Comparative and Theoretical Perspective”. *Israel Studies*, (10)1, 37.

³⁸ Safran, 1991, 83-84; Safran, 2005, 36-39.

- ii. Alternatif olarak veya ilaveten, iş bulmak için, ticari arayışlarla ya da kolonyal arzuları öteye taşıma maksadıyla bir anavatandan yayılma,
- iii. Konumu, tarihi, cefası ve başarıları dâhil olmak üzere anavatan hakkında ortak bir hafıza ve mit,
- iv. Ecdada ait mevcut veya hayali bir yurdun idealleştirilmesi ile onun muhafazasına, iyileştirilmesine, güvenliğine, refahına ve hatta kurulmasına yönelik kolektif sadakat,
- v. Grup içerisindeki pek çok kişinin, anavatana yönelik süreklilik arz etmeyen ziyaretleri veya yalnızca dolaylı bir ilişkiyi yeterli görmesine karşın genelin takdirini kazanan anavatana geri dönüş hareketlerinin sıklıkla zuhur etmesi,
- vi. Uzun bir süre boyunca varlığını muhafaza eden ve farklılık hissine, ortak tarihe, ortak kültürel ve dini mirasın aktarımına ve ortak yazgıya yönelik inanca dayanan güçlü bir etnik grup bilinci,
- vii. Kabul görmeme veya grubun başına başka bir felaket gelebileceği ihtimalini akıllara getiren ev sahibi toplumlarla sorunlu bir ilişki,
- viii. Diğer yerleşim ülkelerindeki, anavatana dair izlerin daha fazla belirsizleştiği yerlerde dahi, etnik grup üyeleriyle ortak sorumluluk ve duygudaşlık hissi ve
- ix. Çoğulculuğa hoşgörüyle yaklaşan ülkelerde belirgin bir yaratıcı ve zenginleştirici yaşam imkânı.³⁹

Cohen, oluşturduğu liste ile Ludwig Wittgenstein'in 'halat analojisi' arasında paralellik kurmaktadır. Buna göre, bir halatın dayanıklılığı, bir uçtan diğerine uzanan herhangi bir telden değil, çok sayıda telin birbirine sarılmasından kaynaklanmaktadır. Cohen de, bu özelliklerin diasporik halatı meydana getiren başlıca teller olduğunu; mevcut tellerin

³⁹ Cohen, 1996, 515; Cohen 1997, 26; Cohen, 2008, 16-17.

sayısı ile bunların birbirlerine sarılma sıklıklarının, herhangi bir diasporayı vasıflandırmak için ihtiyaç duyulan tanımlayıcı aracı sağlayacağını söylemektedir.⁴⁰

Cohen'in ve Safran'ın listeleri bir arada değerlendirildiğinde, (gönüllü veya gönülsüz) dağılmanın ardından sabitlenen, zamana ve mekâna karşı direnç gösteren ve merkezinde anavatanın bulunduğu bir kimlik tasavvurunun mevcut olduğu açık bir biçimde görülmektedir. Daha açık bir ifadeyle, her iki isim de, dağılmanın üzerinden ne kadar zaman geçerse geçsin, 'hakiki' diasporaların diğer coğrafyalardaki soydaşlarıyla, özünü anavatana dair tarihsel belleğin ve gelecek tasarımlarının teşkil ettiği ortak bir kimliği paylaştıklarını savunmaktadır. Bu kimliğin daimîliğine ve benzer formlarda yeniden üretimine katkı sunan en dikkate değer amillerden birini ise, diasporalar ile onlara ev sahipliği yapan toplumlar arasındaki sorunlu ilişkiler tarafından inşa edilen 'kimlik duvarı'nın oluşturduğu anlaşılmaktadır.

Şüphesiz Cohen ve Safran bu görüşlerinde yalnız değillerdir. Yukarıda mevzubahis edilen ve daha önce diasporayı oldukça kapsamlı bir biçimde yorumlayan Tölölyan da, 1996'ya gelindiğinde kavramın, fark gözetmeksizin kullanılan sınırları belirsiz bir kategori olma tehlikesiyle karşı karşıya olduğunu belirtmiş⁴¹ ve diaspora topluluklarının paylaştığı kurucu unsurlardan⁴² bahsetme ihtiyacı hissetmiştir. Safran'ın ve Cohen'in listelerindekilerle büyük ölçüde örtüşen bu unsurlar arasından, bilhassa bir önceki paragrafta yapılan saptamayı destekleyici mahiyetteki birbirleriyle bağlantılı iki maddeye yer vermek gerekir: "Diaspora toplulukları, müstakil kimliklerinin temel bir cüzü olan kolektif hafızalarını aktif bir biçimde idame ettirirler. / ... diasporalar, ya kendi iradeleriyle, ya kendilerini benimsemeyi arzu etmeyen ev sahibi ülkelerin egemen çoğunluğunun ayak diremesiyle ya da her ikisinin birleşimi neticesinde içtimai sınırlarını muhafaza ederler."⁴³

Son olarak, Rogers Brubaker'ın oldukça etki uyandıran *The 'diaspora' diaspora* isimli çalışmasından da bahsedilmelidir. Diaspora kavramının anlamlarının; semantik, kavramsal ve disipliner sahadaki *dağılmasını*, fiziksel olarak ülkeleri dışına dağılan diasporalara benzeten ve eleştirel bir gönderme niteliğinde bu başlığı ('diaspora' diasporası)

⁴⁰ Cohen 1997, 179-180; Cohen, 2008, 16; 160-162.

⁴¹ Tölölyan, 1996, 8.

⁴² Tölölyan, 1996, 12-15. Tölölyan'ın benzer nitelikteki daha güncel bir çalışması için bkz. Tölölyan, K. (2007). "The Contemporary Discourse of Diaspora Studies". *Comparative Studies of South Asia, Africa and the Middle East*, 27(3).

⁴³ Tölölyan, 1996, 13-14.

tercih eden Brubaker, “eğer herkes diasporikse, o halde hiç kimse belirgin bir biçimde öyle değildir” demektedir ve eklemektedir: “Terim ayırt edici gücünü – olguları seçme ve ayrımlar yapma kabiliyetini – kaybediyor. Diasporanın evrenselleşmesi, paradoksal olarak diasporanın ortadan kaybolması anlamına gelir.”⁴⁴ Ancak Brubaker, söz konusu anlamsal *dağılmaya* karşın üç ana ögenin diasporanın esasını teşkil etmeyi sürdürdüğü hususunda yaygın bir anlayış olduğunun da altını çizmektedir: i) dağılma, ii) mevcut veya hayali bir anavatana, değer, kimlik ve sadakat kaynağı olarak yönelme ve iii) ev sahibi toplum veya toplumlar karşısında karakteristik kimliği devam ettirme bağlamında sınır muhafazası.⁴⁵

Diaspora kavramının ulus-ötesi hareketliliğin pek çok çeşidine karşılık gelecek şekilde rastgele kullanımlarının önüne geçme gayesiyle gerçekleştirilen ‘karakteristik özellikler belirleme’ çabaları kuşkusuz büyük bir ehemmiyeti haizdir. Fakat, hangi toplulukların diaspora nitelendirmesine hak kazanacaklarını takdir etmeye yarayan bu genellemelerin, daimî inşa halindeki sosyal alanın doğasıyla örtüşmeyen bir biçimde, ev sahibi toplumların sosyokültürel dinamiklerinden izole, etkileşime ve değişime kapalı ve zaman-dışı karakterde bir diaspora kimliği anlayışı üzerine bina edildiklerini ifade etmek gerekir. Diaspora gruplarının koşullar ne olursa olsun ‘mukaddes’ bir anavatan tahayyülünü sürdürdükleri, ayrıca farklı coğrafyalarda ve farklı sosyokültürel yapılar içerisinde yaşamlarını idame ettiren soydaşlarıyla ortak bir şuur ve hissiyata sahip oldukları şeklindeki varsayımların da bu anlayışın birer tezahürü olduğu savunulabilir.

Genellikle ev sahibi toplumlardan ayrıştırılmış ve gettolara hapsedilmiş zor yaşam koşullarıyla özdeşleştirilen tarihsel diaspora deneyimleri – ki geçmişteki tüm diaspora gruplarının bu koşullara maruz kaldığını öne sürmek de oldukça güçtür – için dahi bu tür bir yaklaşımın, sosyal gerçekliğin ne kadarlık bir kısmını kavradığını sorgulayabilmek mümkünken, pek çoğu içinde yaşadıkları toplumlarla entegre ve anayurtlarına dönmeyi tercih etmeyen günümüz diasporalarını tarif etmek için önerilen bu niteliklerin oldukça yanıltıcı olabileceği ileri sürülebilir. Bu bakımdan bir sonraki başlık altında diaspora kimliklerinin değişen/dönüşen yönüne vurgu yapan ve bu çalışmanın ilerleyen kısımlarında sunulacak olan ampirik verilerle de uyumluluk arz eden yaklaşımlar ele alınacaktır.

⁴⁴ Brubaker, 2005, 1; 3.

⁴⁵ Brubaker, 2005, 5-7.

1.1.2. Melez ve Akışkan Kimlikler Bağlamında Bir Diaspora Yaklaşımı

Diaspora kimliklerini bir devinim içerisinde tarif ederek diaspora çalışmalarına farklı bir boyut kazandıran ve dolayısıyla da burada ismi ilk olarak zikredilmesi gereken kişi şüphesiz sosyolog ve kültür kuramcısı Stuart Hall'dur. Ancak diaspora-kimlik ilişkisine dair görüşlerine geçmeden evvel, diaspora kavramının karşı karşıya kaldığı 'yok olma' tehlikesini kimliklerin daimiliğini ön plana çıkararak bertaraf etme çabalarına yönelik bir eleştiri mahiyetinde, bu kısma Hall'un daha genel nitelikteki şu cümleleriyle başlamak yerinde olacaktır:

Giderek kavramların ana işlevlerinden birinin bize güzel bir gece uykusu bahşetmek olduğunu düşünüyorum. Zira bize söyledikleri şey, tarihin yoğun alt üst oluşlarının, fasılalarının ve kırılmalarının içerisinde bir tür istikrarlı, ancak çok yavaş değişen bir zeminin mevcut olduğudur. Etrafımızdaki tarih hiç durmadan öngörülemeyen şekillerde kırılıyor, ama biz her nasılsa aynı kalmaya devam ediyoruz.⁴⁶

Genel olarak kimlik meselesi, özelde ise diaspora kimlikleri hakkında kendisini nerede konumlandığını kavrayabilmek açısından, Hall'un üç farklı özneye ilişkin kimlik anlayışı arasında yaptığı ayrıma kısaca değinmek gerekir. Bunlardan ilki, akıl, bilinç ve eylem kapasiteleriyle donatılmış, tam manasıyla merkezî ve bütüncül bir bireyi esas alan *Aydınlanma öznesidir*. Bu öznenin 'merkezi', bireyin doğumuyla ortaya çıkan ve yaşamı boyunca temelde aynı kalan bir 'öz'den husule gelmektedir. Burada benliğin esas merkezini bireyin kimliği teşkil etmektedir ve bu bakımdan özneye ve onun kimliğine dair mutlak manada ferdiyetçi bir anlayış söz konusudur.⁴⁷

İkincisi, bireyin 'öz'ünün; otonom ve kendi kendine yeterli olmadığının, özne ile içinde yaşadığı dünyaların değerleri, anlamları ve sembolleri, yani kültürü arasında tavassut eden 'önemli diğerleri' ile ilişkili olarak teşekkül ettiğinin farkındalığını ve aynı zamanda modern dünyanın artan karmaşıklığını yansıtan *sosyolojik özne*dir. Bu öznenin kimliği, kişi ile toplum arasındaki etkileşimin bir sonucu olarak zuhur eder. Özne halen 'gerçek ben' şeklinde bir öze sahiptir, fakat bu öz, dışarıdaki kültürel dünyalar ve bunların sunduğu kimlikler ile daimî diyaloglar vasıtasıyla oluşur ve değişir. Hall, bu sosyolojik anlayıştaki

⁴⁶ Hall, S. (1997). "Old and New Identities, Old and New Ethnicities", A. D. King (Editör). *Culture, Globalization, and the World-System: Contemporary Conditions for the Representation of Identity*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 43.

⁴⁷ Hall, S. (1992). "The Question of Cultural Identity", S. Hall, D. Held ve T. McGrew (Editörler). *Modernity and Its Futures*. Cambridge: Polity Press in association with Blackwell Publishers and The Open University, 275.

kimliğin, ‘içerisi’ ile ‘dışarı’ arasındaki boşluğu doldurduğunu ifade etmektedir. Kendimizi bu kültürel kimliklere yansıtmamız ve aynı zamanda onların anlamlarını ve değerlerini içselleştirmemiz, öznel hislerimizi, sosyal ve kültürel dünyada işgal ettiğimiz objektif mekânlarla uyumlu kılmaktadır. Kimlik bir nevi özneyi yapıya dikmektedir ve hem özneleri hem de onların içinde yaşadığı kültürel dünyaları, karşılıklı olarak daha müttehit ve öngörülebilir hale getirerek istikrara kavuşturmaktadır.⁴⁸

Ancak Hall, bu durumun yön değiştirdiğini, daha önce bütünleşik ve istikrarlı bir kimliğe sahip olan öznenin, parçalı bir yapıya kavuştuğunu ve tek değil, kimi zaman çelişkili veya tereddütlü muhtelif kimliklerden meydana geldiğini savunmaktadır. Hall’a göre, kendimizi kültürel kimliklerimizin içerisine yansıttığımız özdeşleşme süreci daha açık uçlu, değişken ve problemlili bir hale bürünmektedir. Bu da durağan, özsel veya daimî bir kimliğe sahip olmayan *post-modern* özneyi ortaya çıkarmaktadır. Bizi çevreleyen kültürel sistemlerde temsil edilme ya da ele alınma şeklimizle ilgili olarak daimî bir oluşum ve dönüşüm sürecinden geçen kimlik, Hall’un deyimiyle adeta ‘hareketli bir şöleni’ andırmaktadır ve biyolojik olarak değil, tarihsel bir biçimde tarif edilmektedir. Özne, farklı zamanlarda tutarlı bir benlik etrafında bütünleşmemiş farklı kimliklere bürünmektedir. Diğer bir deyişle, içimizdeki çelişkili kimlikler farklı yönleri çekmekte ve kimliklenimlerimiz sürekli olarak yer değiştirmektedir. Bu minvalde Hall, doğumdan ölüme kadar geçen süre zarfında eğer bütünleşik bir kimliğimizin olduğunu düşünüyorsak, bunun esas olarak kendimizle ilgili avutucu bir hikâye inşa etmemizden ileri geldiğini belirtmektedir.⁴⁹

Bu noktadan hareketle, Karayip Denizi’nde bir ada ülkesi olan Jamaika’da doğan ve çocukluk yıllarını orada geçiren, hayatının geri kalanını ise İngiltere’de, kendi tarifiyle “siyah diasporanın gölgesinde, ‘canavarın karnında’” sürdüren⁵⁰ Hall’un kültürel kimlik kavramsallaştırmasını ve bu bağlamda nasıl bir diaspora yaklaşımı önerdiğini incelemeye başlayabiliriz. Diaspora çalışmaları alanında ayrıcalıklı bir konuma sahip olan *Cultural Identity and Diaspora* isimli makalesinde Hall, kültürel kimlik üzerine en az iki farklı düşünme biçimi olduğundan bahsetmektedir. Birinci görüş, daha yüzeysel veya sunî olarak empoze edilen diğer pek çok benliğin içerisinde gizlenen, tek, paylaşılan kültür ve bir

⁴⁸ Hall, 1992, 275-276.

⁴⁹ Hall, 1992, 276-277; Hall’un post-modern kimlik anlayışı için ayrıca bkz. Hall, S. (1996). “Introduction: Who Needs ‘Identity?’”, S. Hall ve P. du Gay (Editörler). *Questions of Cultural Identity*. London: Sage Publications.

⁵⁰ Hall, S. (1990). “Cultural Identity and Diaspora”, J. Rutherford (Editör). *Identity: Community, Culture, Difference*. London: Lawrence & Wishart, 222-223.

tür müşterek ‘tek hakiki benlik’ merkezinde bir kültürel kimlik tanımlaması yapmaktadır. Bu minvalde, kültürel kimliklerimiz, gerçek tarihimizin değişken kısımlarının ve iniş çıkışlarının ötesinde, bize ‘tek halk’ olarak, sabit, değişmez ve daimî anlam ve dayanak çerçeveleri sunan ortak tarihsel deneyimler ile paylaşılan kültürel kodları yansıtmaktadır. Hall’a göre, diğer tüm yüzeysel farklılıkların altında yatan bu ‘teklik’, Karayipliliğin özünü teşkil etmektedir ve siyah diasporanın bu kimliği keşfederek gün ışığına çıkarması gerekmektedir. Bu imgesel yeniden keşfetme eyleminin ehemmiyeti asla hafife alınmamalı ve ihmâl edilmemelidir. Zira bu kültürel kimlik anlayışının örtüsünü kaldırdığı ‘gizli tarihler’, feminizmin yanı sıra sömürgecilik ve ırkçılık karşıtlığı gibi çağımızın en önemli toplumsal hareketlerinin birçoğunun ortaya çıkmasına vesile olmuştur.⁵¹

İlkiyle bağlantılı ancak ondan ayrı ikinci kültürel kimlik görüşü ise, pek çok benzerlik noktasının yanı sıra “gerçekten ne olduğumuzu” veya daha ziyade tarih meseleye dâhil olduğundan bu yana “ne haline geldiğimizi” tayin eden son derece mühim farklılık noktalarını da kabul etmektedir. Hall, Karayiplerin eşsizliğini tesis eden kırılmaları ve fasılaları ikrar etmeden, eksiksiz bir biçimde tek deneyim ve tek kimlikten bahsedilemeyeceğini savunmaktadır. Bu manadaki kültürel kimlik, ‘varoluş’a ilaveten aynı zamanda bir ‘oluş’ meselesidir, geçmişe olduğu kadar geleceğe de aittir ve zaman, mekân, tarih ve kültürden bağımsız hâlihazırda mevcut olan bir şey değildir. Kültürel kimliklerin tarihleri vardır ve tarihsel olan her şey gibi dönüşüme uğrarlar. Kimlikler, keşfedilmeyi bekleyen ve keşfedildiği zaman da benlik duygumuzu ebediyete dek güvence altına alacak olan geçmişin yalnızca geri kazanımı fikrinden uzakta, bizi konumlandıran ve kendimizi içerisinde konumlandığımız farklı gidişatlara verdiğimiz isimlerdir, geçmişin anlatılarıdır.⁵²

Hall, bu ikinci kültürel kimlik görüşünün daha az bilindik ve daha fazla huzursuz edici olduğunu ifade etmekte ve ardından şu soruyu yöneltmektedir: Eğer kimlik, herhangi sabit bir başlangıç noktasından çıkıp düz ve kesintisiz bir hat boyunca ilerlemiyorsa, onun oluşumunu nasıl idrak edeceğiz? Buna cevaben, siyah Karayip kimliklerini senkronik işleyen iki eksen veya vektör tarafından çevrelenmiş bir biçimde düşünebileceğimizi belirtmektedir. Bunlardan biri benzerlik ve devamlılık vektörüken, diğeri farklılık ve kırılma vektörüdür. Karayip kimlikleri daima bu iki vektör arasındaki diyaloga dayalı ilişki

⁵¹ Hall, 1990, 223-224.

⁵² Hall, 1990, 225.

bağlamında değerlendirilmelidir. Birisi geçmişle bağımızı sürdürürken, diğeri paylaştığımız şeyin tam manasıyla şiddetli bir süreksizlik deneyimi olduğunu anımsatmaktadır.⁵³ Hall, devamlılığın içerisindeki ve yanı başındaki farklılığın inatçılığını kendi deneyimleri üzerinden şu şekilde aktarmaktadır:

Uzun bir ayrılığın ardından Karayipler'e dönmek, benzerliğin ve farklılığın 'çift anlamlılığının' sarsıntısını yeniden deneyimlemektir. Fransız Karayipleri'ni ilk kez ziyaret ederken, aynı zamanda Martinik'in Jamaika'dan ne kadar farklı olduğunu da gördüm: ve bu yalnızca topoğrafya ya da iklim farklılığı değildir. Bu büyük bir kültür ve tarih farklılığıdır. Ve bu farklılık önemlidir. Martiniklileri ve Jamaikalıları hem aynı hem de farklı olarak konumlandırır. Üstelik farklılığın sınırları, farklı referans noktaları ile ilişkili bir biçimde sürekli olarak yeniden konumlandırılır. Gelişmiş Batı ile kıyaslandığında biz çok fazla 'aynı'yız. Biz, kenarda olana, az gelişmiş, çevreye, 'Öteki'ye aitiz. Biz metropolitan dünyanın dış kenarındayız – her zaman bir başkasının *El Norte*'sine (Kuzeyi'ne) Güney'iz. Diğer yandan, metropolitan merkezlerle aynı 'ötekilik' ilişkisi içinde değiliz. Her biri kendi ekonomik, siyasi ve kültürel bağımlılığını farklı şekillerde müzakere ediyor. Ve bu 'farklılık', beğenelim ya da beğenmeyelim kültürel kimliklerimize çoktan kazınmış vaziyette. Bizi dönüşümlü olarak, Latin Amerika halkları karşısında, çok benzer bir tarihle farklı Karayipliler (...) haline getiren de bu kimlik müzakeresidir. Ve tabi, Jamaikalılar, Haitililer, Kübalılar, Guadeloupeliler, Barbadoslular vs. birbirimiz karşısında da...⁵⁴

Sonuç olarak Hall, diasporanın, diğer insanları denize dökme pahasına da olsa, kimlikleri yalnızca kutsal bir anavatanla ilişkili olarak güvence altına alınabilen dağınık kabilelere gönderme yapmadığını; bunun etnisitenin eski, emperyalist ve hegemonyacı bir versiyonu olduğunu; geriye dönük bu diaspora anlayışının ellerindeki Filistin halkının akıbetini ve tabi bununla birlikte Batı'nın suç ortaklığını hepimizin gördüğünü ifade etmekte⁵⁵ ve eklemektedir:

Benim burada kastettiğim diaspora deneyimi, 'öz'le veya saflıkla değil, kaçınılmaz bir heterojenliğin ve çeşitliliğin tanınmasıyla; farklılığa rağmen değil, onunla ve onun vasıtasıyla varlığını sürdüren bir kimlik kavrayışıyla, *melezlikle* tanımlanır. Diaspora kimlikleri, dönüşüm ve farklılık yoluyla ve daimî bir biçimde kendilerini üreten ve yeniden üreten kimliklerdir.⁵⁶

Hall'a göre, diasporadaki insanlar anavatanlarıyla ve gelenekleriyle güçlü bağlar kursalar da geçmişe dönüş yanılgısından uzaktırlar (ya da uzak olmak zorundadırlar). İçinde yaşadıkları yeni kültürlerle, onları öylece benimsemeden ve tabi kendi kimliklerini de

⁵³ Hall, 1990, 226-227.

⁵⁴ Hall, 1990, 227-228.

⁵⁵ Hall, 1990, 235.

⁵⁶ Hall, 1990, 235.

tamamen kaybetmeden, uzlaşmak mecburiyetindedirler. Birbirleriyle kesişen muhtelif tarihlerin ve kültürlerin geri döndürülemez ürünleri oldukları için kaybedilmiş kültürel saflığı ve etnik mutlakçılığı yeniden keşfetme hirsını veya rüyasını terk etmeleri; bununla birlikte en az iki kimlikte yaşamayı, iki kültürel dilde konuşmayı, bunlar arasında tercüme yapmayı ve müzakere etmeyi öğrenmeleri gerekmektedir.⁵⁷

Diaspora kavramını zaman-dışı, sabit ve özcü kimlik anlayışının dışına çıkararak ele alan bir diğer isim de siyahî İngiliz sosyolog Paul Gilroy'dur. Diaspora kavramının tohum ekme düşüncesiyle yakından bağlantılı olmasından yola çıkan Gilroy, bu etimolojik mirasın, dağılmış olanın (scattered) farazî yeknesaklığına değil, dağılma sürecine (scattering process) içkin manaya eğilmeyi gerektirdiğini ifade etmektedir. Gilroy'a göre diaspora, burası ile orası ve şu an ile sonrası arasında, paketteki veya çantadaki tohum ile topraktaki veya meyvedeki tohum arasında önemli gerilimler olduğunu gözler önüne sermekte; hem farklılaşma içerisindeki aynılık hem de aynılık içerisindeki farklılaşmaya dikkatleri çekerek, siyasi ve kültürel kimliği, koruyucu kabukları içerisinde bulunan ayırt edilemez bezelyelere benzeten yaklaşıma meydan okumaktadır.⁵⁸

Aynı türden tohumların farklı yerlerde kök saldığı bir senaryo üzerinden sözlerine devam eden Gilroy, hava koşulları, mevsimler, iklimler ve toprağın yanı sıra, yırtıcılar, haşereler ve tozlaşma gibi bulunduğu coğrafyaya göre değişkenlik gösteren faktörlerin devreye girmesinin sonucu olarak, bu tohumların çok nadir bir biçimde mutlak surette birbirinden ayırt edilemeyen bitkiler husule getirdiğini belirtmektedir. Bu perspektiften hareketle diaspora, soy ile coğrafya arasındaki düalizmin ötesine geçen kültürel kimliğin sosyal ekolojisini anlamlandırma amacına hizmet eden kıymetli fikirler ve ipuçları sunmaktadır.⁵⁹ Coğrafyanın kimliklenim üzerindeki belirleyici tesiri de, farklı sosyokültürel çevrelerden beslenen diaspora topluluklarını ulus-devletlerin sınırları dışında bir yerde konumlandırmayı gerekli kılmaktadır.

Gilroy, diaspora mefhumunun 19. yüzyılın sonlarındaki milliyetçilikler ve emperyalizmlere umulmadık bir zemin teşkil ettiğini, günümüzde de Filistin'deki veya diğer

⁵⁷ Hall, 1992, 310.

⁵⁸ Gilroy, P. (1997). "Diaspora and the Detours of Identity", K. Woodward (Editör). *Identity and Difference*. London: Sage Publications in association with The Open University, 331-332; Gilroy, P. (1994). "Diaspora". *Paragraph*, 17(3), 208-209.

⁵⁹ Gilroy, 1997, 332; Gilroy, 1994, 209.

yerlerdeki siyasi projelere eşlik etmeyi sürdürdüğünü savunmaktadır. İsrail Devleti'nin kuruluşunda da gözlemlendiği gibi ulus-devlet, geçici bir aşama olarak değerlendirilen diaspora dağılmasını nihayete erdirecek kurumsal bir vasıta olarak sıkça takdim edilmektedir. Bu bakış açısına göre, diaspora toplulukları ya yaşamlarını sürdürdükleri devletlerde asimile olarak ya da köken ülkelerine dönüş yaparak kaçınılmaz bir sonla muhatap olmaya mahkûmdurlar. Buna karşılık Gilroy, diasporanın modern manadaki vatandaşlığın siyasi kalıplarının dışında ve bazen de karşısında konumlandığını ve otoriter çağrışımlarından sıyrılabilirdiği takdirde, diaspora düşüncesinin gelecekteki yeni toplumsallığın anlamlandırılabilmesine yönelik mücadeleye mühim bir katkı sunacağını ifade etmektedir.⁶⁰

Gilroy'a göre diaspora fikri kıymetlidir, çünkü "bedene kodlanan 'ırk', ulus ve sınırlandırılmış kültür metafiziğine" bir alternatif teşkil eder⁶¹; özcü olmayan, tesadüfiliği, belirsizliği ve çatışmayı vurgulayan bir kimlik anlayışına kapı aralar ve böylece, dağılmanın tanımlanabilir ve geri döndürülebilir ilk anına odaklanan aşına olduğumuz tek yönlü diaspora görüşünü çok daha karmaşık bir şekle büründürür.⁶² Bu bakımdan, kaos teorisine benzer bir biçimde, hareketli yapıdaki 'garip çekicilerin' (strange attractors)⁶³, sosyal türbülans ve kültürel akış içerisindeki tek gözlemlenebilir kırılğan istikrar noktalarını oluşturduğu kaotik bir modele örnek oluşturabilir. Sabit olmayan bu boğum noktaları, meydana getirdikleri ağ örgüsü üzerinde deveren eden, dinamik bir kimlik idraki doğurur. Ancak bunlar, kimliğin işaret ettiği varış noktasına giden doğrusal bir yol üzerindeki istasyonlar olarak görülmemelidir. Ayrıca etnik bir teleoloji silsilesi içerisinde, ardışık iki nokta arasında herhangi bir nedensellik ilişkisi de bulunmamaktadır. Bu nedenle köken meselesi bir sorunsal haline gelir ve diaspora topluluklarına bir zamanlar oldukları

⁶⁰ Gilroy, 1997, 329-330; Gilroy, 1994, 207-208.

⁶¹ Gilroy, 1997, 328.

⁶² Gilroy, 1997, 334.

⁶³ 1971 yılında David Ruelle ve Floris Takens tarafından literatüre kazandırılan "garip çekiciler" kavramı, bilhassa enerjilerini yayan sistemlerde, kaotik yayılmayı kendi etraflarında organize eden yapıları ifade eder. Yani rastgelelik arz eden davranış, belirli bir alana 'çekilir' ve kendi sınırları içerisinde kalır. Beklenmedik ve garip bir biçimde düzgün bir şekle sahip oldukları için bu ismi alan çekiciler, kaos içerisinde örtülü bir düzen yaratırlar. Her ne kadar sistem davranışı, çekici alanı içerisinde büyük oranda karmaşık ve istikrarsız olsa da, bu karmaşıklığa bakıldığında aynı zamanda bir düzenlilik arz ettiği de gözlemlenir. Thietart, R. A. ve Forgues, B. (1995). "Chaos Theory and Organization". *Organization Science*, 6(1), 21. Bu minvalde, Gilroy'un "garip çekiciler" kavramını, "diasporik yolculuklarda aynılığı ayırt edici girift karşılaşmalar ve noktalar" anlamında kullandığı belirtilebilir. Phillip, L. (2010). "Continuity, Change, and Authenticity in Toronto's 1990 Caribana Concert", J. M. Rahier, P. C. Hintzen ve F. Smith (Editörler). *Global Circuits of Blackness: Interrogating the African Diaspora*. Urbana: University of Illinois Press, 82.

gibi olmadıklarını, kültürel tarihlerinin kasetlerini geri saramayacaklarını kabul etmeleri gerektiğini hatırlatır.⁶⁴

Bu noktada, Gilroy'un tasvir ettiği yaklaşımı daha anlaşılabilir kılmak adına, Harriet Hawkins tarafından ortaya atılan ve kaotik diaspora modeline dayanak oluşturan kaotik sistemlerin iki temel özelliğine kısaca değinmekte fayda vardır. Bunlardan ilki doğrusal bir nitelik göstermeme durumudur ve diaspora topluluklarının izlediği güzergâhların çok yönlü ve daimî devinimin tezahürleri olduğu hususuna işaret etmektedir. Göçe dayalı akışlar, dağılmayı ortaya çıkaran nedenlerin gizlendiği ve akıbetin öngörülemediği kaotik süreçleri tekrarlayarak sabit nitelikteki ilk çıkış noktasının izini sürmeyi zorlaştırmaktadır. Diğeri ise geri dönüşmezliktir. Bu ilkeye göre, zaman yalnızca ileri yönlü hareket etmektedir ve geçmişle içinde bulunduğumuz an arasında sonsuz sayıda bilgi bariyeri bulunmaktadır. Eğer zaman tersine çevrilmek isteniyorsa, tarihsel süreç içerisinde vuku bulmuş her olayın, tüm ayrıntılar da hesaba katılmak suretiyle geri alınması gerekir.⁶⁵

Ancak kökene dönüşün imkansızlığı, diaspora kimliklerinin kaotik bir süreç içerisinde tamamen başkalaşım geçirdiği şeklinde bir çıkarıma sebebiyet vermemelidir. Zira Hall'un devamlılık vektörü ile farklılık vektörü arasında kurduğu denge, 'garip çekiciler' metaforundan da anlaşılabilir olduğu gibi, Gilroy'un yaklaşımında da mevcuttur. Tabii mevzubahis çekicilerin hareketli ve kırılğan nitelikleri göz önünde bulundurulduğunda, bu denge, öz ile farklılığın etkileşimsiz bir aradalığı olarak da okunmamalıdır. Bu durumu Gilroy, Afrikalı-Amerikalı yazar Leroi Jones'un 'değişen aynı' (the changing same) kavramına başvurarak izah etmektedir. Gilroy'a göre 'değişen aynı', şekil değiştiren bir dış yapı içerisine yerleştirilen sabit bir öze veya kamufle olmuş bir kabuk tarafından muhafaza edilen yekpare bir kimliğe işaret etmemektedir. Burada 'aynı', cisimleştirilmeden varlığını sürdürmekte ve aralıksız bir biçimde yeniden işlenmektedir. Geleneğin basit bir tekrarı olarak değerlendiremeyeceğimiz bu süreçte 'aynı', belirgin şekilde geleneksel olmayan bir geleneğe dönüşene dek hem sürdürülmekte hem de değiştirilmektedir.⁶⁶ Gilroy'un ne başkalaşıma uğrayan ne de geleneği aynıyla sürdüren diaspora tarifini, Pettinger'a ait şu benzetmeyle daha müşahhas bir çerçeveye kavuşturabiliriz: Gilroy'un perspektifinden

⁶⁴ Gilroy, 1997, 334-335; Gilroy, 1994, 210-211.

⁶⁵ Salgado, M. (2003). "Nonlinear Dynamics and the Diasporic Imagination", M. Fludernik (Editör). *Diaspora and Multiculturalism: Common Traditions and New Developments*. Amsterdam and New York: Rodopi, 187; Ayrıntılı bilgi için bkz. Hawkins, H. (1995). *Strange Attractors: Literature, Culture and Chaos Theory*. New York: Prentice Hall.

⁶⁶ Gilroy, 1997, 335-336; Gilroy, 1994, 211-212.

bakıldığında, “diaspora, amansız bir seferde yolunun kesiştiği akarsu kollarını nihaî bir hedefe doğru katarak ilerleyen bir ırmağı değil, pek çok kıyıya temas eden engin bir su deryasını andırmaktadır.”⁶⁷

Gilroy’un kültürel çalışmalar alanındaki teamüllere meydan okuyan ve bu nedenle de büyük yankı uyandıran *The Black Atlantic: Modernity and Double Consciousness* adlı kitabında bu kıyıları, Afrika, Karayipler, Amerika ve Avrupa oluşturmaktadır.⁶⁸ Öznesini Afrika diasporasının teşkil ettiği bu çalışma, Afrika’daki halkların köle olarak Yeni Dünya’ya götürülmeleriyle başlayan sürecin, bugün ‘tek ve karmaşık bir analiz birimi’⁶⁹ şeklinde değerlendirilmesi gereken siyah Atlantik’in meydana gelmesiyle sonuçlandığını ileri sürmektedir.⁷⁰ Daha açık ifade etmek gerekirse, bir yandan köleliğe ve ırksal zulme dayanan ortak tarihsel deneyimler, diğer yandan da sonraki kuşakların göç, seyahat veya iş arama gibi saiklerle okyanusun iki yakası arasında gidip gelerek farklı kültürleri buluşturmaları⁷¹, “ulus-devlet yapılarının ve etnisite kısıtlamalarının ötesinde”⁷² konumlanan siyah Atlantik kimliklerinin oluşumuna yol açmıştır. Bu doğrultuda Gilroy, geleneği (siyah) modernitenin (beyaz) karşı kutbu, modernitede gömülü olan köleliği de geleneğin kasten yok edilmesi olarak gören ve “siyahların, kendilerini orta geçidin”⁷³ kederlerine ve korkularına sürükleyecek gemilere bindikleri anda dondurulmuş ... mistik ve kıyasıya olumlu bir Afrika fikri”ni⁷⁴ canlandırmayı amaçlayan Afrika-merkezci yaklaşıma karşı eleştirel bir tutum takınmaktadır.⁷⁵ Gilroy’a göre, Afrika diasporası üyeleri, kimliği daha çok kökler ve kökleşmiş olmayla (roots and rootedness) ilişkilendirmekte, ancak bu kavramın eş seslisi olan güzergâhlar (routes) vasıtasıyla daha iyi kavranabilecek bir devinim süreci olarak görmeyi ihmâl etmektedirler. Hâlbuki esas olan, daha önce de farklı şekillerde

⁶⁷ Pettinger, A. (1998). “Enduring Fortresses: A Review of “Black Atlantic””. *Research in African Literatures*, 29(4), 143.

⁶⁸ Gilroy, P. (1993). *The Black Atlantic: Modernity and Double Consciousness*. London and New York: Verso, 4; Pettinger, 1998, 143.

⁶⁹ Gilroy, 1993, 15.

⁷⁰ Williams, P. (2013). *Paul Gilroy*. London and New York: Routledge, 113-114.

⁷¹ Williams, 2013, 114.

⁷² Gilroy, 1993, 19.

⁷³ Orta geçit (middle passage), Afrikalıların köle olarak çalıştırılmak üzere Atlantik Okyanusu üzerinden Yeni Dünya’ya zorla götürüldükleri üçgen şeklindeki ticaret yolunun bir ayağını oluşturuyordu. Bunlardan ilki silah, mühimmat ve pamuklu kumaş gibi maddelerin Avrupa’dan Afrika’ya götürüldüğü rotaydı. İkinci hat üzerinden Afrikalılar Amerikalılar’a ve Antiller’e taşıyor; buradan da tekrar Avrupa’ya şeker, pirinç, tütün gibi maddeler gidiyordu. İnternet: Encyclopaedia Britannica. “Middle Passage”. Web: <https://www.britannica.com/topic/Middle-Passage-slave-trade> 16 Mayıs 2019’da alınmıştır.

⁷⁴ Gilroy, 1993, 189.

⁷⁵ Gilroy, 1993, 187-190; Williams, 2013, 115; Evans, L. (2009). “The Black Atlantic: Exploring Gilroy’s Legacy”. *Atlantic Studies: Global Currents*, 6(2), 260.

tarif edildiği gibi, köklerin ve güzergâhların eşit derecedeki ehemmiyetlerinin farkında olmak ve ikisi arasındaki gerilime ve etkileşime odaklanmaktadır.⁷⁶

Dağılma anında muhafaza altına alınan ve aradan ne kadar zaman geçerse geçsin her an geri döndürülebilir karakterdeki kimlik anlayışının hakim olduğu diaspora yaklaşımına yönelik en köklü ve kapsamlı meydan okumanın Hall'dan ve Gilroy'dan geldiği savunulabilir. Bununla birlikte her iki ismin de genel nitelikteki tespitlerinin yanı sıra uygulamada kadrajlarına esas olarak Batı dünyası içerisindeki siyahî diaspora topluluklarını aldıklarını da ifade etmek gerekir. Bu bakımdan son olarak, gerek dağılmanın yol açtığı melezleşme fikrinin alanda ivme kazanmasına önemli bir katkı sunan, gerekse de Safran eleştirisi üzerinden Gilroy'un tuttuğu projeksiyonu Yahudi diasporasına çeviren James Clifford'un *Diasporas*⁷⁷ adlı çalışmasına değinmekte yarar vardır.

Clifford, aslına uygunluk üzerinden eleme yapan katı ve dışlayıcı diaspora tanımlamalarının ulus-ötesi kimlik oluşumlarını kavramada oldukça yanıltıcı olabileceğinin altını çizmektedir. Bu doğrultuda bir önceki kısımda mevzubahis edilen Safran'ın önerdiği listeyi ele alan Clifford, her ne kadar ideal tip olarak Yahudi diasporasını merkezine oturtsa da bu listenin son üç maddesinin (iyi muhafaza edilmiş bir anavatana güçlü bağlılık ve geri dönüş arzusu) Yahudi tarihsel deneyimlerinin dahi büyük bir bölümüyle uyuşmadığını ileri sürmektedir. Örneğin, 11. ve 13. yüzyıllar arasında Akdeniz ülkelerinde yaşamlarını sürdüren kozmopolit Yahudi topluluklarının özellikle kaybedilmiş bir anavatan üzerinden bir toplum husule getirdikleri meselesinin hayli tartışmalı olduğunu kaydeden Clifford, bu sosyal dünyanın esas itibarıyla kültürel formlar, akrabalık ilişkileri, ticari faaliyetler ve yolculuk güzergâhlarına ek olarak Babil, Mısır ve Filistin'deki dini merkezler vasıtasıyla birbirlerine bağlandıklarını ifade etmektedir. Benzer şekilde, 1492 sonrasındaki Sefarad Yahudilerinin duydukları yurt özleminin Kudüs'e olduğu kadar İspanya'daki bir şehre de yönelebileceğini belirtmektedir. Dahası, bir kökene yönelik daimi kültürel bağlantılar ve geri dönüş gayesi üzerine temellenen bu liste kıstas alınırsa Amerika, Karayipler ve İngiltere'deki Afrika kökenli toplulukların da ancak bazı diasporik özellikler sergileyen yarı-diaspora kategorisinde değerlendirilebileceğini iddia etmektedir.⁷⁸

⁷⁶ Gilroy, 1993, 19, 133, 190.

⁷⁷ Clifford, J. (1994). "Diasporas". *Cultural Anthropology*, 9(3).

⁷⁸ Clifford, 1994, 304-306.

Clifford'a göre, Yahudi tarihiyle diaspora dili arasındaki kuvvetli ilişkiyi tanıırken bu tarihi kıyas yapılacak bir model olarak görmekten kaçınılmalıdır. Diğer bir deyişle, Yahudi diasporasını – ve tabii Yunan ve Ermeni diasporalarını da – bilhassa yeni küresel koşullar altında melezleşen diaspora söylemleri de dikkate alındığında, normatif olmayan başlangıç noktaları şeklinde değerlendirmeliyiz. Bu minvalde, temel özellikler tespit etmekten ziyade diasporanın sınırlarına, yani kendisini nelerin karşısında tanımladığına yoğunlaşmalıyız. Clifford, diasporaların kendilerini temel olarak ulus-devlet normları ile kabile nitelikleri gösteren halkların asıl yerlilik iddiaları karşısında konumlandıklarını, ancak bu ilişkisel konumlanmanın mutlak manada bir ötekileştirme değil, girift bir gerilim süreci şeklinde ele alınması gerektiğini belirtmektedir.⁷⁹

Ulus-devlet normları karşısında konumlanmaları, bir boyutuyla diasporaların asimile edici ulusal ideolojilere karşı dirençli olmaları anlamına gelmektedir. Anavatana veya toplumun diğer coğrafyalara dağılan kısımlarına yönelik bağlarının yanı sıra yerinden edilmeye dayalı ortak tarihsel hafızaları, diasporaları sıradan göçmen statüsünden ayırmakta ve onların ev sahibi toplumlar içerisinde eriyip kaybolmalarına engel olmaktadır. Bu şekildeki konumlanmanın diğer boyutu ise, diaspora kültürlerinin dışlayıcı ve ayrılıkçı nitelikteki milliyetçi gündemleri reddetmeleriyle ilişkilidir. Clifford, asimilasyona karşı direnişin geçmişte kaybedilmiş bir ulusun geri kazanımı fikrine dönüşebildiğini, hatta ırkçılık içeren en sert söylemlerin bazı durumlarda diaspora topluluklarından yükselebildiğini kabul etmektedir. Mamafih, ulus olma hasreti ile gerçek manada ulus inşasının özdeş olmadığını, diasporaların nadiren ulus-devlet kurduklarını ve bu tür “eve dönüşlerin” diasporanın inkârı manasına geldiğini de eklemektedir. Bu bakımdan diasporalar, çok yönlü bağlılıklarının tezahürü olarak ulus-ötesi ağlarda mevzilenirler ve seçici bir biçimde bir taraftan ikamet ettikleri ülkelere ve onların normlarına uyum sağlarken diğer taraftan da onlara karşı koyarlar.⁸⁰

Diasporalar, kabilesel nitelikteki asıl yerlilik iddiaları ile de aralarına sınır çizerler; fakat bu karşı konumlanış yukarıda da ifade edildiği gibi mutlak değil, benzerlik ve karmaşık farklılığın bir arada bulunduğu ilişkisel bir zıtlıktır. Dağılmış durumdaki kabilesel halklar, belirli tarihsel koşullarda, toprağın ilk sahibi olma savları ile katliama uğramaya ve yerinden edilmeye dayalı ortak tarihsel hafızaları etrafında birlik oluşturup ‘esas yurda’ geri dönme

⁷⁹ Clifford, 1994, 306-307.

⁸⁰ Clifford, 1994, 307-308.

üzerine bina edilmiş diasporik bir vizyon ortaya koyabilmektedirler. Kabilesele yaşamın bir ânı veya boyutu olarak bu şekilde diasporik kimlik iddiasına ya da diaspora diline başvurulması, bilhassa dağılmış bir halkın varlığını kanıtlama gerekliliği doğduğunda vuku bulmaktadır. Ancak Clifford, yerel bakımdan en kökleşmiş olanlar da dâhil, tüm toplulukların anavatandaki ile uzak coğrafyalardaki üyeleri arasında yapılandırılmış seyahat çevrimleri bulunduğunu, bu çevrimlerin ise, içsel ve dışsal dinamiklere göre seçici bir biçimde yeniden yapılandırıldığını ve güzergâhlarının yeniden çizildiğini ifade etmektedir. Dolayısıyla kabilesele halklar bir toprağın gerçek yerlileri olduklarını iddia ederek, aslında ‘kadim’ bağlılıkların kaçınılmaz yıkımını vurgulayan kökleşmiş olma ile yerinden edilme arasındaki karşıtlığı baypas etmektedirler.⁸¹ Diaspora kültürlerinin esas olarak yerinden edilmeye inşa edildiğinin altını çizen Clifford⁸², kabilesele ile diasporik olan arasındaki sınırı şu cümle ile özetlemektedir: “Kabile kültürleri diaspora değildir; onların toprakta kökleşmiş olma duyguları, diasporik halkların tam da kaybetmiş oldukları şeydir.”⁸³

Diasporaların tarihsel süreç içerisinde izlediği seçkisel güzergâhların, onları hem içinde yaşadıkları ulus-devletlerin hem de ilk yurtları olarak kabul ettikleri yerlerin sınırlarıyla ahenksiz öznelerle dönüştürerek özgün ve alternatif bir mekânda konumlandığı düşüncesinin temelinde Gilroy’un ‘değişen aynı’ veya kökler/güzergâhlar ile tarif ettiği diaspora anlayışının izlerini görmek mümkündür. Çalışmasında, “tarihsel olarak merkezleşmiş ya da çok merkezleşmiş bir Atlantik alanında”⁸⁴ konuşlanan Siyah Atlantik’i de (The Black Atlantic) ayrı bir başlık altında tartışan Clifford, Gilroy’un gerek çeşitlilik arz eden ancak iletişim halindeki öznesi, gerekse de Afrika-merkezci projeleri reddedişi ile Yahudi diasporasındaki Siyonizm karşıtı görüşler arasındaki benzerliklere dikkat çekmektedir. İki bin yıllık dağılma deneyimi üzerinde serpilen ve toprağın gerçek sahibi olma iddialarına eleştirel yaklaşan dini geleneklerden beslenen Rabbinik diaspora ideolojilerinin hâlen varlıklarını sürdürdüklerini vurgulayan Clifford⁸⁵, argümanını temellendirmek adına özellikle Yahudi dünyası içerisinde yükselen seslere kulak vermektedir. Bu doğrultuda Daniel Boyarin ve Jonathan Boyarin’in Siyonizm’e köklü

⁸¹ Clifford, 1994, 308-310.

⁸² Clifford, 1994, 308.

⁸³ Clifford, 1994, 310.

⁸⁴ Clifford, 1994, 316.

⁸⁵ Clifford, 1994, 321-322.

tenkitler yönelten⁸⁶ *Diaspora: Generation and the Ground of Jewish Identity* başlıklı çalışmasından yaptığı şu alıntı oldukça anlamlıdır:

Diasporik kültürel kimlik bize, kültürlerin “karışım”dan sakınılarak muhafaza edilemediğini, ancak muhtemelen bu tür karışımın bir ürünü olarak var olmaya devam edebileceğini gösterir. Kimlikler gibi kültürler de daimî bir biçimde yeniden inşa edilir. Bu, tüm kültürler için geçerliken, Yahudi halkı ile spesifik bir ülke arasında doğal bir ilişki kurmanın olanaksızlığı, dolayısıyla da Yahudi kültürünü içe kapanık, sınırlandırılmış bir olgu olarak görmenin imkânsızlığı nedeniyle, diasporik Yahudi kültürü bunu açıkça ortaya koymaktadır. (...) diasporik kimlik parçalanmış bir kimliktir. Yahudilik kusursuz kimlik kategorilerini altüst eder, çünkü o ulusal değildir, kalıtsal değildir, dini değildir; tüm bunlar birbirleriyle diyalektik gerilim halindedir. Liberal Araplar ve bazı Yahudiler, Ortadoğu Yahudilerinin Arap Yahudileri olduğunu öne sürdüğünde, el birliği edip Siyonist ideolojinin bu hususu karanlığa gömmeye çalıştığı vakit çok mühim bir şeyi önlediği zannına kapılıyoruz. Diaspora tarafından tahrif edilmiş katıksız bir Yahudi kültürel özüne dayanan bir ideolojinin sahneye konması ne tarihsel, ne de etik bakımdan doğru görünmektedir. “Diasporalaşmış”, yani parçalanmış kimlik, erken Orta Çağ bilgini Haham Sa’adya’nın aslında Yahudi olan bir Mısırlı Arap olmasına ve yine aslında Mısırlı Arap olan bir Yahudi olmasına cevaz verir. Bu çelişkili önermelerin her ikisi de bir arada düşünülmelidir.⁸⁷

Diasporik Yahudi kimliğinin ancak muhtelif kültürlerin karışımı neticesinde varlığını sürdürebildiği düşüncesi, yüzyıllar boyunca ayrı güzergâhlardan ilerleyen Yahudi diaspora toplulukları arasındaki farklılıklar hakkında da önemli bir fikir sunmaktadır. Buradan hareketle, günümüz İsrail Devleti’nde Aşkenaziler ile Sefaradlar/Mizrahiler arasında vuku bulan bölünmeleri⁸⁸ hatırlatan Clifford, dışlayıcı karakterdeki Yahudi devletin inşasında öncü bir rol üstlenen Avrupa Yahudileri (Aşkenaziler) ile Akdeniz çevresindeki Müslüman toplumlarla uzun yıllar barış içerisinde bir arada yaşayan Sefaradların/Mizrahilerin farklı diaspora deneyimlerini yansıttıklarını belirtmektedir. Bu bakımdan, Clifford’a göre, Sefaradların/Mizrahilerin tarihsel deneyimleri, Araplarla Yahudilerin bir arada var olmasına

⁸⁶ Örneğin Boyarinler, Siyonizm’i Avrupa milliyetçiliğinin dışlayıcı karakterinin başka bir bünyede diriltildiği şeklinde tarif etmekte ve Museviliğin bir devlet içerisine hapsedilmesinin etnik devlet faşizmiyle kıyaslanabilecek uygulamalara yol açtığını savunmaktadırlar. Yahudi devletin hegemonyası manasındaki Siyonist çözümü de bu bakımdan, Yahudi kültürünün tahrif edilmesi olarak gördüklerini belirtmektedirler. Boyarin, D. ve Boyarin, J. (1993). “Diaspora: Generation and the Ground of Jewish Identity”. *Critical Inquiry*, 19(4), 701, 712-713.

⁸⁷ Boyarin ve Boyarin, 1993, 721, Aktaran, Clifford, 1994, 323.

⁸⁸ Farklı diasporik geçmişlerin, günümüz İsraili’nde yaşayan Aşkenaziler ile Mizrahiler/Sefaradlar arasında ne tür sosyokültürel, ekonomik ve siyasal bölünmelere yol açtığını anlamlandırmak için bkz. Shafir, G. ve Peled, Y. (2004). *Being Israeli: The Dynamics of Multiple Citizenship*. UK: Cambridge University Press; Ghanem, A. (2010). *Ethnic Politics in Israel: The Margins and the Ashkenazi Center*. USA: Routledge; Ben-Rafael, E. ve Sharot, S. (1991). *Ethnicity, Religion and Class in Israeli Society*. Cambridge: Cambridge University Press.

dayalı bir karşı-tarih sunmakta ve bu karşı-tarih, İsrail Devleti'nin hegemonik yapılanmasını ihtilaf konusu haline getirmektedir.⁸⁹

Yine de Clifford, bu karşıtlık ile ilgili abartılı genellemelerden kaçınılması gerektiğini, hem Sefarad hem de Aşkenazi geleneğinde milliyetçi ve milliyetçi olmayan görüşlere rastlandığını ve soykırım öncesi Aşkenazi tarihinde de Siyonizm'i reddeden önemli kaynakların mevcut olduğunu ifade etmektedir. Dilbilimci Max Weinreich'in 1967'de yayımlanan *The Reality of Jewishness Versus the Ghetto Myth: The Sociolinguistic Roots of Yiddish* isimli araştırmasına da işaret eden Clifford, Aşkenazi Yahudiliğinin bilhassa gettolardaki yaşamın bir ürünü olarak görülemeyeceğini ve yakın geçmişte oluşturulan bu getto mitinin bir yandan etnik mutlakçılığı meşrulaştırırken, diğer yandan da tarihsel Yahudi kimliğinin etkileşim ve uyum üzerine bina edilen yönünü inkâr ettiğini savunmaktadır. Ayrıca Clifford, özcü olmayan diasporik Yahudi kimliği yaklaşımını destekler mahiyette, Weinreich'in, her ne kadar 'Yahudi' sınıflandırmasına dâhil edilebilse de, Aşkenazi Yahudileri arasındaki hâkim kültür motiflerinin büyük bir kısmının esasen Aşkenazik olduğu ve Aşkenazilerin kullandığı Almanca, İbranice ve Rusça'nın kaynaşmasından ortaya çıkan Yidiş dilinin bunun en belirgin örneğini teşkil ettiği şeklindeki tespitin de altını çizmektedir.⁹⁰

Toparlamak gerekirse, Hall, Gilroy ve Clifford'un, her ne kadar farklı tarif biçimlerini tercih etseler de, diaspora kimliklerine dair benzer noktaları vurguladıkları belirtilebilir. Temel olarak her üç isim de dağılmanın ardından farklı kültürlerle temasa geçen diaspora topluluklarının tarihsel süreç içerisinde nihayetsiz bir kimlik dönüşümü geçirdiklerini savunmaktadır. Tabii bu durumun doğal sonucu olarak, aynı coğrafyadan çıkıp ayrı güzergâhlardan ilerleyen topluluklar arasında da bir farklılaşma meydana gelmektedir. Ancak bu dönüşüm, dağılmadan önceki ortak kimliğin özünü teşkil eden unsurların tamamen ortadan kaybolduğu manasına gelmemektedir. Burada altı çizilmesi gereken husus, kimliğin özünün farklı kültürlere ait öğelerle yoğrularak yeni bir forma veya yoruma kavuşmasıdır. Bu bakımdan yukarıda görüşlerine yer verilen isimler, yerkürenin başka coğrafyalarında yaşamlarını sürdürseler de, bir diasporik grubun üyeleri arasında belirli 'farklılaşan aynılık' noktalarının varlığını muhafaza ettiğini kabul etmektedirler. Yine, öz ile farklılığın iç içe geçerek melez bir yapıya bürünmesi, diasporaların ne tam manasıyla içinde yaşadıkları

⁸⁹ Clifford, 1994, 325-326.

⁹⁰ Clifford, 1994, 326.

toplumlarla aynılaşmalarına, ne de dağılımdan önceki âna dönmelerine müsaade etmektedir. Diğer bir deyişle, diasporaların sahip oldukları melez kimlikler, onları üçüncü veya alternatif bir alanda konumlandırmaktadır. Son olarak belirtmekte fayda var ki, kimlikte husule gelen bu dönüşüm ve geçmişe dönüşün olanaksızlaşması, anavatana yönelik bağlılığın önünde bir engel olarak değerlendirilmemelidir. Ancak bu bağlılık, bir önceki kısımda değinildiği gibi zamanı geldiğinde gönüllü bir dönüşe veya ortak tasavvurlara dayalı bir sadâkati değil, ‘farklılaşan aynılık’ noktaları bağlamında farklı tarihsel yorumları ve farklı gelecek tasarımlarını bünyesinde barındıran bir hissiyatı ifade etmektedir.

Esasen yabancı kùltürlerle karşılaşma durumunda kimliğin değişime/dönüşüme uğradığı hususunun yeni bir düşünce veya yaklaşım tarzı olmadığı açıkça ifade edilebilir. Nitekim göçmenlerin, mültecilerin, etno-kùltürel grupların vs. farklı toplumlar içerisinde yaşamalarının bir sonucu olarak deneyimledikleri değişimler uzunca bir süredir, sosyoloji, psikoloji ve antropoloji gibi sosyal bilimlerin çeşitli disiplinlerinde kùltürleřme (acculturation) başlığı altında incelenmektedir. Hall, Gilroy ve Clifford’un da, öne sürdükleri diaspora anlayışına dair belirli nüans noktaları hariç tutulursa, diaspora topluluklarını kùltürleřme süreçlerinin ürünleri olarak gördükleri iddia edilebilir (tabii burada kùltürleřmenin hangi manada kullanıldığı meselesi büyük bir ehemmiyet arz etmektedir ve bu husus bir sonraki kısımda detaylandırılacaktır). Bu minvalde, diaspora kimliklerinde yaşanan dönüşümden ne kastettiğimizi – ve aynı zamanda ne kastetmediğimizi de – tam manasıyla açıklığa kavuşturabilmek adına, bir sonraki başlık altında kùltürleřme alanındaki genel eğilimler ve güncel tartışmalar ile bunların yukarıda tarif edilen diaspora yaklaşımıyla ne ölçüde örtüştüğu ve hangi açılardan farklılaştığı meseleleri mercek altına yatırılacaktır.

1.2. Kùltürleřme, Kùltürleřme Modelleri ve Alternatif Arayışları

Üzerinden uzun yıllar geçmiş olmasına karşın günümüzde araştırmacılar tarafından en sık başvurulan kùltürleřme tanımı, Redfield, Linton ve Herskovits tarafından 1936 yılında yapılan tanımdır. Buna göre kùltürleřme, farklı kùltürel evveliyatlara sahip bireylerden müteşekkil grupların birbirleriyle doğrudan ve sürekli temas kurmalarının sonucu olarak, bu grupların birinde veya her ikisinde meydana gelen kùltürel değişimleri ifade etmektedir.⁹¹ Kuşkusuz bu tanımın hâlen yaygın bir biçimde kabul görüyor oluşu, kùltürleřme sahasında

⁹¹ Redfield, R., Linton, R. ve Herskovits, M. (1936). “Memorandum for the Study of Acculturation”. *American Anthropologist, New Series*, 38(1), 149.

ilerleyen süreçte kayda değer bir gelişme olmadığı manasına gelmemektedir. Nitekim her ne kadar kavram üzerine gerçekleştirilen ilk çalışmaların da bireysel düzeyde vuku bulan değişimleri takdir ettiği söylenebilse de, Redfield vd.'nin sunduğu tariften de anlaşılabilir olduğu gibi, kültürleşmenin başlangıçta esasen grup düzeyinde bir olgu olarak ele alındığı belirtilebilir.⁹² Bu durum, alana yönelik ilk ilginin, antropologların Avrupalı devletlerin sömürgeleştirme faaliyetlerinin yerli toplumlar üzerindeki tesirlerini, sosyologların ise göçmen grupların ev sahibi ülkelerde geçirdiği dönüşümleri inceleme arzuları neticesinde vücuda gelmiş olmasından kaynaklanmaktadır.⁹³

Ancak zamanla psikologların da bu sahaya alâkadar olmaya başlaması, kültürleşmenin birey ve grup düzeylerinde yol açtığı değişimler arasında ayırım yapma gereğini doğurmuştur.⁹⁴ Bu doğrultuda 1967 yılında Theodore Graves, hem yabancı kültürlerle doğrudan temasın hem de üyesi olunan kültürün deneyimlediği kültürleşme sürecinin sonucunda bireyde husule gelen değişimlere işaret eden ‘psikolojik kültürleşme’ kavramını literatüre kazandırmıştır.⁹⁵ John Berry ise, kültürleşmenin; esasen psikolojik ve kültürel değişim olmak üzere iki yönlü bir süreç olduğunu, kültürel grup düzeyinde sosyal yapılar ve kurumlar ile kültürel normlardaki değişimi, bireysel psikolojik düzeyde ise kimlik, değerler, fikirler ve davranışlarda vuku bulan değişimleri ihtiva ettiğini öne sürmüştür. Berry’ye göre, bu iki düzeyi ayırtmak ve aralarındaki ilişkiyi incelemek iki temel nedenden ötürü önemlidir. İlk olarak, kültürel değişimler bireylerdeki psikolojik değişimlere zemin hazırlamaktadır. Bu bakımdan bireysel değişimleri tam manasıyla tarif edebilmek ve yorumlayabilmek, öncelikle kültürel bağlamı kavramayı gerektirmektedir.⁹⁶ Tabii burada Berry’nin, bireylerin eylemlerinin de üyesi oldukları grupları değiştirme potansiyelini dikkate aldığını ve iki düzey arasındaki karşılıklı etkileşimin varlığını yadsımadığını

⁹² Sam, D. L. (2006). “Acculturation: Conceptual Background and Core Components”, D. L. Sam ve J. W. Berry (Editörler). *The Cambridge Handbook of Acculturation Psychology*. New York: Cambridge University Press, 13; Ward, C. (2001). “The A, B, Cs of Acculturation”, D. Matsumoto (Editör). *The Handbook of Culture and Psychology*. New York: Oxford University Press, 412.

⁹³ Sam, 2006, 13; Ward, 2001, 412; Berry, J. W. (2017). “Theories and Models of Acculturation”, S. J. Schwartz ve J. Unger (Editörler). *The Oxford Handbook of Acculturation and Health*. New York, NY: Oxford University Press, 17; Sam, D. L. ve Berry, J. W. (2006). “Introduction”, D. L. Sam ve J. W. Berry (Editörler). *The Cambridge Handbook of Acculturation Psychology*. New York: Cambridge University Press, 1.

⁹⁴ Sam, 2006, 13-14.

⁹⁵ Graves, T. D. (1967). “Psychological Acculturation in a Tri-Ethnic Community”. *Southwestern Journal of Anthropology*, 23(4); Sam, 2006, 14; Berry, 2017, 16.

⁹⁶ Berry, 2017, 15-16; Berry, J. W., Poortinga, Y. H., Segall, M. H. ve Dasen, P. R. (2002). *Cross-Cultural Psychology: Research and Applications*. New York: Cambridge University Press, 350.

eklemekte fayda vardır.⁹⁷ İkinci neden ise, gruplarında meydana gelen kolektif değişimlere bireylerin aynı ölçüde veya aynı şekilde iştirak etmemeleridir. Dolayısıyla bireylerin ve grupların farklı süreçleri ve serencamları deneyimlemesi, kültürleşmenin psikolojik ve kültürel boyutları arasında doğrusal olmayan, izaha muhtaç girift bir ilişkinin mevcudiyetini ortaya koymaktadır.⁹⁸

Kültürleşme ile ilgili tartışmaların esas itibarıyla, yönlülük ve boyutluluk olmak üzere iki temel mesele etrafında şekillendiği belirtilebilir.⁹⁹ Yönlülüğe dair görüş ayrılığı, birbirleriyle temas halinde bulunan grupların tamamının (baskın olan ve olmayan veya ev sahibi ve göçmen) değişim geçirip geçirmediği yahut daha net bir ifadeyle kültürleşmenin karşılıklı bir süreç olup olmadığı tartışmasından kaynaklanmaktadır.¹⁰⁰ Tek yönlü perspektif, bir grubun sabit durumdaki diğer gruba doğru tek yönlü olarak hareket ettiğini, onun gibi olduğunu yahut (olumlu veya olumsuz anlamda) asimilasyona uğradığını savunmaktadır. İki yönlü bakış açısını benimseyenler ise, temas halindeki iki grubun veya bunların üyelerinin birbirlerine karşılıklı olarak tesir ettiğini öne sürmektedir.¹⁰¹

Aslında etkileşim halindeki hiçbir kültürel grubun değişim sürecinden muaf tutulamayacağı¹⁰² hususunun günümüzde yaygın kanaati teşkil ettiği ifade edilebilir. Örneğin Sayegh ve Lasry, göçmenlerin, sosyal ve kurumsal ağlarına tam katılım sağlamalarına müsaade eden ev sahibi toplumların dönüşüme uğramadığı bir senaryoyu tahayyül etmenin güç olduğunu belirtmektedir.¹⁰³ Şüphesiz kültürleşme süreci, baskın olan toplumlarda nüfusun genişlemesine, kültürel çeşitliliğin artmasına, ön yargı ve ayrımcılık gibi tepkilerin ortaya çıkmasına ve çok-kültürlülük alanında politikaların üretilmesine sebebiyet verebilmektedir. Ancak her bir kültürün diğerini eşit oranda etkileme kabiliyetini haiz olduğu hususu prensipte kabul edilse de, uygulamada demografik, siyasi, ekonomik vs. göreceli güçlerine bağlı olarak bazı gruplar diğerlerine göre daha fazla dönüşüm geçirmektedir.¹⁰⁴ Doğrusu çoğu durumda göçmenler, ev sahibi ülkelere ayak bastıkları

⁹⁷ Berry, 2017, 18.

⁹⁸ Berry, 2017, 16; Berry, Poortinga, Segall ve Dasen, 2002, 350.

⁹⁹ Sam, 2006, 17.

¹⁰⁰ Berry, J. W. (2003). "Conceptual Approaches to Acculturation", K. M. Chun, P. B. Organista ve G. Marin (Editörler). *Acculturation: Advances in Theory, Measurement, and Applied Research*. Washington, DC: American Psychological Association, 17-18; Sam, 2006, 17.

¹⁰¹ Sam, 2006, 17.

¹⁰² Berry, 2017, 20.

¹⁰³ Sayegh, L. ve Lasry, J.-C. (1993). "Immigrants' Adaptation in Canada: Assimilation, Acculturation, and Orthogonal Cultural Identification". *Canadian Psychology*, 34(1), 99.

¹⁰⁴ Berry, Poortinga, Segall ve Dasen, 2002, 352; Berry, 2017, 20.

andan itibaren, belki de daha önce, yeni kültürel çevrelerine intibak etme gerekliliğini yoğun bir biçimde hissederken, baskın olan toplumlar göçmen nüfusun varlığından kaynaklanan değişimleri kabul etme veya onlara uyum sağlama konusunda ‘misafirleri’ kadar gönüllü olmamaktadır. Bu bakımdan ev sahibi toplumlarla göçmen grupların yaşadıkları psikolojik ve kültürel değişimler arasında bir kıyas yapmak oldukça zor görünmektedir.¹⁰⁵

Boyutluluk tartışması ise iki kültürün bir arada bulunup bulunamayacağı meselesiyle ilişkilidir. Tek boyutlu kültürleşme görüşünde, etkileşim halindeki iki kültürün birbirlerini karşılıklı olarak dışladığı ve bireylerin yeni bir kültürel kimlik edinirken, kendi kültürel kimliklerini terk etmeleri gerektiği düşüncesi hâkimdir. Zira her iki kültüre de sahip olmanın psikolojik sorunlar doğurabileceği varsayılmaktadır. Buna karşılık iki boyutlu perspektif, orijinal kültürü kaybetmeye gerek kalmaksızın yeni kültürün bağımsız olarak edinilebileceğini ve değişimin iki bağımsız boyutta gerçekleşebileceğini savunmaktadır. Bir boyut orijinal kültürün muhafazası veya kaybedilmesine, diğer boyut ise yeni kültüre ait özelliklerin benimsenmesine tekabül etmektedir. Bu bakımdan bir bireyin farklı yoğunluklarda da olsa iki kültürü de taşımasının mümkün olduğu düşünülmektedir.¹⁰⁶

Yönlülük ve boyutlulukla ilgili ana hatlarıyla tarif ettiğimiz tartışma ekseninin, bir önceki kısımda diaspora kimliklerine dair sunduğumuz resme bazı açılardan temas ettiğini, ancak bu resmi tam manasıyla kavrayamadığını belirtebiliriz. Kuşkusuz bu durum, genel olarak diaspora kimliklerinde, özelde ise Amerikan Yahudilerinin kültürel kimliklerinde meydana gelen dönüşümü kültürleşme perspektifinden izah edebilmemizi oldukça güç bir hale getirmektedir. Bu bakımdan, öncelikle kültürleşme alanında öne çıkan yaklaşımların değişimin/dönüşümün nasıl gerçekleştiğine dair varsayımlarını incelemek, ardından da mevzubahis yaklaşımlara yöneltilen eleştiriler üzerinden, kültürleşme olgusunun bu çalışmada benimsenen diaspora kimliklerine dair anlayış ile nasıl daha ahenkli bir muhtevaya kavuşturulabileceği arayışına girişmek bir zaruret olarak karşımıza çıkmaktadır.

1.2.1. Tek Boyutlu Kültürleşme

Amerikalı sosyolog Milton Gordon’ın 1964 yılında yayımlanan *Assimilation in American Life* isimli kitabında tarif ettiği asimilasyon teorisi, tek yönlü ve tek boyutlu

¹⁰⁵ Liu, S. (2015). *Identity, Hybridity and Cultural Home: Chinese Migrants and Diaspora in Multicultural Societies*. London and New York: Rowman & Littlefield International, 62-63.

¹⁰⁶ Sam, 2006, 17-18.

kültürleşme modellerinin ilk belirgin örneği olarak kabul edilmektedir. Gordon'a göre asimilasyonun birbirini takip eden yedi türü veya aşaması bulunmaktadır: i) Kültürel asimilasyon (kültürel örüntülerin egemen kültüre ait olanlarla değiştirilmesi); ii) yapısal asimilasyon (ev sahibi toplumun oluşturduğu kurumlara, gruplara ve cemiyetlere geniş çapta katılım); iii) evliliğe bağlı asimilasyon (yüksek oranda gruplar arası evlilikler); iv) özdeşimsel asimilasyon (ev sahibi toplumun merkezinde bulunduğu bir ulusun parçası olma hissinin gelişmesi); v) tutumsal asimilasyon (önyargının olmayışı) vi) davranışsal asimilasyon (ayrımcılığın olmayışı); vii) yurttaşlığa dair asimilasyon (değer ve güç çatışmasının olmayışı).¹⁰⁷

Gordon, asimilasyon sürecinin ilk aşaması olarak gördüğü kültürel asimilasyonun aslında daha evvel kültürleşme olarak adlandırılan olguya karşılık geldiğini, eş zamanlı olarak veya sonrasında diğer asimilasyon türlerinin vuku bulmaması durumunda dahi gerçekleşebileceğini ve bu 'yalnızca kültürleşme' hâlinin süresiz bir biçimde devam edebileceğini ileri sürmektedir.¹⁰⁸ Gordon'ın asimilasyon silsilesindeki kilit safha ise yapısal asimilasyondur ve kültürleşmeyle eş anlı olarak veya onu takip eden süreçte cereyan ettiği andan itibaren – kültürleşme yapısal asimilasyonu muhakkak tetiklememekte ancak ona kaçınılmaz olarak eşlik etmektedir – diğer safhalar da kendiliğinden hızlı bir biçimde husule gelecektir.¹⁰⁹ Somutlaştırmak gerekirse, baskın olan toplumun kurumlarına ve cemiyetlerine girilmesi yüksek oranda gruplar arası evliliklerle sonuçlanacak, bu evliliklerden doğan çocuklar da ilerleyen dönemlerde eş tercihlerini yine bu çevrelerden yapacak ve nihayetinde azınlıktaki grup etnik kimliğini kaybedecektir. Böylece grup üyeleri kendilerini içinde bulundukları ulusun bir parçası hissedecek, önyargı ve ayrımcılık problem olmaktan çıkacak ve toplumsal meselelere dair değer çatışmaları ortadan kalkacaktır.¹¹⁰ Amerikan yaşamı bağlamında göçmenlerin ve çocuklarının uyum gösterecekleri veya görece uyum düzeylerini ölçebilecekleri standart yahut referans noktası ise Gordon'a göre son derece açıktır: Ekseriyetle Anglosakson kökenli beyaz Protestan orta sınıfının kültürel kalıpları.¹¹¹

Burada Gordon'ın bir kültürleşme değil, asimilasyon teorisi öne sürdüğünü göz önünde bulundurmakla birlikte, teorisinin ilk halkasını oluşturan kültürel asimilasyonla

¹⁰⁷ Gordon, M. M. (1964). *Assimilation in American Life: The Role of Race, Religion, and National Origins*. New York: Oxford University Press, 71.

¹⁰⁸ Gordon, 1964, 70-71, 77.

¹⁰⁹ Gordon, 1964, 80-81.

¹¹⁰ Gordon, 1964, 80.

¹¹¹ Gordon, 1964, 72.

kültürleşmeyi denk kabul ettiğinin altını tekrar çizmek gerekir. Dahası Gordon, kültürel örüntülerin; dini inanışlar ve uygulamalar, etik değerler, müzik beğenileri, edebiyat, lisan ve ortak geçmiş algısı gibi bir grubun kültürel mirasının ana bileşenleri ile giyiniş, duygusal ifade biçimleri ve İngilizce telaffuzdaki ufak tuhaflıklar gibi ikincil nitelikteki kültürel özelliklerden teşekkül ettiğini¹¹² ve dolayısıyla henüz kültürel asimilasyon veya kültürleşme aşamasında tüm bu niteliklerin ev sahibi toplumunkilerle değiştirildiğini ifade etmektedir. Bu bakımdan her ne kadar yalnızca ilk halkayı teşkil etse de, esas değişimin kültürleşme safhasında meydana geldiği, ayrıca bu safhanın da diğerlerinden – ki bunların da büyük ölçüde kültürel değişimi hızlandırıcı veya pekiştirici nitelikteki statü değişikliklerinden ve özdeki değişimin dışı yansımalarından ibaret olduğu dikkate alındığında – bağımsız olarak değerlendirilemeyeceği belirtilmelidir. Sonuç itibarıyla Gordon'ın kültürleşme ile genel bir mefhum olarak asimilasyon arasında hakiki bir ayrıma gitmediği, esasen yalnızca göçmen grubun değişime uğraması bakımından tek yönlü ve yeni edinilen kültürün öncekini dışlaması manasında tek boyutlu bir asimilasyon/kültürleşme teorisi önerdiği savunulabilir.

Önceleri, özellikle de 20. yüzyılın ilk yarısında, ABD'ye yönelik göç dalgalarının büyük oranda Avrupa ülkelerinden gelmiş olması, tüm göçmenlerin tek ve doğrusal bir değişim sürecine tabi oldukları argümanına dayanan asimilasyoncu yaklaşımın barındırdığı sorunların su yüzüne çıkmasını engellemiştir.¹¹³ Nitekim bu dönemde gerçekleştirilen sosyolojik çalışmalar da gruplar arası evlilik oranlarının ve göçmenlerin Amerikan toplumuna uyum düzeylerinin artan eğilim gösterdiğini ortaya koymuştur.¹¹⁴ Ancak 1960'lardan başlayarak Avrupa dışından, bilhassa da Asya ve Latin Amerika'dan yoğun göçlerin yaşanmasıyla, etnik farklılıkların zamanla kaybolmadığı ve göçmenlerin oldukça farklılaşan sosyoekonomik evveliyatlarının onları eğitim ve meslek gibi alanlarda ayrı güzergâhlara sevk ettiği gözlemlenmiştir. Bu doğrultuda nihaî hedef olarak beyaz orta sınıfa işaret eden asimilasyoncu görüş sorgulanmaya başlamış ve parçalı asimilasyon (segmented assimilation) teorisi ortaya atılmıştır.¹¹⁵ Alejandro Portes ve arkadaşları tarafından geliştirilen bu teori ise, 1960 sonrası göçmenlerin ve çocuklarının üç muhtemel yol

¹¹² Gordon, 1964, 78-79.

¹¹³ Zhou, M. (1997). "Segmented Assimilation: Issues, Controversies and Recent Research on the New Second Generation". *International Migration Review*, 31(4), 977; Greenman, E. ve Xie, Y. (2008). "Is Assimilation Theory Dead? The Effect of Assimilation on Adolescent Well-Being". *Social Science Research*, 37(1), 112; Schwartz, S. J., Unger, J. B., Zamboanga, B. L. ve Szapocznik, J. (2010). "Rethinking the Concept of Acculturation: Implications for Theory and Research". *American Psychologist*, 65(4), 238; Sam, 2006, 18.

¹¹⁴ Zhou, 1997, 977.

¹¹⁵ Zhou, 1997, 978-980; Greenman ve Xie, 2008, 112; Sam, 2006, 18.

üzerinden ev sahibi toplumlarına uyum sağladıklarını ileri sürmüştür: i) Gordon'ın teziyle de örtüşen şekilde artan kültürleşme ve beyaz orta sınıfa entegrasyon, ii) kalıcı yoksulluk ve alt sınıfa doğru asimilasyon, iii) hızlı ekonomik gelişmenin eşliğinde göçmen gruba ait değerlerin ve grup içi dayanışmanın muhafazası.¹¹⁶

Fakat parçalı asimilasyon teorisinin ortaya çıkışı da tek yönlü ve tek boyutlu kültürleşme/asimilasyon yaklaşımlarına yöneltilen eleştirilerin önüne geçememiştir. Özellikle de, Batılı toplumların yaşam biçimlerini üstün gören ve idealleştiren, buna karşılık Batı dışında inşa edilen kültürleri daha aşağı seviyede konumlandıran zihni bir arka plana sahip olmaları, bu yaklaşımların bilimsel niteliğine dair soru işaretlerini yoğunlaştırmıştır. Gerçekten de asimilasyoncu görüş, ev sahibi toplumlarının 'meşru' birer üyesi haline gelebilmeleri için göçmenlerin kendi kültürlerinden feragat etmelerinin en uygun seçenek olduğu konusunda üstü kapalı bir telkinde bulunmaktadır. Bununla bağlantılı bir diğer eleştiri ise, kültürleşme sürecinde göçmenlerin yaşadıkları problemlerin esas itibarıyla kendilerinden kaynaklandığı düşüncesi ile ilgilidir. Daha açık bir ifadeyle, mevzubahis yaklaşımlar göçmenlerin karşı karşıya kaldıkları sosyoekonomik problemlerin ev sahibi toplumu ilgilendiren kısımlarını büyük ölçüde göz ardı etmekte ve bu sorunları orijinal kültürün terk edilmesi ile beyaz orta sınıfın normlarının ve standartlarının benimsenmesindeki başarısızlıklara yüklemektedir.¹¹⁷ Son olarak, farklı kültürel örüntülere sahip göçmenlerin varlığının, ana toplumda da bazı dönüşümlere yol açabileceği gerçeğini hesaba katmamalarının, tek boyutlu kültürleşme yaklaşımlarına yönelik temel bir eleştiri nedeni olduğu belirtilmelidir.¹¹⁸

1.2.2. İki Boyutlu Kültürleşme

Kültürler arası etkileşimin baskın olmayan grubun asimilasyonu ile sonuçlandığını öne süren tek boyutlu yaklaşımların olanı anlamlandırmadaki yetersizliği ve/veya büyük ölçüde olması arzulananı tarif etmesi, iki boyutlu kültürleşme modellerinin geliştirilmesine zemin hazırlamıştır. Bu doğrultudaki en etkili adım da, tasarladığı model muhtelif eleştirilere

¹¹⁶ Portes, A. ve Zhou, M. (1993). "The New Second Generation: Segmented Assimilation and Its Variants". *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 530(1), 82; Zhou, 1997, 975; Greenman ve Xie, 2008, 112.

¹¹⁷ İnternet: Ngo, V. H. (2008). "A Critical Examination of Acculturation Theories". *Critical Social Work*, 9(1). Web: <https://ojs.scholarsportal.info/windsor/index.php/csw/article/view/5762> adresinden 15 Temmuz 2019'da alınmıştır; Bourhis, R. Y., Moise, L. C., Perreault, S. ve Senecal, S. (1997). "Towards an Interactive Acculturation Model: A Social Psychological Approach". *International Journal of Psychology*, 32(6), 376.

¹¹⁸ Bourhis, Moise, Perreault ve Senecal, 1997, 376.

rağmen kültürlerarası psikoloji alanında kabul görmeye devam eden Berry'den gelmiştir. Berry'e göre, kültürel grupların ve üyelerinin (baskın olan veya olmayan) öncelikle kültürleşmenin nasıl meselesiyle muhatap olmaları gerekmektedir. Bu noktada grupların ve bireylerin karşısına birbirinden bağımsız boyutlara hitap eden iki temel soru çıkmaktadır: 1) Kültürel kimliğin ve özelliklerin idame ettirilmesi önemli midir? 2) Diğer kültürel gruplarla etkileşim halinde olmak kıymetli midir? Berry, bu sorulara eşzamanlı verilecek olumlu ya da olumsuz yanıtların, soruların muhatabı olan grubun baskın olup olmamasına göre isimleri değişen – baskın grubun mevzubahis soruları kendisi açısından değil, baskın olmayan grup adına cevaplandığı hususunu buraya not düşmek gerekir – dört kültürleşme stratejisini tayin ettiğini belirtmektedir.¹¹⁹

Baskın olmayan etno-kültürel gruplar açısından bakıldığında, eğer orijinal kültürel kimliğin sürdürülmesi arzu edilmez ve diğer kültürlerle günlük etkileşim arayışında olunursa, *asimilasyon* stratejisi devreye girmektedir. Buna karşılık, göçmenler kendi kültürlerini devam ettirmenin daha değerli olduğunu düşünür ve diğer gruplarla etkileşimden kaçınırlarsa, bu durum *ayrılma/içe dönme*¹²⁰ stratejisini doğurmaktadır. Eğer bir taraftan orijinal kültürü muhafaza etme isteği öteki taraftan da diğer gruplarla günlük etkileşime girme ve daha geniş toplumsal ağın tamamlayıcı bir parçası olma eğilimi söz konusuyla *entegrasyon* stratejisi seçenek hâline gelmektedir. Hem kültürel devamlılığa hem de diğer kültürlerle temas kurmaya yönelik isteksizlik ise *marjinalleşmeyi* getirmektedir.¹²¹ Ancak bu tabloyu, baskın olmayan grupların ve üyelerinin kültürel etkileşime nasıl dâhil olmak istediklerine dair özgürce tercihte bulunabildiği varsayımına dayanarak tasvir ettiğini de ekleyen Berry, baskın grupların belirli ilişki türlerini dayattığı veya karşı tarafın tercihlerini sınırlandırdığı hâllerde başka kavramlara başvurulması gerektiğinin altını çizmektedir. 'Kültürleşme beklentileri' olarak da görülebilecek baskın yahut ev sahibi toplumların izledikleri stratejileri Berry şu şekilde adlandırmaktadır: Baskın grup tarafından talep edilmesi ve dayatılması durumunda asimilasyon *eritme potasına* (melting pot), ayrılma ya da içe dönme *ayırma* veya *tecrit etmeye*, marjinalleşme ise *dışlamanın* bir türüne dönüşmektedir. Ev sahibi toplumun bütün olarak kültürel çeşitliliği bir amaç şeklinde

¹¹⁹ Berry, J. W. (1997). "Immigration, Acculturation, and Adaptation". *Applied Psychology: An International Review*, 46(1), 9; Berry, J. W. (2006). "Contexts of Acculturation"., D. L. Sam ve J. W. Berry (Editörler). *The Cambridge Handbook of Acculturation Psychology*. New York: Cambridge University Press, 34-35; Berry, 2017, 21-23.

¹²⁰ Kağıtçıbaşı, Ç. (2014). "Sonsöz: Kültürleşme ve Aile İlişkileri". *Türk Psikoloji Yazıları*, 17(34), 121.

¹²¹ Berry, 1997, 9; Berry, 2006, 35; Berry, 2017, 23.

değerlendirmesi de, entegrasyonu destekleyici mahiyette *çok-kültürlülük* stratejisinin benimsendiğini göstermektedir.¹²²

Berry'e göre, baskın olan ve olmayan gruplar arasındaki karşılıklı uzlaşya en çok ihtiyaç duyulan strateji entegrasyondur. Zira bu stratejinin başarılı bir biçimde yürütülebilmesi, iki tarafın da belirli sorumlulukları üstlenmesine bağlıdır. Öncelikle tüm gruplar, birbirlerinin aynı toplum içerisinde farklı kültürel arka planlarıyla yaşama hakkına sahip olduğunu teyit etmelidirler. Baskın olmayan gruplar kendi öz değerlerini ve çıkarlarını sürdürürken, içinde yaşadıkları toplumun temel kurallarını ve normlarını da kabul etmelidirler. Buna karşılık ev sahibi toplumlar da, beraber yaşadıkları tüm grupların gereksinimleri doğrultusunda eğitim, sağlık ve istihdam gibi alanlarda ulusal kurumlarının yeniden düzenlenmesine hazırlıklı olmalıdırlar. Ayrıca tüm bunlara, kültürel çeşitliliğin bir değer olarak benimsenmesi, önyargı düzeyinin düşük olması, gruplar arasında belirgin bir düşmanlığın yahut nefretin bulunmaması ve bireylerin ve grupların tamamının daha geniş olan topluma yönelik bağlılık hissetmesi gibi belirli psikolojik koşulların da eşlik etmesi gerekmektedir.¹²³

Berry, uluslararası çerçevede gerçekleştirilen araştırmaların büyük bir bölümünde¹²⁴, entegrasyonun göçmen gruplar arasında en çok tercih edilen strateji olarak belirttiğini ifade etmektedir. Entegrasyonu takiben ekseriyetle içe dönme veya asimilasyon gelmekte, marjinalleşme ise en seyrek başvurulanan stratejiyi teşkil etmektedir.¹²⁵ Ayrıca Berry, mevcut çalışmaların, diğer stratejilere kıyasla entegrasyonun daha ileri düzeyde psikolojik ve sosyokültürel uyumla sonuçlandığını destekleyen veriler sunduğunun da altını çizmektedir. Bu durumun, entegrasyon stratejisini benimseyen göçmenlerin iki kültürden de beslenmeleriyle ve bu iki kültürü de idare etmede yetkin olmalarıyla izah edilebileceğini belirten Berry, şu şekilde de bir ekleme yapmaktadır: “Bu çoklu sosyal ve kültürel

¹²² Berry, 2003, 24-25; Berry, 2006, 35-36; Berry, 2017, 23-24.

¹²³ Berry, 2003, 24; Berry, 2006, 35-36; Berry, 2017, 23.

¹²⁴ Örneğin bkz. Krishnan, A. ve Berry, J. W. (1992). “Acculturative Stress and Acculturation Attitudes Among Indian Immigrants to the United States”. *Psychology and Developing Societies*, 4(2); Berry, J. W. (2010). Intercultural Relations and Acculturation in the Pacific Region”. *Journal of Pacific Rim Psychology*, 4(2); Berry, J. W. ve Hou, F. (2017). “Acculturation, Discrimination and Wellbeing Among Second Generation of Immigrants in Canada”. *International Journal of Intercultural Relations*, 61(1).

¹²⁵ Berry, 2006, 37; Berry ve Hou, 2017, 30.

angajmanların sağladığı sosyal sermaye, çoğulcu toplumlarda başarıya giden yolu gösterebilir.”¹²⁶

Berry’nin tarif ettiği kültürleşme modeline yöneltilen eleştirilerin bir kısmı, tek boyutlu yaklaşımlara benzer biçimde, göçmenlerin ev sahibi toplumlarında yol açtığı kültürel değişimlere dair herhangi bir önerme sunmamasıyla ilişkilidir.¹²⁷ Ancak bu noktada, kültürleşmenin karşılıklı işleyen bir süreç olduğunu – tarafların göreceli güçlerini hesaba katmak kaydıyla – kabul etmekle birlikte, Amerikan Yahudilerinin yaşadığı dönüşümü anlamlandırma gayesinden uzaklaşma kaygısının mevzubahis eleştirilere yoğunlaşmamıza engel teşkil ettiğini vurgulamakta yarar vardır. Kaldı ki, bu modelin barındırdığı tali kusurlara işaret ederek daha az sorunlu yeni bir versiyonunun geliştirilmesine yönelik bir arayış içerisine girmek de çalışmamızın temel motivasyonu ile uyumlu bir uğraş olmayacaktır. Bu bakımdan bir sonraki başlığımız, Berry’nin yaklaşımına getirilen, kültürleşme olgusu ile yukarıda sunduğumuz diaspora anlayışı arasında anlamlı bir ilişki zemini oluşturabilmemizi sağlayacak daha yapısal eleştiriler üzerine bina edilecektir.

1.2.3. Tarihselliğin ve Melezliğin Işığında Kültürleşme Olgusu

Bu kısımda ele alacağımız, Berry’nin iki boyutlu kültürleşme modelinin temelindeki epistemolojik ve metodolojik perspektifi sorunsallaştırma girişimlerini, aynı zamanda kültürlerarası psikolojideki hâkim anlayışa da yöneltilen tenkitler şeklinde değerlendirmek mümkündür. Zira Berry’nin tasarladığı model, bu alanda gerçekleştirilen güncel çalışmaların büyük bir bölümüne teorik dayanak sunmaya devam etmektedir.¹²⁸ Ayrıca henüz 2017 yılında yayımlanan *The Oxford Handbook of Acculturation and Health* isimli çalışmanın ikinci bölümünü teşkil eden *Theories and Models of Acculturation*’ın Berry tarafından kaleme alınmış olması da, iki boyutlu modelin kültürler arası etkileşimin yol açtığı değişimi açıklayabildiğine yönelik inancın büyük ölçüde muhafaza edildiğini göstermektedir.

¹²⁶ Berry, 2017, 25-26.

¹²⁷ Ngo, 2008; Berry’nin iki boyutlu kültürleşme modelindeki bu eksikliği büyük ölçüde gidermek adına Richard Bourhis ve arkadaşları ‘interaktif kültürleşme modeli’ni geliştirmişler, ancak onlar da göçmenlerin nasıl bir kültürleşme süreci geçirmeleri gerektiği hakkında ev sahibi toplumun ne düşündüğünün ötesine geçen değerlendirmelerde bulunmamışlardır. Bkz. Bourhis, Moise, Perreault ve Senecal, 1997, 379-384.

¹²⁸ Bhatia, S. ve Ram, A. (2009). “Theorizing Identity in Transnational and Diaspora Cultures: A Critical Approach to Acculturation”. *International Journal of Intercultural Relations*, 33(2), 141.

Berry ve Sam, 1997 senesinde yaptıkları ortak bir çalışmada, kültürleşmeye dair nasıl bir perspektife sahip olduklarını şu şekilde ifade etmektedirler: “Kültürleşen grupların yaşam koşullarındaki önemli farklılıklara rağmen ve yine kültürleşmeyi tecrübe eden kültürel gruplardaki geniş çeşitliliğe rağmen, kültürleşme sırasında işleyen psikolojik süreçlerin tüm gruplar için temelde aynı olduğu görüşünü savunuyoruz; yani kültürleşmeye ilişkin evrenselci bir bakış açısı benimsiyoruz.”¹²⁹ Bu doğrultuda, kültürlerarası psikolojideki baskın konumunu sürdüren iki boyutlu modelin zihni arka planında, doğa olaylarına benzer biçimde sosyal olayların da bizdeki temsillerinden bağımsız objektif bir mahiyete sahip olduğu, dolayısıyla da bilimsel araştırma yoluyla bu olayları vukua getiren evrensel yasaların tespit edilebileceği varsayımına dayanan pozitivist anlayışın bulunduğu¹³⁰ açıkça belirtilebilir. Köken ülke, yerleşilen ülke, söz konusu etnik grup vs. dikkate alınmaksızın¹³¹ tüm göçmenlerin yalnızca iki soru ve dört kültürleşme stratejisiyle muhatap oldukları, içinde bulundukları topluma entegre olmayı tercih edenleri daha iyi bir yaşamın beklediği, diğerlerinin ise adaptasyon problemleriyle karşı karşıya kalabilecekleri biçimindeki ‘neredeyse pürüzsüz’ önermeler dizisi de şüphesiz bu anlayışın bir tezahürüdür. Peki, insanın tam da merkezinde bulunduğu kültürleşme gibi girift bir meseleyi evrensel kıstaslar etrafında izah edebilen böyle bir teorinin varlığından gerçekten söz edilebilir mi? Yahut evrensellik iddiasındaki bir ‘teori’ sahadaki gerçekliğin ne kadarlık bir kısmını kavrayabilir?

Sunil Bhatia ve Anjali Ram, 20. yüzyılın sonlarına doğru Batı dünyası içerisindeki varlıklarını yoğun bir biçimde artıran “Üçüncü Dünya” diasporalarının, dışlama ve ayrımcılık gibi uygulamalar karşısında kimliklerini sürekli olarak müzakere ve yeniden inşa ettiklerini vurgulayan ve özcü, durağan ve zaman-dışı kimlik görüşüne itiraz eden post-kolonyal çalışmaların, kültürleşme sürecine dair geleneksel anlayışı sorgulayabilmek açısından önemli fırsatlar sunduğunu ifade etmektedirler.¹³² Bu çalışmaların ışığında merceklerini ekseriyetle, ABD’nin 1960’lı yıllarda işgücü piyasasındaki talebi karşılamak adına ırk temelli göç kısıtlamalarını kaldırmasının ardından buraya gelen ve kendilerini asimetrik güç ilişkileri, eşitsizlikler ve adaletsizliklerle mücadele içerisinde bulan

¹²⁹ Berry, J. W. ve Sam, D. L. (1997). “Acculturation and Adaptation”, J. W. Berry, M. H. Segall ve Ç. Kağıtçıbaşı (Editörler). *Handbook of Cross-Cultural Psychology: Social Behavior and Applications*. Vol. 3. Needham Heights, MA: Allyn & Bacon, 296.

¹³⁰ Chirkov, V. (2009). “Critical Psychology of Acculturation: What Do We Study and How Do We Study It, When We Investigate Acculturation?”. *International Journal of Intercultural Relations*, 33(2), 95-96; Ngo, 2008.

¹³¹ Schwartz, Unger, Zamboanga ve Szapocznik, 2010, 240.

¹³² Bhatia, S. ve Ram, A. (2001). “Rethinking ‘Acculturation’ in Relation to Diasporic Cultures and Postcolonial Identities”. *Human Development*, 44(1), 1-3; Bhatia ve Ram, 2009, 142.

Avrupalı/Beyaz olmayan göçmenlere odaklayan¹³³ Bhatia ve Ram'ın, bilhassa 11 Eylül olayları sonrasında Hint diasporası üyelerinin kimliklerini nasıl yeniden gözden geçirdiklerini inceleyen araştırmaları¹³⁴, yukarıdaki sorumuza cevap niteliğinde önemli bulgular ihtiva etmektedir.

11 Eylül saldırılarının hemen ardından Amerika'daki Hintlilerle mülakatlar gerçekleştiren Bhatia ve Ram, katılımcılara “ABD’de Hintli olmak ne anlam ifade ediyor?” sorusunu yöneltmişler ve pek çok katılımcının Hintliliğini yeni vuku bulmuş bu hadise bağlamında değerlendirdiğini gözlemlemişlerdir.¹³⁵ Görüşme yapılan kişiler, saldırıların öncesinde aslında Amerikan kültürüne ve toplumuna tam manasıyla entegre olduklarını düşündüklerini belirtmişlerdir. Ancak 11 Eylül’ü takip eden süreçte özellikle medyada Arapların ve Müslümanların sık sık terörizmle ilişkilendirilmesi, fiziksel benzerlikleri dolayısıyla Hintlileri de toplumsal öfkenin hedefi haline getirmiş ve bu da onların kendi Amerikalılıklarını sorgulamalarıyla sonuçlanmıştır.¹³⁶ Örneğin Ranjit isimli katılımcı, ABD’ye geldiğinden bu yana, Körfez Savaşı da dâhil olmak üzere, ilk kez 11 Eylül sonrasında kendisini beyaz Amerikalı olarak hissetmediğini söylemiştir.¹³⁷

Bhatia ve Ram’a göre, dehşet verici niteliğine karşın tek bir siyasi olayın, entegre olmayı başardıklarına inanan Hint diasporası üyelerinin kültürleşme süreçlerini ve göçmen kimliklerini tersine çevirmesi, Berry’nin kültürleşme modeliyle açıklanamayan bir durumun varlığına işaret etmektedir. Nitekim Berry, tarihsel, siyasal ve sosyokültürel faktörlerin eşlik ettiği gelişmelerin kültürleşme sürecinde ileri-geri yönlü sarmal hareketlere yol açabileceği gerçeğini hesaba katmamaktadır. Hâlbuki Bhatia ve Ram’ın gerçekleştirdiği çalışma, göçmenlerin ev sahibi toplumlarına entegre oldukları kanaatini taşımaları durumunda dahi, yapısal ve siyasal bağlamların onları bu inançlarıyla baş başa bırakmadığını açıkça ortaya koymaktadır. Bu da kültürleşmenin esasen, teleolojik bir yörünge üzerinde ilerleyen doğrusal bir süreç değil, aksine karşıtlıklar ve gerilimlerle yüklü, göçmenlerin kimliklerini mütemadiyen müzakere ettikleri ve tarihsel, kültürel ve siyasal yapılar içerisindeki

¹³³ Bhatia ve Ram, 2001; Bhatia ve Ram, 2009; Bhatia, S. ve Ram, A. (2004). “Culture, Hybridity, and the Dialogical Self: Cases from the South Asian Diaspora”. *Mind, Culture, and Activity*, 11(3).

¹³⁴ Bhatia ve Ram, 2009.

¹³⁵ Bhatia ve Ram, 2009, 144.

¹³⁶ Bhatia ve Ram, 2009, 144-146.

¹³⁷ Bhatia ve Ram, 2009, 145.

konumlarını durmaksızın yeniden belirledikleri dinamik bir süreç olduğunu göstermektedir.¹³⁸

Evrenselci kültürleşme anlayışına yönelik bir diğer köklü eleştiri de Valery Chirkov'dan gelmiştir. Kültürleşme ile ilgili 2001-2006 yılları arasında gerçekleştirilen 42 çalışmayı mercek altına yatan Chirkov, bunların çok büyük bir kısmına, kültürleşme sürecine adeta bir doğa bilimleri fenomeni gibi yaklaşan tümdengelimci-yasa belirleyici perspektifin hâkim olduğunu tespit etmiştir. Bu çalışmaların, kültürleşmenin genel yasalarını keşfetme ya da mevcut teorik modellerin hipotezlerini sınama ve doğrulama maksadına matuf zarurî bir indirgemecilikle, göçmen grupların kültürel ve etnik hususiyetleri başta olmak üzere pek çok bağlamsal değişkeni saf dışı bıraktığına dikkat çeken Chirkov, pozitivist paradigmanın tuttuğu projeksiyonun kültürleşme sürecinin karmaşık mahiyetini kavrayabilmemizi sağlayacak kudrette olmadığını savunmaktadır.¹³⁹

Chirkov'a göre, yorumsamacı sosyal bilimler yaklaşımı (hermeneutik) kültürleşme sürecinin doğasıyla çok daha uyumludur.¹⁴⁰ Kısaca değinmek gerekirse, yorumsamacı yaklaşım insanların eylemlerini anlamlı bir sosyokültürel bağlam içerisinde gerekçelendirdiklerini, dolayısıyla da bu eylemlerin ancak 'içeriden' yorumlanabileceğini ve anlamlandırılabilirliğini ileri sürmektedir. Bir eylemin manasının iki veçhesi bulunmaktadır. Bunlardan ilki, belirli bir kültürel topluluğun üyelerinin karşılıklı etkileşimler vasıtasıyla müzakere ve inşa ettikleri ve sosyal yaşamın ortak fikirlerine, kurallarına ve uygulamalarına karşılık gelen *özneler-arası anlamlar*dır. Doğru, güzel, ahlaki ve âdil olanın sınırlarını çizen ve çeşitli durumlar karşısında nasıl uygun bir şekilde hareket edilebileceğini bildiren bu anlamlar, onları ifade eden semboller ile birlikte kültürleri husule getirmektedir. Bireylerin, ait oldukları manalar ve semboller dünyasından yola çıkarak belirli bağlamlarda gerçekleştirdikleri eylemlere atfettikleri anlamlar ise *özel anlamlar*dır. Bu bakımdan insanların eylemlerini anlayabilmek için, öncelikle paylaşılan fikirler, kurallar ve normlar analiz edilmeli, sonrasında ise çeşitli durumlar karşısında eylemi yönlendiren bireysel anlamlar ortaya konulmalıdır.¹⁴¹

¹³⁸ Bhatia ve Ram, 2009, 146-148.

¹³⁹ Chirkov, 2009, 95, 98-100.

¹⁴⁰ Chirkov, 2009, 97.

¹⁴¹ Chirkov, 2009, 96.

Bu noktada iki hususun altını çizmemiz gerekir. İlk olarak yorumsamacı yaklaşım, sosyokültürel gerçeklik ile onun insanlardaki bilgisinin ve normatif anlamlarının sosyal olarak inşa edildiği varsayımı üzerine temellenmektedir. Başka bir ifadeyle, sosyokültürel gerçeklik bir topluluğun üyeleri tarafından müzakere edilir, sürdürülür ve onlarsız var olamaz. Diğer husus ise, sosyal olayların ve insan eylemlerinin, vuku buldukları zaman, mekân ve ilgili taraflara mahsus nitelikler göz önünde bulundurularak yorumlanması gerektiğidir. Zira bu yaklaşıma göre, her olay ve eylem tarihsel ve bağlamsal olarak sınırlandırılmıştır ve bunların yorumu da biricik ve kendine özgüdür.¹⁴²

Bu perspektiften hareketle Chirkov, başka bir ülkeye göçü, hâlihazırda kültürel ve sosyal olarak inşa edilmiş anlamlı bir gerçekliğe sahip insanların, yine kültürel olarak inşa edilmiş farklı bir anlamlar sistemi ve gerçeklikle karşılaşması şeklinde tarif etmektedir. Başarılı bir biçimde hayatlarını sürdürebilmek için göçmenler, karşılarındaki yeni anlamlar sistemini, yani yeni kültürün esaslarını kavramalı ve eylemlerinin manasını da keşfetmelidirler. Hatta yeni kültürel gerçekliklerinin kolektif inşasına da iştirak etmelidirler. Kültürleşme çalışmalarının hedefi de bu bakımdan, göçmenlerin çoklu kültürel gerçekliklerinin esaslarındaki değişimlere odaklanmak ve yine göçmenlerin yeni ülkelerindeki eylemlerine atfettikleri özne-içi anlamları kavramak ve tarif etmek olmalıdır.¹⁴³ Chirkov’a göre, araştırmacılar bu hedef doğrultusunda etnografik çalışmalar yürütmeli, ele aldıkları göçmenleri gözlemlemeli ve onlarla farklı ülkelerdeki deneyimleri hakkında görüşmeler yapmalıdırlar.¹⁴⁴

Bhatia, Ram ve Chirkov’un evrenselci kültürleşme yaklaşımının karşısına esas itibariyle tarihselliği çıkardıkları açıkça görülmektedir. Nitekim, diaspora kimliklerinin durmaksızın dönüşüme uğradığı düşüncesiyle uyumlu bir biçimde, bu isimler kültürleşmenin nihayetsiz bir oluş süreci niteliği arz ettiğinin altını çizmektedirler. Şüphesiz bu nihayetsiz süreç evrensel yasalar etrafında izah edilebilecek başlangıç ve varış noktası aşıkâr bir doğrusallığa değil, belirsiz ve istikrarsız bir devinime işaret etmektedir. Bu da kültürleşmenin her kültürel grup için ayrı işleyen bir süreç olduğunu ve ancak tarihsel,

¹⁴² Chirkov, 2009, 96-97.

¹⁴³ Chirkov, 2009, 97.

¹⁴⁴ Chirkov, 2009, 100-101.

siyasal, sosyal ve kültürel bağlamlar göz önünde bulundurularak anlamlandırılabilirliğini göstermektedir.

İki boyutlu kültürleşme modelinin barındırdığı ve aslında yukarıdaki eleştirilerden bağımsız olarak görülemeyecek diğer temel sorun ise bu modelin kültürlere yönelik yaklaşımı ile ilgidir. Hatırlanacağı üzere, Berry'nin önerdiği model kültürleşmenin iki bağımsız boyutta gerçekleştiğini varsaymaktadır. Yani göçmenler öz kültürleri ile sonradan edindikleri kültürleri etkileşimsiz bir biçimde muhafaza edebilmekte ve muhtemelen de belirli durumlar karşısında mahiyetlerini aynıyla sürdüren bu kültürlerden biri ekseninde eylemde bulunmaktadır. Bu bakımdan kültürleşme öz kültürde meydana gelen bir değişimi değil, ya yeni karşılan kültürün ilkinde tercih edilmesini (asimilasyon) ya da iki kültürün etkileşimsiz bir aradalığını (entegrasyon) ifade etmektedir (içe dönme ve marjinalleşme stratejilerinde ikinci bir kültür söz konusu olmadığı için burada değinilmemiştir). Kültürlerin, mensuplarından ve diğer kültürlerden bağımsız objektif, bütüncül ve sabit bir yapıya sahip olduğu ve dolayısıyla da şemsiyesi altındaki tüm bireylere aynı mesajları ilettiği şeklindeki görüşün de arka planında yine pozitivist ve evrenselci bakış açısının bulunduğu açıkça belirtilebilir.

Hubert Hermans ve Harry Kempen bu durumu, kültürlere dâhilen homojen ve haricen özgün nesneler olarak yaklaşılması ve kültürel farklılıkların da kültürel dikotomiler bağlamında değerlendirilmesi şeklinde tarif etmektedirler.¹⁴⁵ Bu perspektifin temelinde ise, Eric Wolf'un 1982 yılında yayımlanan "Europe and the People Without History"¹⁴⁶ isimli çalışmasına atıfla, Batı'yı diğer toplumlardan bağımsız ve onların karşısında konumlandıran tarih anlatısının yattığını ileri sürmektedirler. İnsanlar, Antik Yunan'ın Roma'ya, Roma'nın Hristiyan Avrupa'ya, Avrupa'nın Rönesans'a, Rönesans'ın Aydınlanma'ya, Aydınlanma'nın siyasal demokrasi ve endüstri devrimine ve nihayet bu ikisinin de ABD'nin yükselişine zemin hazırladığı; kısacası Batı'nın yalnızca ve daima kendi kaynakları üzerinde serpildiği inancıyla yetişmektedirler. Bu şekildeki kalıtsal bakış açısı ise ulusların, toplumların ve kültürlerin kendi içerisinde homojen ve ötekilerden bütünüyle farklı olarak algılanmasına yol açmaktadır.¹⁴⁷ Oysa tarihin pek çok döneminde Güney ile Kuzey ve Doğu

¹⁴⁵ Hermans, H. J. M. ve Kempen, H. J. G. (1998). "Moving Cultures: The Perilous Problems of Cultural Dichotomies in a Globalizing Society". *American Psychologist*, 53(10), 1111, 1117.

¹⁴⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. Wolf, E. R. (1982). *Europe and the People Without History*. Berkeley: University of California Press.

¹⁴⁷ Hermans ve Kempen, 1998, 1112-1113.

ile Batı arasında karşılıklı kültürel geçişlerin var olduğuna dikkat çeken Hermans ve Kempen¹⁴⁸, yerkürenin farklı coğrafyalarını ve kültürlerini birbirine bağlayan yeni teknolojilerle birlikte günümüzde bu geçişlerin çok daha sıklaştığını ve bağımsız, yekpare ve sabit kültür fikrinin giderek anlamsızlaştığını belirtmektedirler.¹⁴⁹

Hermans ve Kempen kültürel karşılaşmaların esas olarak mevcut kültürel formların ve uygulamaların, yenilerine dönüşmesi anlamında melezleşmeyle sonuçlandığını vurgulamaktadırlar. Kültürler arasındaki bağlantıların artması da, bu kültürlerin daha fazla iç içe geçmesini ve böylece girift karışımların ve yeni üslupların ortaya çıkmasını beraberinde getirmektedir.¹⁵⁰ “Meksikalı kız öğrencilerin Antik Yunan giysileri içerisinde Isadora Duncan tarzında dans etmeleri, Asya kökenli Londralı bir erkeğin yerel bir Bengal kriket takımında oynaması ve aynı zamanda Arsenal futbol kulübünü desteklemesi, Amsterdam’daki Faslı kızların Thai boksı yapmaları ve Yerli Amerikalıların Birleşik Devletler’de Mardi Gras’ı kutlamaları”, melezleşme sürecinin ürettiği çoklu kimliklerin örnekleri olarak görülebilir.¹⁵¹ Melezleşmenin küresel ölçekte ön plana çıkan bir olgu niteliği arz etmesine karşın psikologların kültürler kültürel dikotomiler açısından yaklaşmaya devam ettiklerini belirten Hermans ve Kempen, dikkatin kültürlerin çekirdeğinden yahut özünden çevresine, yani kültürler arasındaki ‘temas bölgeleri’ne (contact zones) kaydırılması gerektiğinin altını çizmektedirler. Nitekim günümüzdeki perspektif bize, farklı kültürlerin buluşma noktası olarak çevrenin daha önemli bir konum teşkil ettiğini göstermektedir. Hermans ve Kempen’a göre bu, kültürler arasındaki sınırların ortadan kalkmasından ziyade kültürlerin giderek daha geçirgen bir yapıya kavuştuğu anlamını taşımaktadır.¹⁵²

Hermans ve Kempen’ın meseleye daha genel bir zaviyeden baktıkları ve bilhassa, küreselleşme süreciyle birlikte günümüzde homojen ve diğerlerinden keskin sınırlarla ayrılan kültürlerin varlığından söz edilemeyeceğini vurguladıkları belirtilmelidir. Bununla birlikte kültürel dikotomilere ve melezleşmeye dair değerlendirmelerinin, Berry’nin kültürleşmenin iki bağımsız boyutta gerçekleştiği argümanını doğrudan muhatap aldığı da

¹⁴⁸ Hermans ve Kempen, 1998, 1113.

¹⁴⁹ Hermans ve Kempen, 1998, 1111.

¹⁵⁰ Hermans ve Kempen, 1998, 1113.

¹⁵¹ Hermans ve Kempen, 1998, 1113.

¹⁵² Hermans ve Kempen, 1998, 1113, 1117.

eklenmelidir. Nitekim çalışmalarının sonuna doğru gündeme taşıdıkları şu sorular, tam olarak iki kültürün etkileşimsiz bir arada var olup olamayacağı meselesine işaret etmektedir:

Örneğin, Arap kökenli bir sanatkâr Almanya’da mesai harcadığında, bu durum mevcut ve sanatkârın zaman zaman aralarında gidip geldiği iki ayrı kültürel konum (Arap ve Alman) bağlamında düşünülebilir mi? Yahut iki orijinal konumun terkibi olarak görülebilecek üçüncü bir konum mu ortaya çıkar? Eğer böyleyse, asıl konumlar inzivaya çekilir ya da tarihe mi karışır, yoksa durumun değişmesine bağlı olarak bunlara ilk hâlleriyle erişilebilir mi? Bu kişinin ortaya koyduğu eser ne ölçüde iki kültürün karışımıdır ve bu eser menşe kültürlerde yenilikçi mi, yoksa geleneksel olarak mı görülür? Daha genel olarak, melezliğin yenilikçi ve yaratıcı gücü nedir?¹⁵³

Temas halindeki kültürel sistemlerin mahiyetlerini muhafaza ettikleri ve birbirlerini etkilemedikleri düşüncesine itiraz eden ve kültürel karşılaşmaların nitelik anlamında asıllarından farklı yeni ve melez uygulamalara yol açtığı görüşünü savunan¹⁵⁴ bir diğer isim de Mariette de Haan’dır. De Haan farklı kültürlerin bir araya gelmeleri durumunda ne olduğunu, melez kimliklerin nasıl oluştuğunu ve orijinal anlamların nasıl dönüştüğünü daha iyi idrak edebilmemiz bakımından ‘kültürel tercüme’ (cultural translation) kavramının önemine dikkat çekmektedir. Bu kavram dil tercümesi üzerine, bir dildeki derin fikirlerin başka bir dilde asla ifade edilmeyeceğini savunan görüş ile anlamların evrensellik arz ettiği ve dolayısıyla da kusursuz bir tercümenin mümkün olduğu iddiasındaki görüş arasında bir uzlaşşı önermektedir. Tercüme mümkündür fakat bu sırada orijinal anlamların değişmesi de kaçınılmazdır. Bu minvalde kültürel tercüme de, karşıdaki kültürün ne bire bir benimsenmesine ne de alıcı konumundakinin kültürel kalıplarına uyarlanmasına – diğer kültürün düzeltilmeye ihtiyaç duyan ikinci derecede bir kaynak olarak görülmesi durumu – karşılık gelmektedir; daha ziyade her iki kültürün de esnemesini, yeni anlamlara kavuşmasını ve dönüşmesini ifade etmektedir.¹⁵⁵

Buradan hareketle, büyük bir kısmını Fas’tan gelenlerin teşkil ettiği Hollanda’daki 28 göçmen ailenin çocuk yetiştirme tarzlarında meydana gelen değişimleri inceleyen de Haan, melezleşme ve kültürel tercüme yaklaşımlarıyla uyumlu sonuçlara ulaşmıştır. De Haan, ahlaki rehberliği ve çocuğa toplumsal düzen içerisindeki konumunu öğretmeyi önceleyen ve sert disiplin ve gözetleme mekanizmalarının eşlik ettiği ebeveynlik

¹⁵³ Hermans ve Kempen, 1998, 1118.

¹⁵⁴ De Haan, M. (2011). “The Reconstruction of Parenting after Migration: A Perspective from Cultural Translation”. *Human Development*, 54(6), 378-379.

¹⁵⁵ De Haan, 2011, 380, 393; Ayrıca bkz. Papastergiadis, N. (2000). *The Turbulence of Migration: Globalization, Deterritorialization and Hybridity*. Cambridge: Polity Press, 129-131.

anlayışından gelen göçmenlerin, çocuğun daha merkezde ve özgür olduğu liberal modelle karşılaşmalarının ardından deneyimledikleri gerilimler ve çatışmalar neticesinde zamanla kendilerine üçüncü bir güzergâh belirlediklerini gözlemlemiştir. Nitekim yeni çevresel koşullar altında geleneksel çocuk yetiştirme yöntemlerinin işe yaramadığını gören ebeveynler, çocuklara aşırı özgürlük bahsettiğini ve onların yanlış yollara savrulmalarına yol açabileceğini düşündükleri Hollanda'daki modeli de benimsemeyi tercih etmemişlerdir. Her iki geleneğin de kıyas edilmesi ve eleştiri süzgecinden geçirilmesinin sonucu olarak bu göçmenler, çocuğu doğru yola sevk edebilmek için onunla yakın ilişki kurmak ve bireysel ihtiyaçlarından haberdar olmak şeklinde beliren hem liberal hem de ahlaki rehberliğe dayanan melez bir model geliştirmişlerdir.¹⁵⁶

Göçmenlerin kültürleşme sürecinde önceki kültürel uygulamalarını bire bir sürdürmek yahut ev sahibi kültürü aynıyla benimsemek yerine kendileri için yeni ve melez anlam sistemleri inşa ettiklerini açık bir biçimde ortaya koyan bu örnek, Gilroy'un geleneğin geleneksel olmayan bir gelenek hâline gelmesi, Hall'un ise kimliğin devamlılık ve farklılık vektörleri tarafından işlenmesi şeklinde tarif ettiği dönüşüm sürecini de somut bir muhtevaya kavuşturmuştur. Bu noktada, tekrara düşmek pahasına, melezleşme sürecinin doğrusal olmayan bir daimilik arz ettiğinin altını çizmemiz gerekir. Yukarıdaki örnek üzerinden devam edersek bu, de Haan'ın Hollanda'daki göçmenlerin çocuk yetiştirme yöntemlerinde gözlemlediği değişimlerin nihai olmadığı anlamını taşımaktadır. Ayrıca bu daimi melezleşme bize, Gilroy'a, Hall'a ve Clifford'a atıfla, mevzubahis göçmenlerin zamanı geri saramayacaklarını ve önceki kültürel uygulamalarına asla dönemeyeceklerini de hatırlatmaktadır.

1.3. Diasporaları Konstrüktivizmin Anlam Haritasına Dâhil Etme Girişimleri

Tezimizin buraya kadarki kısımlarında öncelikle, geleneksel diaspora yaklaşımlarının diaspora gruplarıyla ev sahibi toplumları arasında varsaydığı kimlik duvarının mevcudiyetini sorunsallaştırdık ve bu grupların kültürel kimliklerinin zaman içerisinde dönüşüme uğradığını savunduk. Ardından kültürleşme kavramını tartışmaya açarak, bu dönüşümün nasıl gerçekleştiğini ayrıntılı ve somut bir biçimde tarif etme arayışına giriştik. Teorik bölümümüzün bu kısmında ise, diasporaların deneyimlediği

¹⁵⁶ De Haan, 2011, 384-395.

değişimin/dönüşümün, anavatanlarının ‘ulusal’ kimliği ve dolayısıyla dış politikası için de bir değişimin habercisi olarak görülebileceği argümanını temellendirmeye çalışacağız.

Diasporaların, ev sahibi ülkelerinde kimliklerini büyük ölçüde muhafaza ettikleri şeklindeki anlayış, diaspora grupları ile anavatanları arasındaki ilişkiye dair de epey aşına olduğumuz doğrusal bir düşünüş biçimini beraberinde getirmektedir. Nitekim bu anlayış çerçevesinde diasporalar, genellikle anavatandaki soydaşlarının büyük bölümüyle benzer dünya görüşlerine sahip ve dolayısıyla da anavatanlarının resmi politikalarına koşulsuz destek sunan aktörler olarak değerlendirilmektedir. Oysa kimliğin dönüşmesi, diasporalar ile anavatanları arasında muhtelif meselelere ilişkin görüş ayrılıklarının vuku bulabileceği anlamını taşımaktadır. Bu da diaspora gruplarının, anavatanlarının izlediği politikaları eleştirdiği ve hatta bu politikaları değiştirmek için gayret sarf ettiği bir senaryoyu hesaba katmayı gerektirmektedir.

Tam da bu noktada bir hususun altını çizmemizde yarar vardır. Tezimiz esas itibariyle, kimlik dönüşümü veya kültürleşme süreçleri bakımından diasporalar ile anavatanları dışında ikamet eden diğer göçmen gruplar arasında herhangi bir ayrımın olmadığı varsayımı üzerine temellenmektedir. Öyleyse bir topluluğu ‘diaspora’ olarak adlandırabilmek için ihtiyaç duyulan anahtar nitelik nedir? Biz bu niteliğin, – hayali veya mevcut – anavatanla ilgili (diğer coğrafyalardaki soydaşlar da buna ilave edilebilir) gelişmeleri yakından takip etme ve örgütsel oluşumlar vasıtasıyla bu gelişmelere etkide bulunma arayışı olduğu düşüncesini paylaşıyoruz. Fakat bu özelliğin bir diaspora grubunun tüm üyelerine atfedilebileceği yahut diaspora olarak nitelendirilmeyen gruplarda hiçbir şekilde gözlemlenemeyeceği iddiasında değiliz. Bu bakımdan Dufoix’nun şu sözlerine katıldığımızı ifade etmeliyiz:

Zira “diaspora” sadece bir kelimedir. Tüm kelimeler gibi hakikatin yalnızca bir kısmına işaret etmeye olanak tanır ve her kullanılışında aynı kısmı ifade etmez. Ne ifade ettiğini tek başına tarif etmeye yeterli olduğu noktaya kadar asla belirttiği şey değildir. Her bir münferit durumdan, “diaspora” sözcüğünün kullanımından ve diğer dillerdeki karşılıklarından bağımsız “diaspora” diye bir olgu yoktur.¹⁵⁷

Peki, diaspora topluluklarını anavatanları ile ilgili meselelere dâhil olmaya iten motivasyonlar nelerdir? Yossi Shain ve Aharon Barth birbirleriyle ilintili ve ilk ikisi

¹⁵⁷ Dufoix, 2008, 2.

anavatanı veya tüm soydaşları, diğer ikisi ise diasporadaki toplumun kendisini önceleyen dört muhtemel diasporik çıkarın varlığından bahsetmektedirler. İlk olarak diasporalar, anavatanlarının izlediği dış politikanın başta kimliğin tarif ediliş biçimi olmak üzere yeryüzündeki tüm soydaşlarının çıkarları üzerinde etki yarattığını düşünebilirler. Bu nedenle de anavatanın dış politikası üzerinden ulusal kimliğin tercih edilen bir versiyonunu – bu tercih kimlik dönüşümünün bir ürünü olarak görülebilir – ön plana çıkarma arayışına girebilirler. Shain ve Barth, 1987’de başlayan Birinci İntifada sırasında İsrail’in Filistinlilere yönelik sert tutumu karşısında Amerikan Yahudilerinin, “Yahudiler kemik kırmaz” anlayışıyla uyumlu bir kimlik imajını müdafaa etmelerini bu durumun örneği olarak sunmaktadırlar. Bu bağlamda da, konstrüktivizmin aşağıda değineceğimiz kimliklerin çıkarları belirlediği şeklindeki varsayımını esnetmekte ve bazı diasporalar için kimliğin hem başlangıç hem de varış noktasını temsil ettiğini, yani başlı başına çıkar olduğunu savunmaktadırlar.¹⁵⁸

İkinci olarak diasporalar, anavatandaki mevcut hükümetin yürüttüğü dış politikanın anavatanın güvenliğini ve geleceğini tehlikeye attığını düşünebilir ve kaygılarını gidermek adına bu politikaları değiştirmeye çalışabilirler.¹⁵⁹ Bu da yine, diasporadaki yaşantının anavatanın çıkarlarına ve dolayısıyla parçası olduğu meselelere yönelik bakışta yol açtığı değişimin bir tezahürü şeklinde değerlendirilebilir. İlerleyen bölümlerde “İsrail’i kendisinden koruma” maksadıyla Amerikan Yahudilerinin önemli bir kısmının sıkça bu tür girişimlerde bulunduğunu gözlemleyeceğiz.

Shain ve Barth, diasporaların anavatanın güvenliğini ve geleceğini önemsemelerinin iki nedene dayanabileceğini belirtmektedirler: Anavatanı her zaman dönülebilecek bir yer olarak görmeleri (ev sahibi ülkedeki koşulların dostça olmayan bir hâl alması durumunda veya daha az varoluşsal nedenlerle) yahut tahayyüllerindeki anavatan imgesinin asimile olma tehlikesindeki kimliklerinin sürdürülmesine yardımcı olması.¹⁶⁰ Bu iki durumun da çalışmamızda savunduğumuz diaspora anlayışıyla çelişkili olarak değerlendirilebileceği ihtimalini dikkate alarak belirli hususların altını çizmemiz gerekiyor. Öncelikle biz, ev sahibi toplumlarla diaspora toplulukları arasındaki sorunlu ilişkilerin bir kural olarak görülmesine itiraz ediyoruz ve tarafların birbirleriyle münasebetleri olağan seyrindeyken diasporaların

¹⁵⁸ Shain, Y. ve Barth, A. (2003). “Diasporas and International Relations Theory”. *International Organization*, 57(3), 454-455.

¹⁵⁹ Shain ve Barth, 2003, 455-456.

¹⁶⁰ Shain ve Barth, 2003, 455.

anavatanlarına dönmekte ekseriyetle isteksiz davrandıklarını öne sürüyoruz. Bununla birlikte kuşkusuz ev sahibi ülkedeki şartların elverişsiz hale gelme olasılığı karşısında anavatana dönüş her zaman bir seçenek olarak varlığını hissettirebilir. Diğer konuyla ilgili olarak ise, diasporaların başka coğrafyalardaki soydaşlarıyla anavatana dair ortak hissiyat ve düşüncelere sahip olduğunu savunan anlayışı eleştiriyoruz. Buna karşılık, diaspora topluluklarının zihinlerinde inşa ettikleri ve kimliklerini besleyen anavatan imajının tarihsel, siyasal, sosyal ve kültürel konumlarından kaynaklandığı görüşünü paylaşıyoruz. Anavatanın politikalarıyla ilgili ihtilafları da büyük ölçüde farklılaşan konumların ürünü olarak görüyoruz.

Diasporik çıkarların üçüncüsüne gelirsek, diasporalar anavatanlarının dış politika eylemlerinin, kendilerinin ev sahibi ülkelerindeki güvenliğine, imajına, duruşuna ve algılanma biçimine zarar verdiği kanaatini taşıyabilirler ve bu doğrultuda da mevzubahis politikaları kendi öncelikleriyle uyumlu kılmak için gayret sarf edebilirler. Bu duruma misal olarak, Güney Afrika'daki Apartheid rejimi ile ilişkilerini kesmesi için Amerikan Yahudilerinin İsrail üzerinde baskı kurması gösterilebilir.¹⁶¹

Son olarak Shain ve Barth, diasporaların, anavatanlarının izlediği dış politikanın kendi örgütlerinin dar bürokratik çıkarlarına aykırılık arz etmesinden ve onların varlık sebebini ortadan kaldırmasından endişe duyabileceklerini belirtmektedirler. Buna örnek olarak da, Arap-İsrail çatışmasının barışçıl bir biçimde çözüme kavuşturulması halinde, AIPAC'in (American Israel Public Affairs Committee/Amerika-İsrail Kamu İşleri Komitesi), üyeleri, finansmanı ve Washington'daki siyasetçilerden topladığı ilginin yanı sıra üstlendiği misyonu büyük ölçüde yitireceğini düşünebilecek olmasını göstermektedirler.¹⁶² Diaspora örgütlerinin, anavatanlarının dâhil olduğu uzlaşmazlıkların devamından beslenebileceklerini yadsımamakla birlikte, çalışmamızda bu tür bir çıkarın varlığını yoğun bir biçimde hissettirmeyeceğini şimdiden ifade etmeliyiz. Zira esas odağımız, İsrail-Filistin çatışmasının çözümünden yana tavır takınan örgütler olacağından, bu örgütlerin mevcudiyetlerini muhafaza edebilmek için amaçlarıyla çelişen bir çıkarla eylemde bulunmayacaklarını varsaymak durumundayız.

¹⁶¹ Shain ve Barth, 2003, 456.

¹⁶² Shain ve Barth, 2003, 456-457.

Diasporaların, anavatanlarının izlediği politikalara nasıl etki edebileceklerini açıklayabilmemiz için, diaspora kimlikleri için savunduğumuz ‘daimî inşa’ tezinin devletler için de geçerli olduğunu göstermemiz gerekmektedir. Bu bakımdan, “Uluslararası İlişkiler disiplinin kıyılarına 1980’lerde ulaşan”¹⁶³ ve yalnızca devletleri değil, sosyal yaşamın her alanını inşa halinde gören konstrüktivist yaklaşımın son derece önemli bir çerçeve sunduğunu belirtebiliriz. Fakat konstrüktivizm, mevcut haliyle bizi diasporaların da içerisinde yer aldığı arzuladığımız resme kavuşturmadığı için, teorik bölümümüzün sonuna yaklaşırken Shain ve Barth’ın, anavatanlarının ulusal kimlik inşasına diasporaları da dâhil etme yönündeki girişimlerine kulak vereceğiz.

1.3.1. Konstrüktivizm ve Sosyal Aktörler Olarak Devletler

Konstrüktivizmin Uluslararası İlişkiler disiplinindeki teorik tartışmalara, neorealizm ve neoliberalizmin rasyonalist ve pozitivist varsayımlarının eleştirisi üzerinden dâhil olduğu belirtilebilir. Neorealizm ve neoliberalizm esasında devletlerin diğer devletler karşısındaki görelî kazanımlarına mı yoksa kendi şahsî kazanımlarına mı odaklandığı, dolayısıyla da devletlerarası işbirliğinin muhtemel olup olmadığı tartışması temelinde iki rakip yaklaşımı teşkil etmektedir. Bununla birlikte her iki yaklaşımın da mensupları, uluslararası sistemin yapısı ile devletlerin kimliklerini ve çıkarlarını verili ve sabit kabul ederek aktörlerin davranışlarına yoğunlaşma konusunda uzlaşmaktadırlar.¹⁶⁴ Nitekim neorealistler ve neoliberaler (rasyonalistler), üst bir otoritenin yokluğu anlamında anarşik bir yapı içerisinde eylemde bulunan devletlerin kaçınılmaz biçimde bencil ve çıkarıcı vasıflar gösterdikleri ve bu doğrultuda da güç veya refah gibi maddi nitelikteki çıkarlarının peşinden koştuklarını varsaymaktadırlar. Ayrıca devletleri pek çok alternatif arasından çıkarlarına en fazla hizmet edecek olanı seçme konusunda da mahir ve rasyonel varlıklar olarak görmektedirler.¹⁶⁵

¹⁶³ Adler, E. (2013). “Constructivism in International Relations: Sources, Contributions, and Debates”, W. Carlsnaes, T. Risse ve B. A. Simmons (Editörler). *Handbook of International Relations*. Londra: Sage Publications, 114.

¹⁶⁴ Wendt, A. (1992). “Anarchy is what States Make of it: The Social Construction of Power Politics”. *International Organization*, 46(2), 391-392; Reus-Smit, C. (2005). “Constructivism”, S. Burchill, A. Linklater, R. Devetak, J. Donnelly, M. Paterson, C. Reus-Smit ve J. True (Editörler). *Theories of International Relations*. New York: Palgrave Macmillan, 188-193.

¹⁶⁵ Checkel, J. T. (1998). “The Constructivist Turn in International Relations Theory”. *World Politics*, 50(2), 327; Küçük, M. (2014). “Uluslararası İlişkilerde Sosyal İnşacılık”, R. Gözen (Editör). *Uluslararası İlişkiler Teorileri*. İstanbul: İletişim Yayınları, 334; Reus-Smit, 2005, 189-192.

Rasyonalistlerin bu bağlamda aktör davranışlarının esas itibariyle askeri veya ekonomik fiziksel güç unsurları tarafından belirlendiği¹⁶⁶, bilinçten bağımsız objektif gerçekliği haiz ve dolayısıyla da değişim dinamiklerinden yoksun bir uluslararası siyaset tasavvuruna sahip oldukları ifade edilebilir.¹⁶⁷ Buna karşılık konstruktivistler, maddi unsurların da dâhil olduğu, fakat en etkili rolü ‘kurumsallaşmış’ fikirlerin oynadığı sosyal inşa süreçlerinin ürünü olan bir uluslararası ilişkiler resmi ortaya koymaktadırlar.¹⁶⁸ Böylece gerçekliğin meşruluk dayanağını fiziksel dünyadan toplumsal dünyaya taşımaktadırlar. Bu, fiziksel dünyanın kendi gerçekliğinin mevcut olmadığı değil, maddi öğelerin sosyal dünyanın içerisinde manaya bürünerek vücut bulduğu, yani sosyal bir gerçeklik kazandığı anlamına gelmektedir.¹⁶⁹ Sosyal gerçekliğin temelini ise bireysel sınırları aşan öznel arası anlamlar yahut üzerinde uzlaşmış fikirler oluşturmaktadır.¹⁷⁰ John Searle’ün örneğiyle izah etmeye çalışırsak: “...‘Para’ kavramının cebimdeki maddeye uygulanabilmesi için, bu maddenin insanların para olduğunu düşündüğü bir şey olması gerekir. Eğer herkes onun para olduğuna inanmayı keserse, para olarak işlev görmeyi durdurur ve nihayetinde de para olmaktan çıkar.”¹⁷¹ Alexander Wendt ise, fiziksel unsurların kendi başlarına bize bir şey söylemediğini ve ancak paylaşılan anlamlar vasıtasıyla manaya kavuştuğunu uluslararası ilişkiler penceresinden şu şekilde örneklendirmektedir: “500 İngiliz nükleer silahı, ABD’yi 5 Kuzey Kore nükleer silahından daha az tehdit etmektedir. Zira İngilizler ABD’nin dostuyken Kuzey Koreliler değildir ve dostluk ya da düşmanlık ortak anlamların bir fonksiyonudur.”¹⁷²

Fiziksel güçlerin kolektif fikirlere bağımlı kılınarak ‘pasifleştirilmesi’, devletlerin nihayetinde gerçekleştirmeyi umdukları verili ve maddi çıkarlarını esas alarak eylemde bulunduklarını (logic of consequences) varsayan rasyonalist bakış açısının¹⁷³ reddini de beraberinde getirmektedir. Nitekim konstruktivistlere göre, devletlerin eylemlerinin arka planında kimlikleri ve bu kimlikleri doğrultusunda beliren tercihleri veya çıkarları

¹⁶⁶ Adler, E. (1997). “Seizing the Middle Ground: Constructivism in World Politics”. *European Journal of International Relations*, 3(3), 321-324; Küçük, 2014, 344-345; Checkel, 1998, 327.

¹⁶⁷ Zehfuss, M. (2004). *Constructivism in International Relations: The Politics of Reality*. UK: Cambridge University Press, 3-4.

¹⁶⁸ Finnemore, M. ve Sikkink, K. (2001). “Taking Stock: The Constructivist Research Program in International Relations and Comparative Politics”. *Annual Review of Political Science*, 4(1), 392-393; Adler, 1997, 322-323, 330.

¹⁶⁹ Adler, 1997, 324, 327-328, 332.

¹⁷⁰ Adler, 1997, 327-328; Finnemore ve Sikkink, 2001, 393.

¹⁷¹ Searle, J. R. (1995). *The Construction of Social Reality*. New York: The Free Press, 32.

¹⁷² Wendt, A. (1995). “Constructing International Politics”. *International Security*, 20(1), 73.

¹⁷³ March, J. G. ve Olsen, J. P. (1998). “The Institutional Dynamics of International Political Orders”. *International Organization*, 52(4), 949-951; Küçük, 2014, 344-345; Checkel, 1998, 327.

bulunmaktadır.¹⁷⁴ Devletlerin kimlikleri – ve dolayısıyla çıkarları ve davranışları – ise, ulusal ve uluslararası siyasetin sosyal çevreleri içerisinde özneler arası anlamlar tarafından inşa edilmektedir.¹⁷⁵ Bu bakımdan sosyal birer oluşum niteliği arz eden devletler, araç-amaç hesaplamalarıyla ve verili çıkarları en etkin şekilde gerçekleştirme güdüsüyle değil, içerisinde bulundukları durumları kendi perspektiflerinden yorumlayarak, kimliklerinin gerekliliklerine uygun biçimde (logic of appropriateness) hareket etmektedirler.¹⁷⁶

1.3.2. Devlet Kimliğinin İnşası ve Diasporalar

Devletlerin fiziksel dünyanın kendilerine empoze ettiği tek ve daimî bir kimliğe (çıkarıcı) sahip olmadıkları ve esasen sosyal olarak inşa edildikleri varsayımı, aynı zamanda devlet kimliklerinin tarihsel, siyasal, sosyal ve kültürel bağlama tabi bulunduğu ve süreç içerisinde değişkenlik gösterebileceği argümanını da kapsamaktadır.¹⁷⁷ Bu argümanı ampirik olarak destekleyen ve konstrüktivizmin uluslararası ilişkiler teorileri arasında saygın bir konum elde etmesine zemin hazırlayan en belirgin örnek, Mihail Gorbaçov ve yönetiminin “Yeni Düşünüş” (New Thinking) yaklaşımı¹⁷⁸ çerçevesinde Sovyetler Birliği’nin kimliğini, Batı’yı ‘öteki’ olarak tasvir etmeyen bir anlayışla yeniden tanımlayarak Soğuk Savaş’a tek taraflı son vermesidir.¹⁷⁹ Ayrıca buna, daha önce kimlik tanımlamalarının merkezine askeri gücü yerleştiren Alman ve Japon toplumlarının, II. Dünya Savaşı sırasında

¹⁷⁴ Price, R. ve Reus-Smit, C. (1998). “Dangerous Liaisons? Critical International Theory and Constructivism”. *European Journal of International Relations*, 4(3), 266-267.

¹⁷⁵ Adler, 1997, 324; Finnemore ve Sikkink, 2001, 393, 399.

¹⁷⁶ March ve Olsen, 1998, 951-952; Küçük, 2014, 345; Checkel, 1998, 326-327.

¹⁷⁷ Hopf, T. (1998). “The Promise of Constructivism in International Relations Theory”. *International Security*, 23(1), 175-176.

¹⁷⁸ Gorbaçov’un “Yeni Düşünüş” yaklaşımı üç ana fikre dayanıyordu. İlk olarak, güvenliğin artırılması amaçlı tek taraflı atılan adımlar muhtemel rakipçe kendi güvenliğine tehdit şeklinde algılandığı için güvenlik müştereken tesis edilmeliydi. İkincisi, kuvvet kullanma ya da tehdidi devletlerarası anlaşmazlıkları çözmede etkili ya da meşru bir yöntem değildi. Bu bakımdan gerek ortak güvenliği sağlayabilmek gerekse de diplomasiyi cazip kılabilmek adına caydırıcı tehditler yerine güven verme stratejileri devreye sokulmalıydı. Son olarak, bir sınıfa veya zümreye ait değerler her zaman evrensel insani değerlerden sonra gelmeliydi. Gorbaçov yönetimi tarafından benimsenen bu yeni yaklaşım, Kapitalizm ile Sosyalizm arasında “doğal” ve aşılması gerektiği varsayılan duvarın mevcudiyetini reddediyor ve ortak değerlere dayalı yeni bir uluslararası düzene kapı aralıyordu. Herman, R. G. (1996). “Identity, Norms, and National Security: The Soviet Foreign Policy Revolution and the End of the Cold War”. P. J. Katzenstein (Editör). *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics*. New York: Columbia University Press, Note 1.

¹⁷⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Herman, 1996.

gerek maddi gerekse psikolojik açıdan son derece ağır yıkıma uğramalarının ardından militarizme mesafeli duran ulusal kimlikler inşa etmiş olmalarını da ekleyebiliriz.¹⁸⁰

Devletlerin ulusal kimliklerinin inşası ve/veya dönüşümü kuşkusuz doğal bir akış içerisinde kendiliğinden işleyen süreçler değildir. Emanuel Adler, bilgi ile güç arasındaki yakın ilişkiye dikkat çekerek, gücün yalnızca bir görüşü başkalarına kabul ettirmek için ihtiyaç duyulan vasıtalar olmadığını, aynı zamanda devletlerin kimliklerini, çıkarlarını ve eylemlerini vücuda getiren ortak anlamları belirleme otoritesi manasına da geldiğini belirtmekte ve ilâve etmektedir:

Sosyal gerçekliğin, hâlihazırda anlamı ve işlevi bulunmayan fiziksel nesnelere anlamlar ve fonksiyonlar yükleme meselesi olması hasebiyle, oyunun temel kurallarını oluşturma, makbul oyunu neyin teşkil ettiğini belirleme ve diğer aktörlerin, artık öz kavrayışlarının parçası olması nedeniyle, kendilerini bu kurallara teslim etmelerini sağlayabilme kabiliyeti, gücün belki de en incelikli ve en etkili biçimidir.¹⁸¹

Adler'in sosyal gerçekliğin inşasında gücün rolüne yaptığı vurguyu teyit eder nitelikte Paul Kowert da, üst düzey siyasi elitlerin ve örgütlü çıkar gruplarının devlet kimliğinin üretiminde ve şekillenmesinde sahip oldukları etkiye dair kayda değer miktarda tarihsel delil bulunduğunu ifade etmektedir.¹⁸²

Manipülasyona elverişli doğası, kimlik inşasının bir rekabet alanı olarak görülebileceği çıkarımına da müsaade etmektedir. Nitekim Peter Katzenstein, inşa sürecinin açık bir biçimde siyasi nitelik arz ettiğini ve ihtilaf halindeki aktörleri birbirleriyle rekabete sürüklediğini belirtmektedir.¹⁸³ Shain ve Barth ise, ulusal kimliği tayin etme kudreti üzerindeki mücadelenin iç siyasetin daimi bir özelliği olduğunun altını çizmekte ve bu kudreti elde eden aktörün aynı zamanda devlet politikalarını hâkim kimlikle uyumlu kılma yetkisine de sahip olacağını ileri sürmektedirler.¹⁸⁴ Böylece devletin izleyeceği politikaların

¹⁸⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. Berger, T. U. (1996). "Norms, Identity, and National Security in Germany and Japan", P. J. Katzenstein (Editör). *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics*. New York: Columbia University Press.

¹⁸¹ Adler, 1997, 336.

¹⁸² Kowert, P. A. (2010). "Foreign Policy and the Social Construction of State Identity", R. A. Denemark (Editör). *The International Studies Encyclopedia*. Chichester, UK: Wiley-Blackwell, 2489.

¹⁸³ Katzenstein, P. J. (1996). "Introduction: Alternative Perspectives on National Security", P. J. Katzenstein (Editör). *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics*. New York: Columbia University Press, 5-6, Aktaran, Shain ve Barth, 2003, 458.

¹⁸⁴ Shain ve Barth, 2003, 458-459.

seyri açısından, ulusun hangi bileşeninin, arzuladığı kimliği sosyal gerçeklik haline getirmeye muktedir olacağı sorusunun kilit önemine de işaret etmektedirler.

Peki, diasporalar ulusun bir parçası olarak bu kimlik mücadelesinin içerisinde konumlandırılabilir mi? Maalesef ana akım konstrüktivizm, devletleri, mekânsal sınırlarıyla örtüşen ulusal kimliklere sahip aktörler şeklinde varsaydığı¹⁸⁵ için böyle bir yargıya varabilmemizi mümkün kılacak zemini sunmamaktadır. Fiona Adamson ve Madeleine Demetriou, bu durumu Wendt'in devlet-merkezci konstrüktivizminin “ana akımlaşmasının” sonucu olarak yorumlamaktadırlar.¹⁸⁶ Kısaca değinmek gerekirse, Wendt devletlerin kurumsal ve sosyal kimlikleri arasında ayrıma gitmektedir. Devletlerin öz niteliklerine karşılık gelen kurumsal kimlikler, iç siyasi ortamda ve devletler sisteminden bağımsız olarak teşekkül etmektedir. Sosyal kimlikler ise, devletlerin diğer aktörlerin gözünden kendilerine atfettikleri anlam kümelerini ifade etmekte ve dış dünya ile ‘sosyal’ etkileşimin neticesinde ortaya çıkmaktadır.¹⁸⁷ Konstrüktivizmi “uluslararası siyasetin yapısal teorisi”¹⁸⁸ olarak tanımlayan Wendt, devlet kimliklerinin büyük oranda devletler sistemine içkin özneler arası yapılar tarafından belirlendiğini savunmakta ve kimlik inşasının iç politika boyutunu önemsizleştirmektedir.¹⁸⁹ Sistem düzeyindeki bu bakış açısı ise, Wendt'in devletleri de insanlar gibi yekpare aktörler olarak ele alması sonucunu doğurmaktadır.¹⁹⁰

Devletlerin, sınırlarıyla örtüşen kimlikleri haiz bütüncül varlıklar olduğu varsayımı, gittikçe karmaşılaşan uluslararası siyasetin öne çıkan yönlerini incelemede belirli kolaylıklar sağlasa da, dünyanın gerçek işleyişinde belirleyiciliği bulunan ayrıntıları kavrayabilmemize engel teşkil etmektedir.¹⁹¹ Bu engeli aşabilmek adına Shain ve Barth, Roxanne Doty'nin ulusal kimliğin esasında, “ulusların içerisini oluşturan ve ulusal kimliklerin eklemlendiği ‘halkın’ kimliği”¹⁹² manasına geldiği şeklindeki görüşüne

¹⁸⁵ Adamson, F. B. ve Demetriou, M. (2007). “Remapping the Boundaries of ‘State’ and ‘National Identity’: Incorporating Diasporas into IR Theorizing”. *European Journal of International Relations*, 13(4), 493.

¹⁸⁶ Adamson ve Demetriou, 2007, 494.

¹⁸⁷ Wendt, A. (1996). “Identity and Structural Change in International Politics”, Y. Lapid ve F. Kratochwil (Editörler). *The Return of Culture and Identity in IR Theory*. Boulder, US: Lynne Rienner Publishers, 50-51; Wendt, A. (1994). “Collective Identity Formation and the International State”. *The American Political Science Review*, 88(2), 385-386; Zehfuss, M. (2001). “Constructivism and Identity: A Dangerous Liaison”. *European Journal of International Relations*, 7(3), 321-322.

¹⁸⁸ Wendt, 1996, 48.

¹⁸⁹ Wendt, 1996, 48; Wendt, 1994, 385.

¹⁹⁰ Reus-Smit, 2005, 202; Adamson ve Demetriou, 2007, 490, 494; Wendt, A. (1999). *Social Theory of International Politics*. New York: Cambridge University Press, 215-224.

¹⁹¹ Adamson ve Demetriou, 2007, 490.

¹⁹² Doty'nin de bu düşüncüyü Homi Bhabba'dan alıntılıdığını eklememiz gerekir. Bkz. Doty, R. L. (1996). “Sovereignty and the Nation: Constructing the Boundaries of National Identity”, T. J. Biersteker ve C. Weber

başvurmaktadırlar. Ulusal kimlikleri devlet sınırlarından bağımsızlaştıran bu düşünce doğrultusunda ise, diasporaların “coğrafi açıdan devletin dışında ancak kimlik bakımından ‘halkın’ içinde”¹⁹³ olduğunu savunmaktadırlar. Üstelik bununla bağlantılı bir biçimde, diasporik faaliyetlerin ‘iç politika’ kavramının kapsamını, devlet içerisindeki siyasete halkın içerisinde de dâhil ederek genişlettiğini ileri sürmektedirler.¹⁹⁴

Ulusal kimlik şemsiyesinin diasporaları içine alacak ölçüde yerinden oynatılması, devlet içerisindeki bazı grupların da (azınlıklar) bu şemsiyenin dışında kalabileceği anlamını taşımaktadır. Bu durumun en tipik örneğini ise, diaspora Yahudileri ile İsrail vatandaşı Araplar oluşturmaktadır. Nitekim diasporadaki Yahudiler, fiziksel olarak İsrail’in dışında yaşamlarını sürdürseler de devletin Yahudi karakteri ve Geri Dönüş Yasası¹⁹⁵ çerçevesinde ulusal topluluğun parçası olarak görülmekte; buna karşılık İsrailli Araplar devlet içerisindeki varlıklarına rağmen genellikle ulusal topluluğun dışında sayılmaktadır.¹⁹⁶

Son olarak, diasporaların anavatanlarının ulusal kimliğine ve dış politikasına etki edebilmeleri için mevcudiyetini elzem gördüğümüz koşullara temas etmemizde yarar vardır. Öncelikle, bir diasporanın böyle bir etkide bulunma konusunda yüksek motivasyona ve bu motivasyonu hayata geçirebilecek örgütlenme kabiliyetine sahip olması gerekmektedir. Bu koşul, bir diaspora topluluğunun tüm üyelerini kapsamamakta; ayrıca bir konsensüse de işaret etmemektedir. Ancak farklı görüşleri temsil eden her bir kesim için geçerlidir. Şüphesiz motivasyon ve örgütlenme kabiliyeti bir diasporanın yalnızca kendi iç dinamiklerine bağlı değildir. Ev sahibi ülkenin, sivil toplum örgütlerini teşvik eden veya en azından bu tür kuruluşlara müsaade eden demokratik bir rejimle yönetiliyor olması icap etmektedir. Buna ilaveten, diaspora içerisinde yükselen seslerin de anavatanda yankı buluyor olması gerekmektedir. Bu şartın gerçekleşebilmesi için anavatanın demokratik bir nitelik göstermesi önemli, fakat zaruri değildir. Diasporadan yönelen etkiye açık olmadaki esas belirleyici faktör anavatanın ‘geçirgenliği’dir. Geçirgenlik bir yönüyle, Ermenistan örneğinde olduğu gibi, anavatanın maddi ve ideolojik kaynaklar bakımından zayıf ve

(Editörler). *State Sovereignty as Social Construct*. New York: Cambridge University Press, 125, Aktaran, Shain ve Barth, 2003, 458.

¹⁹³ Shain ve Barth, 2003, 451.

¹⁹⁴ Shain ve Barth, 2003, 451.

¹⁹⁵ 1950 yılında kabul edilen ve dünya üzerindeki tüm Yahudilere İsrail’e dönüş hakkı tanıyan bu yasa ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. internet: The Knesset. “The Law of Return 5710 (1950)”. Web: <https://www.knesset.gov.il/laws/special/eng/return.htm> 27 Aralık 2019’da alınmıştır.

¹⁹⁶ Shain ve Barth, 2003, 459.

dolayısıyla diasporanın desteğine ihtiyacı olmasından kaynaklanabilir. Diğer yönüyle ise, Amerikan Yahudileri/İsrail örneğindeki gibi, diasporanın, dış politikası anavatan için ehemmiyet arz eden bir devlet içerisindeki etkinliğine bağlı olarak gelişebilir.¹⁹⁷

¹⁹⁷ Shain ve Barth, 2003, 462-466.

2. BÖLÜM

İZOLASYON YAHUT ASİMİLASYONUN ÖTESİNDE “AMERİKAN-YAHUDİ” KİMLİĞİNİN İNŞASI

Bu bölümde, Avrupa’dan göç eden Yahudilerin *Amerikan Yahudileri* hâline geliş süreçlerinin dini ve siyasi çıktıları mercek altına yatırılmaktadır. Kapsamlı anket araştırmalarının, Amerikan Yahudilerinin mezhepsel bağlılıkları ve siyasi ideoloji/siyasi parti yönelimleri ile İsrail-Filistin çatışmasına yaklaşımları arasında doğrusal bir ilişkinin mevcut olduğunu göstermesi, bu iki değişkene odaklanılmasının arkasındaki temel nedeni oluşturmaktadır.

Fakat ilkin Avrupa kaynaklı göçler neticesinde Amerikan Yahudi toplumunun nasıl vücuda geldiği sorusunun yanıtlanması icap etmektedir. Zira bilhassa günümüzdeki mezhepsel ayrışmaların nasıl ortaya çıktığının ve/veya bu ayrışmaların nasıl derinleştiğinin anlaşılabilmesi için Avrupa’nın farklı bölgelerinden farklı zamanlarda yaşanan göçlerin belirleyiciliklerinin farkında olunması gerekmektedir.

İkinci kısımda, Amerikan Yahudi mezheplerinin (özellikle de Reformun ve Muhafazakârlığın) melez yorumlar olarak doğuşları ve sonraki süreçte yürüttükleri müzakereler doğrultusunda izledikleri güzergâhlar incelenmektedir. Geleneği sürdürme konusunda en hassas mezhep olan Ortodoksluk da aslında başlangıçta, diğerleri kadar olmasa da bir melezleşme sürecine girmektedir. Ancak geçtiğimiz yüzyılın ortalarına doğru Avrupa’dan gelen Harediler bu süreci kesintiye uğratmaktadır. Bu kısımda Ortodoksluğun Amerikan topraklarındaki seyri de ele alınmakta ve ayrıca Haredilerin kültürleşmeye nasıl direnebildiklerine açıklık getirilmeye çalışılmaktadır.

Üçüncü kısımda ise, Amerikan Yahudilerinin inşa ettikleri ve kendilerini hem sosyoekonomik yönden benzeştikleri yurttaşlarından hem de diğer coğrafyalardaki soydaşlarından ayırtıran liberal/Demokrat siyasal kültürün nedeni/nedenleri sorgulanmaktadır. Ancak henüz üzerinde uzlaşa sağlanmış bir açıklama bulunmadığından, öne sürülen teorilerin incelenmesi ve makul bulunan teoriye işaret edilmesi çalışma açısından kâfi görülmektedir.

2.1. ‘Yeni Dünya’ya Ekilen ‘Eski Dünya’lar: Göçler ve Toplumsal Gövdenin Biçimlenişi

Amerika’daki Yahudi toplumunun tarihi, 1654 Eylül’ünde yirmi üç Sefarad (İbranicede İspanya) Yahudisinin Brezilya’dan Hollanda kolonisi New Amsterdam’a gelişiyle başlatılabilir.¹⁹⁸ Bu kafileden henüz birkaç hafta önce New Amsterdam’a ulaşan Jacob Barsimson¹⁹⁹ veya 1649’da Boston’a gelen Solomon Franco²⁰⁰ gibi münferit örneklerle rastlanmakla beraber, bu isimlerin yerleşme amacı taşımadıkları ve kısa süreliğine burada bulundukları ifade edilebilir.²⁰¹ Ne var ki, yirmi üç Sefarad’ın kuzeye göçü de gönüllü ve tam manasıyla bilinçli bir eylem değildi.

8. yüzyılın başlarından itibaren Müslümanların idaresi altında refah içerisinde bir yaşam süren ve çevrelerine entegre biçimde zengin bir kültür inşa eden Sefarad Yahudilerinin “Altın Çağı”, 14. yüzyılda İspanya’nın Hristiyanlar tarafından tekrar ele geçirilmesinin ardından son bulmuştur.²⁰² Tamamı Hristiyanlardan müteşekkil bir toplum vücuda getirme arzusundaki Hristiyan yöneticilerin ve Katolik Kilisesinin yoğun baskısıyla karşılaşan binlerce Yahudi din değiştirmek durumunda kalmış, fakat bu ‘Yeni Hristiyanlar’ın (din değiştirmeyen Yahudilerce domuz anlamına gelen ‘Marranolar’ şeklinde adlandırılıyorlardı²⁰³) bir kısmı inancını gizlice uygulamayı sürdürünce bu kez de Kiliseyi Yahudileştirme suçlamasıyla Engizisyonunda yargılanmıştır.²⁰⁴ Katolikliğe geçmeyi reddeden binlerce Yahudi ise 1492’de İspanya’dan çıkarılmış ve ekseriyetle yine Yahudilerin yoğun olarak yaşadığı Portekiz’e gitmiştir. Ancak kısa süre sonra benzer bir senaryo burada da hayata geçirilince, gerek dini bakımdan daha hoşgörülü gerekse

¹⁹⁸ Diner, H. R. (2004). *The Jews of the United States, 1654 to 2000*. Berkeley: University of California Press, 13.

¹⁹⁹ Dimont, M. I. (1978). *The Jews in America: The Roots, History, and Destiny of American Jews*. New York: Simon and Schuster, 37.

²⁰⁰ Sarna, J. D. (2004). *American Judaism: A History*. New Haven: Yale University Press, 1.

²⁰¹ Sarna, 2004, 1-2; Diner, 2004, 13.

²⁰² Dimont, 1978, 22-23; Diner, H. R. (1999). *Jews in America*. New York: Oxford University Press, 11.

²⁰³ Dimont, 1978, 24.

²⁰⁴ Diner, 1999, 11-12; Dimont, 1978, 23-27; Sarna, 2004, 3-4. Marranolara yöneltilen bu suçlamanın arka planında esas olarak, Hristiyanlığa geçmelerinin ardından üniversite, ordu ve hatta Kilise gibi kurumların kapılarının kendilerine açılması neticesinde kısa sürede önemli pozisyonlara erişmelerinin ‘Eski Hristiyanlarda’ yarattığı rahatsızlığın yattığını ileri süren görüşlerin de bulunduğunu belirtmemiz gerekir. Bkz. Dimont, 1978, 25-26; Reiss, O. (2004). *The Jews in Colonial America*. Jefferson, N.C.: McFarland & Company, Inc., Publishers, 96.

uluslararası ticaretin dinamik bir merkezi haline gelen Amsterdam, Sefaradlar ve Marranolar tarafından cazibeli bir varış noktası olarak görülmüştür.²⁰⁵

Yeni Hristiyanların Yahudiliğe dönüş fırsatı bulduğu Amsterdam'da, sinagogları, hahamları ve okullarıyla tam teşekküllü cemaatler oluşturulmuş ve ekonomik anlamda da önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. 1630 yılında Hollanda'nın, Brezilya'daki Pernambuco kolonisini Portekizlilerden alması üzerine bölgenin ekonomik potansiyelini fark eden bir kısım Yahudi, Atlantik'in diğer yakasına geçmiş ve Engizisyonun zulmünden kurtulma umidiyle daha evvel buraya yerleşmiş bulunan Marranolarla bir araya gelerek Recife kentinde yaklaşık 1500 kişilik bir cemaat kurmuştur. Fakat burada kurulan düzen de uzun ömürlü olmamış ve Portekiz 1654'te Recife'yi tekrar ele geçirmiştir. Şehri terk etmeleri için üç ay süre tanınan Yahudilerin bir bölümü Amsterdam'a dönmüş, bir bölümü Karayipler'deki bazı Hollanda adalarına yönelmiş, yirmi üç kişilik bir grup ise *Sainte Catherine*'nin kaptanı ile anlaşarak New Amsterdam'a doğru yola çıkmıştır.²⁰⁶

Bu grubu karşısında görmekten pek hoşnut olmayan New Netherland koloni valisi ve Hollanda Reform Kilisesinin kıdemli üyesi Peter Stuyvesant²⁰⁷, Amsterdam'daki Hollanda Batı Hindistan Şirketi yöneticilerine gönderdiği mektubunda, "faizci", "hilekâr" ve "İsa'nın nefret dolu düşmanları" gibi nitelendirmelerde bulunduğu Yahudilerin "nazik bir biçimde" New Amsterdam'dan ayrılmasının talep edilmesi gerektiğini bildirmiştir.²⁰⁸ Fakat şirketten gelen cevapta, Yahudilerin Brezilya'da uğradığı zararlara ve özellikle de şirketin hisselerindeki yüksek miktardaki Yahudi sermayesine dikkat çekilerek, bu kişilerin New Netherland'da kalabileceğine ve ticaret yapabileceğine karar verildiği belirtilmiştir.²⁰⁹ Bir sonraki mektubunda Stuyvesant, Yahudilerin yerleşmesine müsaade etmeleri halinde, Lütercileri ve Papacıları (Papists) geri çeviremeyecekleri uyarısında bulunmuşsa da, şirketi kararından vazgeçirememiştir.²¹⁰

²⁰⁵ Diner, 1999, 12-13; Dimont, 1978, 27-28; Sarna, 2004, 4-5.

²⁰⁶ Diner, 1999, 13-14; Dimont, 1978, 29-31, 36-37; Sarna, 2004, 4-8; Diner, 2004, 13.

²⁰⁷ Dimont, 1978, 38; Sarna, 2004, 2; Pencak, W. (2008). "American Jews in the Colonial Period", S. H. Norwood ve E. G. Pollack (Editörler). *Encyclopedia of American Jewish History*. Santa Barbara, CA: ABC-CLIO, 11.

²⁰⁸ Oppenheim, S. (1909). "The Early History of the Jews in New York, 1654-1664. Some New Matter on the Subject". *Publications of the American Jewish Historical Society*, No: 18, 4-5.

²⁰⁹ Oppenheim, 1909, 7-8.

²¹⁰ Oppenheim, 1909, 20-21.

Böylelikle her biri farklı kültürel arka plana sahip göç dalgalarının (sırasıyla Sefaradlar, Orta Avrupa Yahudileri ve Doğu Avrupa Yahudileri)²¹¹ ilki resmî olarak başlamıştır. Britanya'nın 1664'te New Amsterdam'ı (New York) ele geçirmesinin ardından belli bir süre önceki statülerinde yaşamlarına devam eden Yahudiler, 17. yüzyılın sonlarında ibadetlerini kamusal alana taşıma konusunda – Katoliklerden ve Lütercilerden önce – zımnî bir izne de kavuşmuşlardır. Bu doğrultuda ilk olarak ibadetleri için toplanabilecekleri bir ev kiralamışlar, 1730'da ise Shearith Israel (İsrail Kalıntısı) isimli ilk resmî sinagoglarını inşa etmişlerdir.²¹²

Kolonyal dönemdeki Yahudi portresine rengini veren Sefaradlar, Avrupa'nın diğer bölgelerindeki soydaşlarının deneyimlediğinden farklı bir geçmişin mirasından besleniyorlardı. En başta getto geleneğinin izlerini taşıyorlardı. İspanya veya Portekiz'den getto anlayışının Avrupa'da kurumsallık kazanmasından önce ayrılmışlar, sonraki rotalarını da bu anlayışın hüküm sürmediği Hollanda, Osmanlı Devleti veya İngiltere gibi ülkelere çevirmişlerdi.²¹³ Dolayısıyla daha kozmopolitlerdi ve çoğunlukla ev sahibi toplumlarının eğitilmiş ve ticaret konusunda maharetli kesimleri arasında yer alıyorlardı.²¹⁴ Amerika'daki mevcudiyetlerinin temel nedeni ise dindar bir yaşamdan ziyade ekonomik fırsat arayışıydı. Bu gayeyle uyumlu biçimde yanlarında çok az sayıda Talmud yaprağı getirmişlerdi.²¹⁵ Ayrıca etraflarındaki Hristiyanlardan farklı görünmek gibi bir çabaları da yoktu. Bağımsızlık Savaşı sırasında İngiliz kuvvetlere destek amacıyla gönderilen Alman paralı asker Johann Conrad Döhl'nin New York'ta yaşayan Yahudilere dair gözlemleri bu tabloyu daha da keskinleştirmektedir:

Şu anda Amerika'da yerleşik, toptan ticaret ve alım satımla meşgul olan ve Hristiyanlardan kolayca ayırt edilemeyen pek çok Yahudi de var. (...) Ancak buradaki Yahudiler, sakalları ve giysileriyle fark edilebilen Avrupa ve Almanya'dakilere benzemiyorlar; çünkü diğer vatandaşlar gibi giyiniyor, sürekli tıraş oluyor ve üstelik Şariatlarında yasak olmasına rağmen domuz eti yiyorlar. Ayrıca Yahudiler ve

²¹¹ Marcus, J. R. (1958). "The Periodization of American Jewish History". *Publications of the American Jewish Historical Society*, 47(3), 125.

²¹² Sarna, 2004, 11-12; Dimont, 1978, 41.

²¹³ Dimont, 1978, 51-52.

²¹⁴ Angel, M. D. (1973). "The Sephardim of the United States: An Exploratory Study". *American Jewish Year Book*, Vol. 74, 82; Dimont, 1978, 28, 52.

²¹⁵ Dimont, 1978, 52, 55.

Hristiyanlar birbirleriyle tereddüde düşmeden evleniyorlar. Kadınlar da, diğer dinlerin kadınları gibi bukleli saçlarla ve Fransız şıklığında geziniyorlar.²¹⁶

Fakat ‘Eski Dünya’daki deneyimlerinin sonucu olarak görebileceğimiz sosyal esneklikleri, Sefarad Yahudilerinin asimilasyona eğilimli oldukları şeklinde peşin bir hükme bizi götürmemelidir. Zira 18. yüzyılın ikinci çeyreğinden itibaren Almanya ve Polonya’dan göç eden Aşkenazi Yahudilerinin nüfus bakımından üstünlüğü ele geçirmelerine rağmen, Sefaradlar yaklaşık bir asır daha Yahudi toplumu içerisindeki kültürel belirleyiciliklerini sürdürmüşlerdir.²¹⁷ Etnik kompozisyonun değişim döneminde inşası tamamlanan Shearith Israel’de, üyelerinin büyük kısmının anlamamasına karşın çeşitli dualar geleneği simgeleyen Portekizcede okunmaya devam etmiş; ibadetle ilgili meselelerde de Sefaradların Avrupa’da uyguladıkları ritüellere uygunluk gözetilmiştir.²¹⁸ Aynı yüzyılın devamında örgütlenme safhasına ulaşan Newport, Philadelphia, Savannah ve Charleston’daki Yahudi cemaatleri de, gerek ibadet amacıyla bir araya geldikleri müstakil alanlarda gerekse sonraki sinagog yapılanmalarında Sefarad geleneğine bağlı kalmışlardır.²¹⁹

Bu durum kuşkusuz Sefaradların öncü konumlarının doğal bir neticesi olarak görülebilir. Ancak Marc Angel, kozmopolit ve entelektüel vasıfları dolayısıyla Aşkenazilerin Sefaradlara duydukları hayranlığın ve onlar gibi olma arzularının payına da işaret etmektedir.²²⁰ Esasında Avrupa’daki karşılaşmalarında, Sefaradlar ve Aşkenaziler ortak zemin arayışından mümkün olduğunca kaçınmışlardır. Kullandıkları lisanlar (Aşkenaziler Yidişçe, Sefaradlar İspanyolca veya Portekizce konuşuyor; İbranice söz konusu olduğunda ise telaffuzlar farklılaşıyordu) ile dini törenlerdeki ritüelleri, duaları ve gelenekleri arasındaki farklılıkların yarattığı gerilimler onları ayrı cemaatler oluşturmaya, ayrı yerlerde ibadet etmeye ve karşılıklı evliliklere de soğuk bakmaya sevk etmiştir. Fakat ‘Yeni Dünya’nın sunduğu yeni koşullar, muhtemelen de en çok sayıca az olmalarından kaynaklanan birbirlerine tutunma isteği (öyle ki, ilk nüfus sayımının yapıldığı 1790’a gelindiğinde dahi ABD’deki Yahudilerin sayısının 1500’ün üzerinde olmadığı tahmin

²¹⁶ Goodman, A. V. (1969). “A German Mercenary Observes American Jews During the Revolution”. *American Jewish Historical Quarterly*, 59(2), 227.

²¹⁷ Marcus, 1958, 127-128; Angel, 1973, 81-84.

²¹⁸ Sarna, 2004, 13.

²¹⁹ Faber, E. (2005). “Preservation and Innovation: Judaism in America, 1654-1880”. D. E. Kaplan (Editör). *The Cambridge Companion to American Judaism*. New York: Cambridge University Press, 24.

²²⁰ Angel, 1973, 82.

edilmektedir.²²¹⁾ karşılıklı önyargıların aşılmasını sağlamıştır; elbette Sefaradların dini ve kültürel hegemonyasında.²²²

Kolonyal dönem Amerika'sını yurt edinen Yahudilerin, Avrupa'nın pek çok bölgesindeki soydaşlarına nazaran daha özgür bir hayata sahip oldukları ifade edilebilir. Fakat Amerikan Devrimi'yle başlayan süreç, hak ve özgürlüklerin genişletilmesi bakımından Yahudi yaşamını önemli ölçüde değiştirmiştir. 1777'de New York'un dini hürriyetleri garanti altına almasını takiben pek çok eyalet, anayasasında siyasi haklarla inancı birbirinden ayıran düzenlemelere yer vermiş; 1826'da Maryland'in Yahudilerin kamuda görev almasına izin veren tasarımı kabul etmesiyle birlikte de eyalet düzeyinde uygulanan ayrımcılık büyük oranda son bulmuştur.²²³

Şüphesiz burada esas altı çizilmesi gereken, 1789'da yürürlüğe giren Federal Anayasa ile elde edilen güvencelerdir. Anayasa'nın 6. maddesinin 3. paragrafında geçen “Birleşik Devletler yönetiminde herhangi bir vazife veya kamu hizmeti için yeterlilik unsuru olarak hiçbir dini kriter şart koşulmayacaktır” taahhüdü ile 1791'de kabul edilen Haklar Bildirgesi'nin ilk kısmı olarak bilinen Anayasa'ya ek Birinci Değişiklik ile verilen “Kongre, bir dinin müesses hale getirilmesine ilişkin ya da onun özgürce ifasını yasaklayan bir kanun çıkarmayacaktır” garantisi, Amerikan Yahudileri için yeni bir dönemin kapılarını aralamıştır. Böylelikle bir taraftan devletin yasama, yürütme ve yargı organlarında görev alabilmelerinin önü açılmış, diğer taraftan da inanç bakımından Hristiyan çoğunlukla – en azından yasa önünde – eşit statüye kavuşmuşlardır.²²⁴

Anayasa'nın inançlara yönelik takındığı tarafsız tutum, bilhassa Birinci Değişiklik'te ifade edildiği şekliyle, Yahudiliğin Amerikan topraklarındaki seyrini de büyük ölçüde değiştirmiştir. Diğer coğrafyalardaki diaspora teşekküllerinde, Yahudi liderlere genellikle ev sahibi ülkeleri tarafından dini meselelerde kendi halkı üzerinde söz sahibi olma yetkisi veriliyordu. Fakat devletin herhangi bir dini topluluğun iç işleyişine müdahil olmasını engelleyen mevzubahis değişikliklerle, Amerika'da din adamlarının destek görebilecekleri yahut yetkilerini dayandırabilecekleri bir mercii kalmamış ve dini pratiğe şekil verme gücü

²²¹ Rosenswainke, I. (1960). “An Estimate and Analysis of the Jewish Population of the United States in 1790”. *Publications of the American Jewish Historical Society*, 50(1), 25.

²²² Diner, 1999, 16-18; Sarna, 2004, 18.

²²³ Diner, 1999, 23-27; Diner, 2004, 48-49.

²²⁴ Dimont, 1978, 61; Diner, 1999, 27-28; Diner, 2004, 55-56.

cemaat üyelerine geçmiştir. Sinagoglar ve diğer toplumsal kurumlar, kararların çoğunluğun iradesiyle alındığı daha demokratik bir işleyişe kavuşmuştur. Dolayısıyla Amerikan Yahudilerinin gözünde sinagog, bundan böyle ait olunması ve kurallarına uyulması gereken bir otorite olmaktan çıkmış ve arzu edildiği için katılım gösterilen ihtiyari bir kuruma dönüşmüştür.²²⁵

19. yüzyılın ikinci çeyreğinden itibaren daha müreffeh bir yaşam umuduyla Amerika'ya yönelen Yahudilerin sayısı hızlı bir biçimde artmaya başlamıştır. Nitekim 1820'lerde yaklaşık 3 bin olan Amerikan Yahudi nüfusu 1850'de 50 bine, 1880'e gelindiğinde ise takriben 250 bine ulaşmıştır. Orta Avrupa, özellikle de Alman kültürünün etkisini hissettirdiği bölgeler bu periyottaki göçlerin ana kaynağını teşkil etmiştir. Ekonomik fırsatlar ve dini özgürlükler gibi ABD'yi cazibeli kılan vasıfların bu nüfus artışında önemli bir payının olduğu savunulabilir. Fakat bu vasıfları ön plana çıkaran her geçen gün daha da kötüleşen mevcut siyasi ve ekonomik koşullar olmuştur.²²⁶

İnsanı, günahkâr biçimde dünyaya gelen ve doğası gereği kötüye eğilim gösteren bir varlık olarak tanımlayan geleneksel Hristiyan öğretisinin aksine, doğuştan vazgeçilemez haklarla donatılmış ve iyiyle kötüyü ayırt edebilen rasyonel bir varlık şeklinde tasvir eden, devleti ve siyaseti de, bireyin gerçekleştirmeyi arzuladığı iyiyi en üst düzeye çıkaracak ortamı sağlamakla mükellef gören Aydınlanma düşüncesi ile insanların hür ve eşit doğduklarını kabul eden Fransız İnsan ve Vatandaş Hakları Beyannamesi, Avrupa Yahudilerini uzun yıllar özgürleşme ve yenilenen kısıtlamalar arasında gidip gelecekleri sancılı bir safhaya sürüklemişti.²²⁷ Sekülerizmin yükselişe geçtiği ve dini fikir ve kurumların modern yaşam üzerindeki tesirini yitirmeye başladığı böyle bir atmosferde öncelikle 1790'da Fransa'da, ilerleyen yıllarda ise Batı ve Orta Avrupa'nın diğer bölgelerinde yaşayan Yahudiler eşit vatandaşlık hakları elde etmişlerdi.²²⁸ Fakat yeni ulus-devletlerin gözünde bu hakların karşılığı, cemaat bağlarından ve ayrı bir halk olma fikrinden sıyrılarak ev sahibi toplumlarının içerisinde tam manasıyla erimeleriydi.²²⁹

²²⁵ Diner, 2004, 56; Dimont, 1978, 61; Diner, 1999, 28-29.

²²⁶ Sarna, 2004, 63-65, 375.

²²⁷ Steiman, L. B. (1998). *Paths to Genocide: Antisemitism in Western History*. Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan, 93-116.

²²⁸ Sorin, G. (1997). *Tradition Transformed: The Jewish Experience in America*. Baltimore, Maryland: The Johns Hopkins University Press, 21; Steiman, 1998, 108, 114.

²²⁹ Sorin, 1997, 21.

Orta Avrupa’da, özellikle de Almanca konuşulan coğrafyada ‘özgürleşme’, Yahudilerin nerelerde yaşayabileceklerini, hangi işlerle uğraşabileceklerini ve hatta kimi durumda evlenip evlenemeyeceklerini belirleyen kısıtlayıcı düzenlemelere dönüşmüştü. Yükselen milliyetçilik dalgasının da eşlik ettiği antisemitizm, Bavyera, Baden, Württemberg ve Posen’da günlük yaşamın bir özelliği halini almıştı. Meselenin diğer boyutunu ise ekonomik sorunlar teşkil ediyordu. 1848 liberal devrimlerinin başarısızlıkla sonuçlanmasının ardından 1850’lerde Orta Avrupa kaynaklı Yahudi göçü doruğa ulaşmıştı. Yahudi karışıklığının bu gelişmedeki kısmî hissesi teslim edilebilse de esas sebep, endüstrileşmenin Yahudilerin büyük kısmının da parçası olduğu köylü ekonomilerini zor duruma düşürmesiydi. Zira aynı dönemde Amerika’ya göç eden ve Yahudi olmayan pek çok Alman da bulunuyordu.²³⁰

Nathan Glazer, “on yedinci ve on sekizinci yüzyıl Yahudileri nasıl ‘tüccar’ olarak adlandırılabilir, on dokuzuncu yüzyılın ortalarındaki göç de pekâlâ ‘seyyar satıcıların’ göçü şeklinde nitelendirilebilir”²³¹ demektedir. ABD hem batıya doğru genişliyor hem de ekonomik bakımdan büyüyordu. Demiryolu ve kanal inşası gibi altyapı çalışmalarına rağmen ülkenin ulaşım sistemi görece zayıftı ve iç kesimlerin fabrikalarda üretilen ya da liman şehirlerine gelen ürünlere erişimi güçtü. Büyük bölümü yoksul ve genç olan yeni göçmenlerin çoğu bu boşluğu fark etti ve sırtına kumaş, ikinci el kıyafet, ucuz takı ve iğne-iplik gibi düşük maliyet gerektiren ürünleri yükleyerek ülkeyi boydan boya katetmeye başladı. Bu yorucu meslek kuşkusuz bir gün iş adamı olma hayalinin ilk adımıydı ve kimi başarısızlığa sürüklenirken kimi de zamanla sermaye biriktirip kendi dükkânını açabilme imkânına kavuştu.²³²

Kolonyal süreçteki Sefarad ve Aşkenazi tüccarlar, işleri dolayısıyla dönemin batı ‘sınırına’ (frontier) kadar çeşitli bölgelerde varlık göstermiş olsalar da, sabit yerleşimleri için Atlantik kıyı şeridini tercih etmişlerdi. Fakat seyyar satıcılık, aynı işle meşgul diğer göçmenlerin yoğun olduğu yerlerden uzak durmayı gerektiriyordu. Bu kaygıyla ülke geneline yayılan Alman Yahudileri, pek çok bölgedeki Amerikan Yahudi topluluğunun da temellerini atmışlardır.²³³ Örneğin Apalaş Dağları’nın ötesindeki ilk Yahudi topluluğuna ev

²³⁰ Sorin, 1997, 21-22; Sarna, 2004, 64, 66; Goren, A. A. (1982). *The American Jews: Dimensions of Ethnicity*. Cambridge, Massachusetts: The Belknap Press of Harvard University Press, 21.

²³¹ Glazer, N. (1955). “Social Characteristics of American Jews, 1654-1954”. *American Jewish Year Book*, Vol. 56, 6.

²³² Sorin, 1997, 22-23; Sarna, 2004, 64, 67-69.

²³³ Glazer, 1955, 7.

sahipliği yapan Cincinnati'deki Yahudi seyyar satıcılar, 1850 itibariyle perakende kıyafet ticaretine geçmiş ve şehri giysi üretim merkezi haline getirmişlerdir. Artan imalathaneler ve mağazalar da ilave göçmenlerin buraya gelmesinde önemli bir rol oynamıştır.²³⁴ Benzer şekilde, 1800'lerin ortalarında California'ya altın aramaya giden kalabalıkların peşine düşüp onlara giysi ve araç-gereç temin eden Yahudiler, zamanla açtıkları dükkânlarla Sacramento ve Stockton'ın yanı sıra Arizona, Colorado ve Nevada'daki maden bölgelerinde küçük Yahudi topluluklarının oluşmasını sağlamışlardır.²³⁵ Öyle ki 1860'lara gelindiğinde, en az bir Yahudi kurumuna sahip örgütlü Yahudi topluluklarının sayısı 160'a ulaşmış ve Yahudiler otuz üç eyaletin otuz biri ile Kolombiya Bölgesi'nde varlıklarını hissettirir hâle gelmişlerdir.²³⁶

Burada iki hususun altını çizmekte yarar vardır. Öncelikle, ülkenin dört bir yanına dağılarak çoğu Amerikan Yahudi topluluğunun kuruluşunda öncü rol üstlenmiş olmalarına karşın, Alman Yahudilerinin kayda değer bir bölümü yerleşim için yine New York'u tercih etmiştir. Nitekim göçlerin yoğunlaştığı 1840'ların sonlarında New York'ta 12 veya 13 bin Yahudi bulunurken 1880'de bu rakam 60 bine çıkmış ve ulusal Yahudi nüfusu karşısındaki dörtte birlik oran muhafaza edilmiştir. İkinci olarak, her ne kadar seyyar satıcı şeklinde karakterize edilseler de, Alman Yahudilerini yalnızca bir sınıf ve meslekle sınırlandırmak doğru olmaz. Entelektüelleri, siyasetçileri, üreticileri ve işçileriyle Amerikan yaşamının pek çok alanında varlık gösteren Alman Yahudileri arasından ilk Amerikan Yahudi profesörlerinin, doktorlarının, hâkimlerinin, avukatlarının ve kongre üyelerinin çıktığını da ilave etmek gerekir.²³⁷

Orta Avrupa'dan göç eden Aşkenazi Yahudileriyle ilgili değinilmesi elzem bir diğer mesele, sonraki başlık altında ayrıntılı biçimde ele alınacağı üzere, Reform olarak adlandırılan Amerika'daki ilk Yahudi mezhep hareketini başlatmış olmalarıdır. 1800'lerin ortalarına kadar kurulan sinagoglarda geleneksel Yahudiliğin ibadet tarzları benimsenmişti ve herhangi bir ideolojik veya mezhepsel bölünme söz konusu değildi. Sinagoglar arasındaki ayrışma yalnızca kurucularının kökeninden, yani İspanyol-Portekiz ile Alman-Orta Avrupalı ibadet biçimleri arasındaki farklılıklardan kaynaklanıyordu.²³⁸ Her ne kadar pek çok yeni

²³⁴ Diner, 1999, 31; Sorin, 1997, 23.

²³⁵ Sorin, 1997, 23-24.

²³⁶ Sarna, 2004, 69.

²³⁷ Glazer, 1955, 7-8.

²³⁸ Elazar, D. J. (2001). *Community and Polity: The Organizational Dynamics of American Jewry*. Skokie, Illinois: Varda Books, 119.

gelen, yüklendiği eşyaları satabilmek için uzun yollar alması gerektiğinden kişisel yaşamında geleneksel ritüelleri gözetememiş olsa da, yeni kurulan Aşkenazi sinagogları ve cemaatleri de (congregation) Yahudiliğin yerleşik teolojisine ve uygulamalarına bağlı kalmıştı.²³⁹

Fakat gerek Amerikan yaşamına entegrasyonun ve Protestanlığın tesirinin²⁴⁰, gerek Yahudiliği akla, bilime ve ilerlemeye vurgu yapan 19. yüzyıl rasyonalizmiyle uyumlu hâle getirme arayışının²⁴¹, gerekse de sinagogları genç nesiller için daha cazibeli kılma ihtiyacının²⁴² sonucu olarak dini reforme etme yönünde önemli adımlar atıldı. Amerikan Yahudilerinin büyük kısmının İbraniceyi anlamaması nedeniyle kutsal metinler ve dualar İngilizceye tercüme edildi ve İngilizcenin sinagoglardaki kullanımı giderek arttı. Yine sinagoglar bir taraftan belirli görgü kuralları çerçevesinde daha intizamlı hâle kavuşturulurken diğer taraftan da estetik yönünden kuvvetli duruma getirilmeye çalışıldı. İbadetlere orgla çalınan müzikler eşlik etmeye başladı ve korolarda ve oturma yerlerinde kadınlarla erkeklerin karışık olarak bulunmalarına müsaade edildi. Dua esnasında başlık (kipa) ve şal (tallit) takma uygulaması terk edildi²⁴³ ve dahası dua kitaplarından Kutsal Topraklara dönüş ve Mesih döneminde Tapınak'ın yeniden inşa edilmesine gönderme yapan kısımlar çıkarıldı.²⁴⁴

1880'ler itibariyle Alman Yahudileri büyük oranda kültürleşmiş durumdaydılar. Ekonomik ve sosyal basamakları seri şekilde tırmanmışlardı ve kendilerini Amerikalı ve Yahudi olarak takdim etmekten kıvanç duyuyorlardı.²⁴⁵ Reform Yahudiliği de Amerikan Yahudilerinin dini ve toplumsal yaşamlarının belirgin tonu halini almıştı.²⁴⁶ Aynı dönemde Amerika hızlı bir biçimde tarım toplumundan sanayi toplumuna dönüşüyor ve etnik çeşitlilik de artıyordu. Her geçen gün demiryollarına ve komisyonculara daha da bağımlı hale gelen, ürünlerinin fiyatları ciddi şekilde düşen ve ağır borç yükü altına giren kırsal kesimde yerlici (nativist) ve Yahudi karşıtı duygular kabarıyordu. Louisiana, Georgia ve Mississippi gibi güney eyaletlerinde Yahudi tüccarların dükkânlarına ve Yahudilere ait çiftlik evlerine

²³⁹ Faber, 2005, 35.

²⁴⁰ Sarna, J. D. (1995). "The Evolution of the American Synagogue", R. M. Seltzer ve N. J. Cohen (Editörler). *The Americanization of the Jews*. New York ve Londra: New York University Press, 221.

²⁴¹ Diner, 1999, 38.

²⁴² Sarna, 1995, 221.

²⁴³ Sarna, 1995, 221-222.

²⁴⁴ Faber, 2005, 36.

²⁴⁵ Sorin, 1997, 33.

²⁴⁶ Marcus, 1958, 129.

yönelik saldırılar ve yağmalamalar baş göstermişti. Ancak Alman Yahudilerini esas endişeye sürükleyen hâlihazırdaki antisemit dalga değildi. Zira Yahudi karşıtlığı hiçbir zaman ulusal siyasi bir gündeme dönüşmemişti. Ayrıca karşılaştıkları önyargı, ayrımcılık ve şiddet, ne Avrupa’da kendilerinin ne de mevcut ülkelerinde Siyahilerin ve Katoliklerin maruz kaldığıyla kıyaslanabilirdi. Onları esas korkutan, Amerika’da elde ettikleri “imrenilesi itibarın”, Doğu Avrupa’dan yoğun bir biçimde gelmeye başlayan ve kültürel ve ekonomik bakımdan alt tabakadan gördükleri soydaşları tarafından yerle bir edilmesi ve dolayısıyla da antisemitizmin daha da tırmanması ihtimaliydi.²⁴⁷

Aslında 1870’ler boyunca da her yıl yaklaşık 4 bin Yahudi Doğu Avrupa’dan Amerika’ya gelmişti. Fakat bu gelenler hem çoğunlukla Doğu Avrupa’nın Alman etkisindeki bölgelerinden göç etmiş hem de Alman Yahudileriyle aynı ekonomik saiklerle hareket etmişlerdi. Dolayısıyla iki grubu birbirinden ayırmak kolay değildi. 1880 sonrasında pogromlar, Yahudilerin yaşamlarını kısıtlayan düzenlemeler ve ekonomik zorluklar neticesinde ortaya çıkan göç dalgaları ise Amerikan Yahudi profilini baştan aşağı değiştirebilecek kudretteydi.²⁴⁸ Öyle ki, 1881’den Kongrenin göçmen akışını sınırlandırmak için çıkardığı 1924 Johnson-Reed yasasına kadar yüzde 78’i Çarlık Rusya’sından, yüzde 18’i Avusturya-Macaristan İmparatorluğu’ndan (büyük ölçüde Galiçya’dan) ve yüzde 4’ü de Romanya’dan olmak üzere takriben 2.5 milyon Yahudi Amerika’ya göç etti.²⁴⁹ Amerikan Yahudilerinin genel nüfus içerisindeki payı 1880’de yüzde 0,6 iken 1917’de yüzde 3,5’e ulaştı.²⁵⁰

1880’de dünyadaki 7.7 milyon Yahudi’nin 6 milyona yakını Doğu Avrupa’da, bunların da hemen hemen 4 milyonu ‘Pale of Settlement’ olarak bilinen ve Baltık’taki Riga’dan Azak Denizi’ndeki Rostov’a uzanan hattın batısında kalan bölgede yaşıyordu.²⁵¹ Kilisenin getto uygulamasına benzer şekilde, Rusya da Hristiyanlarla temaslarını engellemek için Yahudilerin yerleşimini bu bölge ile sınırlandırmıştı. Yalnızca 300 bin civarındaki ekseriyetle zengin ve entelektüel ‘Rus Yahudisine’ *Pale* dışındaki şehirlerinde ikamet izni verilmişti.²⁵² *Pale* içerisinde esas itibarıyla *shtetllerde* (küçük kasaba)

²⁴⁷ Sorin, 1997, 31-33; 51-52.

²⁴⁸ Glazer, 1955, 10-11.

²⁴⁹ Sorin, G. (2008). “East European Jewish Immigration”, S. H. Norwood ve E. G. Pollack (Editörler). *Encyclopedia of American Jewish History*. Santa Barbara, CA: ABC-CLIO, 36.

²⁵⁰ Glazer, 1955, 11.

²⁵¹ Sorin, 2008, 36; Sorin, 1997, 34; Dimont, 1978, 151.

²⁵² Dimont, 1978, 151.

yoğunlaşan Yahudiler yaşamlarını ticaretle ve zanaatkârlıkla kazanıyor ve kalkınmamış tarım ekonomileri için önemli bir boşluğu dolduruyorlardı. Bu durum Galiçya ve Romanya için de geçerliydi. *Shtetl*lerin merkezinde, civardaki köylülerin sebze, meyve, tahıl ve balık gibi ürünlerinin karşılığında Yahudilerin şehirden getirdiği kumaş, giysi, lamba ve çeşitli araç-gereçleri aldığı pazar yerleri bulunuyordu. *Pale*'deki ticaret hayatında Yahudilerin tekeli söz konusu olsa da, *shtetl*lere genel olarak yoksulluk hâkimdi. 19. yüzyılın sonlarına doğru sanayileşmeye, tarımın modernizasyonuna, demiryollarının inşasına ve köylü kooperatiflerinin kurulmasına yönelik atılan adımlar ise yerel pazarlara duyulan ihtiyacı ortadan kaldırarak Yahudilerin daha da fakirleşmesine yol açtı.²⁵³ Bir bölümü şehirlere giderek yeni kurulan fabrikalarda, özellikle de giysi fabrikalarında işbaşı yapabilse de, milyonlarcası ne şehirlerde ne de *shtetl*lerde geçimini sağlayabildi.²⁵⁴

Göçleri tetikleyen yalnızca artan sefalet değildi. 1881'de Çar II. Aleksandr'ın suikast düzenlenerek öldürülmesinin ardından gerek hadisenin Yahudilerle ilişkilendirilmesi gerekse de sağ kanat basının ve yönetimin Yahudi karşıtlığını kışkırtması neticesinde pogromlar baş gösterdi.²⁵⁵ Güneydeki pek çok kasaba ve şehirde Yahudilere yönelik saldırılar gerçekleşirken, binlerce ev, işyeri ve sinagog da talan edildi.²⁵⁶ Pogromların dış dünyada yarattığı tepkileri savuşturabilmek için yeni Çar'ın talimatıyla Yahudi meselesini araştırmak üzere *Pale*'deki tüm şehirlerde komisyonlar toplandı. Komisyonların kurulmasıyla yetkilendirilen İçişleri Bakanı Count N. P. Ignatiev'e göre, pogromlar ezilmiş kitlelerin Yahudi sömürüsüne verdikleri karşılıktan ibaretti.²⁵⁷ Komisyonlardan gelen raporların ürünü olarak 1882'de yürürlüğe konan Mayıs Yasaları da bu düşüncüyü teyit eder mahiyetteydi. Kırsal bölgelerde yeni yerleşim kurmaları ve toprak edinmeleri yasaklanan Yahudiler pek çok ekonomik faaliyetten de menedildiler. *Pale* dışındaki hareketleri daha da kısıtlandı ve hâlihazırda ayrılmasına izin verilmiş olanlar *Pale*'e geri dönmeye zorlandı.

²⁵³ Sorin, 1997, 34-35, 38.

²⁵⁴ Diner, 1999, 53.

²⁵⁵ Schweitzer, F. (2009). "History of Jewish Persecution and Expulsion", M. A. Ehrlich (Editör). *Encyclopedia of the Jewish Diaspora: Origins, Experiences, and Culture*. Santa Barbara, CA: ABC-CLIO, 102-103; Pritsak, O. (1987). "The Pogroms of 1881". *Harvard Ukrainian Studies*, 11(1/2), 10; Sorin, 2008, 37.

²⁵⁶ Sorin, 1997, 43.

²⁵⁷ Klier, J. (1994). "'Popular Politics' and the Jewish Question in the Russian Empire, 1881-2". *Jewish Historical Studies*, Vol. 33, 175-178.

Ayrıca Hristiyanların tatil günlerinde ticaret yapmaları yasaklandı ve okullara girişlerine de kotalar getirildi.²⁵⁸

Kısıtlayıcı düzenlemeler sert bir biçimde uygulanmaya devam ederken, 1903-1906 yılları arasında öncekine kıyasla daha şiddetli ikinci bir pogrom dalgası yaşandı ve Amerika'ya göç eden Yahudilerin sayısı daha önce karşılaşılmamış biçimde yıllık 100 binli rakamlara ulaştı. Tabi burada yaklaşık 40 yıllık süre içerisindeki yoğun göçlerin arkasındaki birincil nedenin pogromlar olmadığını eklememiz gerekir. Göç oranlarının en yüksek seyrettiği Galiçya'da, ekonomik zorluklar ve bazı yerel baskılar yaşanmış, fakat herhangi bir pogrom vuku bulmamıştı. Pogromların en yoğun hissedildiği Ukrayna'da ise I. Dünya Savaşı öncesinde nispeten düşük bir göç oranı görülmüştü. Dahası, Yahudi göçünün ivme kazandığı dönemde Polonyalı, Litvanyalı, Finli, vesair grupların da Rus İmparatorluğu'ndan göçü yoğunlaşmıştı. Bu bakımdan Yahudi göçünün yaşanan ekonomik güçlüklerle doğrudan ilişkili olduğu ifade edilebilir. Yine de kısıtlamalar nedeniyle Yahudilerin diğer gruplara göre daha ağır ekonomik koşullara maruz kaldığı ve pogromların da bu koşulları çekilmez kıldığı gerçeği göz ardı edilmemelidir. Zira Rusya nüfusunun yalnızca yüzde 5'ini oluşturan Yahudilerin, 1881-1910 arasında Rusya'dan göç edenlerin yüzde 50'sini teşkil etmesi, Yahudilerle ilgili meselenin ayrı bir zeminde değerlendirilmesinin gerekliliğine işaret etmektedir.²⁵⁹

Bulundukları ülkeleri terk etme kararının altını besleyen şartlar olgunlaşmış olsa da, nereye göç edileceği meselesi Doğu Avrupa Yahudilerinin cevabını bulmaları gereken hayati bir soru olarak karşılarında bekliyordu. Pek çok ülke hesaba katılmakla birlikte, temelde iki seçenek ön plana çıkmıştı: Amerika ve Filistin.²⁶⁰ St. Petersburg'da yayımlanan İbranice gazete *Ha-Melitz* 1882'de şöyle yazıyordu: “Her zeki ve öngörülü insan, halkımızın refahını korumak için dünyada Kutsal Topraklar'dan veya Amerika'dan başka göç edebileceğimiz bir yer olmadığının farkına varır.”²⁶¹ Filistin'e gidilmesini savunanlara göre, Aydınlanmanın vadettiği eşitlik gerçekleşmeyecek bir hayalden ibaretti ve Yahudiler tarihi yurtlarına dönmedikleri sürece güvende olmayacaklardı. Amerika'ya göçten yana tavır takınanlar ise, Birleşik Devletler'in eşsiz tarihi ve liberal anayasasının onu diğer diaspora

²⁵⁸ Klier, 1994, 179; Bauman, M. K. (2011). *Jewish American Chronology: Chronologies of the American Mosaic*. Santa Barbara, CA: ABC-CLIO, 67.

²⁵⁹ Sorin, 2008, 38.

²⁶⁰ Weinryb, B. D. (1955). “East European Immigration to the United States”. *The Jewish Quarterly Review*, 45(4), 517-518.

²⁶¹ Aktaran, Sarna, 2004, 152-153.

lkelerinden ayırdığına ve ‘Altın Topraklar’ın (Amerika), Yahudileri zgrlkler, ekonomik fırsatlar, kültürel ilerleme ve kimliklerini sürdürme hakkı gibi Aydınlanmanın sunduğu avantajlarla buluşturacağına inanıyorlardı. Nihayetinde Amerika seçeneği ağır bastı ve 1881 ile 1914 arasında Rusya’dan göç eden Yahudilerin yüzde 80’i ‘Altın Topraklar’ı tercih ederken, yalnızca yüzde 3’ Filistin’in yolunu tuttu.²⁶²

Yukarıda da değindiğimiz gibi Alman Yahudileri, soydaşlarının g akınının Yahudi karşıtı düşünceleri artırarak Amerika’da eriştikleri konforu ellerinden alabileceği kaygısını taşıyorlardı. Bu nedenle ilk safhalarda glere engel olabilmek için pek çok girişimde bulundular. 1880’de New York’taki Birleşik Yahudi Yardım Cemiyetleri (United Hebrew Charities) ile *American Hebrew* gazetesi gleri kısıtlayan yasaların geçirilmesi çağırısı yaptılar.²⁶³ Batı Avrupa’daki Yahudi kuruluşlarının Doğu kaynaklı glerin yükünü kendilerinin üzerine yıkmaya çalıştığından kuşkulananan Amerikan Yahudi Cemaatleri Birliği (Union of American Hebrew Congregations), “Amerika Birleşik Devletleri’ne gelen göçmenler için bundan böyle maddi yardım konusunda herhangi bir sorumluluk stlenmeyeceğini” beyan etti.²⁶⁴ Yine *American Hebrew* 30 Haziran 1882’de Yahudi Göçmen Yardım Derneğinin (Hebrew Emigrant Aid Society) Avrupalı benzerlerine şöyle sesleniyordu: “Avrupa Yahudileri! Bizi tehlikeye attığınızın bilin...! Buraya kaldıramayacağımız sayıda erkek, kadın ve ocuk gönderiyorsunuz.”²⁶⁵

1890’ların başlarından itibaren Rusya’daki Yahudilerin yaşam koşullarının her geçen gün daha da kötüye gitmesi üzerine, özellikle de 1903’te başlayan pogromlarla beraber Alman Yahudileri tutumlarını değiştirdiler. Bu kez de aynı dönemde daha çok sanayi üretimindeki artışa bağlı olarak dünyanın dört bir yanından Amerika’ya yönelen yoğun gleri sınırlandırmayı amaçlayan Kongredeki girişimlere dahi direnmeye başladılar. Ancak bu tutum değişikliği iki temel talebi de beraberinde getirdi. Yerleşik Yahudiler soydaşlarından öncelikle, onların hem daha görünür olmalarına yol açacak hem de ev sahibi toplumlarına intibaklarının önünde engel teşkil edecek sosyal alışkanlıklarını terk etmelerini istediler. Bu alışkanlıkların başında ‘köhne bir dil olan’ Yidişçe ile ‘akıl dışı hurafelerle dolu’ Ortodoksluk geliyordu. Yeni göçmenler ayrıca sosyalizm ve anarşizm gibi radikal

²⁶² Sarna, 2004, 153.

²⁶³ Sorin, 1997, 51.

²⁶⁴ Sorin, 1997, 51; Mandel, I. A. (1950). “Attitude of the American Jewish Community Toward East-European Immigration as Reflected in the Anglo-Jewish Press (1880-1890)”. *American Jewish Archives*, 3(1), 19.

²⁶⁵ Sorin, G. (1993). “Mutual Contempt, Mutual Benefit: The Strained Encounter Between German and Eastern European Jews in America, 1880-1920”. *American Jewish History*, 81(1), 37.

ideolojilerden arınmalı ve Amerikan yasalarına da koşulsuz itaat etmeliydiler. İlkini etkin şekilde gerçekleşmesini sağlayacak diğer talep ise, ülkenin iç kesimlerine dağılmalarıydı. Böylelikle eski yaşam tarzlarını sürdürmeye elverişli, gönüllü gettolarla büyük şehirleri işgal edemeyecek ve Yidişçenin konuşulmadığı bir çevrede çabucak kültürleşeceklerdi. Göçmenleri küçük şehirlerdeki az nüfuslu Yahudi topluluklarının yanına yerleştirmek amacıyla 1901’de Endüstriyel Nakil Ofisi (Industrial Removal Office) dahi kuruldu. Fakat bu sosyal mühendislik girişimiyle arzulanan sonuç elde edilemedi ve 1901-1917 yılları arasında göç edenlerin yalnızca yüzde 6’sı Ofis vasıtasıyla yeniden yerleştirilebildi. Doğu Avrupalı Yahudilerin kahir ekseriyetinin büyük şehirlerden ayrılmaya niyetinin olmadığı anlaşılmıştı.²⁶⁶

Bir taraftan ekonomik fırsatların bolluğu, diğer taraftan da Yidişçe konuşan kalabalıkların civardaki varlığının sağladığı konfor, Doğu Avrupa Yahudilerinin New York’ta – özellikle de Aşağı Doğu Yakası’nda (Lower East Side) – yoğunlaşmalarıyla neticelendi.²⁶⁷ 1880’de Yahudilerin New York nüfusu içerisindeki payı yüzde 3’e tekabül ederken 1920’ye gelindiğinde bu oran (yaklaşık 1.6 milyonluk nüfus artışıyla²⁶⁸) yüzde 30’a yükseldi. Amerikan halkı arasında Yahudilerin ‘New Yorker’ olarak adlandırılmaları da bu dönemdeki göçlerle beraber gerçekleşti.²⁶⁹ New York’un yanı sıra Boston, Philadelphia ve Baltimore gibi kuzeydoğu kuşağındaki büyük şehirler ile Chicago, Cleveland ve Pittsburgh gibi Orta Batı’daki şehirler de hatırı sayılır miktarda Yahudi göçmene ev sahipliği yapmaya başladı.²⁷⁰

Doğu Avrupalılar Amerikan kıyılarına ulaştıklarında batıya doğru ilerleme neredeyse durmuş, sanayinin çarkları hızlı bir biçimde dönmeye başlamış ve seyyar satıcılık da başlangıç için gözde bir geçim kaynağı olmaktan çıkmıştı.²⁷¹ Ayrıca yeni göçmenler seyyar satıcılığın gerektirdiği asgari maliyeti bile karşılayabilecek durumda değillerdi.²⁷² İç savaştan kısa süre önce icat edilen dikiş makinesinin hazır giyime yönelik yarattığı benzeri görülmemiş talep ise, Amerikan (Alman) Yahudi işadamlarının bu sektöre akın etmesine

²⁶⁶ Sorin, 1997, 55-58.

²⁶⁷ Sarna, 2004, 153.

²⁶⁸ Ritterband, P. (1997). “Counting the Jews of New York, 1900-1991: An Essay in Substance and Method”. *Papers in Jewish Demography*, 201, 208.

²⁶⁹ Glazer, 1955, 11.

²⁷⁰ Sorin, 1997, 57-58, 64.

²⁷¹ Marcus, 1958, 130.

²⁷² Glazer, 1955, 12.

sebebiyet vermişti.²⁷³ Öyle ki, 1888’de New York’taki 241 giysi üreticisinin 234’ü, New York dışındaki her 4 giyim firmasından da 3’ü Yahudi idi.²⁷⁴ Bu koşullar altında Doğu Avrupalı Yahudi göçmenlerin büyük bölümü yeni yaşamlarına giysi imalathanelerinde çalışarak başlamak durumunda kaldı. 1800’lerin sonu itibariyle New York’un tüm işgücünün hemen hemen yarısını (yüzde 45) kıyafet üretiminde istihdam edilen Yahudi işçiler oluşturmuyordu.²⁷⁵

Alman Yahudilerinin seyyar satıcılığa bakışına benzer şekilde Doğu Avrupalılar da yevmiyeli işçiliği kalıcı bir meslek olarak değil, yükselebilmek için çıkılması zaruri ilk basamak olarak görüyorlardı. Fakat ticarete atılarak ilerlemeleri ya da saygın meslekler edinmeleri seleflerinkine kadar hızlı ve görece kolay olmadı. Almanlar aynı jenerasyon içerisinde mesleki anlamda önemli ilerlemeler kaydetmişlerdi. Yeni göçmenler ise çoğunlukla ancak eşlerini ve çocuklarını imalathanelerden uzak tutabilecek kadar kazanç elde edebildiler ve yaşamlarının sonuna kadar giyim işçisi olarak kaldılar. Bununla birlikte orta sınıfa dâhil olmanın iyi bir eğitimden geçtiğinin farkındaydılar ve çocuklarını bu doğrultuda yönlendirmeye ihtimam gösterdiler. Nüfusun henüz yüzde 2’sine denk geldikleri 1908’de 77 yükseköğretim kurumu üzerinde gerçekleştirilen bir çalışma, öğrencilerin yüzde 8’inden fazlasının Yahudi olduğunu ortaya koymuştu. Tüm hukuk öğrencilerinin yüzde 13’ü, eczacılık okuyanların yüzde 18’i ve diş hekimi adaylarının da yüzde 6’sı yine Yahudilerden müteşekkildi.²⁷⁶

Doğu Avrupa’da genellikle küçük yerlerde birbirleriyle iç içe ve hahamların gözetiminde yaşam süren Yahudiler için dini kurallara ve geleneklere riayet son derece önemliydi.²⁷⁷ Hatta Amerika’ya göç etmeden önce bazı önde gelen Ortodoks hahamlar tarafından, Haham Jacob David Willowski’nin deyişiyle, “taşların dahi murdar olduğu *trefa* (haram) topraklar”²⁷⁸ gitmemeleri, aksi halde kendi otoritelerinin yokluğunda dinden uzaklaşabilecekleri ve daha da kötüsü Alman Reformcuların ağına düşebilecekleri

²⁷³ Lipset, S. M. ve Raab, E. (1995). *Jews and the New American Scene*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 20.

²⁷⁴ Cohen, N. W. (2001). *Encounter with Emancipation: The German Jews in the United States, 1830-1914*. Skokie, IL: Varda Books, 29.

²⁷⁵ Lipset ve Raab, 1995, 20.

²⁷⁶ Glazer, 1955, 13-16; Lipset ve Raab, 1995, 21-22; Dimont, 1978, 165-166.

²⁷⁷ Gartner, L. P. (2005). “American Judaism, 1880-1945”, D. E. Kaplan (Editör). *The Cambridge Companion to American Judaism*. New York: Cambridge University Press, 46; Diner, 1999, 56; Sarna, 2004, 159.

²⁷⁸ Sarna, 2004, 155.

konusunda uyarılmışlardı.²⁷⁹ Her ne kadar koşullar bu tembihi kulak arkası etmelerini gerektirmişse de – gerçi bu sözün üç sene sonrasında 1903'te Willowski de Chicago'ya yerleşmişti²⁸⁰ - yeni yurtlarında da geleneğe düşkünlüklerini sürdürdüler. Mahallelerinde pek çok koşer (helâl) kasap ve fırın açtılar; küçük çocukların İbranice ve din eğitimi aldığı Doğu Avrupa'daki *heder* tarzı küçük okullar kurdular²⁸¹; ve daha da önemlisi her tarafta yeni Ortodoks sinagoglar vücuda getirdiler.²⁸² 1881'de 200 büyük sinagogun yalnızca küçük bir azınlığı Ortodoks iken, 1910'da 2 binden fazla sinagogun yüzde 90'ı kendisini Ortodoks olarak tanımlıyordu.²⁸³

Fakat Amerika'da doğmuş, devlet okullarında eğitim almış ve sekülerleşme eğilimi gösteren ikinci jenerasyon bu manzarayı büyük ölçüde değiştirdi. Büyüdüğü gettoda kurtulmayı ve orta sınıf saygınlığına kavuşmayı arzulayan yeni nesil, anne babasının Eski Dünya Yahudiliğine tutunmayı tercih etmedi. Bununla birlikte ailesinin *shtetlye* dair hafızası henüz tazeyken Yahudilikten uzaklaşmış ve kiliseyi andırır hale gelmiş Reform sinagoglarını da cazip bir seçenek olarak görmüyordu. Neticede genç kesim ekseriyetle, Amerikan değerleri ile Yahudi inanç ve geleneğini uzlaştırma çabasıyla Reform ile Ortodoksluk arasında konumlanan ve 1910'lardan itibaren kurumsallık kazanmaya başlayan Muhafazakâr (Conservative) Yahudiliğe yöneldi. Orta yola yönelen bu akın ise – 1930'lara gelindiğinde Muhafazakâr Yahudilik Reformu geride bırakarak en popüler mezhep haline gelmişti – Reform ve Ortodoks Yahudiliği, pozisyonlarını gözden geçirerek keskin taraflarını törpülemeye sevk etti.²⁸⁴

Doğu Avrupalı Yahudiler, geçmişle deneyimledikleri an arasındaki müzakereyi veya Hall'un ifadesiyle devamlılık ve kırılma vektörleri arasındaki diyalogu daha dengeli yürütebilmelerini mümkün kılacak kurumlar da inşa ettiler. Bunların en öne çıkanı 1880'lerde New York'a gelen ve çok geçmeden geniş kitleleri ağırlamaya başlayan Yidiş

²⁷⁹ Sarna, 2004, 154-155.

²⁸⁰ Sarna, 2004, 155.

²⁸¹ Diner, 1999, 57.

²⁸² Glazer, 1955, 18.

²⁸³ Sorin, 1997, 129. Sorin, Ortodoks sinagogların sayısındaki bu derece artışın daha çok bir illüzyon olduğunu ifade etmektedir. Bu artış esasen Eski Dünya'daki bağları sürdürme ihtiyacı ile Rus, Macar, Polonya ve Sefarad Yahudileri arasındaki uzlaşmaz karşıtlıkların ürünüydü. Ayrıca New York, Chicago, Cleveland yahut Providence'taki çoğu cemaat daimi binası veya hahamı olmayan küçük gruplardan meydana geliyordu. Bkz. Sorin, 1997, 129-130.

²⁸⁴ Grossman, L. (2005). "Jewish Religious Denominations", D. E. Kaplan (Editör). *The Cambridge Companion to American Judaism*. New York: Cambridge University Press, 84-87; Sorin, 1997, 81, 130; Diner, 1999, 59.

tiyatrosuydu. 1918 itibariyle New York'taki sayıları 20'ye ulaşan ve yalnızca o yıl içerisinde binin üzerinde oyunu 2 milyon izleyiciyle buluşturan Yidiş tiyatrolarında göçmenler, aşına oldukları sorunların sahnedeki yansımalarını görerek dışarıdaki yaşantılarının devamına dair daha sağlıklı güzergâhlar çizebiliyorlardı. Nitekim göçmenlerin zihnini çokça kurcalayan, nasıl hem Amerikalı hem Yahudi olunabileceği, seküler bir toplumda ailenin ve dini geleneğin nasıl muhafaza edilebileceği ve Yahudiliğin manevi değerlerini yitirmeden Amerika'daki maddi olanaklardan nasıl yararlanılabileceği gibi meseleler oyunlarda sıkça işleniyordu.²⁸⁵ Aynı yerlerden gelen göçmenlerin birbirlerinin para, sağlık, cenaze vs. konularındaki ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla oluşturdukları *landsmanshaft*lar da iki farklı dünyanın sunduğu kimliklerin uzlaştırılmasında etkili bir işleve sahipti. Bu dernekler bir taraftan *tzedakah* (sadaka) ve imece geleneğinin sürdürülmesine katkı sağlarken diğer taraftan da farklılığın şiddetini hafifleterek daha kontrollü içselleştirilmesine imkân tanıyan ara durak vazifesi görüyordu.²⁸⁶ Kültürel arabulucu²⁸⁷ rolünün önemli bir payı olsa gerek, sadece New York'ta binlerce *landsmanshaft* hizmet veriyor ve sinagoglara kıyasla çok daha fazla sayıda Yahudi bu derneklere üye oluyordu.²⁸⁸

Siyasi ve dini yelpazedeki çeşitli renkleri bünyesinde barınmakla beraber, seküler yayınlarının yoğunluğuyla terazinin farklılık kefesini aşağı çeken Yidiş basınına da burada yer vermek gerekir. Irving Howe, ideolojik duruşu fark etmeksizin Yidiş gazetelerinin göçmenler üzerindeki tesirini şöyle tarif ediyor:

Yidiş basınının her iki kanadı da her şeyden önemlisi, göçmenleri Kolomb'un topraklarında dahi tamamen kaybolmadıklarına ikna etmeye yaradı. Ortodoks ve radikal gazeteler eşit bir biçimde okurlarının bir değerlerinin olduğu yönündeki hislerini kuvvetlendirdi. Kendilerinin konuştuğunu duyduklarında veya konuşmalarını gazete kağıdında okuduklarında, hayatta olduklarını fark ettiler.²⁸⁹

Yidiş gazeteleri kuşkusuz göçmenlerin yalnızca birbirlerinin varlığından haberdar olarak moral bulmalarını sağlamadılar. En erişilebilir bilgi kaynakları ve kılavuzlar olarak okurlarını Amerika'nın tarihi, yurttaşlık bilgisi, görgüsü ve gelenekleriyle de tanıştırdılar.²⁹⁰ 1897'de yayın hayatına başlayan ve ılımlı sosyalist Abraham Cahan'ın editörlüğünde kısa

²⁸⁵ Sorin, 1997, 82-83.

²⁸⁶ Sorin, 1997, 81-82; Sarna, 2004, 165-166.

²⁸⁷ Sarna, 2004, 166.

²⁸⁸ Diner, 2004, 139; Sarna, 2004, 169.

²⁸⁹ Howe, I. (1976). *World of Our Fathers: The Journey of the East European Jews to America and the Life They Found and Made*. New York and London: Harcourt Brace Jovanovich, 519-520.

²⁹⁰ Goren, A. A. (1989). "The Jewish Press in the U.S.". *Qesher*, No. 6, November, 15e.

sürede göçmenler arasında en çok okunan gazete haline gelen *Forverts* (The Jewish Daily Forward) – 1915’te New York’taki günlük tirajı 150 bindi ve Chicago, Boston ve Philadelphia için de günlük özel baskılar yapıyordu – bu misyonun bayraktarlığını üstlendi.²⁹¹ Amerika’daki yaşantısı sırasında kapitalizm karşıtı görüşleri yumuşayan Cahan’ın gazetesi bir yandan sosyalizm propagandası yaparken diğer yandan da göçmenlerin kültürlenme süreçlerini hızlandırmaya çalışıyordu.²⁹² Örneğin 1903’teki yazısında Cahan, göçmen ebeveynleri, oğullarının “güzel Amerika’da büyük insanların oynadığı” beyzbola yönelmesine izin vermeleri konusunda öğütüyor ve ekliyordu: “Çocukları kendi doğum yerlerinde birer yabancı olarak yetiştirmeyelim.”²⁹³ *Forverts* 1906’da yoksulluk, aile içi sorunlar, dindışı evlilik, kuşaklararası çatışma ve dini hassasiyetlerdeki azalma gibi muhtelif konularda okurlarının gönderdiği mektupları ve editörün tavsiyelerini yayımladığı *Bintl Brief* (Mektup Demeti) adında bir bölüme de yer açtı. Kısa sürede gazetenin en popüler kısmına dönüşen *Bintl Brief*’de göçmenler, dini ve ideolojik fikirlerini terk etmeleri yönünde telkinlerle karşılaşmasalar da, hayattan biraz da zevk almaları ve Amerika’daki günlük yaşamın gereklerini öncelikli hale getirmeleri doğrultusunda teşvik edildiler.²⁹⁴

Doğu Avrupa’dan gelen Yahudiler arasında bahse değer sosyalist bir azınlık da bulunuyordu.²⁹⁵ Çoğu eğitilmiş gençlerden oluşan bu entelektüel kesim, Yahudi işçilerin örgütlenebilmeleri ve daha geniş haklara, daha iyi çalışma koşullarına ve daha yüksek ücretlere kavuşabilmeleri için yoğun çabalar sarf etti. Bu doğrultuda 1888’de Birleşik Yahudi İşçi Sendikaları (United Hebrew Trades) adında bir federasyon ve ilerleyen yıllarda da bu çatı altında bir araya gelen onlarca sendika kuruldu.²⁹⁶ Fakat bu teşebbüsler, Yahudi işçileri arkasından sürükleyecek kuvvetli bir rüzgâr yaratamadı. Max Dimont’ın gözlemiyle, “Yahudi işçiler sosyalistlerin baskın olduğu sendikalara katılıyor ve sosyalist adaylara oy veriyor; sosyalist gazeteler okuyor, Yahudi dinini ‘Yahudilerin afyonu’ ilan eden başyazıları hazmediyor ve sonra eve gidip Şabat mumlarını yakıyordu.”²⁹⁷ Sosyalist fikirlere sempati besleseler de Yahudilerin esas gayesi bir an evvel işçi statüsünden kurtulmak ve orta sınıf

²⁹¹ Diner, 1999, 67-69; Sorin, 1997, 84-85;

²⁹² Sorin, 1997, 85.

²⁹³ Sorin, G. (1990). *The Nurturing Neighborhood: The Brownsville Boys Club and Jewish Community in Urban America, 1940-1990*. New York and London: New York University Press, 76-77.

²⁹⁴ Sorin, 1997, 85; Howe, 1976, 533-537.

²⁹⁵ Sorin, G. (1989). “Tradition and Change: American Jewish Socialists as Agents of Acculturation”. *American Jewish History*, 79(1), 37.

²⁹⁶ Sorin, 1997, 107-109, 121; Diner, 1999, 60-61.

²⁹⁷ Dimont, 1978, 167.

mesleklere geçiş yapabilmektir. Bunun da yolu sosyalist yöntemlerden değil, daha çok çalışıp daha fazla para kazanmaktan geçiyordu. Dolayısıyla Yahudi işçi hareketinin ömrü tek kuşakla sınırlı kaldı.²⁹⁸ Buna rağmen sosyalizm, siyasal ve toplumsal görüşlerini etkilemeye devam etti. Hem siyaseten aktif bir yaşam sürdüler, hem de toplumun kendi haline bırakılması yerine ekonomik açıdan dezavantajlı kesimlerin hükümet tarafından gözetilmesi gerektiğini savunan liberal adayları daha fazla destekleme eğilimi gösterdiler.²⁹⁹

1920'lerden itibaren Amerikan Yahudi toplumu bugünkü şeklini hızlı bir biçimde almaya başladı. 1927'ye gelindiğinde, yüksek doğum oranlarının da etkisiyle, Amerika'daki Yahudilerin sayısı, genel nüfus içerisindeki yüzde 3,5'lik oran korunarak, yaklaşık 4.2 milyona çıkmıştı.³⁰⁰ Ancak gerek 1924'ten sonra göçlerin durma noktasına gelmesi, gerekse az sayıdaki çocuğa daha iyi gelecek imkânı sunulabileceği yönündeki anlayışın yerleşmesi, belli bir süre sonra Yahudilerin Amerikan nüfusu içerisindeki payının düşüşe geçmesiyle sonuçlandı. Amerika'da dünyaya gelen ilk jenerasyon beyaz yakalı meslekler edindi. Orta sınıfa doğru yükseliş ise, nüfusun önemli bir bölümünün göç esnasında yerleştiği gettolardan ayrılarak Yahudilerin daha az yoğunluk oluşturduğu banliyölere taşınmasını beraberinde getirdi. Örneğin, New York'un Aşağı Doğu Yakası mahallesindeki Yahudi nüfusu 1916'da 353 bin iken, 1930'da 121 bine geriledi.³⁰¹ Her şeyden mühimi, yeni göçlerin yaşanmaması, Amerika'ya önce ve sonra gelen Yahudiler arasındaki sosyokültürel uçurumun zamanla kapanmasını ve karşılıklı evliliklerin artmasını kaçınılmaz kıldı. Böylelikle, Avrupa'daki köklere işaret eden 'Sefarad', 'Orta Avrupalı/Alman' ve 'Doğu Avrupalı/Rus' şeklindeki etnik nitelendirmeler anlamını yitirmeye başladı ve 'Amerikan' etiketi altında unutulmaya yüz tuttu.³⁰² Yine de bizim, Amerikan Yahudilerinin geçirdikleri kimlik dönüşümünü ve bu dönüşüm sırasında oluşan ve etkileri günümüze uzanan kırılmaları daha iyi kavrayabilmemiz için, Gilroy'un öğüdünü hatırlamaya ve eş değerdeki köklerle güzergâhlar arasındaki gerilime ve etkileşime odaklanmaya devam etmemiz gerekiyor.

²⁹⁸ Lipset ve Raab, 1995, 24-25; Sorin, 1997, 108-109.

²⁹⁹ Diner, 1999, 61-62.

³⁰⁰ Glazer, 1955, 17; Diner, 1999, 79.

³⁰¹ Diner, 1999, 79-82.

³⁰² Marcus, 1958, 132.

2.2. Mezhepsel Kırılmalar

Geleneksel Yahudiliği mevcut koşullar bağlamında yorumlama girişimlerinin menşei esasında Orta Avrupa'ydı. Ancak bu girişimlerin dinamik birer dini harekete dönüşmeleri, Amerika'da buldukları yaşam sahasıyla mümkün hale geldi. Günümüzde de, Ortodoks Yahudilik haricindeki mezheplerin, Steven Cohen'in ve Jack Wertheimer'in gözlemlerine dayanarak, dünyanın hiçbir yerinde Amerika'daki güçlerine ve canlılıklarına erişemediklerini söyleyebiliriz.³⁰³ Amerika'yı farklı kılan kuşkusuz, çeşitlilik arz eden dini gruplar arasındaki güç dengesi gözetilerek kaleme alınan ve devletin hiçbir dini grubu desteklemeyeceğini taahhüt etmenin yanı sıra her bir gruba da kendi gündemini belirleme özgürlüğü tanıyan anayasasıydı.³⁰⁴

18. yüzyılın sonlarına kadar, her bir Yahudi topluluğu yalnızca bir sinagoga sahipti. Jonathan Sarna'nın "sinagog-topluluğu" olarak adlandırdığı bu model, meşruluğunu herhangi bir yasadan almıyor ve esasında konsensüs temelinde işliyordu. Buna rağmen sinagoglar Yahudi dini yaşamını büyük ölçüde kontrol ediyor ve gerektiğinde aforoz tehdidinde dahi bulunabiliyordu.³⁰⁵ Daniel Elazar'a göre bu durum, Kolonyal dönemdeki sinagogları kuranların ekseriyetle, "kilisenin, toplumun iki kılıcından biri olarak görüldüğü Katolik ülkelerden" gelmesiyle ilişkiliydi. İngiltere veya Hollanda geçmişi olanlar da kilisenin toplumdaki hâkim konumuna aşınaydı.³⁰⁶ Ancak Amerikan Devrimi ve sonrasındaki anayasal gelişmeler, muhtemelen Yahudilerin yerleşik düzenin meşruiyetine kendilerinin katkı sunduğunu ve yeni bir düzen kurmanın tamamen kendi iradelerine bağlı olduğunu keşfetmelerini sağladı. Nitekim 19. yüzyılın ilk yarısı, yine Sarna'nın ifadesiyle "sinagoglar topluluğuna" geçişe, yani aynı topluluk içerisinde rakip sinagogların ortaya çıkmasına şahitlik etti. Örneğin New York'taki sinagog sayısı 1825'te ikiye, 1835'te dörde, 1845'te ona ve 1855'te yirminin üzerine çıktı. Yüzyılın ikinci yarısına Yahudi toplumu, Amerikan dini yaşamının federalist/kongregasyonalist örgütlenme tarzını büyük ölçüde benimsemiş ve geleneği dönüştürme arayışlarına kapılarını açmış şekilde girdi.³⁰⁷

³⁰³ Cohen, S. M. and Wertheimer, J. (2006). "Whatever Happened to the Jewish People". *Commentary*, 121(6), 36.

³⁰⁴ Ammerman, N. T. (2006). "Denominationalism/Congregationalism", H. R. Ebaugh (Editör). *Handbook of Religion and Social Institutions*. New York, NY: Springer, 354.

³⁰⁵ Sarna, 1995, 217, 219.

³⁰⁶ Elazar, D. J. (1984). "The Development of the American Synagogue". *Modern Judaism – A Journal of Jewish Ideas and Experience*, 4(3), 258.

³⁰⁷ Elazar, 1984, 256; Sarna, 1995, 217-221; Sarna, 2004, 52-61.

2.2.1. Reform Yahudiliği

Reform hareketi, Yahudi ibadetini modern estetik standartlarla uyumlu hâle getirme arayışının sonucu olarak 19. yüzyılın başlarında Almanya’da doğdu.³⁰⁸ Fakat geleneği ve buna bağlı otoritelerini sürdürme gayesindeki dini liderlerin baskıları, Yahudiler arasındaki ayrışmaların üzerlerindeki denetimi zayıflatabileceği düşüncesindeki yöneticilerin müdahaleleri ve yükselen antisemitizmin, entelektüel kesimde doğurduğu dini tartışmalardan sıyrılma ve siyaseten birlikte hareket etme ihtiyacı gibi etkenler, Reform hareketinin Almanya’da akamete uğramasına sebebiyet verdi.³⁰⁹

Amerika’daki ilk Reform girişimi ise 1824’te Charleston’daki Beth Elohim Sinagogunun, muhtemelen Almanya’daki gelişmelerden haberdar, 47 üyesinden geldi. Bu üyeler, Sefarad entelektüel Isaac Harby’nin liderliğinde, yalnızca en önemli duaların muhafaza edilerek ayinlerin bir bölümünün kaldırılması, kalan kısımların İbranice icrasının ardından hazan tarafından İngilizceye tercüme edilmesi ve her hafta Tevrat’ı esas alan İngilizce hutbeler verilmesi şeklindeki taleplerini sinagogun idare heyetine iletiler. Amaçlarının da, dine yönelik yaygın kayıtsızlığın, onu değişen zamana ve koşullara uyarlayarak üstesinden gelmek olduğunu belirttiler. Ancak olumsuz yanıtla karşılaşınca İsraililerin Reform Topluluğu (Reformed Society of Israelites) adı altında kendi cemaatlerini oluşturdular ve Amerikan Reformu’nun ilk dua kitabını yayımladılar. Her ne kadar topluluk kısmen Harby’nin ölümü dolayısıyla 1833’te dağılsa da, desteğini kazandığı Hazan Gustavus Poznanski kısa süre sonra Beth Elohim’in Reforma doğru evrilmesinde öncü bir rol üstlendi.³¹⁰

Reform Yahudiliğinin Amerikan topraklarında kök salması, 1800’lerin ortalarından itibaren yoğunluk kazanan Orta Avrupalı Yahudilerin göçleriyle ve bilhassa 1846’da Bohemya’dan gelen Isaac Mayer Wise’in liderliğinde gerçekleşti. Kısa süreliğine New York, Albany’de haham olarak görev yapan Wise, 1854’te aldığı teklif üzerine Cincinnati’ye

³⁰⁸ Cohn-Sherbok, D. (1996). *Modern Judaism*. London and New York: Macmillan Press and St. Martin’s Press, 77-81.

³⁰⁹ Meyer, M. A. (1995). *Response to Modernity: A History of the Reform Movement in Judaism*. Detroit, Michigan: Wayne State University Press, 225-226; Meyer, M. A. (1969-1970). “Caesar Seligmann and the Development of Liberal Judaism in Germany at the Beginning of the Twentieth Century”. *Hebrew Union College Annual*, Vol. 40/41, 530-531; Dimont, 1978, 105-121.

³¹⁰ Faber, 2005, 33-34; Kaplan, D. E. (2003). *American Reform Judaism: An Introduction*. New Brunswick, New Jersey and London: Rutgers University Press, 9-10; Sussman, L. J. (2008). “Reform Judaism”, S. H. Norwood ve E. G. Pollack (Editörler). *Encyclopedia of American Jewish History*. Santa Barbara, CA: ABC-CLIO, 75.

giderek B'nai Jeshurun Cemaati'nin hahamlığını üstlendi ve bu kürsüyü Amerikan Reform hareketini inşa ettiği üssü haline getirdi.³¹¹ Wise burada *The Israelite* (1874'ten itibaren *The American Israelite*) isimli bir gazete kurdu ve ayrıca Amerikan Yahudilerinin tamamına hitap edeceğini düşündüğü dua kitabı *Minhag Amerika*'yı (Amerikan Geleneği) neşretti.³¹² Wise'ın Yahudilik içerisinde ayrı bir hareket yahut mezhep oluşturma gibi bir niyeti yoktu. Esas arzusu Avrupa'nın çeşitli yerlerinden gelen göçmenlerin dini uygulamaları arasındaki farklılıkları gidererek tüm Yahudileri ortak bir çatı altında toplayacak bir *Amerikan Yahudiliği* tesis etmektir.³¹³ Bu amaçla örtüşen biçimde, Reform Yahudiliğinin üzerinde yükseleceği sütunları oluşturan ancak adlarında 'Reform' kelimesi geçmeyen kurumlar vücuda getirdi: Amerikan Yahudi Cemaatleri Birliği (Union of American Hebrew Congregations, UAHC, 1873), Yahudi Birliği Koleji (Hebrew Union College, HUC, 1875) ve Amerikan Hahamları Merkez Konferansı (Central Conference of American Rabbis, CCAR, 1889).³¹⁴

Reform Yahudiliğinin dayandığı ana ilkeler, 1885'te Haham Kaufmann Kohler'in, Wise'ın ve Philadelphia'daki Samuel Hirsch'in görüşünü alarak Pittsburgh'ta tertiplelediği bir konferansta, yine kendisinin kaleme aldığı metne sadık kalınarak hazırlanan ve oybirliğiyle kabul edilen bir bildiriyle netliğe kavuştu.³¹⁵ İlkeler Deklarasyonu veya daha yaygın şekilde Pittsburgh Platformu olarak anılan bildiride Reform hahamlar, "Yahudiliğin en yüce Tanrı-fikri kavrayışını sunduğunu" düşünmekle birlikte, "Sonsuz Olanı kavrama girişiminin" bütün dinlerde mevcut olduğunu kabul ettiklerini ve özellikle de "Hristiyanlığın ve İslam'ın, tek tanrılı ve ahlaki hakikatin yayılmasına yardımcı olma konusundaki ilahî misyonunu takdir ettiklerini" belirttiler. Musa yasalarını, "Yahudi halkının Filistin'deki ulusal yaşamı süresince üstlendiği misyona yönelik bir eğitim sistemi" olarak değerlendiren hahamlar, artık bu yasaların yalnızca ahlakla ilgili kısımlarının bağlayıcılık taşıdığını ve "modern medeniyetin görüş ve alışkanlıklarına uyarlanmayan" ritüelleri reddettiklerini beyan ettiler. Benzer biçimde, beslenme ve giyinme gibi konuları düzenleyen yasaların da içinde yaşadıkları zamanın fikrî ve manevî ahvaline aykırı olduğunu savundular. Belki de en önemlisi, "İsrail'in büyük Mesihî umudunu", "evrensel kalp ve akıl kültürünün modern çağında", "tüm insanlar arasında, hakikat, adalet ve barış krallığının kurulması" şeklinde

³¹¹ Kaplan, 2003, 10-11; Cohn-Sherbok, 1996, 82.

³¹² Kaplan, 2003, 11; Sussman, 2008, 76.

³¹³ Sarna, 2004, 98.

³¹⁴ Grossman, 2005, 82.

³¹⁵ Meyer, 1995, 265, 268.

yorumlayarak, bundan böyle kendilerini “bir ulus değil, dini bir topluluk olarak gördüklerini”, dolayısıyla da Filistin’e dönme gibi bir beklentilerinin olmadığını ilan ettiler.³¹⁶ Bu duruşu destekler biçimde Reform Yahudiler, bir önceki başlık altında sıraladığımız kadın-erkek karışık oturma gibi tatbiki değişikliklere bir yenisini ekleyerek, Amerika’nın artık evleri olduğu ve Kudüs’teki Tapınağı yeniden inşa etmeye ihtiyaç bulunmadığı anlayışı doğrultusunda ibadet yerlerini tapınak şeklinde adlandırmaya başladılar.³¹⁷

Pittsburgh Platformu’na hâkim olan evrenselci dilin, Amerikan Yahudilerinin deneyimlediği zamanın ve mekânın iyimser ikliminden önemli ölçüde beslendiğini ifade edebiliriz. Amerikan Yahudileri artık gettolarda değil, antisemitizmin rahatsızlık verici boyutlara ulaşmadığı ve kendilerini daha özgür hissedebildikleri bir toplumda yaşıyorlardı. Dini liberalizmin Protestan komşuları üzerindeki etkisini gören Alman Yahudi göçmenlerin Amerika’da doğup büyüyen çocukları, Yahudiliğin liberal bir versiyonunu benimsemeyi arzuluyorlardı. Dünyayı, adaletin ve barışın tesis edildiği daha iyi bir yere çevirebilmek için Hristiyan komşularıyla işbirliği yapmanın önünde bir engel görmüyorlardı.³¹⁸

Fakat 19. yüzyılın sonlarından itibaren meydana gelen gelişmeler, bu ümit vadeden havayı dağıtarak, Reform Yahudiliğinin, kültürleşmenin tarihselliği tezini teyit edecek şekilde etnisitenin daha ön planda olduğu bir güzergâha girmesine yol açtı. Doğu Avrupa’da baş gösteren pogrom dalgaları ve 1933’te Almanya’da Nazi Partisi’nin iktidara gelişi, Yahudilerle Hristiyan dünya arasındaki ilişkinin sorgulanmasında kuşkusuz önemli bir paya sahipti.³¹⁹ Ancak Amerika’da da vakit Yahudilerin aleyhine işliyordu. Birinci Dünya Savaşı’nın ardından Amerika’nın dışarıdan yönelebilecek tehlikelere karşı takıntılı hale gelmesi ve kapılarını göçmenlere büyük ölçüde kapatması, Doğu Avrupa kaynaklı Yahudi göçünün önünü kesti. Amerika’nın yalnızca Amerikalılara ait olması gerektiği düşüncesi serpiliyordu. Beyaz Amerikalılar, Yahudilerin kendi dar çıkarları doğrultusunda Amerikan yaşamının merkezi kurumlarını manipüle ederek ulusu temel değerlerinden uzaklaştırdığını

³¹⁶ Pittsburgh Platformu’nun tam metni için bkz. İnternet: Central Conference of American Rabbis. “Article Declaration of Principles”. Web: <https://www.ccarnet.org/rabbinic-voice/platforms/article-declaration-principles/> 25 Ekim 2020’de alınmıştır.

³¹⁷ Cohen, M. R. (2012). “Organized Movements of American Judaism: From 1880 to World War II”, A. T. Levenson (Editör). *The Wiley-Blackwell History of Jews and Judaism*. Malden, MA: Wiley-Blackwell, 410.

³¹⁸ Kaplan, D. E. (2013). *The New Reform Judaism: Challenges and Reflections*. Lincoln: University of Nebraska Press, 68.

³¹⁹ Kaplan, 2003, 17-18.

savunuyorlardı. Dahası, savaşın ardından Amerika'yı etkisi altına alan kızıl korku, Yahudilerin Bolşeviklerle ilişkisine dair söylentileri de beraberinde getirdi. Yeniden örgütlenen Ku Klux Klan de oklarını Katoliklere, Yahudilere ve Afrikalı Amerikalılara yönelterek milyonları kendisine çekmeyi başardı. Bu dönemdeki Yahudi karşıtlığının en belirgin tarafı, toplumun çeperlerinde bulunanların yanı sıra Henry Ford gibi önde gelen figürlerine de sirayet etmesiydi. 1920-1924 yılları arasında *Dearborn Independent* adlı gazetesinde yayımladığı bir dizi makalede Ford, ABD'yi Birinci Dünya Savaşı'na sürüklemekten, Amerika'nın iş ve finans hayatını kendi hedefleri doğrultusunda yönlendirmeye ve kontrollerindeki Hollywood ve müzik endüstrisi vasıtasıyla Anglo-Sakson erdemleri yozlaştırmaya kadar pek çok konuda Yahudileri suçladı. Elbette tüm bunlara Harvard Üniversitesi gibi önemli Amerikan kurumlarında Yahudilere karşı uygulamaya konulan kotaları ve kısıtlamaları da eklememiz gerekir.³²⁰

Reform hareketinin daha etnik temelli bir kültürel kimliğe yönelişinde, yalnızca çevreden algılanan tehdit belirleyici olmadı. Doğu Avrupa'nın görece izole bölgelerinden göç eden geleneğe bağlı Yahudilerin Reformun saflarına katılma konusunda isteksiz davranması, katılanların ise hareketi Siyonizmle uyumlu bir çizgiye çekme çabası da etkili faktörlerdi. Neticede 1937'de CCAR, resmi adı Reform Yahudiliğinin Temel İlkeleri olan Columbus Platformu'nu kabul etti.³²¹ Pittsburgh Platformu'nun ilk cümlesinde bütün dinlerdeki Tanrı idrakine dikkat çekilirken, Columbus Platformu'na "Yahudiliğin, Yahudi halkının tarihsel dini tecrübesi olduğu" vurgulanarak giriş yapıldı. Her ne kadar devamında "Yahudi yaşamından kaynaklanmakla beraber mesajının evrensel olduğu" belirtilse de, Yahudilikle Yahudi halkı arasındaki bağın altının çizilmesi, Yahudi kimliğinin din kadar etnisiteyle de ilişkili olarak görülmeye başladığı anlamını taşıyordu.³²² Pittsburgh'taki ritüellere yönelik olumsuz tavır da yumuşatılarak, "bir yaşam biçimi olarak Yahudiliğin, ahlaki ve manevi taleplerinin yanı sıra, Şabat'ın, bayramların ve Kutsal Günlerin korunmasını, ilham verici kıymete sahip bu tür âdetler, semboller ve törenlerin muhafazasını ve geliştirilmesini gerektirdiği" ifade edildi. Ayrıca Amerika'da kalma iradesiyle Siyonist ideal arasında denge kurma ihtiyacı da yeni platforma yansıtıldı. Bir taraftan Yahudilerin,

³²⁰ Goldstein, E. L. (2006). *The Price of Whiteness: Jews, Race, and American Identity*. Princeton and Oxford: Princeton University Press, 122; Meyer, 1995, 297.

³²¹ Kaplan, 2003, 18-19; Sussman, 2008, 78-79.

³²² Kaplan, 2013, 36; İnternet: Central Conference of American Rabbis. "Article The Guiding Principles of Reform Judaism". Web: <https://www.ccarnet.org/rabbinic-voice/platforms/article-guiding-principles-reform-judaism/> 09 Kasım 2020'de alınmıştır.

yaşadıkları ülkelerde vatandaşlığın tüm gereklerini sadakatle yerine getirdikleri hatırlatılırken, diğer taraftan da baskı altındaki soydaşları için Filistin'in Yahudi yurduna dönüştürülmesinde tüm Yahudilerin destek olma yükümlülüğünün bulunduğu belirtildi.³²³

Columbus Platformu her şeye rağmen Reform içerisindeki Siyonizme yönelik muhalefete son veremedi. Filistin'deki devletleşme sürecine direnç göstermek amacıyla 1942'de anti-Siyonist Reform Yahudiler tarafından Amerikan Yahudilik Konseyi (American Council for Judaism) kuruldu. Ancak gerek Avrupalı Yahudilerin uğradıkları soykırım, gerekse 1948'de İsrail Devleti'nin kurulması konseyin zamanla etkisini yitirmesine yol açtı.³²⁴

2.2.2. Muhafazakâr Yahudilik

Reform hareketinden daha geleneksel, Ortodoksluğa kıyasla ise daha liberal bir duruş sergileyen Muhafazakâr Yahudilik, Amerikan Yahudi yaşamındaki dini yelpazenin ortasında konuşlanmaktadır. Reforma benzer şekilde Yahudiliğin tarihsel bir olgu olduğunu ve dolayısıyla zamanın gerekleri doğrultusunda değişime uğrayabileceğini, hatta uğraması gerektiğini düşünmekle birlikte Reformun savunduğu radikal değişikliklere de karşı çıkmaktadır. Ortodokslukla ise, Yahudi dini hukukunun (halakha) süregelen hükmüne bağlılık konusunda aynı yerde dururken, bu hukukun değişmezliğine itiraz etme bakımından ondan ayrılmaktadır.³²⁵

Reform gibi Muhafazakâr Yahudiliğin de kökleri Orta Avrupa'ya uzanmaktadır. Başlangıçta Reform hareketi içerisindeki ılımlı kampta yer alan, ancak ibadetin İbranice gerçekleştirilmesinin şart olmadığı yönünde alınan karara tepki göstererek 1845'te buradan ayrılan ve Yahudiliğin bilimsel olarak incelenmesi lüzumuyla beraber, bu incelemeden ortaya çıkan teolojik ve tarihsel soruların geleneğe bağlılığa zarar vermemesi gerektiği inancıyla yoluna devam eden Zacharias Frankel, Muhafazakârlığın fikir babası kabul edilmektedir.³²⁶ Entelektüel kökleri Avrupa'da bulunmakla birlikte, yalnızca Amerika'da

³²³ CCAR, "Article The Guiding Principles..."

³²⁴ Sussman, 2008, 79.

³²⁵ Gordis, D. (2003). "Conservative Judaism: The Struggle between Ideology and Popularity", J. Neusner ve A. J. Avery-Peck (Editörler). *The Blackwell Companion to Judaism*. Malden, MA: Blackwell Publishing, 334, 336.

³²⁶ Gordis, 2003, 336; Grossman, L. (2008). "Conservative Judaism", S. H. Norwood ve E. G. Pollack (Editörler). *Encyclopedia of American Jewish History*. Santa Barbara, CA: ABC-CLIO, 82.

popüler hale gelmesi dolayısıyla Reforma ve Ortodoksluğa kıyasla Muhafazakâr Yahudiliğin daha Amerika'ya özgü bir mezhep olduğu ifade edilebilir.³²⁷

Amerika'da da Muhafazakâr Yahudilik 1880'lerde Reform içerisinde yaşanan iki gelişmeye tepki olarak doğdu. Bunlardan ilki, 1883'te hem UAHC'nin kuruluşunun onuncu yıl dönümünü hem de Yahudi Birliği Koleji'nin ilk mezunlarının haham titrine kavuşmalarını kutlamak amacıyla verilen yemekte misafirlere, karides, kurbağa bacağı, yengeç ve etle karıştırılmış süt ürünleri gibi koşer olmayan yiyeceklerin servis edilmesi idi. 'Haram Ziyafet' (*Trefa* Banquet) olarak anılan bu yemekte maruz kaldıkları muamele, geleneğe bağlı misafirleri büyük bir hayal kırıklığına uğrattı.³²⁸ İkincisi ise, Pittsburgh Platformu'yla ritüellerin reddedilerek Eski Ahit'in artık sadece ahlaki ilkeleriyle bağlı olduğunun ilan edilmesi idi.³²⁹

Gelenek yanlılarının bu gelişmeler karşısında vaziyet almaları uzun sürmedi. 1887'de New York'ta, Philadelphia'daki Mikveh Israel Sinagogunun hahamı Sabato Morais liderliğinde Amerika Yahudi İlahiyat Okulu (Jewish Theological Seminary of America, JTS) kuruldu. Yahudi Birliği Kolejine alternatif teşkil etmesi planlanan bu okulun amacı, "tarihsel Yahudiliğin ilminin ve uygulamasının Amerika'da muhafazasına"³³⁰ kendisini adanmış hahamlar yetiştirmektir. Ancak mali sorunlar, öğrenci azlığı ve Yahudi toplumunun büyük çoğunluğunun Reformu benimsemiş olması gibi nedenler JTS'nin başarıya ulaşmasını engelliyordu.³³¹ 1902'de okulun kapanmasına kesin gözüyle bakıldığı bir anda Reform içerisinde bir grup önde gelen varlıklı Yahudi, yeni göçmenlerin çocuklarının daha kolay kültürleşebilmeleri için geleneksel Yahudiliği modern kültürle kaynaştıran hahamlara ihtiyaç olduğunu düşünerek, eski İbranice metinler üzerine gerçekleştirdiği çalışmaları ve Yahudi geleneğinin tekâmülüne dair görüşleri geniş kitlelerce bilinen Romanya doğumlu Solomon Schechter'ın okulun başına geçmesini sağladı.³³²

³²⁷ Gordis, 2003, 334.

³²⁸ Cohen, 2012, 409; Grossman, 2008, 83; Sorin, 1997, 127.

³²⁹ Grossman, 2008, 83.

³³⁰ Grossman, 2008, 83.

³³¹ Grossman, 2008, 83.

³³² Kaplan, D. E. (2012). "Judaism(s) in Contemporary America", A. T. Levenson (Editör). *The Wiley-Blackwell History of Jews and Judaism*. Malden, MA: Wiley-Blackwell, 500; Nadell, P. S. (1988). *Conservative Judaism in America: A Biographical Dictionary and Sourcebook*. Westport, Connecticut: Greenwood Press, 222-223; Grossman, 2008, 83.

Hatları Reformunki kadar belirgin olmasa da Amerika'daki Muhafazakâr Yahudiliğin düşünsel çerçevesi ilk kez Schechter tarafından çizildi. Yahudi toplumun tamamı yahut kahir ekseriyeti manasındaki 'Katolik İsrail' mefhumu çerçevenin merkezindeydi. Schechter'a göre, Yahudi toplumunun yüzyıllar boyunca ayakta kalması, kutsal metinlerini tekrar tekrar yorumlama kabiliyetinden ileri geliyordu. Katolik İsrail, Yahudi geleneği ile dışsal sosyal çevre arasındaki müzakereye dayalı olarak belirli inanç ve davranış kalıpları geliştirmişti. Dolayısıyla mevcutta da geleneği yorumlayarak Muhafazakâr Yahudiliğe yön verme yetkisi herhangi bir dini otoritede değil, Yahudi toplumunun bizzat kendisindeydi.³³³

20. yüzyılın başlarında Muhafazakâr hareket, Reforma rakip ve yine isimleriyle Amerikan Yahudilerinin tümüne hitap eden iki kurum daha inşa etti. 1901'de kurulan JTS'nin mezun derneği 1918'de Haham Meclisi (The Rabbinical Assembly) adını aldı ve kapılarını diğer kurumlarda öğrenim gören hahamlara da açtı. 1913'te ise 22 cemaat temsilcisinin katılımıyla Amerika Birleşik Sinagogu (The United Synagogue of America) vücuda getirildi.³³⁴ Fakat bu cemaatleri aynı çatı altında toplayan, sınırları belli bir teolojik anlayıştan ziyade uygulamada geleneğe bağlı olmalarıydı. Birleşik Sinagoga üyelik için cemaatlerin, erkeklerin başlıksız (kipa) ibadet etmelerine izin vermemeleri, Reforma ait dua kitabı *Union Prayer Book*'u kullanmamaları ve geleneksel uygulamalardan radikal sapmalar göstermemeleri gerekiyordu.³³⁵ Uygulamada birlik olmamakla beraber, kadınlarla erkeklerin karışık oturmaları, bazı duaların İngilizcesinin de okunması ve org müziğinin kullanılması gibi "geleneksel Yahudiliğe sadık" yenilikler ise sakıncalı görülüyordu.³³⁶

Muhafazakâr Yahudiliğin, günümüzde de varlığını büyük ölçüde sürdüren, iki temel açmazı bulunuyordu. Öncelikle hareket, inandıklarından ziyade reddettikleri üzerinden kendisini tanımlıyordu. Fikrî muğlaklık, her ne kadar mümkün olan en geniş kitleye ulaşma stratejisinin bir parçası olarak değerlendirilebilse de, hareket içerisindeki görüş ayrılıklarını besliyordu.³³⁷ 2007 gibi yakın bir tarihte dahi JTS'nin rektörü Arnold Eisen, Haham Meclisinde yaptığı bir konuşmada, hareketin, çoğulculuğun, yani Yahudi hukuku hakkındaki çatışan görüşlerin ana mesajı haline gelmesine müsaade etmekle hata yaptığını söylüyor ve

³³³ Nadell, 1988, 225; Kaplan, 2012, 500-501; Grossman, 2008, 83; Raphael, M. L. (2003). *Judaism in America*. New York: Columbia University Press, 143-144.

³³⁴ Grossman, 2008, 84.

³³⁵ Kaplan, 2012, 501.

³³⁶ Grossman, 2008, 84.

³³⁷ Kaplan, 2012, 501.

“anlaşmamak üzerinde anlaşmak bir hareketi sürdürmek için yeterli değildir”³³⁸ uyarısında bulunuyordu. Diğer ise, Muhafazakâr Yahudiliğin en temel argümanı ile ilgili ve dolayısıyla da çok daha hayati bir meseleydi. Muhafazakâr hareket bir taraftan Yahudi hukukunun kutsallığını ve bağlayıcılığını savunuyor, diğer taraftan da bu hukukun sınırlı olması kaydıyla değişikliğe elverişliliğine vurgu yapıyordu. Fakat insanlar tarafından değiştirilebilen Yahudi hukukunun otoritesinin neye dayandırıldığı ve yüzyıllar boyunca pek çok kez değişikliğe uğramış Yahudiliğin bugün neden katı sınırlamalar çerçevesinde değiştirilebileceği sorularına ikna edici yanıtlar üretmiyordu.³³⁹

Tüm bunlara rağmen, Doğu Avrupalı Yahudilerin göçleriyle beraber Muhafazakâr Yahudilik hızlı bir biçimde büyüdü. Harekete bağlı sinagog sayısı 1927’de 229’a, 1965’e gelindiğinde ise 800’e yükseldi.³⁴⁰ Muhafazakârlığa yönelik rağbet, Daniel Gordis’e göre, tarihe bakışı yahut teolojik duruşundan ziyade, kitlelere meşru ve hakiki birer Yahudi oldukları hissini veren konforlu bir alan sağlamasından kaynaklanıyordu. Düzendan yoksun ve Yidişçenin kullanıldığı Ortodoks sinagoglar Eski Dünya’dan izler taşıyordu. Ayrıca Ortodoksluk, dini pratiklerin yerine getirilmesi konusunda, vakitlerinin önemli bölümünü henüz atıldıkları iş hayatına sarf etmeyi arzulayan göçmen çocukları için fazla talepkardı. Reform sinagoglar ise, gerçekleştirdikleri radikal değişikliklerle Protestan kiliselerinden farksızlaşmıştı. Hatta bazı cemaatler Şabat’ı Pazar gününe kaydırarak kadar ileri gitmişti. Dolayısıyla geleneğe yöneliminin yanı sıra esnekliğiyle de geleneksel standartlara göre yaşama yükümlülüğü getirmeyen Muhafazakârlık, yeni Amerikan Yahudilerinin en fazla tercih ettiği mezhep hâline geldi.³⁴¹ Hareket uzunca bir süre daha Amerikan Yahudilerinin birinci tercihi olmayı sürdürecekti.

2.2.3. Ortodoks Yahudilik

Ortodoks hareket, geleneksel yorumuyla Yahudi hukukuna tam manasıyla riayet edilmesi gerektiğini savunmaktadır.³⁴² Ortodoks Yahudiler, Tanrı’nın Sina Dağı’nda Musa Peygamber’e, Yazılı Tevrat’ın yanı sıra açıklığa kavuşturulması gereken yasaları şifahen

³³⁸ İnternet: Harris, B. (May, 2007). “Chancellor Energizes Conservative Rabbis”. *Jewish Telegraphic Agency*. Web: <https://www.jta.org/2007/05/01/united-states/chancellor-energizes-conservative-rabbis> 15 Kasım 2020’de alınmıştır.

³³⁹ Gordis, 2003, 336-337.

³⁴⁰ Raphael, 2003, 64.

³⁴¹ Gordis, 2003, 338, 343.

³⁴² Brown, B. (2003). “Orthodox Judaism”, J. Neusner ve A. J. Avery-Peck (Editörler). *The Blackwell Companion to Judaism*. Malden, MA: Blackwell Publishing, 311.

izah ettiği Sözlü Tevrat'ı da verdiğine inanmaktadır. Bu yasalar din âlimleri tarafından görüşülmüş, tartışılmış ve nihayetinde Talmud şeklinde yazıya dökülmüştür. Talmud yasaları ilerleyen dönemde derlenerek Yahudilerin uymakla yükümlü oldukları kurallar manzumesi halini almıştır.³⁴³ Dolayısıyla Ortodoks Yahudilik, Tanrı'nın iradesinin dışavurumu olarak gördüğü ve kutsallık atfettiği Yahudi hukukunun değişmezliğini vurgulamakta ve tarihsel, sosyolojik yahut psikolojik temellere indirgenmesine karşı çıkmaktadır.³⁴⁴

Ortodoks Yahudiliğe, çelişkili gibi görünen bir hususu netliğe kavuşturarak başlamak yerinde olacaktır. Amerikan Yahudi yaşamında Ortodoksluk, örgütlü bir hareket olarak Reformun ve Muhafazakârlığın ardından ortaya çıkmıştır. Buna karşın Yahudilerin Amerika'ya yerleşmeye başladığı andan Reforma yönelik hareketlenmelerin baş gösterdiği 1800'lerin ikinci çeyreğine kadar inşa edilmiş sinagoglar da genellikle 'Ortodoks' şeklinde nitelendirilmektedir.³⁴⁵ Geleneği sürdürme iradesi bakımından bu sinagogların sonraki Ortodokslarla aynı yerde durdukları söylenebilse de, bu nitelendirmenin esasen geriye dönük anakronik bir değerlendirmenin ürünü olduğu vurgulanmalıdır. Zira erken dönemdeki gruplar basit bir biçimde geleneğe bağlı cemaatlerdi ve kendilerini herhangi bir dini hareketin parçası olarak görmüyorlardı.³⁴⁶ Ayrıca 'Ortodoks' kelimesine Yahudiler bağlamında ilk kez, 19. yüzyılın birinci yarısında Avrupa'daki Reformcular tarafından değişime direnen Yahudiler kastedilerek olumsuz manada başvurulduğunu ve bu vasıflandırmanın Ortodoks Yahudilerce daha sonra benimsendiğini de eklemek gerekir.³⁴⁷

Amerikan Ortodoksluğunun hiçbir zaman Reform ve kısmen de Muhafazakârlık gibi yekpare bir harekete dönüşmediği belirtilebilir. 19. yüzyılın son çeyreğine girildiğinde Amerika'da kendisini modern Ortodoks olarak tanımlayan görece az sayıda Yahudi bulunuyordu. Reforma karşı Muhafazakârlarla beraber hareket eden ve JTS'nin kuruluşunda da rol oynayan bu grup, 1898'de Amerika Ortodoks Yahudi Cemaatleri Birliği (Union of Orthodox Jewish Congregations of America veya kısaca Orthodox Union, OU) adında yeni bir oluşuma gitti.³⁴⁸ Kurucuları arasında ailelerin kadın-erkek bir arada ibadet etmelerine

³⁴³ Kaplan, 2012, 504.

³⁴⁴ Brown, 2003, 311.

³⁴⁵ Örneğin bkz. Gurock, J. S. (2008). "Orthodox Judaism", S. H. Norwood ve E. G. Pollack (Editörler). *Encyclopedia of American Jewish History*. Santa Barbara, CA: ABC-CLIO, 68.

³⁴⁶ Elazar, 2001, 131-132.

³⁴⁷ Brown, 2003, 312; Grossman, 2005, 85.

³⁴⁸ Grossman, 2005, 85; Cohen, 2012, 411; Gurock, 2008, 69.

imkân tanıyan cemaatlerin de bulunduğu OU³⁴⁹, yeni göçmenleri kendisine çekme ümidiyle önceliğini Ortodoks geleneğini Amerika'nın gerçekleriyle uyumlu hale getirmeye verdi.³⁵⁰

Fakat Doğu Avrupa'dan henüz gelmiş Yahudilerin gözünde mevcut dini akımların hiçbirini tercih edilebilir değildi.³⁵¹ Amerika'ya varışlarının üzerinden çok geçmeden, daha önce de değindiğimiz gibi, kökleri yansıtan yüzlerce küçük Ortodoks sinagog meydana getirerek mezhepsel tabloyu tamamen değiştirdiler. Ancak ekonomik zorunlulukların ve hahamların gözetiminden uzak olmanın etkisiyle yine çok geçmeden büyük bölümü kutsal yasalara ve geleneklere aldırış etmemeye başladı. Örneğin maddi güçlüklerle karşılaşmamak için çoğu, Şabat'ı ihlal etme pahasına Cumartesi günleri çalışmayı yeğledi.³⁵² Charles Liebman, yeni göçmenlerin çevresel koşullara çabucak boyun eğmelerinin altında, yerleşik Yahudilerde bıraktıkları intibain aksine aslında gerçek anlamda Ortodoks olmamalarının yattığını öne sürmektedir. Zira göçler başlamadan önce Aydınlanmanın ve sekülerizmin etkileri Doğu Avrupa'ya ulaşmış ve geleneksel Yahudiliği derinden sarsmıştı. Bu kadar fazla sinagog ise ibadetten ziyade aynı yerlerden gelen küçük grupların sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını karşılamak üzere yapılmıştı. Ayrıca sinagogların fazlalığına karşın Yahudi geleneğinde daha hayati görülen *mikveler* (arınma havuzu) yetersiz sayıdaydı. Keza Yahudi hukukuna göre sinagog inşasından daha fazla önem arz eden dini eğitimin idamesi için kurulan okullar da bir hayli sınırlıydı. Liebman'a göre göçmenler, yalnızca mesleki kaygılarla değil, kültürel gelişimleri için de devlet okullarını ve seküler eğitimi tercih ediyorlardı.³⁵³

Bununla birlikte, ekonomik ve toplumsal maliyetleri önemsemeksizin Yahudi hukukuna mutlak bağlılığını sürdüren ve kültürleşmeye yönelik her türlü girişime itiraz eden küçük bir azınlık da bulunuyordu.³⁵⁴ Bu azınlık içerisinde yer alan, Doğu Avrupa'da eğitim görmüş ve tamamı Yidişçe konuşan bir grup Ortodoks haham, 1902'de Agudath ha-Rabbanim (Union of Orthodox Rabbis of the United States and Canada) isimli ülkenin ilk Ortodoks haham örgütünü kurdu.³⁵⁵ Böylelikle Ortodoks Yahudilik 20. yüzyıla, bir tarafta

³⁴⁹ Gurock, 2008, 69.

³⁵⁰ Cohen, 2012, 411.

³⁵¹ Cohen, 2012, 411; Grossman, 2005, 86.

³⁵² Kaplan, 2012, 504; Gurock, 2008, 69; Grossman, 2005, 86.

³⁵³ Liebman, C. S. (1965). "Orthodoxy in American Jewish Life". *American Jewish Year Book*, Vol. 66, 27-29.

³⁵⁴ Kaplan, 2012, 504; Sorin, 1997, 132.

³⁵⁵ Gurock, 2008, 70; Grossman, 2005, 86.

OU'nun başını çektiği ve Ortodoksluğun kısmi değişikliklerle Amerika'daki koşullara adapte edilmesine sıcak bakan modern Ortodokslar, diğer tarafta ise Agudath ha-Rabbanim önderliğindeki her türlü değişikliğe şüpheyle yaklaşan koyu Ortodokslar olmak üzere iki kutba bölünmüş şekilde girdi. Ayrıca modern Ortodokslar da kendi içlerinde, OU'ya ve benzer görüşteki Muhafazakâr hareketin kurumlarına bağlılık gösterenler şeklinde ayrışıyorlardı.³⁵⁶

Fakat Amerika doğumlu ikinci kuşağın Ortodoksluğa yönelik ilgisizliği, Agudath ha-Rabbanimi, belirli düzenlemelerin hayata geçirilmesinin gerekliliğini gönülsüzce de olsa kabul etmeye itti.³⁵⁷ 1897'de Doğu Avrupalılarca kurulan ve Agudath ha-Rabbanimin desteklediği haham okulu Rabbi Isaac Elchanan Theological Seminary'nin (RIETS) başına, öğrencilerinin, çağdışı öğretim metotlarına, müfredatın yetersizliğine ve kurumun doğru bilgiye erişime ket vurmasına karşı gerçekleştirdiği bir dizi eylemin de etkisiyle, 1915'te Bernard Revel getirildi. Müfredatı doğal ve beşeri bilimlere dair derslerle zenginleştiren Revel, okulu, Ortodoks öğrencilerin Talmud tahsili görürken seküler çalışmaları da takip edebildikleri prestijli bir kuruma çevirdi.³⁵⁸ Revel ayrıca 1928'de RIETS'nin uzantısı olarak Yeshiva Kolejini kurdu ve bu kolej 1945'te üniversiteye dönüştürüldü. Yeshiva Üniversitesi, İngilizceyi akıcı konuşan, seküler bilgiye aşina, modern giyinen ve aynı zamanda da Ortodoksluğa bağlı hahamlar yetiştirmeye başladı.³⁵⁹ RIETS'nin bu derece değişimi doğal olarak Agudath ha-Rabbanim ile sorunları da beraberinde getirdi. Okuldan mezun olan genç hahamların göreve başladıkları yerlerde, kıdemli Doğu Avrupalı hahamların otoritelerine ve Agudath ha-Rabbanimin kararlarına aykırı faaliyetlerde bulunmaları neticesinde iki kurum arasındaki ilişkiler bozuldu. 1935'te RIETS'nin Haham Derneği ile OU'nun Haham Konseyi bir araya gelerek modern Ortodoksluğun saflarına Amerika Haham Konseyi (Rabbinical Council of America, RCA) adında yeni bir kuruluş kattılar.³⁶⁰

OU, genç Yahudileri elinde tutma konusunda daha istekli adımlar attı. OU'nun gençlik kolu Yahudi Gayret Topluluğu (Jewish Endeavor Society, JES), haftalık İngilizce vaazlar vermeye, bazı duaların İngilizcesini de nakletmeye ve sinagogda akşam yemeği ve

³⁵⁶ Cohen, 2012, 411-412.

³⁵⁷ Gurock, 2008, 70.

³⁵⁸ Bernstein, L. (1979). "Generational Conflict in American Orthodoxy: The Early Years of the Rabbinical Council of America". *American Jewish History*, 69(2), 227; Dimont, 1978, 184-185.

³⁵⁹ Grossman, 2005, 87.

³⁶⁰ Gurock, J. S. (1996). *American Jewish Orthodoxy in Historical Perspective*. Hoboken, NJ: KTAV Publishing House, 32-35.

dans gibi yardımcı aktiviteler düzenlemeye başladı. OU, ailelerin çocuklarını devlet okullarına gönderme konusundaki hassasiyetini hesaba katarak, okul saatleri dışında eğitim veren modern dini kurumlar (Talmud Torah) vücuda getirdi. Buralarda çocukların, eğitsel, sosyal ve eğlenceli etkinlikler eşliğinde geleneksel öğretilerle tanışmaları sağlandı. OU'ya bağlı pek çok sinagog, özellikle dini bayramlarda, aileleriyle bir arada bulunmak isteyen Yahudiler için ibadet sırasında kadın-erkek karışık oturulmasına müsaade etti. Dahası Cuma gün batımında Şabat başlarken işten ayrılamayan Yahudileri çekebilmek için sinagoglar geç saatlerde de ayinler tertip ettiler.³⁶¹

20. yüzyılın ilk yarısında Ortodoks Yahudiliği modernize etme girişimleri ağır basıyordu. Fakat 1950'lere doğru Avrupa'dan gelen yeni kanla Ortodoksluğun radikal kanadı canlanmaya başladı. Nazilerin zulmünden kaçan binlerce koyu Ortodoks Yahudi (Hasidik cemaatlerin liderleri ile Litvanyalı yeşivaların yöneticileri ve öğrencileri), 1924'teki göç kısıtlamasına rağmen bir şekilde ABD'ye girmeyi başardı. Haredi (Tanrı korkusuyla titreyen) veya ultra-Ortodoks olarak adlandırılan ve özellikle New York, Brooklyn'de yoğunlaşan bu gruplar, Muhafazakârlığa ve Reforma karşı tamamen yadsıyıcı bir tavır takındıkları gibi, modern Ortodoks liderlere de Yahudiliğin bu 'heterodoks' versiyonlarına meşruluk sağlayacak her türlü işbirliğinden kaçınmaları yönünde baskı uygulamaya başladılar. Yönetimini devraldıkları Agudath ha-Rabbanime bağlı Tevrat Âlimleri Konseyinin (Council of Torah Sages), 1956'da OU ve RCA'dan, üç dini hareketin de ortak çıkarlarını temsil etmek üzere kurulmuş olan Amerika Sinagog Konseyi (Synagogue Council of America) ile ilişkilerini kesmelerini talep etmesi bu baskının en bariz örneğiydi. Bazı RIETS hocalarının ve RCA üyelerinin bu talebe rıza göstermeleri ise, Amerika'daki Ortodoks Yahudiliğin, radikal kanadın etkisinin daha fazla hissedileceği bir güzergâha girdiğinin habercisiydi.³⁶²

2.2.4. Güncel Müzakereler

Amerikan Yahudi mezhepleri, gelenekle içinde bulundukları zamanın ve mekânın kültürel iklimi ve koşulları arasında yürüttükleri müzakereyi ilerleyen süreçte de konumları nispetinde sürdürdüler. Geleneğe yönelik esnek tutumuyla Reform, tahmin edileceği üzere diğerlerine kıyasla daha cesur adımlar attı. 1960'larda Amerika'yı tesiri altına alan feminist

³⁶¹ Gurock, 2008, 71-72.

³⁶² Kaplan, 2012, 504-505; Grossman, 2005, 89-90; Gurock, 2008, 72-73.

harekete Reform, kısa süre içerisinde cinsiyet eşitliğini öncelikleri arasına taşıyarak karşılık verdi. 1960'ların sonlarından itibaren hahamlık programlarına kadınları da kaydetmeye başlayan HUC, 1972 yılında bir kadına (Sally Priesand) haham unvanı veren ilk Amerikan Yahudi kurumu oldu. Sonraki yıllarda kadınlar gerek cemaatlerin yönetiminde gerekse hareketin ulusal kuruluşlarında önemli vazifeler üstlendi.³⁶³

Yine Amerika'da eşcinsellerin eşit hak taleplerinin yoğunluk kazanmasıyla eş zamanlı olarak 1970'lerin başlarında eşcinsel Yahudilerin ülkenin çeşitli yerlerinde kendi sinagoglarını kurmaya başlaması, Reformu bu meseleyi de gündemine almaya sevk etti. Yahudi hukuku hakkındaki görüşlerine hareket içerisinde büyük önem atfedilen Solomon Freehof'un, "Eşcinsellik Yahudi hukukunda günah sayılmaktadır. (Bununla birlikte) ...günahkârları cemaatin dışında tutmak da Yahudi hukukuna doğrudan aykırılık teşkil edecektir."³⁶⁴ şeklindeki sözleri, Reformun başlarda ikilemde kaldığını gösterse de, bu durum uzun sürmedi. 1977'de UAHC (2003'te Union for Reform Judaism, URJ ismini aldı) kapılarını eşcinsel sinagoglara da açma kararı aldı. 1990'da ise, eşcinsel Yahudilerin (daha sonra LGBTQ şeklinde genişletildi³⁶⁵) haham olarak görev yapabilmelerinin önü açıldı.³⁶⁶

20. yüzyılın ikinci yarısında Reformu en fazla meşgul eden mesele, hahamların karışık evlilikleri, yani Yahudilerin Yahudi olmayanlarla gerçekleştirecekleri evlilik törenlerini yönetip yönetemeyeceğiydi. Hahamların bir bölümü karışık evlilikleri Yahudi halkının geleceğine ciddi bir tehdit olarak değerlendirirken, diğer bölümü evlenecek çiftlerin Yahudi yaşamına dâhil olma ve çocuklarını Yahudi olarak büyütmeye ihtimaline kapıyı kapatmamak gerektiğini düşünüyordu. Neticede konu 1973'te CCAR'nin önüne geldi ve yüzde 60 gibi bir çoğunluğun oyuyla üyelerin bu tür evlilikleri gerçekleştirmekten kaçınmaları yönünde karar alındı. Buna karşın aksi yönde davranan hahamlar için herhangi bir yaptırım öngörülmedi ve her geçen gün daha fazla Reform haham karışık evliliklerin gerçekleştiği törenlerde hazır bulundu. Dindışı evlilik oranlarındaki yükselişten endişe duyan Reform, din değiştirme programları düzenleyerek ve tapınaklarını daha misafirperver

³⁶³ Wertheimer, J. (2018). *The New American Judaism: How Jews Practice Their Religion Today*. Princeton and Oxford: Princeton University Press, 108; Wertheimer, J. (1993). *A People Divided: Judaism in Contemporary America*. Hanover and London: Brandeis University Press, 104-105.

³⁶⁴ Aktaran, Wertheimer, 1993, 105-106.

³⁶⁵ Bkz. İnternet: Religious Action Center of Reform Judaism. "LGBTQ Rights and Position of the Reform Movement". Web: [LGBTQ Rights and Position of the Reform Movement | Religious Action Center of Reform Judaism \(rac.org\)](https://www.rac.org) 3 Aralık 2020'de alınmıştır.

³⁶⁶ Wertheimer, 1993, 106; Wertheimer, 2018, 108.

hale getirerek Yahudi olmayan eşleri ve karışık evliliklerden doğan çocukları kazanmayı da hedefledi. Bu doğrultuda CCAR 1983'te, Yahudi kimliğini yeniden tarif etme yoluna dahi gitti. Geleneksel Yahudi hukukuna göre bir kişinin Yahudi kabul edilebilmesi için Yahudi bir anneden doğması yahut din değiştirmesi gerekirken, yeni kararlar ebeveynlerden birinin Yahudi olması yeterli görüldü. Ancak çocuğun – annesi Yahudi olsa dahi – Yahudi inancına ve toplumuna bağlılığına işaret eden eylemlerde bulunması da şart koşuldu.³⁶⁷

Reformun kararlarını, bireysel tercihlere saygı ve kapsayıcılık ilkelerini esas alarak hayata geçirdiğini söyleyebiliriz.³⁶⁸ Fakat bu ilkeler, yalnızca geleneksel uygulamaları esnek bir biçimde günün koşullarına uyarlamada değil, geleneğe yönelişte de varlığını hissettirdi. İbadetler sırasında İbranice'nin daha fazla işitilmeye başlamasının yanı sıra şal ve başlık giyilmesine de müsaade edildi. Bu tür aksesuarları kullanmak istemeyenlerin önceki uygulamalarını sürdürmelerinde ise herhangi bir sakınca görülmedi. Benzer şekilde bir taraftan sinagoglar ve diğer kurumlar beslenmeyle ilgili geleneksel kurallara riayet etmeye başlarken diğer taraftan da helal olmayan yiyecekleri tercih edenler hoşgörüsüyle karşılandı.³⁶⁹

Reform, bireysel özerklik ve kapsayıcılık temelinde izlediği stratejinin meyvelerini çok geçmeden toplamaya başladı. 1970'lerin başlarında Muhafazakârlık yüzde 40'la (kendisini Reform olarak tanımlayanların oranı yüzde 30'du) Amerikan Yahudilerinin en fazla yöneldiği mezhep olmayı sürdürürken, 1990'da Reform yüzde 38'le Muhafazakâr hareketi (yüzde 35) geride bıraktı.³⁷⁰ 2000'lerden sonra ise aradaki fark Reformun lehine açılmaya devam etti. Pew Araştırma Merkezinin 2013 yılında yayımladığı çalışmanın verilerine göre, Amerikan Yahudilerinin yüzde 35'i kendisini Reformun saflarında görürken, yalnızca yüzde 18'i Muhafazakâr hareketle özdeşleştirmektedir.³⁷¹

Reform dini alandaki liberal duruşunu, Washington'daki lobi kolu Reform Yahudiliği Dini Eylem Merkezi (Religious Action Center of Reform Judaism, RAC) aracılığıyla siyaset sahnesine de taşıdı. Sivil haklar hareketinin doruğa ulaştığı bir sırada, 1961'de kurulan RAC, bir taraftan 1964 Sivil Haklar Yasası ve 1965 Oy Kullanma Hakkı

³⁶⁷ Grossman, 2005, 90-91; Wertheimer, 1993, 100-102, 107-108.

³⁶⁸ Wertheimer, 2018, 108-109.

³⁶⁹ Grossman, 2005, 92; Wertheimer, 2018, 108-109.

³⁷⁰ Massarik, F. (1974). *National Jewish Population Study: Jewish Identity Facts for Planning*. New York, NY: Council of Jewish Federations and Welfare Funds, 1-2; Goldstein, S. (1992). "Profile of American Jewry: Insights from the 1990 National Jewish Population Survey". *American Jewish Year Book*, Vol. 92, 170.

³⁷¹ Pew Research Center. (2013). *A Portrait of American Jews: Findings from a Pew Research Center Survey of U.S. Jews*. Washington, D.C.: Pew Research Center's Religion & Public Life Project, 48.

Yasası gibi Amerika'yı daha eşit bir topluma dönüştürecek düzenlemelerin hayata geçirilmesi yönünde faaliyetler yürütürken diğer taraftan da ABD'nin Vietnam'daki askeri varlığının sonlandırılması için girişimlerde bulundu.³⁷² Yakın döneme kadar Demokrat ve Cumhuriyetçi partiler arasında denge gözetmeye gayret eden Reform, son zamanlarda bilhassa RAC'nin de teşvikiyle sol-liberal pozisyonunu daha net biçimde ortaya koymaya başladı. Sağlık hizmetleri, göçmenlik ve eşcinsel evlilik mevzularında sol kanat Demokratların argümanlarına açıkça destek veren Reform, Irak Savaşı'na karşı da eleştirel bir tavır takındı.³⁷³

Siyasal bakımdan liberal ideolojiye ve Demokrat Partiye yakınlık hareketin tabanında da kendisini göstermektedir. Pew'in bulgularına göre, siyasal ideoloji yönünden, Reform Yahudilerin yüzde 58'i kendisini liberal, yüzde 29'u ılımlı ve yüzde 13'ü muhafazakâr olarak tarif etmektedir. Parti kimliği yönünden ise, yüzde 77'si kendisini Demokrat Partili veya Demokrat Parti eğilimli görürken, yalnızca yüzde 17'si kendisini Cumhuriyetçi veya Cumhuriyetçi Parti eğilimli şeklinde tanımlamaktadır.³⁷⁴ AJC'nin daha yakın dönemde gerçekleştirdiği anketler de parti tercihiyle ilgili Pew'in verilerini desteklemektedir. 2016 başkanlık seçimlerinde, Reformun yüzde 78'i Demokrat Partinin adayı Hillary Clinton'a, buna karşılık sadece yüzde 10'u Cumhuriyetçilerin adayı Donald Trump'a oy verdiğini söylemiştir.³⁷⁵ 2020 seçimlerinin hemen öncesinde ise, Reformun yine yüzde 78'i tercihini Demokrat aday Joe Biden'dan yana kullanacağını belirtirken, yüzde 20'si mevcut başkan Trump'ı destekleyeceğini bildirmiştir.³⁷⁶

Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi Muhafazakâr hareketin Amerikan Yahudi toplumundaki payı geçtiğimiz yüzyılın sonlarından bu yana düzenli bir biçimde azalmaktadır. Hareketin, önceleri hitap ettiği kitlenin kültürleşme ritmini yakalayamamasının, bu durumun ardındaki temel faktör olduğu iddia edilebilir. Nitekim Pew'in araştırması, Muhafazakâr olarak yetiştirilen Yahudilerin yüzde 30'unun ilerleyen yaşlarda Reforma geçtiğini göstermektedir (Buna karşılık yalnızca yüzde 4'ü Ortodoksluğa

³⁷² Kaplan, D. E. (2009). *Contemporary American Judaism: Transformation and Renewal*. New York: Columbia University Press, 81; Sussman, 2008, 80.

³⁷³ Wertheimer, 2018, 109-110.

³⁷⁴ Pew, 2013, 97.

³⁷⁵ İnternet: AJC. (2017a). "AJC 2017 Survey of American Jewish Opinion on U.S., Global Issues". Web: [AJC 2017 Survey of American Jewish Opinion on U.S., Global Issues | AJC](https://www.ajc.org/2017-survey-of-american-jewish-opinion-on-u-s-global-issues) 7 Aralık 2020'de alınmıştır.

³⁷⁶ İnternet: AJC. (2020). "New AJC Survey Reveals American Jewish Opinion Ahead of U.S. Elections". Web: [New AJC Survey Reveals American Jewish Opinion Ahead of U.S. Elections | AJC](https://www.ajc.org/new-ajc-survey-reveals-american-jewish-opinion-ahead-of-u-s-elections) 7 Aralık 2020'de alınmıştır.

geçmektedir).³⁷⁷ Muhafazakârlığın Amerikan Yahudilerinin taleplerine cevap veremeyişinin nasıldan önce nedenine değinmemizde yarar var. Muhafazakâr hareket bir taraftan Yahudi geleneğini hâkim kültürle yoğurma ihtiyacı hissederken, diğer taraftan da Berry'nin iki boyutlu kültürleşme modelindeki entegrasyon stratejisine benzer şekilde geleneği büyük ölçüde muhafaza etmeyi arzulamaktadır. “Gelenek ve Değişim” mottosu, Ortodoksluğun ve Reformun radikalliklerinden kaçan ikinci kuşak Doğu Avrupalılar için son derece cazipti kuşkusuz. Fakat bu duruş aynı zamanda, önemli bölümü din adamlarından oluşan geleneği gözetme konusunda hassas kesimle, büyük kısmını cemaatin meydana getirdiği değişime daha açık kesimi aynı çatı altında topladı. Hâkim kültürün taleplerinin zamanla artması ise iki grup arasındaki çatışmayı kaçınılmaz kıldı.³⁷⁸ Sallantılı bir zemin üzerinde durduğunu hareket, gelenek yanlılarıyla değişimden yana olanlar arasında bocalayarak, net adımlar atmaktan kaçınarak ve nihayetinde de elindeki kitlenin önemli bölümünü kaybederek deneyimledi.

Amerika'daki feminist dalga, kadının dini yaşamdaki statüsüne dair meseleleri Muhafazakâr hareketin gündemine de taşıdı. Ancak Haham Meclisi bünyesindeki Hukuk ve Standartlar Komitesinin 1973'te aldığı kararla, kadınları *minyan* (toplu ibadet için gerekli görülen 10 kişilik yeter sayı) içerisine dâhil edip etmeme tercihini hahamlara bırakması dahi geleneğe bağlı hahamlar tarafından tepkiyle karşılandı. Kararın ardından yapılan anketlerde, Muhafazakâr hahamların yalnızca yüzde 6'sının elindeki yetkiyi kadınların lehine kullandığı görüldü³⁷⁹ (Bu oran 1983'te yüzde 59'a çıktı³⁸⁰). Kadınların hahamlığının kabul edilip edilmeyeceği meselesi ise ancak uzun ve çetin tartışmaların ardından çözüme kavuşturulabildi. Yahudi hukukunda aksi bir ibarenin yer almadığı ve ahlaki açıdan kadınlarla erkeklerin eşit kariyer fırsatlarına sahip olmaları gerektiği görüşünün ağır bastığı oylamayla JTS, 1983'te kadınların da okula kabul edilmesi kararını aldı. Kadınların hahamlığına karşı çıkan, fakat sayılarının kararı engellemeye yetmeyeceğini gören hahamlar ise oylamaya katılmayı reddetti.³⁸¹ Ayrıca bazı muhalifler örgütlenerek, gelenekten daha fazla uzaklaşılmasını önlemek amacıyla hareket içerisinde lobi yürütmek üzere 1984'te Geleneksel Muhafazakâr Yahudilik Birliğini (Union for Traditional Conservative Judaism)

³⁷⁷ Pew, 2013, 10.

³⁷⁸ Wertheimer, 2018, 121-128.

³⁷⁹ Wertheimer, 1993, 145-146.

³⁸⁰ Sarna, 2004, 342.

³⁸¹ Nadell, 1988, 16; Grossman, 2008, 87-88; Wertheimer, 1993, 146-148.

kurdu. Fakat Birlik, isminden ‘Muhafazakâr’ kelimesini çıkararak ve kendi haham okulunu kurarak 1990’da hareketle bağını kopardı.³⁸²

Kadınların dini yaşama dahliyle ilgili meselelerin görüş ayrılıklarını iyiden iyiye su yüzüne çıkarması üzerine hareket, JTS’nin kuruluşundan tam yüz yıl sonra pozisyonunu açık bir biçimde ifade etme ihtiyacı hissetti. 1985’te bu amaçla oluşturulan Muhafazakâr Yahudiliğin Felsefesi Komisyonu üç yıllık çalışmanın ardından *Emet Ve’Emunah* (Hakikât ve İnanç) adında bir risale yayımladı. Ancak izlenilen güzergâha dair net bir fikir vermesi beklenen risale, hareketin farklı yönlerden gelen sesleri dinlemeye devam ettiğinin teyidiydi. Gerçekten de Tanrı’nın ele alındığı ilk kısımda, “çoğumuz için Tanrı’ya inanmak, yüce, doğaüstü bir varlığın mevcut olduğuna ve iradesiyle dünyaya hükmetme ve onu yönetme gücüne sahip olduğuna iman anlamına gelir” denilirken, bir sonraki paragrafta Tanrı’ya dair farklı bir görüşe daha dikkat çekildi: “Bu görüşe göre de Tanrı bizi aşan bir mevcudiyet ve güçtür, ancak O’nun doğası inançlarımızdan ve deneyimlerimizden tamamen bağımsız değildir.”³⁸³ Ardından, Tanrı’nın insan düşüncesinden bağımsız gerçekliğine kısmen de olsa şüpheyile yaklaşan ikinci görüşün de Muhafazakâr harekette temsil edildiği belirtildi.³⁸⁴ Yahudi hukukuyla ilgili kısımda ise, bir taraftan Halakha’nın kutsallığına atıfta bulunan, “Halakha, Tanrı’nın bize armağanı, Tanrı’nın sevgisinin bir ifadesidir. Benzer şekilde bizim Halakha’ya bağlılığımız da, Tanrı’ya yönelik bir sevgi eylemidir”³⁸⁵ gibi ifadeler kullanılırken diğer taraftan, “Çağımızın hızlı teknolojik ve sosyal değişimi, yeni etik anlayışlar ve hedefler, Halakha’nın yaşamlarımız için hayatiyetinin sürdürülmesi yolunda yeni yorum ve uygulamalarını icap ettirmiştir; Gelecekte kuşkusuz daha fazla düzenlemeye ihtiyaç olacaktır”³⁸⁶ şeklinde Halakha’yı insanî mahsul rütbesine indiren cümlelere başvuruldu.

Hukuk ve Standartlar Komitesinin eşcinsellikle ilgili 2006’da eşzamanlı hayata geçirdiği iki zıt yönü gösteren üç farklı karar, Muhafazakâr hareketin gelenekle değişim arasında yaşadığı gerilimi açıkça ortaya koymaktadır. Bu kararlardan biri okulların eşcinsellere hahamlık yetkisi vermesine ve Muhafazakâr hahamların eşcinsel birliktelikleri onaylamasına müsaade ederken diğer ikisi bu eylemleri yasaklamaktadır. Böylelikle

³⁸² Grossman, 2008, 88; Grossman, 2005, 93.

³⁸³ Commission on the Philosophy of Conservative Judaism. (1988). *Emet Ve’Emunah: Statement of Principles of Conservative Judaism*. New York, NY: Jewish Theological Seminary of America, 17-18.

³⁸⁴ Emet Ve’Emunah, 18.

³⁸⁵ Emet Ve’Emunah, 20.

³⁸⁶ Emet Ve’Emunah, 21.

hahamların ve haham okullarının her iki yönde de hareket edebilmelerine imkân tanındığı savunulmaktadır.³⁸⁷ Fakat çoğulculuk temelinde atılan bu adımın geleneği önceleyenleri öfkeliendirdiği, liberal kesimi ise tam manasıyla tatmin etmediği belirtilebilir. Nitekim eşcinsellerin haham olmalarına izin verilerek Yahudi hukukunun ihlal edildiğini öne süren 4 haham hukuk komitesinden istifa etmiştir.³⁸⁸ Kararın hemen ardından gerçekleştirilen bir ankette de, hahamların, koro şeflerinin ve JTS öğrencilerinin üçte biri liberalleşme yönünde benimsenen yeni pozisyonun arkasında duramayacağını, yine dörtte biri hareket içerisinde marjinalleştiğini hissettiğini söylemiştir.³⁸⁹ Yel pazenin diğer ucundakiler ise eşcinsellerin aleyhindeki iki karara tepki göstererek, tüm cinsel yönelimlerden insanlara eşit muamelede bulunmanın bir tercihten öte, Muhafazakâr Yahudiliğin bir değerine dönüşmesi yönünde baskı uygulamaya başlamışlardır.³⁹⁰

Dindışı evlilik konusunda ise hareket geleneksel pozisyonunu muhafaza etmektedir. İçeriden yükselen itirazlara karşın³⁹¹ halen Muhafazakâr hahamlara karışık evlilikleri gerçekleştirme yetkisi verilmemektedir. Ayrıca Yahudiliğin yalnızca anneden doğru geldiği veya din değiştirme yoluyla edinilebileceği görüşünde de ısrar edilmektedir.³⁹² Dindışı evliliklere dair istatistikler dikkate alındığında, bu duruşunu esnetmemesi halinde hareketin her geçen gün daha az Yahudi'ye ev sahipliği yapacağını tahmin etmek güç değildir. Pew'in 2013'teki verileri, Amerika'daki tüm evli Yahudilerin yüzde 44'ünün farklı inanca mensup biriyle evli olduğunu göstermektedir. Bu oranın Muhafazakâr hareket içerisindeki karşılığı ise yüzde 27'dir. Dahası Pew, dindışı evlilik yapmayı tercih eden Yahudilerin oranında geçmişe kıyasla ciddi bir artış yaşandığına da işaret etmektedir. Örneğin 1980-89 yılları arasında evlenen her 10 Yahudi'den hemen hemen 6'sının eşi Yahudi iken, 2005-13 arası için bu rakamlar 10'a 4 şeklindedir.³⁹³ Yahudi olmayanlarla evlenen Muhafazakârların

³⁸⁷ Dorff, E. N., Novak, D., Mackler, A. L. (2008). "Homosexuality: A Case Study in Jewish Ethics". *Journal of the Society of Christian Ethics*, 28(1), 227-231.

³⁸⁸ İnternet: Goodstein, L. (December, 2006). "Conservative Jews Allow Gay Rabbis and Unions". *The New York Times*. Web: [Conservative Jews Allow Gay Rabbis and Unions - The New York Times \(nytimes.com\)](http://www.nytimes.com/2006/12/17/us/politics/conservative-jews-allow-gay-rabbis-and-unions.html) 12 Aralık 2020'de alınmıştır.

³⁸⁹ Cohen, S. M. and Heller, F. G. (2007). *Gays, Lesbians, and the Conservative Movement: The JTS Survey of Conservative Clergy, Students, Professionals and Lay Leaders*. Berman Jewish Policy Archive, 20-21.

³⁹⁰ Wertheimer, 2018, 123.

³⁹¹ Örneğin bkz. İnternet: Green, E. (July, 2017). "We're Headed Toward One of the Greatest Divisions in the History of the Jewish People". *The Atlantic*. Web: [Conservative Rabbis Fight Over Intermarriage - The Atlantic](http://www.theatlantic.com/conservative-rabbis-fight-over-intermarriage/) 12 Aralık 2020'de alınmıştır.

³⁹² İnternet: The Rabbinical Assembly. (January, 2018). "RA Executive Council Receives Blue Ribbon Commission Report on Standards of Practice". Web: [RA Executive Council Receives Blue Ribbon Commission Report on Standards of Practice | The Rabbinical Assembly](http://www.rabbinical.org/ra-executive-council-receives-blue-ribbon-commission-report-on-standards-of-practice) 12 Aralık 2020'de alınmıştır.

³⁹³ Pew, 2013, 35-37.

Reformun tapınaklarına yönelmelerinin ötesinde, çocuklarının ve sıklıkla, ayinlere çocukları ve torunlarıyla katılmak isteyen anne ve babalarının da Reforma geçmelerine önayak oldukları ayrıca göz önünde bulundurulmalıdır.³⁹⁴

Siyasi açıdan da Muhafazakâr Yahudilik, Reform ile Ortodoksluğun arasında mevzilenmektedir. Reform Yahudilere kıyasla daha az liberal ve daha az Demokrat olan Muhafazakârlar, Ortodokslara göreyse daha az muhafazakâr ve daha az Cumhuriyetçidir. Muhafazakâr Yahudileri belirli bir siyasal ideoloji etrafında tarif etmek pek mümkün değildir. Zira Pew'in verilerine göre, liberal, ılımlı ve muhafazakârların oranları (sırasıyla yüzde 35, 33, 28) birbirlerine oldukça yakındır. Bununla birlikte parti kimliği bakımından Muhafazakârların Reform Yahudilere yakın durdukları rahatlıkla ifade edilebilir. Hemen hemen üçte ikisi kendisini Demokrat Partiyle özdeşleştirirken yahut Demokrat Partiye yakın görürken, üçte birinden daha azı kendisini Cumhuriyetçi yahut Cumhuriyetçi Parti tandanslı olarak nitelendirmektedir.³⁹⁵ 2020 başkanlık seçimleri öncesinde de yüzde 72'si oyunu Biden'dan yana kullanacağını belirtirken, yalnızca yüzde 23'ü Trump'ı destekleyeceğini söylemiştir.³⁹⁶

Reform ve Muhafazakârlık farklı tonlarda da olsa melezleşmeye devam ederken, Ortodoksluk 1970'lerden itibaren dini geleneğe sıkı sıkıya bağlı ve çevresindeki seküler toplumla ve kültürlerle diyalogu reddeden Haredilerin etkisi altına girdi. Dini yönden fazla hassasiyet taşımayan Modern Ortodoksların çoğu kendisini hareketin dışında bir yerlerde konumlandırırken, daha dindar olanlar Haredilerin yarattığı rüzgârın akımına kapılmaktan kurtulamadı.³⁹⁷ Dolayısıyla önceleri sayıca üstün olan ve Amerikan Ortodoksluğuna rengini veren modern kanat zamanla azınlığa dönüştü.³⁹⁸ Günümüzde Modern Ortodokslar, Amerikan Yahudi toplumunun yüzde 3'lük bir kısmına tekabül ederken, kendisini Haredi veya ultra-Ortodoks olarak tanımlayanların oranı yüzde 6'dır.³⁹⁹

Haredilerin Ortodoks hareket içerisinde baskın konuma gelmelerinde yüksek doğum oranlarının önemli bir payı olduğu belirtilebilir. Nitekim Yeşiviş ailelerin (Geçmişteki Litvanya yeşivalarını merkeze alan yaşam arayışları nedeniyle bu şekilde

³⁹⁴ Wertheimer, 2018, 128-129.

³⁹⁵ Pew, 2013, 97.

³⁹⁶ AJC, 2020, "New AJC Survey Reveals..."

³⁹⁷ Gurock, 2008, 73.

³⁹⁸ Wertheimer, 2018, 146.

³⁹⁹ Pew, 2013, 48.

adlandırılmaktadırlar) 4 ila 6 arasında, Hasidiklerin ise 8 ila 12 arasında çocuk sahibi olmaları son derece olağan karşılanmaktadır.⁴⁰⁰ Mordechai Besser'in 2018-2019 yıllarında gerçekleştirdiği çalışma, 1998 ile 2018 arasında ABD genelindeki Yahudi gündüz okullarına kayıt yaptıran öğrenci sayısında yaklaşık 108 binlik (yüzde 58) bir artış yaşandığını ve bu artışın neredeyse tamamının New York ve New Jersey'de faaliyet gösteren Hasidik ve Yeşiva Dünyası okullarındaki kayıtlardan kaynaklandığını ortaya koymaktadır.⁴⁰¹ Modern Ortodoks ailelerin, mevcut konumlarının dinen uygunluğu konusunda şüpheye düşerek Haredilerin okullarına ve sinagoglarına yönelmelerinin de hareketin sağa kaymasındaki etkisinden bahsedilebilir elbette. Ancak nüfus artışı kadar önem arz eden bir diğer mesele, Haredi dünya görüşünün Modern Ortodoksluğun temel kurumlarına nüfuz etmesidir. Modern Ortodoks hahamların eğitiminden geçtiği ve mottosu *Torah u'madda* (Tevrat ve seküler bilgi) olan Yeşiva Üniversitesine bağlı RIETS'de Haredi hocaların ders vermeye başlaması bu durumun en belirgin örneğidir. Keza Modern Ortodoks gündüz okulları Haredi öğretmenleri de kadrolarına dâhil ederken, bazı köklü sinagogların kürsüleri de Haredi hahamlar tarafından doldurulmaktadır. Bu adımlar, Haredi Yahudiliğinin hakiki Ortodoksluğu temsil ettiği düşüncesinin modern kanatta giderek yaygınlaştığını da göstermektedir.⁴⁰²

Bununla birlikte, bilhassa kadınların sinagoglardaki görünürlüğüne artırılması yönündeki talepler ve çabalar, 'Haredileşme'⁴⁰³ eğiliminin Modern Ortodoksların genelini kapsamadığı hususunda bizi uyarmaktadır. 2017 yılında yapılan bir araştırma, Modern Ortodoksların yüzde 53'ünün, kadınların dini liderlikle ilgili genişletilmiş rollere sahip olmalarını tamamen veya kısmen doğru bulduğunu göstermektedir. Üçte birinden daha fazlası ise, ya güçlü bir biçimde ya da az çok, kadınların hahamlık yetkilerini haiz olduklarını gösteren bir tür unvan taşımalarını desteklemektedir.⁴⁰⁴ Gerçi 2017'nin başlarında aldığı kararla OU, haham tarzı bir unvana sahip olmasalar dahi kadınların herhangi bir din görevlisi

⁴⁰⁰ Wertheimer, 2018, 76.

⁴⁰¹ Besser, M. (2020). *A Census of Jewish Day Schools in the United States, 2018-2019*. AVI CHAI Foundation, 10-11, 24.

⁴⁰² Wertheimer, 2018, 147-148.

⁴⁰³ Turetsky, Y. and Waxman, C. I. (2011). "Sliding to the Left? Contemporary American Modern Orthodoxy". *Modern Judaism – A Journal of Jewish Ideas and Experience*, 31(2).

⁴⁰⁴ Trencher, M. L. (2017). *The Nishma Research Profile of American Modern Orthodox Jews*. Nishma Research, 48-49; İnternet: Sales, B. (September, 2017). "Five Key Takeaways from a New Survey about Modern Orthodox Jews". *Jewish Telegraphic Agency*. Web: [Five key takeaways from a new survey about Modern Orthodox Jews - Jewish Telegraphic Agency \(jta.org\)](https://www.jta.org/2017/09/05/modern-orthodox-jews-five-key-takeaways-from-a-new-survey-about-modern-orthodox-jews) 23 Aralık 2020'de alınmıştır.

pozisyonuna atanmalarının önünü kapatmıştır.⁴⁰⁵ Yine de günümüzde, kadın *tefilla* (dua) gruplarına yahut kadın sinagog başkanlarına (idari bir görev) rastlamanın mümkün olduğunu ve özellikle Yahudi Ortodoks Feminist İttifakı (Jewish Orthodox Feminist Alliance, JOFA) önderliğinde, kadınların dini yaşama katılımlarını artırma arayışlarının sürdüğünü söyleyebiliriz.⁴⁰⁶

Peki, Haredi Yahudiler kültürleşmenin etkilerinden, en azından büyük ölçüde, nasıl uzak kalabildiler? Jack Wertheimer, izole yaşamın esas itibariyle, Haredilerin gelişiyile sayıları hızla tırmanışa geçen Yahudi gündüz okulları sayesinde mümkün kılındığını ifade etmektedir. Üniversite çağlarına kadar yalnızca bu okullarla tanışan öğrenciler, yoğun bir dini eğitimden – ve oldukça sınırlı bir genel eğitimden – geçmenin yanı sıra sosyal çevrelerini de yine buralarda oluşturmaktadır. İleri seviye yeşivaların mezunları arasından seçilen öğretmenler ve idareciler, eleştirel düşünceye kapalı ve üniversite eğitimi teşvik etmeyen bir anlayışla öğrencileri yetiştirmektedir. Okul dışındaki vakitler ise, sinagog faaliyetleriyle ve yaz kamplarıyla doldurularak, çocukların Ortodoks muhitten uzaklaşması mümkün mertebe engellenmektedir. Kuşkusuz kendi içerisinde işleyen böyle bir sistem inşa edebilmek ancak belirli bir ekonomik güçle muhtemeldir. Wertheimer, II. Dünya Savaşı sonrasında ABD ekonomisinde yaşanan hızlı ekonomik büyümeye katılan Ortodoksların 1960'ların ortalarında, eğitimin yanı sıra sosyal yaşamın diğer alanlarında da kendi kendilerine yetecek kurumlar vücuda getirerek, geniş Amerikan toplumu şöyle dursun, Yahudi toplumunun Ortodoks olmayan kesimleriyle dahi ilişkilerini asgari düzeye indirecek ekonomik refaha eriştiklerini belirtmektedir.⁴⁰⁷

Fakat Haredilerin çevreleriyle aralarına ördükleri kültür duvarının yalnızca içeride değil, dışarıda da bulunduğu dayanakla ayakta kalabildiğini vurgulamamız gerekir. Nitekim Amerikan toplumunun çeşitli kesimlerinden yükselen eşitlik ve adalet taleplerinin 1960'lar ve 70'lerde yarattığı kargaşa ortamında, değişimin ve kültürel göreliliğin karşısına istikrar ve kesinlik vaadiyle çıkan dini gruplar itibarlarını ve kabul edilebilirlik düzeylerini epey artırmışlardır. Muhafazakâr Hristiyan grupların yeniden güçlü birer aktör olarak belirdikleri böyle bir atmosferde ultra-Ortodoks Yahudiler de paylarına düşeni almışlardır. Ayrıca,

⁴⁰⁵ İnternet: "Orthodox Union Bars Women from Serving as Clergy in its Synagogues". (2017, February). *Jewish Telegraphic Agency*. Web: [Orthodox Union bars women from serving as clergy in its synagogues - Jewish Telegraphic Agency \(jta.org\)](http://www.jta.org/Orthodox-Union-bars-women-from-serving-as-clergy-in-its-synagogues) 23 Aralık 2020'de alınmıştır.

⁴⁰⁶ Turetsky and Waxman, 2011, 120-123; Gurock, 2008, 73-74; Grossman, 2005, 97.

⁴⁰⁷ Wertheimer, 1993, 123-125, 129-130; Wertheimer, 2018, 77-79.

1965'te göç kısıtlamalarının kaldırılmasıyla Amerika'nın etnik, dini ve kültürel yönlerden daha çeşitli hale gelmesi ve bireyselliğin dışavurumuna giderek daha fazla saygı duyulmaya başlaması, çelişkili de olsa çoğulculuğu reddeden ve kendilerini toplumdan tecrit eden dini gruplara gösterilen müsamahayı da artırmıştır.⁴⁰⁸

Ortodokslar, siyasal eğilimleriyle de Amerikan Yahudilerinin büyük bölümünden ayrılmaktadırlar. 2013 verilerine göre, tüm Ortodoksların yüzde 54'ü (Haredilerin yüzde 64'ü) kendisini siyasal olarak muhafazakâr kanatta görmekte; yüzde 57'si de kendisini Cumhuriyetçi Partili veya Cumhuriyetçi Parti eğilimli şeklinde tarif etmektedir. Buna karşılık kendisini liberal olarak tanımlayanların oranı yüzde 12 (Haredilerin yüzde 7'si); Demokrat Partiyle özdeşleştiren yahut Demokrat Partiye yakın hissedenlerin oranı ise yüzde 36'dır.⁴⁰⁹ Donald Trump'ın başkanlık döneminde hayata geçirdiği politikaların Cumhuriyetçi Partiyi Ortodoksların gözünde daha tercih edilebilir kıldığını söyleyebiliriz. Nitekim 2016 seçimlerinde yukarıdaki verilerle uyumlu biçimde Ortodoksların yüzde 54'ü oyunu Trump'tan yana kullandığını beyan ederken, 2020 seçimleri öncesinde yüzde 74'ü Trump'ı destekleyeceğini bildirmiştir. Biden'a oy vereceğini söyleyen Ortodoksların oranı ise yalnızca yüzde 18'dir.⁴¹⁰

Son olarak, kendisini herhangi bir dini hareketin içerisinde görmeyen yüzde 30'luk bir kesimin varlığına da işaret etmeliyiz. Bu kesimdeki her 5 kişiden 4'ü, Yahudiliğin dinden ziyade esas itibariyle soy veya kültür meselesi olduğunu düşünmektedir. Mezhepsel bağlılık taşımayan Yahudilerin ayrıca diasporadaki soydaşlarıyla iletişimlerinin de bir hayli zayıf olduğu belirtilebilir: Çok küçük bir bölümünün sinagoglara (yüzde 6) veya diğer Yahudi kuruluşlarına (yüzde 4) üyeliği bulunurken, takriben yüzde 70'i de (Reform Yahudiler arasında bu oran yüzde 50'dir) Yahudi olmayanlarla evlenmeyi tercih etmektedir. Bununla birlikte yüzde 90'a yakını, Yahudi kimliğiyle gurur duyduğunu ifade etmektedir. Bu gruptaki Yahudilerin siyasal eğilimleri ise Reform Yahudilerle hemen hemen aynıdır. Yüzde 58'i kendisini liberal ideoloji etrafında tarif ederken, yüzde 75'i Demokrat yahut Demokrat Parti eğilimli olduğunu söylemektedir. Buna karşılık siyasal muhafazakârların ve kendisini Cumhuriyetçilere yakın hissedenlerin oranları sırasıyla yüzde 13 ve 15'tir.⁴¹¹

⁴⁰⁸ Wertheimer, 1993, 115, 125.

⁴⁰⁹ Pew, 2013, 97.

⁴¹⁰ AJC, 2017a, "AJC 2017 Survey of..."; AJC, 2020, "New AJC Survey Reveals..."

⁴¹¹ Pew, 2013, 37, 48, 52, 54, 60, 97.

2.3. Amerikan Yahudi Liberalizmi ve Teorileri

Demokrat Partiye ve siyasal liberalizme bağlılığın, Amerikan Yahudi siyasetinin ayırıcı özelliği olduğunu ifade edebiliriz. Pew'in 2013 bulgularına göre, Amerika'daki Yahudilerin yüzde 70'i kendisini Demokrat veya Demokrat Parti tandanslı olarak tanımlarken, yalnızca yüzde 22'si Cumhuriyetçi veya Cumhuriyetçi Parti eğilimli şeklinde tarif etmektedir. Yine hemen hemen yarısı (yüzde 49) kendisini siyasi yelpazenin liberal kanadında görürken, yalnızca yüzde 19'u muhafazakâr kanatta konumlandmaktadır (ılımlıların oranı ise yüzde 29'dur).⁴¹² Amerikan toplumunun geneliyle kıyaslandığında, Yahudilerin liberal/Demokrat duruşu daha net bir biçimde anlaşılmaktadır: Tüm nüfusun yüzde 49'u kendisini Demokrat Partiyle özdeşleştirmekte yahut bu partiye eğilim göstermekte ve sadece beşte biri kendisini siyasal liberal olarak tanımlamaktadır.⁴¹³ Ayrıca dini gruplar arasında yalnızca siyah Protestanların, Demokrat Partiye, kendilerini dini açıdan Yahudi olarak tanımlayanlardan (Amerikan Yahudilerinin yüzde 78'ine denk düşmektedir⁴¹⁴) daha fazla eğilim gösterdiğini ve Katoliklere ve Protestanlara (beyaz evanjelik, beyaz ana akım ve siyah Protestan) kıyasla bu gruptaki Yahudilerin çok daha büyük bir bölümünün kendisini liberal şeklinde tarif ettiğini de eklememiz gerekir.⁴¹⁵

Amerikan Yahudilerinin liberal/Demokrat yönelimi yalnızca günümüze özgü bir vakıa değildir. Örneğin 1988'de gerçekleştirilen bir çalışma, yüzde 31'e karşılık yüzde 44'lük bir çoğunluğun, "Yahudi değerleri, anladığım şekliyle, bana siyasi bakımdan liberal olmayı öğretir" ifadesiyle hemfikir olduğunu göstermiştir. Aynı çalışmada, İsrail'in güvenliği, Sovyet Yahudilerinin özgürlüğü ve serbest ve liyakate dayalı bir Amerikan toplumu gibi Yahudilerin çıkarlarının ön planda olduğu meselelerin onları muhafazakârların yanına iteceği argümanı da sınanmış ve yüzde 58'e karşılık yalnızca yüzde 13, Yahudi çıkarlarının kendisini siyasi açıdan muhafazakâr olmaya sevk ettiği düşüncesine katıldığını söylemiştir.⁴¹⁶ Marshall Sklare ve Joseph Greenblum'ın 1950'lerin sonlarında, Amerikan Yahudi toplumunun küçük bir fotoğrafını sunan Lakeville Yahudileri üzerinde gerçekleştirdikleri bir araştırma ise, hemen hemen üçte ikilik bir kesimin, "siyasi ve ekonomik konularda liberal olmayı", iyi bir Yahudi sayılabilmek için elzem veya arzu edilir

⁴¹² Pew, 2013, 96.

⁴¹³ Pew, 2013, 96.

⁴¹⁴ Pew, 2013, 7.

⁴¹⁵ Pew, 2013, 97.

⁴¹⁶ Cohen, S. M. (1989). *The Dimensions of American Jewish Liberalism*. New York: American Jewish Committee, 32-33, 60.

gördüklerini ortaya koymuştur.⁴¹⁷ Bunlara ek olarak, Amerikan Yahudilerinin ekseriyetinin, 1920'lerin sonlarından bu tarafa oyunu Demokrat Partili adaylardan yana kullandığının da altını çizmeliyiz.⁴¹⁸

Amerikan Yahudilerinin neden liberal/Demokrat eğilim gösterdikleri sorusu üzerine uzun yıllardır yoğun bir tartışma yürütülmektedir. Bu tartışmayı tetikleyen ise, Yahudilerin, Amerika'da siyasal yönelimin esas itibariyle ekonomik statü tarafından belirlendiği şeklindeki genel kabule istisna teşkil etmeleridir. Şöyle ki; bireysel özgürlüklere bağlılık, azınlıktaki toplumsal grupların, dini ve siyasi görüşlerin hukukunu gözetme, rasyonel olanı geleneksele yeğ tutma gibi süregelen müşterek noktalara rağmen, hükümetin ekonomiye müdahalesine karşı çıkan Avrupa liberalizminden farklı olarak Amerikan liberalizmi, 1929 Büyük Buhran'ın ardından göreve gelen Demokrat Partili Başkan Franklin D. Roosevelt'in New Deal'ından günümüze, işçilerin ve düşük gelirli grupların yararına ekonomiyi tanzim eden aktif bir hükümetten yanadır. Yahudilerin büyük bölümünün işçi olduğu New Deal yıllarında Demokrat Partiye ve Amerikan liberalizmine bağlılıkları olağan karşılanmaktadır (Yahudilerin Roosevelt'e desteğinin 1936'da yüzde 85'e, 1940 ve 44 seçimlerinde ise yüzde 90'a ulaştığını not düşmeliyiz⁴¹⁹). Fakat 1900'lerin ortalarına gelindiğinde refah seviyeleri önemli ölçüde artan ve çıkarları gereği, ekonominin serbest işleyişini savunan muhafazakârların ve Cumhuriyetçilerin yanında yer almaları beklenen Amerikan Yahudilerinin, liberal/Demokrat bağlılıklarını sürdürmeleri bir anomali olarak değerlendirilmektedir.⁴²⁰

Böyle bir anomalinin gerçekten mevcut olup olmadığı test etmek için yakın bir tarihte Kenneth Wald, çeşitli araştırmalardan derlediği verileri kullanarak, Yahudilerle önce Yahudi olmayanların tamamını, ardından ise Yahudi olmayanların içerisinde sosyoekonomik ve demografik özellikleri Yahudilerinkilerle eşleşenleri (burada tarafların sayıları eşit tutulmuştur) parti kimliği açısından karşılaştırmıştır. Wald'un bulguları, Yahudilerin, ilk

⁴¹⁷ Sklare, M. ve Greenblum, J. (1967). *Jewish Identity on the Suburban Frontier: A Study of Group Survival in the Open Society*. New York: Basic Books, 7-9, 322, 335.

⁴¹⁸ 1928'den 2000 seçimlerine kadarki oy yüzdeleri için bkz. Forman, I. N. (2004). "The Politics of Minority Consciousness: The Historical Voting Behavior of American Jews", L. S. Maisel ve I. N. Forman (Editörler). *Jews in American Politics*. Lanham, MD: Rowman & Littlefield, 153; 2004-2016 arası için bkz. İnternet: Martinez, J. ve Smith, G. A. (November, 2016). "How the Faithful Voted: A Preliminary 2016 Analysis". *Pew Research Center*. Web: [How the faithful voted: A preliminary 2016 analysis | Pew Research Center](https://www.pewresearch.org/2016/11/08/how-the-faithful-voted-a-preliminary-2016-analysis/) 8 Şubat 2021'de alınmıştır.

⁴¹⁹ Forman, 2004, 153.

⁴²⁰ Glazer, N. (1995). "The Anomalous Liberalism of American Jews", R. M. Seltzer ve N. J. Cohen (Editörler). *The Americanization of the Jews*. New York ve Londra: New York University Press, 133-135.

kıyaslamada da daha fazla Demokrat ve daha az Cumhuriyetçi olduğunu, fakat mevzubahis anomaliyi destekler biçimde, kendileriyle benzer özellikler taşıyanlardan çok daha fazla Demokrat ve çok daha az Cumhuriyetçi olduğunu göstermiştir.⁴²¹ Bu doğrultuda Milton Himmelfarb'ın 1972 başkanlık seçimleri sonrasında yaptığı şu meşhur saptamanın hem mübalağalı olmadığını hem de mahiyeti bakımından güncelliğini koruduğunu söyleyebiliriz: “Amerikan Yahudileri ekonomik yönden, tüm beyaz grupların en varlıklı olan Episkopalyanları andırmaya başlasa da, oy verme davranışları en çok, tüm grupların en az varlıklılarından biri olan Porto Rikoluların oy verme davranışına benzemeye devam etti.”⁴²²

Çalışmamızın bu kısmında, liberal/Demokrat eğilimin Amerikan Yahudi toplumunda neden güçlü olduğunu açıklamak amacıyla öne sürülen teorileri mercek altına yatıracğız. Fakat öncesinde, Amerikan Yahudilerinin siyasal tercihleriyle, yalnızca sosyoekonomik açıdan kendileriyle kıyaslanabilir yurttaşlarından değil, diğer coğrafyalardaki soydaşlarından da ayrıştıklarını belirtmemiz gerekir. Nitekim 1970'lerin sonlarından başlayarak, özellikle de Oslo barış görüşmelerinin başarısızlıkla sonuçlanmasının ardından, sol kanadın İsrail siyasetindeki etkinliği büyük ölçüde azalmıştır.⁴²³ Pew'in yakın dönemde gerçekleştirdiğı bir araştırma da, İsrail Yahudilerinin yüzde 90'ından fazlasının kendisini siyasi yelpazenin merkezinde (yüzde 55) veya sağında (yüzde 37) konumlandığını, buna karşılık yalnızca yüzde 8'inin sol eğilimli olduğunu ortaya koymuştur.⁴²⁴ Fransız Yahudileri siyasi yelpazenin ortasında dururken ve oylarını ılımlı partilerden yana kullanırken, önceleri Muhafazakâr Parti ile İşçi Partisi arasında bölünen İngiliz Yahudileri, 2010'dan bu tarafa büyük oranda Muhafazakârları desteklemektedir. Geleneksel olarak merkez-sol Liberalleri destekleyen Kanada Yahudileri ise, 2011 seçimlerinden günümüze Muhafazakârlara daha yakın durmaktadır.⁴²⁵

Objektifimizi Amerikan Yahudilerine odaklarken arka planda, sosyoekonomik göstergeleriyle siyasal eğilimleri örtüşen Amerika'daki diaspora gruplarının sadece

⁴²¹ Wald, K. D. (2019). *The Foundations of American Jewish Liberalism*. New York, NY: Cambridge University Press, 25-29.

⁴²² İnternet: Himmelfarb, M. (June, 1973). “The Jewish Vote (Again)”. *Commentary*. Web: [The Jewish Vote \(Again\) - Milton Himmelfarb, Commentary Magazine](#) 13 Mart 2021'de alınmıştır.

⁴²³ Makovsky, D. (2019). “The Center and the Right: Examining Israel's Realigned Politics”. *The Washington Institute for Near East Policy, Policy Notes 60*, 1-3.

⁴²⁴ Pew Research Center. (2016). *Israel's Religiously Divided Society: Deep Gulfs among Jews, as well as between Jews and Arabs, over Political Values and Religion's Role in Public Life*. Washington, D.C., 46.

⁴²⁵ Wald, 2019, 39; Barclay, A. (2020). “When Religious Voting Becomes Volatile: The Case of Jewish Voters in Britain”. *Politics and Religion*, 13(3), 5-7.

ekonomik çıkarlarını gözetererek karar aldıklarını veya ayrı ülkelerde yaşayan Yahudilerin sergiledikleri benzer siyasal davranışların arkasında yalnızca ortak geçmişe dayalı saiklerin bulunduğunu ima etmiyoruz kuşkusuz. Böyle bir ima, diaspora kimliklerinin melezleştiği şeklindeki temel tezimizle de çelişirdi. Mamafih, Amerikan Yahudilerinin liberal veya merkez-sol eğiliminin biricikliğini gösteren yukarıdaki tablonun, diasporaların içinde yaşadıkları ulus-devletlerin ve anavatanlarının – yahut hâlihazırda başka coğrafyalarda yaşam süren soydaşlarıyla geçmişteki aynılık noktalarının – ötesinde, üçüncü bir mekânda mevzilendikleri argümanını *açıkça* desteklediğini söyleyebiliriz. Bu bakımdan, inşa ettikleri liberal siyasal kültürün altında yatan faktörleri kavramaya çalışırken, Amerikan Yahudilerinin ne yalnızca Amerikalı ne de yalnızca Yahudi olduklarını hesaba katmamız gerekiyor.

2.3.1. Yahudi Değerleri

Lawrence Fuchs, Yahudileri liberal olmaya sevk ettiğini ve diğer Amerikan alt-kültürlerinin hiçbirinde Yahudi kültüründeki kadar önem atfedilmediğini ileri sürdüğü üç değerden bahsetmektedir: i) öğrenme (Tevrat), ii) hayırseverlik (Tzedakah) ve iii) hayatın zevkleri (non-asceticism/çileci olmama). Fuchs’a göre, öğrenciler, aydınlar ve hahamlar Yahudi toplumsal yaşamında en çok saygı duyulan kesimlerdir ve bilgiye ve öğrenmeye verilen kıymet, kolejlere ve üniversitelere yüksek katılımda, buralarda elde edilen başarılarla ve sonrasında girilen mesleklerde kendisini göstermektedir. Bu özellik siyaset sahnesine, profesör olan Woodrow Wilson gibi bilgili veya danışmanları arasında profesörlere yer veren F. D. Roosevelt gibi bilgiyi önemseyen adayları destekleme ve düşünce ve ifade hürriyetini savunma gibi sivil özgürlüklerle ilgili konularda liberal tavır takınma şeklinde yansımaktadır.⁴²⁶

Fuchs, her ne kadar ‘hayırseverlik’ olarak tercüme edilse de, *tzedakah*’nın ‘sosyal adalet’ kavramıyla daha çok örtüştüğünü ve bu anlayışın, Yahudilerin New Deal programlarına, çalışma saatlerinin kısaltılmasına, maaşların yükseltilmesine, vergilendirmenin gelire göre yapılmasına, işsizlik tazminatı ödenmesine, hülâsa Amerikan liberalizmiyle uyumlu biçimde gücün toplumdaki zayıf kesimlerle bölüşülmesine verdikleri desteğin arkasındaki itici kuvvet olduğunu savunmaktadır. Çileci olmama ise, ilk günah

⁴²⁶ Fuchs, L. (1956). *The Political Behavior of American Jews*. Glencoe, Illinois: The Free Press, 178-180, 189-190.

doktrininin Yahudilikte kabul görmemesi ile ilişkilidir. Bedenlerini ve arzularını günahkâr addetmeyen Yahudiler, öteki dünyayı beklemektense yaşamın tadını şu an ve burada çıkarmayı tercih etmektedirler. Dünyevilik siyasal alanda, yasaklayıcı düzenlemelere karşı koyma ve daha iyi bir yaşam, daha iyi bir toplum ve daha iyi bir çevre için yenilikçi fikirlere açık olma şeklinde karşımıza çıkmaktadır.⁴²⁷

Fuchs'ın teorisine yönelik en kapsamlı eleştirinin Liebman'dan geldiğini belirtebiliriz. Liebman, Yahudi geleneğinde yalnızca liberalizmle değil, muhafazakârlıkla kesişen değerlerin de bulunabileceğini ve Fuchs'ın seçici davrandığını savunmaktadır. Hatta daha da ileri giderek, Fuchs'ın teorisini ters yüz edebilecek argümanlar öne sürmektedir. Liebman'a göre, Yahudilikte eleştirel düşünme ve sorgulama karşıtı güçlü bir gelenek daima varlığını hissettirmiş ve bilhassa 19. ve 20. yüzyıllarda, Doğu Avrupalı dini liderlerin çoğu seküler eğitime karşı çıkmıştır.⁴²⁸ Ayrıca Yahudi geleneğinin yahut dini değerlerinin evrenselci boyutundan ziyade etnik-merkezci niteliği daha ağır basmaktadır ve sosyal adalet, yoksulları gözetme gibi temel değerlerin kapsamı büyük ölçüde Yahudi halkıyla sınırlıdır.⁴²⁹ Tüm bunların ötesinde Liebman, eğer liberal eğilimin Yahudi değerlerinden kaynaklandığı görüşü doğruysa, geleneği veya dini değerleri sürdürme konusunda en hassas kesim olan Ortodoksların aynı zamanda en liberal kesimi de teşkil etmeleri gerektiğini, fakat eldeki verilerin bunun tam aksini gösterdiğini ifade etmektedir.⁴³⁰

2.3.2. 'Eski Dünya'nın İzleri

Werner Cohn'a göre Amerikan Yahudi liberalizmini, Avrupa'da inşa edilen radikal sol siyasi geleneğin Amerikan koşullarındaki devamı olarak görebiliriz. Cohn'un teorisi, Fransız Devrimi'ni milat olarak almaktadır. Devrim öncesinde Avrupalı Yahudiler, büyüklerinin söz sahibi olduğu özerk topluluklar halinde yaşıyorlardı ve ev sahibi ülkelerinde vatandaşlık Hristiyanlarla sınırlı tutulduğu için siyasal eğilim gibi bir meseleleri de bulunmuyordu. Fakat Fransız Devrimi'yle beraber Avrupa siyaseti sağ ve sol şeklinde ikiye bölündü. Sol kanat, vatandaşlığı belirleyen temel unsurun dinden ziyade aynı ulusa mensubiyet olması gerektiği görüşünü savunmaya başladı ve neticede Batı ve Orta Avrupa

⁴²⁷ Fuchs, 1956, 180-184, 187-191.

⁴²⁸ Liebman, C. S. (2001). *The Ambivalent American Jew: Politics, Religion, and Family in American Jewish Life*. Skokie, Illinois: Varda Books, 140-141.

⁴²⁹ Liebman, 2001, 140; Cohen, S. M. ve Liebman, C. S. (1997). "American Jewish Liberalism: Unraveling the Strands". *Public Opinion Quarterly*, 61(3), 407.

⁴³⁰ Liebman, 2001, 142-144.

Yahudileri 19. yüzyıl süresince ülkelerinin yasal vatandaşları haline geldiler. Sağ kanattaki muhafazakâr partilerin devletin Hristiyanlık temelinde işlemesi görüşünde ısrar etmeleri ise, Yahudilerin siyasi yelpazenin soluna hapsolmalarına sebebiyet verdi.⁴³¹

Cohn'a göre Yahudiler, solun ılımlı ve radikal kanatları arasında da bir tercih yapmak durumunda kaldı. Önceleri çoğu, rasyonelliğe, yasalara, düzene, parlamenter süreçlere vurgu yapan ve antisemit düşüncelerin pek fazla tutunma imkânı bulamadığı ılımlı demokratik hareketlere yöneldi. Ancak ılımlı solun gereğinden fazla aklıselimliği ve kitlelerin duygularına seslenme kaygısı taşınamaması, toplumdaki Yahudi karşıtlığını azaltma yönünde herhangi bir gayretin olmaması anlamına da geliyordu. Buna karşılık kendilerini Hristiyanlık-sonrası inançlar olarak kurgulayan radikal hareketler, dinlere dair tüm izlerin silindiği ve herkesin birbiriyle kardeş olduğu bir dünya tasavvuru sunuyordu. Toplumsal izolasyondan kurtulma uğruna ve kendi yaşam tarzlarını terk etme pahasına Yahudiler, solun radikal tarafına taşınmayı daha uygun buldular.⁴³²

19. yüzyılın ortalarından itibaren yoğun şekilde Amerika'ya göç etmeye başlayan Orta Avrupalı Yahudiler, Hristiyan devlet anlayışının bulunmadığı ve muhafazakâr partilerin içerisinde dahi dışlanmış hissetmedikleri bir siyasal ortamla karşılaştılar. Dolayısıyla siyasal tercihlerini daha alelade sosyal ve ekonomik çıkarları belirledi; radikallikten uzaklaştılar ve oylarını ekseriyetle Cumhuriyetçi Partiden yana kullandılar.⁴³³

Özgürleştirilmelerine yönelik herhangi bir girişimle muhatap olmamış Rus Yahudileri ise, devlet karşıtı fikirlerden beslenerek yetişmiş radikal entelektüellerinin de etkisiyle, yeni yurtlarında Batılı soydaşlarından farklı bir yol izlediler: Seçimlerde kararlı bir şekilde sosyalist adayları desteklerken, anarşist ve sosyalist örgütlenmelerin de omurgasını teşkil ettiler.⁴³⁴

Fakat Doğu Avrupalı göçmenlerin çocukları girdikleri okullarla ve mesleklerle işçi sınıfına katılımı büyük ölçüde sınırlandırarak, Yahudi radikalizmini ılımlı ve liberal bir çizgiye çekti. Muhafazakâr kesimdeki yumuşamanın da bu eğilime iştirak etmesiyle,

⁴³¹ Cohn, W. (1958). "The Politics of American Jews", M. Sklare (Editör). *The Jews: Social Patterns of an American Group*. Glencoe, Illinois: The Free Press, 614-615.

⁴³² Cohn, 1958, 616-619.

⁴³³ Cohn, 1958, 619-620, 622.

⁴³⁴ Cohn, 1958, 620-621.

1930’larda Amerikan Yahudi toplumunda siyasi bir birleşme meydana geldi. Bu birleşme, sosyalist Yahudilerin arzuladığı türden bir refah programını, yani New Deal’ı devreye sokan ve aynı zamanda Hitler’in düşmanı olarak görülen Roosevelt’in şahsında karşılığını buldu. Sonraki yıllarda ise, Harry Truman gibi liberal Demokrat siyasetçilerin Cumhuriyetçilere kıyasla İsrail’e daha yakın durması, II. Dünya Savaşı’na giden süreçte ve savaş sırasında Nazizme karşı mücadelesi nedeniyle Sovyet Rusya’ya ve komünizme duyulan sempati ve Yahudi olmayan çevrenin verdiği güvensizlik hissi gibi faktörlerin etkisiyle liberal pozisyon sürdürüldü.⁴³⁵

Cohn’a yöneltilen önemli bir eleştiri, Fransız Devrimi sonrası Yahudi siyasetine dair tespitlerinin tarihsel gerçeklerle örtüşmemesidir. Liebman, dini ve geleneksel değerlerine tehdit teşkil etmesine rağmen Yahudilerin özgürleşmeyi arzulamalarını bir çelişki olarak görmekte ve bulguların, gelenek yanlısı kesimlerin özgürleşmeye karşı çıktıklarını gösterdiğini ifade etmektedir.⁴³⁶ Geoffrey Levey de, Avrupalı liberallerin 19. yüzyıl süresince Yahudilere ve Yahudi özgürleşmesine antipatiyle yaklaştıklarını; en azından özgürleşmeden, Yahudi dininin ve geleneğinin keskin yanlarını törpülemesini beklediklerini ve Yahudilerin de büyük bölümünün, özgürleşmeyle elde edecekleri hakları ve fırsatları gözetmekle beraber, 1860’lara kadar muhafazakâr partilere yönelik bağlılıklarını sürdürdüklerini belirtmektedir.⁴³⁷

İdeolojik yönelimin parti bağlılığına değil, parti bağlılığının ideolojik yönelime yol açtığı varsayımından⁴³⁸ hareketle, Yahudi liberalizmini sol ve liberal partilerin Yahudi çıkarlarına daha fazla hitap eden gündemlere sahip olmasına dayandırması ise, Cohn’un tarihsel yaklaşımındaki diğer temel sorunu teşkil etmektedir. Levey’in de dikkat çektiği gibi, ana akım muhafazakârlar 1960’ların sonlarından itibaren, sol ve liberal kesimlere kıyasla Yahudi çıkarlarına daha duyarlı hale gelmiş, fakat Amerikan Yahudileri, Cohn’un bakış açısının gerektirdiğinin aksine, liberal pozisyonlarını terk etmemişlerdir.⁴³⁹ Keza Wald da, tarihsel teorinin, Roma Katoliklerinin ve evanjelik Protestanların güçlü bir biçimde destekledikleri Demokrat Partiden New Deal sonrası dönemde uzaklaşmalarına karşın,

⁴³⁵ Cohn, 1958, 622-626.

⁴³⁶ Liebman, 2001, 147.

⁴³⁷ Levey, G. F. (1996). “The Liberalism of American Jews – Has It Been Explained?”. **British Journal of Political Science**. 26(3), 378-379.

⁴³⁸ Liebman, 2001, 147.

⁴³⁹ Levey, 1996, 377-378.

Yahudilerin neden Demokrat bağılıklarını muhafaza ettiklerini açıklayamadığını savunmaktadır.⁴⁴⁰

2.3.3. Sosyal Dışlanma ve Ayrımcılık

Robert Michels ve Seymour M. Lipset, toplumsal özgürleşmenin hukuki özgürleşmeye eşlik etmemesinin neticesi olarak, ekonomik gelişmişliklerine karşın ev sahibi toplumlarının benzer durumdaki kesimlerine sunulan avantajlardan yararlanamamalarının ve bu üst statüdeki kesimlerle aktif sosyal ilişki kuramamalarının, Yahudileri sol ve liberal eğilim sergilemeye sevk eden temel faktör olduğunu ileri sürmektedirler.⁴⁴¹ Her ne kadar doğrudan Yahudilere işaret etmese de bu görüşü teyit eder nitelikte Gerhard Lenski de, mesleki ve dini statüler arasındaki uyumsuzluğun merkez-sol yahut liberal eğilimleri artırdığını belirtmektedir. Lenski'ye göre, üst statüde olunduğuna dair kanaat, etnik ve/veya dini özellikler dolayısıyla toplumda karşılık bulmuyorsa, beklentiler ve deneyimler arasındaki çatışmanın yarattığı stres mevcut toplumsal düzene karşı bir tepkiye dönüşmekte ve bu da, değişim vadeden liberal ve sosyalist partilerin daha fazla desteklenmesine yol açmaktadır.⁴⁴²

Diğer azınlıklar gibi, ev sahibi toplumlarının eşit üyeleri olabilme ümidiyle kendi geleneklerine yabancılaşan Yahudilerin, önceki Hristiyan toplum gelenekleri üzerine inşa edilen yeni ulus-devletler içerisinde bu niyetlerini gerçekleştiremediklerini ve liberalizme ve kozmopolitanizme yönelmelerinin arkasında da, toplumu 'Yahudileştirme', yani kendi deneyimledikleri yabancılaşma hissini topluma empoze etme arzusunun bulunduğunu savunan Liebman'ı da bu başlık altına dâhil edebiliriz. Tabii, Yahudilerin bir taraftan hâkim toplumu geleneksizleştirmeye çabalarken diğer taraftan da çelişkili bir biçimde, yabancılaşmadan geriye yalnızca diğer Yahudilere bağılılık seçeneği de kalsa, bu yola başvurarak kendi farklılıklarını ortaya koyacak kimlik arayışlarını sürdürdüklerini de vurguladığını not düşmek kaydıyla.⁴⁴³

⁴⁴⁰ Wald, 2019, 37.

⁴⁴¹ Michels, R. (1915). *Political Parties: A Sociological Study of the Oligarchical Tendencies of Modern Democracy*. New York: Hearst's International Library Co., 260-261; Lipset, S. M. (1960). *Political Man: The Social Bases of Politics*. Garden City, New York: Doubleday & Company, Inc., 289.

⁴⁴² Lenski, G. E. (1967). "Status Inconsistency and the Vote: A Four Nation Test", *American Sociological Review*. 32(2), 298-299.

⁴⁴³ Liebman, 2001, 149-159.

Amerikan Yahudilerinin sosyoekonomik düzeyleriyle siyasal tercihleri arasındaki anomali göz önünde bulundurulduğunda, statü uyumsuzluğu teorisinin öncekilere kıyasla daha ikna edici görüldüğü ifade edilebilir. Ancak Levey, statü uyumsuzluğunun siyasal davranış üzerindeki etkisine dair gerçekleştirilen ampirik araştırmaların tatmin edici sonuçlar ortaya koymadığını; böyle bir etkinin varlığından bahsetmemiz gerekiyorsa da, mevcut verilerin liberalden ziyade siyasi yelpazenin gerek sağında gerekse solunda daha radikal eğilimlere işaret ettiğini belirtmektedir. Levey'e göre, Amerikan Yahudi liberalizminin hâkim toplumu kendi değerlerine yabancılaştırma amacına hizmet ettiği argümanı da oldukça problemlidir. Zira bilhassa 1950'lerden itibaren çoğulculuğa yaptığı vurguyla liberalizm, genel bir yabancılaşmaya yol açmanın aksine, etnik ve dini bağlılıkların güçlenmesine olanak tanımaktadır. Ayrıca George Washington, Thomas Jefferson ve James Madison gibi ilk Amerikan başkanlarının Yahudilere yönelik eşitlikçi tavırlarında da gözlemlenebileceği gibi, liberal çoğulculuğun bizzat kendisi Amerika'daki başat geleneği teşkil etmektedir.⁴⁴⁴ Herbert Weisberg'e göreyse, Amerikan Yahudilerinin, kendilerini dışlayan düzeni değiştirme arayışıyla liberalizme başvurdıklarını geçtiğimiz yüzyılın ortaları için düşünebilsek dahi, geniş kabul gördükleri günümüzde böyle bir tutum çok anlamlı değildir.⁴⁴⁵

2.3.4. Siyasi Çıkarlar

Peter Medding, ev sahibi ülkelerinin toplumsal ve siyasal yapıları arasındaki farklılıklar dikkate alınmaksızın, Yahudilerin mütemadiyen liberal ve sol eğilimli oldukları varsayımıyla üretilen teorilere itiraz etmekte⁴⁴⁶ ve “farklı toplumlardaki Yahudilerin, siyasi çıkarları doğrultusunda siyasi olarak nasıl hareket ettiklerini”⁴⁴⁷ anlamlandırmamızı sağlayacak daha genel bir teori önermektedir. Medding'e göre, Yahudilerin ivedi nitelikte dört mikro-siyasi çıkarı bulunmaktadır: i) yeryüzündeki tüm Yahudilerin varlıklarını sürdürmeleri, ii) ev sahibi toplumlarına bütünüyle ve özgürce dâhil olmaları, iii) inançlarını ve geleneklerini rahatça yerine getirebilecekleri ve birbirlerine bağlılıklarını devam ettirebilecekleri koşullara sahip olmaları ve iv) sınıfsal farklılıklar dolayısıyla kendi

⁴⁴⁴ Levey, 1996, 386-391.

⁴⁴⁵ Weisberg, H. F. (2020). “The Presidential Voting of American Jews”. A. Dashefsky ve I. M. Sheskin (Editörler). *American Jewish Yearbook 2019: The Annual Record of the North American Jewish Communities Since 1899*, Vol. 119, 44.

⁴⁴⁶ Medding, P. Y. (1977). “Towards a General Theory of Jewish Political Interests and Behaviour”. *The Jewish Journal of Sociology*, 19(2), 115.

⁴⁴⁷ Medding, 1977, 118.

aralarında husumete yol açmayacak ve sağladığı ekonomik güç, prestij ve boş vakit sayesinde siyasete etki kabiliyetlerini artıracak orta sınıf ve üstü mesleklere yoğunlaşmaları. Haklarının ve özgürlüklerinin anayasayla garanti altına alındığı açık veya liberal bir toplum ise, Yahudilerin uzun vadeli makro-siyasi çıkarını oluşturmaktadır.⁴⁴⁸

Bu çerçevede Medding, Yahudilerin siyasi tutumlarıyla ilgili iki genellemede bulunmaktadır. Teoride çok doğru görünmese de uygulamada Yahudiler, mikro-siyasi çıkarları tehdit edildiğinde önce bunları güvence altına alma arayışına girmekte ve ancak sonrasında makro çıkarlarıyla ilgilenmektedirler. Mevcut siyasi otoriteden pek hoşnut olmasalar da, liberal anayasal rejim talepleri, zaten riskli durumdaki siyasi, ekonomik ve fiziksel güvenliklerini daha da kırılgan hâle getirebileceğinden, ona katlanmayı daha makul görmektedirler. İkinci olarak ise, siyasi pozisyonlarını, mikro-siyasi çıkarlarına en büyük tehdidin geldiği istikameti dikkate alarak belirlemektedirler. Örneğin, toplumda aşırı sağcı ve antisemit kesimler hâkim konumdaysa ve siyasi yelpaze sağ, sol ve merkez şeklinde üç seçenek sunuyorsa, Yahudiler güvenliklerini, statükoyu asgari düzeyde tehdit eden merkez ve ılımlı sola yönelerek sağlamaya çalışacaklardır. Önlerinde sağ ve sol şeklinde iki seçenek olduğu durumda ise solu destekleyeceklerdir.⁴⁴⁹

Medding'e göre, Amerika, İngiltere, Fransa gibi liberal ülkelerde Yahudilere yönelik en büyük tehdit genellikle, yaşamın pek çok alanında ayrımcı uygulamalarına maruz kaldıkları ve dinin toplumsal statü göstergesi olarak kabul edilmesini savunan, sosyoekonomik açıdan avantajlı konumdaki sağ kesimden, yani yukarıdan gelmektedir. Bu tarz ülkelerde Yahudiler, güvenliklerinden ve mikro-siyasi çıkarlarından büyük ölçüde emin olduklarından, liberal nitelik arz etmeyen rejimlerde yaptıkları gibi onaylamadıkları statükoyla uzlaşmak yerine, sağdan yönelen bu tehdiye katı bir biçimde liberal tavır takınarak karşılık vermektedirler. Fakat Medding, 1960'ların ortalarından itibaren Amerikan Yahudi çıkarlarının bu kez de toplumsal ve ekonomik bakımdan dezavantajlı durumdaki siyahiler tarafından, yani aşağıdan tehdit edilmeye başladığını; siyahiler arasında antisemitizmin yükselişe geçmesi, Yahudi çıkarlarına bigâne ve İsrail'in hasımlarını destekleyen radikal sol grupların siyahilerin yardımına koşması gibi gelişmelerin yanı sıra bilhassa siyahilerin pozitif ayrımcılık taleplerinin ve lehlerine hayata geçirilen kotaların (böylelikle Yahudiler hak ettikleri okullara ve mesleklere giremeyecekleri endişesine

⁴⁴⁸ Medding, 1977, 118-122.

⁴⁴⁹ Medding, 1977, 122-123, 125-126.

kapılmışlardır), Yahudileri muhafazakâr kanada doğru hareketlendirdiğini öne sürmektedir.⁴⁵⁰

Medding'in sıraladığı gerekçelerin doğruluğunu tartışmanın ötesinde, Yahudilerin Demokrat Partiye desteğinin, 1970'ler ve 80'lerde yüzde 60'lara düştüğünü⁴⁵¹ (yine de Cumhuriyetçi adaylara verilen desteğin hemen hemen iki katı), fakat 1990'larla beraber tekrar yüzde 80 civarına yükseldiğini⁴⁵² belirtelim. Konumuz bağlamında Medding'in teorisinin tenkide en açık yönünün, Amerikan Yahudi liberalizminin merkezine çıkarları yerleştirmesi ve meselenin değer boyutunu göz ardı etmesi olduğunu söyleyebiliriz. Siyasi tercihlerin şekillenmesinde çıkarların rolü yadsınamaz elbette, özellikle de Hristiyan toplumlar içerisinde yüzyıllar boyunca dışlanmış ve ayrımcılığa uğramış dini/etnik bir grup mevzubahis olduğunda. Fakat üçüncü bölümde ayrıntılı biçimde ele alacağımız üzere, Amerikan Yahudilerinin 1970'lerin sonlarından başlayarak İsrail'e yönelttiği ve her geçen gün dozunu artıran eleştirilerin temelinde, İsrail'in gerek iç politikada gerekse Filistinlilere yönelik tutumunda liberal değerlerden uzaklaşmasının yattığını⁴⁵³ dikkate alırsak, liberalizmin yalnızca çıkarlara hizmet eden bir ideoloji olarak görülmediği sonucuna varabiliriz. Benzer çıkış noktasından hareketle Levey de, 1984'te gerçekleştirilen bir ankete⁴⁵⁴ dayanarak, Amerikan Yahudilerinin yüzde 30-35'inin Cumhuriyetçilerin ve muhafazakârların çoğunun antisemit olduğunu düşünmesine karşın, bu oranın neden yaklaşık iki katının tercihinin Demokrat Partiden yana kullandığını Medding'in bakış açısıyla izah edemeyeceğimizi belirtmektedir.⁴⁵⁵

⁴⁵⁰ Medding, 1977, 130-138.

⁴⁵¹ New Deal yıllarından günümüze Demokrat Partili adaylar arasından yalnızca Jimmy Carter, 1980 seçimlerinde Yahudilerin yüzde 60'ından azının (yüzde 45) oyunu almıştır. Bununla birlikte aynı seçimlerde Cumhuriyetçi aday Ronald Reagan'a yönelik Yahudi desteği (yüzde 39) Carter'dan da düşük olmuş, Yahudilerin yüzde 15'i ise, oyunu bağımsız aday John Anderson'dan yana kullanmıştır. Bkz. Forman, 2004, 153; Martinez ve Smith, 2016.

⁴⁵² Forman, 2004, 153; Martinez ve Smith, 2016.

⁴⁵³ Auerbach, J. S. (1996). "Are We One? Menachem Begin and the Long Shadow of 1977"., A. Gal (Editör). *Envisioning Israel: The Changing Ideals and Images of North American Jews*. Detroit, Michigan: Wayne State University Press, 347-348; Auerbach, J. S. (1995). "Liberalism, Judaism, and American Jews: A Response"., R. M. Seltzer ve N. J. Cohen (Editörler). *The Americanization of the Jews*. New York ve Londra: New York University Press, 146.

⁴⁵⁴ Anket için bkz. Cohen, S. M. (1985). *The 1984 National Survey of American Jews: Political and Social Outlooks*. New York: American Jewish Committee, 29.

⁴⁵⁵ Levey, 1996, 381-382.

2.3.5. Yeni Yaklaşımlar

Weisberg, 2019'da yayımlanan *The Politics of American Jews* isimli eserinde, Amerikan Yahudilerinin liberal/Demokrat eğiliminin tek bir mesele etrafında açıklanamayacak kadar girift bir nitelik arz ettiğinin altını çizmekte ve çıkarlar (self-interests), değerler (values) ve kimlikten (identity) müteşekkil üç sütunlu ve üç aşamalı bir model (SVI) önermektedir. Weisberg'e göre, 1930'lara uzanan liberal/Demokrat eğilimin vücut bulmasında belirleyici faktör çıkarlar olmuştur. Roosevelt'in, Rus Yahudilerinin etkilerini derinden hissettiği ekonomik buhrana karşı yürüttüğü mücadele ve Demokrat Partinin kuzey kanadının Yahudilerin de geniş bölümünü oluşturduğu şehirli kesimin ekonomik sorunlarına odaklanması, Demokrat Partiye yönelik ilginin yoğun şekilde artmasına yol açmıştır. Her ne kadar siyasi görüşün belirmesi evresinde ekonomik çıkarlar daha baskın gelse de, Weisberg, Medding'e benzer şekilde, soydaşların korunması, ev sahibi toplum tarafından kabul edilme ve dini özgürlüğe sahip olma şeklinde üç çıkar konusunun daha Amerikan Yahudilerinin siyasi tercihlerini etkilediğini ve etkilemeyi de sürdürdüğünü ifade etmektedir.⁴⁵⁶

Değerler, çıkarların cazip kıldığı siyasi görüşün içselleştirilmesine yardımcı olmaktadır. Weisberg, Fuchs'a yöneltilen, dini kuralları en fazla gözeten Yahudilerin aslında en az liberal olan kesimi teşkil ettiği eleştirisine katılmakla beraber, Fuchs'ın, Yahudilerin değerleriyle siyasal tercihleri arasında kurduğu bağlantıyı da önemli görmekte ve Amerikan Yahudiliğinin en büyük iki kolu olan Muhafazakârlığın ve özellikle de Reformun, sosyal adalete (*tikkun olam*/dünyayı onarmak) yaptığı vurgunun liberal duruşu takviye ettiğini savunmaktadır. Ayrıca Shalom Schwartz ve Sipke Huismans'ın, dört Batılı dinde (Protestanlık, Roma Katolikliği, Yunan Ortodoksluğu ve Yahudilik) dindarlıkla değer öncelikleri arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmanın⁴⁵⁷ sonuçlarına dayanarak, dindar olmayan (Reform veya Muhafazakâr) Yahudilerin dindarlara (Ortodoks) kıyasla, liberalizmle uyumluluk arz eden, öz-yönlendirme, özerklik, evrenselcilik ve eşitlikçilik gibi değerleri ön plana çıkarmalarının daha muhtemel olduğunu ileri sürmektedir.⁴⁵⁸

⁴⁵⁶ Weisberg, H. F. (2019). *The Politics of American Jews*. Ann Arbor: University of Michigan Press, 49, 65-71.

⁴⁵⁷ İlgili çalışma için bkz. Schwartz, S. H. ve Huismans, S. (1995). "Value Priorities and Religiosity in Four Western Religions". *Social Psychology Quarterly*, 58(2), 88-107.

⁴⁵⁸ Weisberg, 2019, 60-65.

Üçüncü aşamada devreye giren sosyal kimlik ise, benimsenen siyasi görüşün sonraki nesillere aktarılmasını sağlamaktadır. Liberal ve Demokrat bir çevrede yetişen çoğu Yahudi, bu siyasi görüşlerin, sosyal kimliğinin, yani Yahudiliğinin bir parçası olduğunu düşünmekte ve çocuklarını da bu görüşler doğrultusunda büyötmektedir. Weisberg'e göre, herkesin belirli gruplara aidiyet duyduğu ve sosyal kimliğe sahip olduğu söylenebilse de, siyasetin sosyal kimliğe Yahudilerdeki kadar içkin hale geldiği örnekler sınırlıdır.⁴⁵⁹ Tüm bunlara ek olarak Weisberg, bu üç sütunun da temelinde, ayrımcılığa ve zulme dayalı tarihsel deneyimlerin ürünü olan azınlık bilincinin yattığını ve zaman zaman vuku bulan antisemitik hadiseler ile kilise-devlet ayrımını ortadan kaldırmaya yönelik, bilhassa Hristiyan Sağ'ın önayak olduğu girişimlerin bu bilinci canlı tuttuğunu belirtmektedir.⁴⁶⁰

Yine 2019'da neşredilen *The Foundations of American Jewish Liberalism* isimli çalışmada ise Wald, Amerikan Yahudi liberalizmini, Demokrat Partiye yönelik bağlılığın oluşmasından çok daha öncesinden, Amerikan Anayasası'nın kabul edilışinden başlatmaktadır. Wald'a göre Amerikan Yahudileri, bölümün başlarında değindiğimiz ve din ile devleti/vatandaşlığı birbirinden ayıran 6. madde ve Birinci Değişiklik vasıtasıyla, yüzyıllar sonra ilk kez içerisinde yaşadıkları devletin tam manasıyla eşit vatandaşı olma hakkı elde etmişler ve bu statülerine yahut bu statülerini temin eden devletin seküler karakterine yönelen tehditleri bertaraf edebilmek için yürüttükleri mücadelelerle, 20. yüzyılın başları itibariyle iyiden iyiye ete kemiğe bürünmüş olan liberal bir siyasi kültür geliştirmişlerdir. Bu bakımdan, her ne kadar Anayasa'nın ilgili maddeleri Protestan mezhepler arasındaki rekabetin ürünü olarak değerlendirilebilse de, Amerikan Yahudilerinin esas bağlılıkları, dini meseleleri devletin yetki alanının dışında gören ve Jefferson, Madison, Franklin ve Washington gibi Amerikan siyasi kültürünün oluşumunda hayati paya sahip kurucu şahsiyetlere de ilham veren klasik liberalizmedir.⁴⁶¹

Yahudilerin, devletin klasik liberal değerlerle uyumlu işleyişini muhafaza etme endişesiyle Demokrat Partiyi desteklemeleri, Wald'a göre, ancak 20. yüzyılın sonlarına doğru gerçekleşmiştir. 1930'lara kadar Yahudiler, tek bir parti etrafında birleşmemişler ve kendi çıkarlarını ilgilendiren bir mesele ortaya çıktığında yönetimde hangi parti varsa onunla çalışmayı tercih etmişlerdir. 1930'lardaki Demokrat Partiye yöneliş ise, klasik liberalizme

⁴⁵⁹ Weisberg, 2019, 51-58.

⁴⁶⁰ Weisberg, 2019, 74-92.

⁴⁶¹ Wald, 2019, 41-137.

bağlılıktan ziyade ekonomik sıkıntıların ve Roosevelt yönetiminin uygulamaya koyduğu refah devleti programlarının bir sonucuydu. Nitekim Wald, bu dönemde Demokrat Partinin toplumsal manada muhafazakâr konumunu sürdürdüğünü ve liberal rejime yaklaşım bakımından da Demokratlarla Cumhuriyetçiler arasında kayda değer bir fark olmadığını belirtmektedir.⁴⁶²

Din-devlet ilişkisi, ancak 1960'lardan itibaren iki partiyi birbirinden ayıran temel bir meseleye dönüşmüştür. Cumhuriyetçi aktivistler, 1960'ların toplumsal kargaşa ortamında, Roosevelt koalisyonunun iki kilit bileşeni olan, fakat partilerinin toplumsal değişimleri destekleyen liberal tavrından rahatsızlık duyan Güneyli beyaz evanjelikleri ve muhafazakâr Katolikleri kendi saflarına çekebilmek için, ahlaki addedilmeyen davranışlar üzerinde devlet kısıtlamalarının uygulanmasını savunmaya başlamışlar ve böylece klasik liberalizmden uzaklaşmışlardır. Buna karşılık Demokratlar, ırka, cinsiyete, cinsel yönelime ve dine dayalı kısıtlamalara karşı çıkan ve bireysel özgürlüklerin genişletilmesini savunan genç ve modernist kesimin yanında durmuşlardır.⁴⁶³ Yahudilerin din-devlet ayrımı hassasiyeti açısından Demokratların pozisyonu tercih edilebilir olsa da, yine aynı dönemde, ırkı, etnik kimliği veya cinsiyeti dolayısıyla geçmişte ayrımcılığa maruz kalmış grupların eğitim ve iş hayatındaki temsil düzeylerini artırma amacıyla hayata geçirilen ve gerektirdiği devlet müdahalesiyle klasik liberalizmle çatışan pozitif ayrımcılık programları, Yahudilerle Demokrat Partinin arasını açmıştır. Kamu kurumları tarafından toplanan ırk, din ve etnisiteyle ilgili verilerin yarattığı rahatsızlığın yanı sıra söz konusu programlar kapsamındaki gruplara tahsis edilen kotaların, Yahudilerin sosyoekonomik gelişimlerinin önünde engel olarak görülmesi neticesinde, 1970'ler ve 80'lerde Demokrat Partiye verilen destek azalmıştır.⁴⁶⁴ Ancak din-devlet ayrımını ortadan kaldırma yahut zayıflatma gayesindeki Hristiyan Sağ'ın 1980'lerde Cumhuriyetçi Parti içerisinde etkinliğini artırması daha büyük bir tehlikenin varlığına işaret etmiş ve 1990'ların başları itibarıyla Yahudiler, seküler devletin garantörü olarak gördükleri Demokrat Partiyi yeniden güçlü bir biçimde desteklemeye başlamışlardır.⁴⁶⁵

Wald'a göre bu yaklaşım, dini değerler, Avrupa'daki tarihsel deneyimler veya ayrımcılık gibi zaman ve mekân dışı faktörleri esas alan teorilerin açıklayamadığı, Amerikan

⁴⁶² Wald, 2019, 9, 158-160.

⁴⁶³ Wald, 2019, 164-165.

⁴⁶⁴ Wald, 2019, 144-148.

⁴⁶⁵ Wald, 2019, 72, 160, 198.

Yahudilerinin siyasal eğilimleriyle neden diğer diaspora ülkelerindeki soydaşlarından farklılaştığı ve Demokrat Partiye bağlılıkta 20. yüzyılın ikinci yarısında neden dalgalanma yaşandığı sorularına anlamlı yanıtlar üretilmesine de yardımcı olmaktadır. Yahudilerin yaşadığı diğer demokratik ülkelerde, dini farklılıklara hoşgörüyle yaklaşılmasına rağmen, din ve devletin ABD'deki kadar birbirinden ayrılmamış olması, ilk sorunun cevabını teşkil etmektedir. Örneğin, İngiltere'de bir devlet kilisesi mevcutken ve kralın ve muhtemel varislerinin bu kiliseye mensubiyetleri yasayla zorunlu kılınmışken, Kanada'nın en kalabalık eyaleti konumundaki Ontario, anayasadan aldığı yetkiyle, dini eğitime yönelik devlet finansmanını Roma Katolik okullarıyla sınırlandırabilmektedir. Demokrat Partiye destekte meydana gelen iniş-çıkışı ise Wald, Yahudilerin, çıkarlarına yönelik algıladıkları en büyük tehdide göre pozisyonlarını belirlediklerini öne süren Medding'in teorisinden yararlanarak açıklamakta ve yukarıda da belirttiğimiz gibi, 1900'lerin sonlarında yeniden hayat bulan Yahudi-Demokrat ittifakının, Amerikan Yahudilerinin, temel önceliklerini hedef alan tehdidin Cumhuriyetçi Partiye yakından ilişkili olan Hristiyan Sağ'ından kaynaklandığına kanaat getirmelerinin neticesi olduğunu savunmaktadır.⁴⁶⁶

2.3.6. Değerlendirme

Yakın tarihli yaklaşımlar arasındaki farklılıklardan da anlaşılabilceği gibi, Amerikan Yahudilerini liberal duruş sergilemeye sevk eden faktörler yahut bu duruşun kökeni üzerinde henüz bir uzlaşa sağlanmış değildir. Ancak bu durum, ele aldığımız argümanların hangilerini daha makul bulduğumuzu belirtmemize engel teşkil etmemektedir. Amerikan Yahudi liberalizmini anlamlandırma iddialarına yöneltelen spesifik eleştirilerin ötesinde, Yahudiler arasında mekânsal ayrım gözetmeyen etkenlere (değerler, tarihsel tecrübeler ve ayrımcılık) dayanan teorilerin, gerek nefes alınan beşerî iklimin diaspora kimliklerini dönüştürme kudretine yaptığımız vurguya tezat oluşturduğunu, gerekse, Wald'un da altını çizdiği gibi, sahadaki gerçekliği yansıtmadığını öncelikle ifade etmeliyiz.

Weisberg'in, Muhafazakârlığın ve Reformun dünya görüşlerinin liberal eğilimi teşvik ettiği şeklindeki varsayımı, bu hareketlerin büyük ölçüde yerel koşullarda vücut bulmuş olması hasebiyle çalışmamız açısından dikkate değerdir. Fakat dini ve siyasi pozisyonlar arasındaki örtüşme, ikisi arasında bir ilişkinin mevcudiyetine işaret etmekle beraber, bu ilişkinin nedenselliğine dair fikir vermemektedir. Pekâlâ her iki duruşu da

⁴⁶⁶ Wald, 2019, 38, 70-72.

meşrulaştıran başka gerekçe veya gerekçelerin var olduğu iddia edilebilir. Ayrıca, liberal/Demokrat Yahudilerin önemli bölümünü, kendisini herhangi bir mezheple bağlantılı görmeyenlerin teşkil ettiği göz önünde bulundurulduğunda, bu kesimin siyasi görüşlerinin hangi dini değerlerden beslendiği sorusu da izaha muhtaçtır.

Weisberg'in de değindiği, fakat Wald'un teorisinin merkezinde duran din-devlet ayrımının muhafazası, kanaatimizce de Amerikan Yahudilerinin liberal bağlılıklarının arkasındaki temel motivasyonu oluşturmaktadır. Nitekim Cohen ve Liebman'ın 1990'ların sonlarında gerçekleştirdikleri çalışma da, kilise-devlet ayrılığı, sivil özgürlüklere bağlılık, yoksulları gözetken hükümet harcamaları, Afrikalı Amerikalılarla duygudaşlık ve kadınlara yönelik eşit haklar gibi liberal gündemler arasından, Yahudilerin en fazla kilise-devlet ayrılığı konusundaki hassasiyetleriyle Yahudi olmayanlardan ayrıştıklarını göstermektedir (Çalışmaya göre, Yahudi olmayanların yüzde 38'ine karşılık Yahudilerin yüzde 82'si okullarda dua okunmasına karşı çıkmaktadır).⁴⁶⁷ Amerikan Yahudilerini yurttaşlarından ayıran bu kalın sınırın, bilhassa acı hadiselerle yüklü tarihsel hafızaları ve ABD'yi Hristiyan bir devlete dönüştürme gayretlerinin yol açtığı endişe tarafından çizildiği görüşüyle de hemfikiriz.

Devletin seküler yapısının sürdürülmesi, Demokrat Partiye verilen desteğin ana sebebi olsa da, kuşkusuz tek sebebi değildir. Örneğin, Pew'in araştırması, Demokrat Yahudilerin yüzde 72'sinin daha fazla hizmet sunan daha aktif bir yönetimden yana olduğunu ortaya koymaktadır (Cumhuriyetçi Yahudilerin yalnızca yüzde 16'sı bu şekilde düşünmektedir).⁴⁶⁸ Bu veri, Amerikan Yahudilerinin, ırk, din, etnik köken gibi kimlikle ilişkili farklılıklara gözlerini kapatsa da, ekonomik eşitsizlikleri gören ve hafifletmek için müdahalede bulunan yönetim anlayışını, yani Amerikan liberalizmini benimsemeye büyük ölçüde devam ettikleri anlamını taşımaktadır. Dış politika cephesinde ise, karşılaşılan meselelerin çözümünde, tek taraflı hareket edilmesinden ve askeri, ekonomik vs. zorlayıcı güç unsurlarının kullanılmasından ziyade, uluslararası işbirlikleri, antlaşmalar ve diplomasi gibi çok taraflı ve barışçıl yöntemlere başvurulması gerektiğine inanan Demokratların görüşlerinin⁴⁶⁹ Yahudilerin çoğunluğu tarafından da paylaşıldığını ifade edebiliriz. Gallup tarafından 2005-2007 yılları arasında gerçekleştirilen anketlerin analizi, bu görüşü doğrular

⁴⁶⁷ Cohen ve Liebman, 1997, 411-422.

⁴⁶⁸ Pew, 2013, 102.

⁴⁶⁹ Smeltz, D., Daalder, I., Friedhoff, K., Kafura, C., and Helm, B. (2020). *Divided We Stand: Democrats and Republicans Diverge on US Foreign Policy*. The Chicago Council on Global Affairs, 15-31.

biçimde bize, Amerikan Yahudilerinin yüzde 77'sinin ABD'nin Irak'ı işgalini hatalı bulduğunu söylemektedir. Demokrat Yahudiler söz konusu olduğundaysa bu oran yüzde 89'a çıkmaktadır.⁴⁷⁰ Benzer şekilde daha güncel bir konu olan İran nükleer antlaşmasını ise anketler, Demokrat Yahudilerin 3'te 2'sinin desteklediğini göstermektedir.⁴⁷¹

⁴⁷⁰ İnternet: Jones, J. M. (February, 2007). "Among Religious Groups, Jewish Americans Most Strongly Oppose War". *Gallup News Service*. Web: <https://news.gallup.com/poll/26677/among-religious-groups-jewish-americans-most-strongly-oppose-war.aspx> 19 Ağustos 2021'de alınmıştır.

⁴⁷¹ İnternet: AJC. (2015). "AJC 2015 Survey of American Jews". Web: <https://www.ajc.org/news/ajc-2015-survey-of-american-jews> 19 Ağustos 2021'de alınmıştır; İnternet: Cohen, S. M. (July, 2015). "New Poll: U.S. Jews Support Iran Deal, Despite Misgivings". *Jewish Journal*. Web: <https://jewishjournal.com/news/united-states/176121/> 19 Ağustos 2021'de alınmıştır.

3. BÖLÜM

DÖNÜŞEN KİMLİKLERİN İSRAİL’İN FİLİSTİN POLİTİKASINA BAKIŞTAKİ İZDÜŞÜMLERİ

Çalışmanın son bölümünde, Amerikan Yahudilerinin geçirdikleri kimlik dönüşümünün, İsrail’in Filistin politikasına yaklaşımlarına nasıl yansıdığı sorusuna yanıt aranmaktadır. Amerikan Yahudilerinin, İsrail’in Filistin’e/Filistinlilere yönelik eylem ve politikalarının, liberalleşen “yeni” kimlikleriyle çatıştığını fark etmeye başlamaları 1980’lerin başlarına tekabül etmektedir. Bu nedenle bölüm, son 40 yıla, hatta daha çok günümüze odaklanmaktadır. Fakat kültürleşmenin etkilerinin siyasi Siyonizme verilen tepkilerde de gözlemlenebilmesi nedeniyle, ayrıca Amerikan Yahudilerinin Siyonist hareketle ve ardından İsrail Devleti’yle inişli çıkışlı ilişkilerini bütünüyle kavramanın bugünkü fotoğrafı daha anlaşılır kılacağı düşüncesiyle, tarihsel sürecin ele alındığı ilk kısım, Filistin’de devlet kurma planlarının Amerikan topraklarına ulaşmasıyla başlatılmaktadır.

İkinci kısım, İsrail hükümetlerinin politikalarının yarattığı rahatsızlıkların çok sesli hâle getirdiği örgütlü Amerikan Yahudi toplumunun, İsrail-Filistin çatışmasıyla ilgili görüş ayrılıkları haritasının çıkarılmasına hasredilmektedir.

Üçüncü kısımda ise, bu harita esas alınarak ve gerçekleştirilen mülakatlara ağırlık verilerek, Amerikan Yahudi örgütlerinin çatışmanın devamında rol oynayan temel meselelere yaklaşımları ile barış arayışındaki sol örgütlerin bu uğurda toplumlarına atfettikleri roller ve kendi yürüttükleri faaliyetler incelenmektedir.

3.1. Amerikan Yahudilerinin Gözünden İsrail: Koşulsuz Desteği Hak Eden Devlet İmajının Çöküşü

19. yüzyılın sonlarına doğru Amerikan kıyılarından işitilmeye başlayan Filistin’de bir Yahudi devleti kurma çağrısı, Avrupa’da gördüğü düzeyde bir ilgiye mazhar olamadı. Nitekim Basel’deki ilk Siyonist Kongrenin üzerinden çok geçmeden, 1898’de kurulan ve Amerika Siyonist Örgütünün (Zionist Organization of America, ZOA) öncülü konumundaki

Amerikan Siyonistleri Federasyonuna (Federation of American Zionists, FAZ), Birinci Dünya Savaşı arifesinde, 2.5 milyondan fazla Yahudi'nin yalnızca 12 bini üyeydi.⁴⁷²

Bu kayıtsızlığın – ve bazı kesimlerdeki Siyonizm karşıtlığının – temel nedenlerinden biri, siyasi yahut Herzlcı Siyonizmi tetikleyen antisemitizmin Amerikan Yahudileri tarafından yoğun biçimde hissedilmemesi ve bunun bir sonucu olarak Amerika'nın yeni Siyon olarak görülmesiydi.⁴⁷³ Kurulması amaçlanan Yahudi devletine sadakatlerinin ABD'ye bağlılıklarına gölge düşürebileceği ve maruz kalabilecekleri çifte sadakat suçlamalarının buradaki geleceklerini tehlikeye atabileceği düşüncesi de, Amerikan Yahudilerini Siyonizme ihtiyatlı yaklaşmaya veya karşı çıkmaya sevk ediyordu.⁴⁷⁴ Reform cemaatlerini temsil eden UAHC'nin 1898'de kabul ettiği bir kararda şöyle deniliyordu:

Siyasi Siyonizme katî surette karşıyız. Yahudiler bir ulus değil, dini bir topluluktur. Siyon (...) inancımızın ilk yuvası, geçmişin değerli bir mülküydü. Bu itibarla kutsal bir hatıradır, fakat geleceğe yönelik umudumuz değildir. Amerika bizim Siyonumuzdur. Burada, dini özgürlüğün evinde (...) bu yeni Siyon'un kurulmasına destek olduk. Yahudiliğin misyonu siyasi değil, manevîdir. Amacı devlet kurmak değil, dine ve insanlığa dair hakikatleri tüm dünyaya yaymaktır.⁴⁷⁵

Siyon'u reddetmemekle ve dini gelenek gereği Kudüs'e dönme arzularını dile getirmekle beraber, Muhafazakâr ve Ortodoks Yahudiler de Amerika'yı kurtuluşa erdikleri ülke olarak değerlendiriyorlardı.⁴⁷⁶ Öyle ki, FAZ'nin ilk başkanı Richard J. H. Gottheil dahi, Federasyonun ilk broşüründe, Filistin'e dönüşün kapsamını, Yahudi dünyasının dörtte üçü, yani “talihsiz” Doğu Avrupalılarla sınırlandırıyor ve Amerikan Yahudilerini dışarıda tutuyordu. Zor durumdaki bu Yahudilerin gidemeyecekleri çeşitli Avrupa ülkelerine göz gezdirdikten sonra söz Amerika'ya geldiğinde, “Amerika'ya, New York ve çevresine mi gelecekler? Şehrimizde 400.000 Yahudi ile başa çıkamayacağımız herkesçe bilinen bir sırdan da fazlasıdır. Boston, Baltimore, Philadelphia ve Chicago da size aynı cevabı verecektir.” diyen Gottheil, Filistin'de daimi bir yurt kurulması halinde, “çevrelerindeki hayata bu derece dahil olmuş ve başladıkları gibi devam edebileceklerini hisseden” Amerikan Yahudilerinin konumlarının, anavatanı dışında yaşayan Almanlarınkinden,

⁴⁷² Urofsky, M. I. (1974). “Zionism: An American Experience”. *American Jewish Historical Quarterly*, 63(3), 220.

⁴⁷³ Urofsky, 1974, 217-219.

⁴⁷⁴ Urofsky, M. I. (2008). “American Zionism to the Founding of the State of Israel”. S. H. Norwood ve E. G. Pollack (Editörler). *Encyclopedia of American Jewish History*. Santa Barbara, CA: ABC-CLIO, 204.

⁴⁷⁵ Aktaran, Cohen, N. W. (1951). “The Reaction of Reform Judaism in America to Political Zionism (1897-1922)”. *Publications of the American Jewish Historical Society*, 40(4), 383.

⁴⁷⁶ Urofsky, 1974, 219.

İngilizlerinkinden veya İrlandalılarınkinden farksız olacağını vurguluyor ve cümlelerini noktalarken, Siyonizmin, “tüm Yahudilerin Filistin’e dönmeleri gerektiği anlamına gelmediği” şerhini düşüveriyordu.⁴⁷⁷

Orta Avrupalı köklere sahip, liberal agnostik bir ailede büyüyen ve uzunca bir süre Yahudi kimliğini geri planda tutan, fakat 1910’da New York’taki giyim işçilerinin düzenlediği grevin arabuluculuğunu yürüttüğü sıradaki Doğu Avrupalı Yahudilerle temasının ardından, “Yahudi işçilerin idealizminden, demokrasiye ve sosyal adalete bağlılıklarından”⁴⁷⁸ etkilenecek Siyonizme sempati duymaya başlayan dönemin ünlü avukatı Louis D. Brandeis’in 1914’te FAZ’nin başına geçmesiyle, Siyonizmin Amerika’daki seyri önemli ölçüde değişti.⁴⁷⁹ “İnsan! Para! Disiplin!” mottosuyla Siyonizmi daha pratik bir zemine çekerek Amerikan pragmatizmiyle buluştursa da, Brandeis’in Siyonizme en önemli katkısı, çifte sadakat korkusunu ters yüz edecek bir perspektif geliştirmesi oldu.⁴⁸⁰ Esasında önceleri Brandeis’in kendisi tireli kimliklere sahip Amerikalıların karşısında duruyordu: “Köken farklılıklarını canlı tutmaya veya insanları dini inançlarına göre sınıflandırmaya meyilli yaşayış yahut düşünüş alışkanlıkları, Amerikan kardeşlik idealiyle bağdaşmaz ve sadakatsizdir.”⁴⁸¹ Ancak 1915’e gelindiğinde bu görüşünü, “birden çok bağlılık yalnızca insicamsız olduğunda mahzurludur”⁴⁸² şeklinde revize etti.

Bir kuşak önce yönünü Batı yerine Filistin’e çevirmiş Rus ve Romanya Yahudilerini “Yahudi Pilgrim atalarımız” şeklinde nitelendiren⁴⁸³ Brandeis’e göre, Siyonizm ve Amerikanizm aynı değerleri paylaşıyordu: “En yüksek Yahudi ideallerini temsil eden Siyonist idealler, her önemli hususta esasen Amerikan’dır. Siyonizmin temsil ettiği demokrasidir. Siyonizmin temsil ettiği şey sosyal adalettir. Siyonizmin temsil ettiği tam ve eksiksiz özgürlüktür ve onun her bir parçası Yirminci Yüzyılın Amerikan idealidir.”⁴⁸⁴ Bu bakımdan, “Filistin’de Yahudi yerleşiminin gelişimine destek olan her Amerikalı Yahudi, ne kendisinin ne de torunlarının orada yaşayacağını düşünse de (...) iyi bir insan ve iyi bir

⁴⁷⁷ Hertzberg, A. (1997). *The Zionist Idea: A Historical Analysis and Reader*. Philadelphia and Jerusalem: The Jewish Publication Society, 84-85, 495-500.

⁴⁷⁸ Cohen, N. W. (2003). *The Americanization of Zionism, 1897-1948*. Hanover and London: Brandeis University Press, 60.

⁴⁷⁹ Cohen, 2003, 59-60; Sarna, J. D. (1992). “Louis D. Brandeis: Zionist Leader”. *Brandeis Review*, 11(3), 22-23; Urofsky, 2008, 205.

⁴⁸⁰ Urofsky, 2008, 205; Rosenthal, 2001, 13-14.

⁴⁸¹ Urofsky, 1974, 223.

⁴⁸² Hertzberg, 1997, 519.

⁴⁸³ Hertzberg, 1997, 518-519.

⁴⁸⁴ *The Maccabean*, 27(July, 1915), 34.

Amerikalı” olacaktı.⁴⁸⁵ Tabi burada, Gottheil’e benzer şekilde Brandeis’in de Siyonizmin, “dünyadaki tüm Yahudileri zorla Filistin’e gönderme hareketi olmadığı”⁴⁸⁶ görüşünde ısrar ettiğinin altını çizmemiz gerekir.

Brandeis’in 1916’da Woodrow Wilson tarafından ilk Yahudi üye olarak Yüksek Mahkemeye atanması, hem Siyonist hem de makbul bir Amerikan vatandaşı olunabileceğinin en açık delilini sundu.⁴⁸⁷ Nitekim Amerikan Siyonist hareketinin yeniden örgütlenerek 1918’de FAZ’nin yerine kurduğu ZOA’nın üye sayısı hızlı bir biçimde yükselerek 1919’da 170 binin üzerine çıktı.⁴⁸⁸ Brandeis’in liderliğinin yanı sıra bu artışta kuşkusuz Balfour Deklarasyonu’nun Amerikan Yahudilerini cesaretlendirmesinin de önemli bir payı vardı.⁴⁸⁹

Ancak Amerikan Siyonizmi yakaladığı bu ivmeyi 1920’li yıllara taşıyamadı. Siyonizmin dini ve manevi boyutlarının göz ardı edilerek baskı altındaki Yahudilere liman teminine indirgenmesi, Avrupa Siyonizminin lideri Chaim Weizmann ile ihtilafı da beraberinde getirdi. Neticede onursal başkanlık görevindeki Brandeis ile Mahkemeye atanmasının ardından harekete rehberliğine yardımcı olan ekibi, 1921’de ZOA’nın yönetiminden çekilmek durumunda kaldı.⁴⁹⁰ İrkçı eğilimlerin güçlendiği ve göçmenlere kapıların kapatıldığı 1920’lerin Amerika’ında azınlıktaki bir grup için etnik/dini niteliği ağır basan bir harekete bağlılık rasyonel değildi⁴⁹¹ ve nitekim Weizmann’ın desteklediği Louis Lipsky’nin liderliğinde ZOA’nın üye sayısı ve kabul ettiği bağış miktarı günden güne eridi. 1929’daki ekonomik bunalımla beraber ise, bağışlar iyiden iyiye kesilirken üyelik de savaş öncesi seviyelere geriledi.⁴⁹²

1930’larda Avrupa Yahudilerinin durumlarının kötüleşmesiyle orantılı olarak Amerikan Yahudileri arasında Siyonizme yönelik destek yeniden artma eğilimi gösterse de, ABD’nin okyanus ötesi ihtilaflardan uzak durma tavrıyla çelişmeme kaygısı bu eğilimi sınırlandırdı. İkinci Dünya Savaşı’nın Pearl Harbor’a kadarki kısmında dahi, ülkeyi

⁴⁸⁵ Hertzberg, 1997, 520.

⁴⁸⁶ Hertzberg, 1997, 517.

⁴⁸⁷ Urofsky, 2008, 205; Rosenthal, 2001, 14.

⁴⁸⁸ Urofsky, M. I. (1995). “Zionism and American Politics”, R. M. Seltzer ve N. J. Cohen (Editörler). *The Americanization of the Jews*. New York ve Londra: New York University Press, 155.

⁴⁸⁹ Rosenthal, 2001, 14.

⁴⁹⁰ Urofsky, 2008, 205-206; Rosenthal, 2001, 15.

⁴⁹¹ Urofsky, 1995, 157; Cohen, 2003, 77.

⁴⁹² Urofsky, 2008, 206.

Avrupa'daki çatışmaya sürüklemekle suçlanma korkusu, Amerikan Yahudilerini Nazizme karşı net bir duruş sergilemekten alıkoymuştu. Ancak bir taraftan Avrupalı soydaşlarını soykırımdan koruma konusunda etkisiz kalmalarından kaynaklanan suçluluk duygusu diğer taraftan da mevcutta Yahudi dünyasının en güçlü ve en dinamik kesimini teşkil ediyor olmaları, Yahudi devletinin kurulması yolunda önemli sorumluluklar üstlenmeleri gerektiğini hatırlattı.⁴⁹³

Rosenthal'e göre, "benimsedikleri vatanlarını hiçbir zaman terk etme niyeti taşımamış Amerikan Siyonistlerinin desteği olmasaydı, Yahudi devleti kuvvetle muhtemel asla doğmazdı."⁴⁹⁴ Gerçekten de İsrail'in kuruluşunda Amerikan Yahudilerinden gelen maddi ve siyasi destek hayati bir rol oynadı. 1945 ile İsrail Devleti'nin kuruluşunun ilan edildiği 1948 yılları arasında Filistin'in inşası ve savunması için 400 milyon dolardan fazla bağış yapıldı. Gerçekleşmesine kesin gözüyle bakılan savaşa hazırlık için de Filistin'e kaçak yollardan göçmen ve cephane sokulmasına aracılık edildi. Ayrıca yürütülen yoğun lobi faaliyetiyle, Dışişleri Bakanlığının muhalefetine rağmen, ABD Başkanı Harry S. Truman'ın BM'nin 1947 Taksim Planı'nı desteklemesi ve ilerleyen süreçte de İsrail'i tanınması sağlandı.⁴⁹⁵ Truman anılarında, o dönemde uğradığı baskının şiddetini şöyle vurguluyor: "Beyaz Saraya yönelik bu örnekte olduğu kadar baskı ve propagandaya maruz kaldığımı sanmıyorum. Siyasi saiklerle harekete geçen ve siyasi tehditlere girişen aşırı Siyonist liderlerden birkaçının ısrarı beni rahatsız etti ve sinirlendirdi."⁴⁹⁶

Amerikan Yahudileri, İsrail'in kuruluşunu doğal olarak diğer bölgelerdeki soydaşları gibi büyük bir coşkuyla karşıladı. Fakat ilk birkaç yılın ardından yeni devletin görece güvende olduğunun anlaşılmasıyla bu coşku yerini ilgisizliğe bıraktı. 1948'den 50'lerin ortalarına, Siyonist üyelik 250 binden 100 bine, Birleşik Yahudi Çağrısı (United Jewish Appeal, UJA) kanalıyla İsrail'e gönderilen finansal destek de 150 milyon dolardan 60 milyon dolara düştü. Amerikan Yahudilerinin, İsrail'e yönelik varoluşsal bir tehdit algılamamalarının da etkisiyle, kendi güvenliklerini, haklarını ve refahlarını geliştirmeye öncelik vermelerinin bu ilgisizlikte önemli bir payı vardı. Siyonist idealin gerçekleşmesiyle,

⁴⁹³ Rosenthal, 2001, 15-17.

⁴⁹⁴ Rosenthal, 2001, 21.

⁴⁹⁵ Rosenthal, 2001, 19-20; Urofsky, 2008, 207.

⁴⁹⁶ Truman, H. S. (1956). *Years of Trial and Hope – Memoirs by Harry S. Truman (Vol. 2)*. New York: Signet Book, 186.

Amerika'ya bağılıklarının sorgulanması ihtimalinin daha da artmasının yarattığı endişe ise bir diğer etkindi.⁴⁹⁷

Amerikalı ve Avrupalı Siyonistler arasındaki, devletin kuruluşuna giden sürecin üzerini örttüğü Filistin'e dönüşle ilgili görüş ayrılığının 1948 sonrasında yeniden gün yüzüne çıkması da, çifte sadakatle suçlanma korkusunu besleyen etkili bir faktördü. Başbakan David Ben-Gurion ve diğer İsraili liderlerin diasporadaki yaşantıyı küçümseyen ve gerçek birer Yahudi olabilmeleri için Amerikan Yahudilerinin İsrail'e dönmeleri gerektiğini vurgulayan beyanatlari muhataplarını ziyadesiyle rahatsız etti.⁴⁹⁸ Bunun üzerine Ben-Gurion ile AJC Başkanı Jacob Blaustein, 1950 Ağustos'unda Kudüs'te bir araya gelerek, İsrail ile Amerikan Yahudileri arasındaki ilişkilerin sınırlarına dair bir uzlaşuya vardılar. Ben-Gurion'ın konuşmasında geçen şu sözler, Amerikan Yahudilerinin üzerlerinde hissettikleri yükü hafifletecek nitelikteydi:

Amerikan Yahudilerinin, toplum ve bireyler olarak, tek bir siyasi bağılılığı vardır ve o da Amerika Birleşik Devletleri'nedir. İsrail'e hiçbir siyasi bağılılık borçlu değillerdir. (...) İsrail Devleti yalnızca kendi vatandaşlarını temsil eder ve onların adına konuşur ve hiçbir şekilde başka bir ülkenin vatandaşı olan Yahudileri temsil etmeye veya onların yerine konuşmaya kalkışmaz. Biz, İsrail halkı, yurt dışındaki Yahudi topluluklarının içişlerine herhangi bir şekilde müdahale etme arzusunda ve niyetinde değiliz.⁴⁹⁹

Ben-Gurion, İsrail'e dönüp dönmeme konusunda özgür olduklarını teslim etmekle beraber, yeni devletin, Amerikan Yahudilerinin “teknik bilgilerine, rakipsiz deneyimlerine, girişimci ruhlarına, gözü pek vizyonlarına, ‘know-how’larına ihtiyaç duyduğunu” ve “sadece Yahudilerin baskı gördüğü ve ‘sürgün’de olduğu ülkelerden değil, özgür bir yaşam sürdüğü ve diğer tüm vatandaşlarla eşit statüde olduğu ülkelerden de” gittikçe daha fazla göçün yaşanacağına inandıklarını belirtmeden konuşmasını bağlamadı.⁵⁰⁰ Blaustein ise, aynı iklimi paylaştığı soydaşlarının büyük çoğunluğunun hislerine tercüman oluyordu:

Amerikan Yahudilerinin, sürgünde olduklarına dair herhangi bir iddiayı veya imayı şiddetle reddettiklerine dikkatinizi çekmezsem, dürüst davranmış olmam. Amerikan Yahudileri – genci yaşlısı, Siyonisti Siyonist olmayanı – Amerika'ya derinden bağlıdır. (...) Amerikan Yahudileri için Amerika yuvadır. Orada, kuvvetli kökleri

⁴⁹⁷ Barnett, M. N. (2016). *The Star and the Stripes: A History of the Foreign Policies of American Jews*. Princeton and Oxford: Princeton University Press, 145-147; Waxman, 2016, 34-35.

⁴⁹⁸ Rosenthal, 2001, 22-23; Barnett, 2016, 151.

⁴⁹⁹ “An Exchange of Views: American Jews and the State of Israel”. (1952). *American Jewish Year Book*, Vol. 53, 564-565.

⁵⁰⁰ “An Exchange of Views: ...”, 1952, 565.

vardır; orada, inşasına yardım ettikleri ülke vardır; ve orada, onun meyvelerini ve yazgısını paylaşırlar.⁵⁰¹

Öyle anlaşıyor ki uzlaş, ekonomik ve siyasi desteklerine ihtiyaç duyulan Amerikan Yahudilerinin teskin edilmesi için bir taktikti. Nitekim yukarıdaki sözlerinin üzerinden henüz bir yıl geçmişken, 23. Siyonist Kongrede Ben-Gurion, kendisini Siyonist olarak tanımlayan herkesin İsrail'e dönmesinin zaruret olduğunu beyan etmekte bir beis görmedi.⁵⁰² Sonraki yıllarda da Ben-Gurion ve diğer İsraili yetkililer, Amerikan Yahudilerinde hoşnutsuzluk yaratan açıklamalarda bulunacak, bu açıklamalar muhatapları tarafından protesto edilecek, İsrail cephesinden ise ya özür ya da sözlerin bağlamından çıkartıldığı savunması gelecekti.⁵⁰³

1967 Haziran'ındaki Altı Gün Savaşı'yla beraber, Amerikan Yahudileri-İsrail ilişkilerinin altın çağına girdiği ifade edilebilir. Savaş öncesinde hızla tırmanan gerilimin yol açtığı ikinci bir Holokost korkusu ve ardından gelen zaferin yarattığı sevinç ve gurur, İsrail'i Amerikan Yahudi yaşamının merkezine taşıdı. İsrail, elde ettiği zaferle Yahudilere yalnızca askeri bir başarı değil, mağdur imajından sıyrılmış ve dolayısıyla daha sıkı sarılabilecekleri bir kimlik de armağan etmiş oldu.⁵⁰⁴ O yıl içerisinde, Amerikan Yahudileri düzenledikleri kampanyalarla İsrail için 240 milyon dolar toplarken, 190 milyon dolar değerinde de İsrail tahvili satın aldı.⁵⁰⁵ Bu rakam (430 milyon dolar) bir önceki yıl toplananın iki katından daha fazlaydı.⁵⁰⁶

1967 sonrasında, İsrail'e koşulsuz destek sunmak iyi bir Yahudi olmanın gereği haline gelirken, politikalarını ve eylemlerini sorgulamak ve eleştirmek ise ihanet, hatta sapkınlık olarak görülmeye başladı.⁵⁰⁷ Edward Tivnan'ın bu konudaki tespiti bahse değer: “Amerikalı bir Yahudi ‘lider’, Yahudi olmayan biriyle evli olabilirdi; sinagoga yabancı olabilirdi; ancak İsrail'i alenen eleştiren biri olursa, kısa süre sonra eski bir Yahudi lider oluverirdi. (...) Amerikan siyasetini eleştirmek, İsrail siyasetine kıyasla çok daha kolay ve

⁵⁰¹ “An Exchange of Views: ...”, 1952, 567.

⁵⁰² Rosenthal, 2001, 24.

⁵⁰³ Barnett, 2016, 152.

⁵⁰⁴ Waxman, 2016, 35-36.

⁵⁰⁵ Urofsky, M. I. (1978). *We Are One! American Jewry and Israel*. Garden City, N. Y.: Anchor Press/Doubleday, 356.

⁵⁰⁶ Sarna, 2004, 316.

⁵⁰⁷ Waxman, 2016, 57.

güvenliydi.”⁵⁰⁸ Bu dönemdeki İsrail düşkünlüğünü Shain, Amerikan Yahudi kimliğinin “İsrailleşmesi” (Israelization) yahut “Siyonlaşması” (Zionization) olarak değerlendirirken⁵⁰⁹; Elazar ise, “İsrailperestlik” (Israelolatry)⁵¹⁰ kavramıyla karakterize ediyor.

Amerikan Yahudilerinin İsrail’le ilgili bu derece hassaslaşması, J. J. Goldberg’e göre, savaş öncesindeki kaygılı bekleyişin ve İsrail’in yok edilebileceği düşüncesinin gerçekte yaşananları gölgede bırakmasının sonucuydu.⁵¹¹ Zira “(...) Altı Gün Savaşı, İsrail’in herkesin hayal ettiğinden daha güvende olduğunu göstermişti. İsrail’in başına pek çok şey gelebilirdi, ancak Arap orduları tarafından yok edilmek muhtemelen bunlardan biri değildi. (...) Amerikan Yahudi toplumunun savaştan öğrendiği (ise) tam tersiydi: İsrail her an yok edilebilirdi.”⁵¹² Michael Barnett de İsrail’in ilk defa savaşa girmediğini, üstelik kazanan taraf olduğunu vurguluyor ve 1967’nin Amerikan Yahudileri üzerindeki tesirini savaş öncesinde hissedilen yalnızlığa bağlıyor. Barnett’e göre, Arap devletlerinin yoğun tehdidi altında bulunduğu Mayıs ayında İsrail, en yakın askeri müttefiki Fransa tarafından yüzüstü bırakılmıştı. Amerika Vietnam’da kendi savaşıyla meşgul, BM ise Arap devletlerini durdurmak için kayda değer bir çaba göstermiyordu. Sol kanat içerisindeki dostlarının, özellikle de Afrikalı-Amerikalıların, meseleye ilgisizliği, hatta bazılarının İsrail karşıtı söylemleri de buna eklenince, Amerikan Yahudileri, dünyanın Holokost’ta olduğu gibi Yahudileri yeniden kaderlerine terk ettiği hissine kapılarak İsrail’in etrafında kenetlenmeyi görev bilmişlerdi.⁵¹³

1970’lerin sonlarına kadar sürecektir İsrail’e yönelik yoğun desteğin arkasında yalnızca 1967 Savaşı bulunmuyordu. 1969-70 yıllarında Mısır’la girişilen Yıpratma Savaşı, 1972 Münih Olimpiyatları sırasında İsraili sporcuların öldürülmesi, 1973 Yom Kippur Savaşı, Siyonizmi bir tür ırkçılık olarak tarif eden kararın 1975’te BM Genel Kurulundan geçmesi ve 1976’da Tel-Aviv’den Paris’e giden yolcu uçağının kaçırılması ve Entebbe Baskını’yla rehinelere kurtarılması gibi peşi sıra yaşanan gelişmeler de bu desteğin devam etmesinde

⁵⁰⁸ Tivnan, E. (1987). *The Lobby: Jewish Political Power and American Foreign Policy*. New York, N.Y.: Simon and Schuster, 76-77.

⁵⁰⁹ Shain, Y. (2000). “American Jews and the Construction of Israel’s Jewish Identity”. *Diaspora: A Journal of Transnational Studies*, 9(2), 168.

⁵¹⁰ Elazar, 2001, 107.

⁵¹¹ Goldberg, J. J. (1996). *Jewish Power: Inside the American Jewish Establishment*. Reading, MA: Addison-Wesley, 136.

⁵¹² Goldberg, 1996, 137.

⁵¹³ Barnett, 2016, 159-163.

önemli paya sahipti. Ayrıca o dönem ABD’de kimlik siyaseti yükselişteydi ve farklılıklar rahatlıkla dile getirilmeye başlamıştı. Dolayısıyla Amerikan Yahudilerinin çifte sadakat korkularını bir kenara bırakarak İsrail’e bağlılıklarını ifade etmelerinin önünde bir engel bulunmuyordu. Tüm bunlara ek olarak, İşçi Partili hükümetler tarafından yönetilen, kadınların da askere alındığı ve sosyalist kibutzlara ev sahipliği yapan İsrail, Amerikan Yahudilerinin gözünde sosyal demokrasiye, ekonomik eşitliğe, cinsiyet eşitliğine ve barışa bağlı bir ülkeydi. Bu bakımdan İsrail’e verdikleri destek, sol-liberal eğilimleriyle de örtüşüyordu.⁵¹⁴

Fakat Menachem Begin liderliğindeki sağ kanat Likud Partisinin 1977 genel seçimlerindeki, Mapai/İşçi Partisinin neredeyse 30 yıllık kesintisiz iktidarının ardından gelen zaferi, Amerikan Yahudileri ile İsrail arasındaki yakınlaşmanın uzun ömürlü olmayacağını ilk işareti verdi. Likud’un “Büyük İsrail” ideali ve Filistinlilere yönelik mütecaviz tutumu, bilhassa 1980’lerin başlarından itibaren vuku bulan her yeni olayda Amerikan Yahudilerinin zihinlerindeki İsrail imajını daha derinden sarstı.⁵¹⁵

İlkin 1982’deki Lübnan’ın işgali, özellikle de İsrail’in himayesinde faaliyet gösteren Lübnanlı Hristiyan Falanji milislerin Sabra ve Şatilla mülteci kamplarındaki yüzlerce Filistinli sivili katletmesi, büyük bir hayal kırıklığına yol açtı. Amerikan Yahudi toplumunun önde gelen bazı isimleri, Başbakan Begin’i ve Savunma Bakanı Ariel Sharon’u sert bir dille eleştirirken, olayın aydınlatılması için bir soruşturma komisyonunun kurulmasını da desteklediklerini ifade ettiler.⁵¹⁶ O günlerde gerçekleştirilen bir araştırma da, Amerikan Yahudilerinin üçte ikisinin İsrail’i katliamdan en azından kısmen sorumlu tuttuğunu, dörtte üçünden fazlasının ise, Begin’in izlediği politikaların İsrail’e zarar verdiğini düşündüğünü ortaya koydu.⁵¹⁷ İsrail’in girdiği savaşların haklı olduğu ve savaş sırasında ahlaka uygun eylemlerde bulunduğu inancı derin bir yara almıştı.⁵¹⁸

Sabra ve Şatilla katliamının etkileri sürerken, bu kez de İsrail’in, Aralık 1987’de patlak veren Birinci İntifada’yı bastırmak amacıyla önce gerçek mermilere, akabinde ise

⁵¹⁴ Waxman, 2016, 37-40.

⁵¹⁵ Seliktar, O. (2007). “The Changing Identity of American Jews, Israel and the Peace Process”, D. Ben-Moshe ve Z. Segev (Editörler). *Israel, the Diaspora, and Jewish identity*. Brighton, England: Sussex Academic Press, 125; Waxman, 2016, 41.

⁵¹⁶ Sasson, T. (2014). *The New American Zionism*. New York and London: New York University Press, 30-31.

⁵¹⁷ Seliktar, 2002, 75.

⁵¹⁸ Waxman, 2016, 42.

Savunma Bakanı Yitzhak Rabin'in tabiriyle "zor, kuvvet, sopa" politikasına başvurması, görülmemiş bir öfke dalgası yarattı. Dünya genelinde İsrail'i Güney Afrika'yla kıyaslayan yayınların arttığı ve ABD'nin dahi uzun bir aranın ardından, BM Güvenlik Konseyinin Ocak 1988'deki İsrail'i kınayan kararına katıldığı bir atmosferde, Amerikan Yahudilerinden gelen tepkiler de gecikmedi.⁵¹⁹ UAHC Başkanı Alexander Schindler, İsrail Cumhurbaşkanı Chaim Herzog'a gönderdiği açık telgrafta, Arapları dövme politikasını, "Yahudi ruhuna saldırı" ve "Siyonist rüyaya ihanet" olarak nitelendirdi ve ekledi: "Bu çılgınlığa bir son vermeniz için size yalvarıyoruz."⁵²⁰ İsrail'in İntifada'ya yönelik başlangıçtaki tavrını destekleyen Büyük Amerikan Yahudi Örgütleri Başkanları Konferansı (Conference of Presidents (CoP) of Major American Jewish Organizations) Başkanı Morris Abram ise, Rabin'e açtığı telefonda, "Amerikan Yahudi kuruluşlarının bundan böyle İsrail'in (bu tür) eylemlerini savunamayacağı"⁵²¹ uyarısında bulundu. Belki de en çarpıcı eleştiriyi, UAHC'nin başkan yardımcısı Albert Vorspan, İntifada'nın başından itibaren tuttuğu günlüğünü, "Ruh Arayışı" (Soul-Searching) başlığıyla New York Times'ta yayımlayarak yöneltti. Şu satırlar hayli dikkat çekiciydi:

NEW YORK, 19 OCAK: Sabah kalktığımızda eşim Shirley ve ben, Ulusal Halk Radyosu'nun İsrail muhabiri, İsrail ordusunun Filistinli göstericilerin "kemiklerini kırma" şeklindeki yeni politikasını anlatırken kulak veriyoruz. Muhabir, ordunun Filistinlileri evlerinden dışarı sürüklediğini ve kemiklerini kasten kırdığını bildiriyor. İsrailli bir sözcü, elleri kırık Filistinlilerin taş atamayacağını söylüyor. Afallamış bir inançsızlıkla dinliyoruz. Bu mümkün mü, yoksa muhabir mi delirdi? Hayır, mümkün değil, olamaz. Midem bulanıyor. Shirley ağlamak üzere. (...) 21 OCAK: New York Times, İsrail Savunma Bakanı Yitzhak Rabin'in, malûm bölgelerdeki şiddeti caydırmak için "zor, kuvvet, sopa" uygulama politikası ilan ettiğini doğruluyor. (Başbakan) Shamir, bunun içlerine "ölüm korkusu" salacağını söylüyor. Hastaneler, kolları ve bacakları askerler ve yerleşimciler tarafından kasten kırılan Filistinlilerle doluyor. Bütün bunlar doğruysa, İsrail ahlaki pusulasını kaybetmiş, panik içinde bir ulus haline gelmiştir. Köşe yazıları İsrail'i vahşileştiriyor. St. Paul'deki çocukluk yıllarımdan bu yana Siyonistim. Bu mu Siyonizmin meyvesi?⁵²²

İntifada'yla beraber ilk kez Amerikan Yahudi toplumunun önemli bir bölümü, İsrail'in spesifik eylemlerinden ziyade genel olarak Filistinlilere ve işgali altındaki topraklara yönelik politikalarını hedef almaya başladı. İntifada öncesinde Amerikan

⁵¹⁹ Rosenthal, 2001, 97-98.

⁵²⁰ Rosenthal, 2001, 99; İnternet: Goldman, A. L. (January, 1988). "Israel is Rebuked on Arab Beatings". *The New York Times*. Web: <https://www.nytimes.com/1988/01/25/world/israel-is-rebuked-on-arab-beatings.html> 5 Kasım 2021'de alınmıştır.

⁵²¹ Rosenthal, 2001, 99.

⁵²² İnternet: Vorspan, A. (May, 1988). "Soul-Searching". *The New York Times*. Web: <https://www.nytimes.com/1988/05/08/magazine/soul-searching.html> 5 Kasım 2021'de alınmıştır.

Yahudilerinin yalnızca yüzde 11'i Gazze ve Batı Şeria'nın işgalinin, "İsrail'in demokratik ve insancıl karakterini aşındıracağını" düşünürken, bu oran 1988 baharında yüzde 30'a yükseldi. 1990'a gelindiğinde ise anketler, Amerikan Yahudilerinin yarısının, İntifada'nın İsrail'in ahlaki karakterini zedelediğini düşündüğünü, ayrıca İsrail'in her bakımdan eleştirilebileceğine inandığını gösteriyordu. Yine 1990'da hemen hemen dörtte üçü, İsrail'in Filistin Kurtuluş Örgütüyle (FKÖ) görüşmesinden yana olduğunu söylüyordu.⁵²³

1980'lerde yaşanan ve Amerikan Yahudilerinin İsrail'e bakışının değişmesinde rol oynayan iki önemli gelişmeye daha işaret etmemizde fayda var. Bunlardan ilki, ABD Donanmasında analist olarak görev yapan Amerikalı Yahudi Jonathan Jay Pollard'ın, İsrail adına casusluk yapma suçlamasıyla, 1985'te Washington'daki İsrail Büyükelçiliği önünde yakalanması ve ertesi yıl da müebbet hapse mahkûm edilmesi idi. Bu hadise bir yandan çifte sadakat suçlamalarına zemin sağlarken, öte yandan da İsrail'in Amerikan Yahudilerinin hassasiyetlerini hiçe saydığını göstermişti.⁵²⁴ Diğer mesele ise "Kim Yahudi'dir" kriziydi. 1988 seçimlerinin ardından Yitzhak Shamir'in, kuracağı koalisyon hükûmetine katılımlarını sağlayabilmek için dini partilere, yalnızca Ortodoks hahamlar tarafından gerçekleştirilecek din değiştirmelerin resmiyet kazanacağı bir yasal düzenleme taahhüdünde bulunması, büyük bir kızgınlığa yol açmıştı. Bu adım, Amerikan Yahudilerinin yüzde 85'ine hitap eden Reformun ve Muhafazakârlığın meşruluklarını ortadan kaldırma girişimi olarak değerlendirilmiş ve İsrail'e gerçekleştirilen yoğun ziyaretlerle, gazete yazılarıyla ve hatta finansal desteği kesme açıklamalarıyla duyulan rahatsızlık ifade edilmişti.⁵²⁵

Jerold Auerbach'a göre, Amerikan Yahudilerinin İsrail'e yönelik eleştirilerinin temelinde liberalizme bağlılıkları yatıyordu. Liberalizm, Amerikan Yahudileri için siyasal bir tercihin ötesinde, öz tanımlamalarının asli bileşeniydi. 1977 öncesindeki İsrail'le özdeşleşme de liberal bağlılıktan besleniyordu. Fakat Begin-Shamir döneminde İsrail siyasetinin sağa kayması ve izlenen politikaların liberalizmin öğretileriyle mütemediyen çelişmesi, Amerikan Yahudilerini bu kez geçmişte olduğu gibi Amerika ile İsrail arasında değil, İsrail ile liberalizm arasında bıraktı. Neticede İsrail'le kurulan özdeşleşim zayıflarken,

⁵²³ Rosenthal, 2001, xix, 105, 112; Waxman, 2016, 43-44.

⁵²⁴ Pollard hadisesiyle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Rosenthal, 2001, 76-92.

⁵²⁵ Rosenthal, 2001, 106-107, 143-144; Sasson, 2014, 31.

“iyi bir Yahudi”nin temel vasfı olan liberal değerlere bağlılık değişmeden varlığını sürdürdü.⁵²⁶

Dov Waxman’a göreyse, 1970’lerin sonlarından itibaren yaşanan aslında Amerikan Yahudilerinin gözlerinin önündeki perdenin kalkmasıydı. İsrail ordusu hiçbir vakit ahlaki bakımdan pirüpak olmamış ve daha önce de çok sayıda savaş suçu işlemişti. Ayrıca İsrail’in kendi Arap vatandaşlarına yönelik uygulamaları (1966’ya kadar askeri yönetim altında tutması gibi) düşünüldüğünde, demokrasi ve eşitlikçiliğin timsali olduğu da söylenemezdi. Buna karşın Amerikan Yahudileri İsrail’i etnik manada Yahudiliğin sembolü olarak görüyor ve gerçekte ne yaptığından ziyade neyi temsil ettiğiyle ilgileniyorlardı. Gerçekleri fark etmelerinde ise, İsrail’in 1980’lerdeki politikaları ve eylemlerinin yanı sıra başka faktörler de etkili oldu. 1979’da Mısır’la imzalanan barış antlaşması, Arap devletlerinin Mısırsız bir savaşı göze alamayacağı düşüncesini de önüne katarak, Arap-İsrail çatışmasını İsrail-Filistin çatışmasına dönüştürdü.⁵²⁷ “Artık Dâvûd, Arap Câlût’una karşı değildi; bunun yerine, roller değişerek, İsrail Câlût, Filistinliler ise Dâvûd oldu – yaygın biçimde çatışmanın daha zayıf ve daha savunmasız tarafı olarak algılandı.”⁵²⁸ Çatışmanın asimetrik boyutunun ön plana çıkmasına ek olarak, İsrail gazetelerinin İngilizce versiyonlarına erişimin giderek kolaylaşması, İsrail’i ziyaret eden Amerikan Yahudilerinin sayısının her geçen gün artması ve Amerikan üniversitelerindeki Yahudi Çalışmaları ve İsrail Çalışmaları programlarının hızlı bir biçimde yaygınlaşması da, Amerikan Yahudilerinin İsrail siyaseti ve toplumu hakkında daha fazla bilgi sahibi olmalarını, dolayısıyla da onu, soyut bir sembolden ziyade, sorunları, kusurları ve yanlışlarıyla gerçek bir ülke olarak görmelerini sağladı.⁵²⁹

1993’te başlayan Oslo barış süreci, İsrail’in Filistinlilere yönelik yaklaşımının değiştiği izlenimini vererek Amerikan Yahudilerine bir umut ışığı sundu.⁵³⁰ Auerbach’ın belirttiği gibi, “Amerikan Yahudileri bir kez daha, liberalliklerinden veya yaşadıkları ülkeye bağlılıklarından ödün vermeden Yahudi devletini sahiplenebilirlerdi.”⁵³¹ Dahası, Filistinlilerle yapılacak barış, İsrail’i normalleştirerek, din-devlet ayrımının tam anlamıyla

⁵²⁶ Auerbach, 1996, 347-348.

⁵²⁷ Waxman, 2016, 44-47.

⁵²⁸ Waxman, 2016, 45.

⁵²⁹ Waxman, 2016, 48.

⁵³⁰ Barnett, 2016, 196.

⁵³¹ Auerbach, J. S. (2001). *Are We One? Jewish Identity in the United States and Israel*. New Brunswick, NJ: Rutgers University Press, 109.

tesis edildiği liberal bir demokrasiye bile dönüştürebilirdi.⁵³² Fakat barış görüşmelerinin başarısızlıkla sonuçlanması bu beklentileri boşa çıkardı. 2006'da Hizbullah'a karşı girişilen İkinci Lübnan Savaşı ve 2008 ve sonrasındaki Hamas'ı merkeze alan Gazze operasyonları ise, İsrail'i, orantısız güç kullanma ve sivil ölümlere ve yaralanmalara yol açma suçlamalarının hedefi haline getirdi.⁵³³

Elbette Amerikan Yahudilerinin İsrail'e yönelik duygusal bağlılıklarının büyük ölçüde devam ettiği belirtilebilir. Nitekim Pew'in 2020 verileri, hemen hemen her 10 Amerikan Yahudisinden 6'sının, duygusal bakımdan İsrail'e çok veya kısmen bağlı olduğunu göstermektedir⁵³⁴ (Bu oran Pew'in 2013 araştırmasında 10'a 7'dir⁵³⁵). Ancak bu bağlılık, 1960'ların sonları yahut 70'lerdeki gibi koşulsuz desteği de beraberinde getirmemektedir. Bugün Amerikan Yahudileri belki de hiç olmadığı kadar İsrail hükümetlerinin gerek iç gerekse dış politika tercihlerini eleştirmektedir.⁵³⁶ Yine Pew'in 2013 bulgularına göre, Amerikan Yahudilerinin ezici çoğunluğu (yüzde 89), İsrail'i sert bir biçimde eleştirmenin Yahudi kimliğiyle çelişmediğini düşünmektedir.⁵³⁷

Pew'in 2013 ve 2020 araştırmaları, Amerikan Yahudilerinin önemli bölümünün, İsrail'in Filistin meselesiyle ilgili politikalarından duyduğu rahatsızlığı da açıkça ortaya koymaktadır. Örneğin 2020'ye göre, yalnızca yüzde 33, İsrail'in Filistinlilerle barışa ulaşmak için samimi bir çaba sarf ettiğini düşünmektedir⁵³⁸ (2013'e göre yüzde 38⁵³⁹). Ayrıca yüzde 44'lük bir çoğunluk, Batı Şeria'daki Yahudi yerleşimleri inşasının İsrail'in güvenliğine zarar verdiğini, buna karşılık sadece yüzde 17, faydasının dokunduğunu ifade etmektedir⁵⁴⁰ (Yerleşimlerle ilgili veri yalnızca 2013 araştırmasında mevcuttur). Çatışmanın çözümü konusunda ise her iki araştırma da, bağımsız bir Filistin devletiyle İsrail'in barış içinde bir arada var olabileceğine inananların oranını yüzde 60'ın üzerinde göstermektedir.⁵⁴¹

⁵³² Seliktar, 2007, 126.

⁵³³ Waxman, 2016, 45.

⁵³⁴ Pew Research Center. (2021). *Jewish Americans in 2020*. Washington, D.C.: Pew Research Center, 139.

⁵³⁵ Pew, 2013, 82.

⁵³⁶ Waxman, 2016, 50-54; Barnett, 2016, 196.

⁵³⁷ Pew, 2013, 58.

⁵³⁸ Pew, 2021, 149.

⁵³⁹ Pew, 2013, 89.

⁵⁴⁰ Pew, 2013, 91.

⁵⁴¹ Pew, 2013, 87; Pew, 2021, 148.

Benzer şekilde, AJC'nin 2017'de gerçekleştirdiği ankette de, Amerikan Yahudilerinin yarısından fazlasının (yüzde 55) Filistin devletinin kurulmasını desteklediği görülmektedir.⁵⁴² Dahası AJC'nin 2019 anketine göre, Amerikan Yahudilerinin üçte ikisi, Filistinlilerle gerçekleştirilecek barışın bir parçası olarak, İsrail'in, Batı Şeria'daki yerleşimlerinin bir kısmını veya tamamını dağıtmaya istekli olması gerektiğini düşünmektedir.⁵⁴³

Bu veriler kuşkusuz aynı zamanda, İsrail'in izlediği güzergâhın Amerikan Yahudi toplumunun bazı kesimlerince olumlu karşılandığını da göstermektedir. Madalyonun bu tarafında öncelikle, kendisini siyasi ideoloji açısından muhafazakâr olarak tanımlayanları görmekteyiz. Her ne kadar toplumun küçük bir bölümünü oluştursalar da, bilhassa söz İsrail ile ilgili meselelere geldiğinde, muhafazakâr Yahudilerin sesinin, liberallerinkine kıyasla daha gür çıktığını belirtebiliriz. Tabii bu durumun son yıllarda değişmeye başladığını da eklemeliyiz. Siyasi muhafazakârlar, liberallere nazaran, kendilerini duygusal bakımdan İsrail'e daha bağlı hissetmekte, Filistin meselesiyle ilgili ise çok daha sert bir duruş sergilemektedir.⁵⁴⁴ Örneğin, 2010'da gerçekleştirilen bir araştırmada, liberallerin ekseriyetinin, kalıcı bir çözüm karşılığında, Batı Şeria'daki yerleşimlerin (tamamen veya kısmen) kaldırılmasını ve Kudüs'ün paylaşılmasını desteklediği, buna karşılık çoğu muhafazakârın her iki konuda da taviz verilmesine karşı çıktığı gözlemlenmiştir.⁵⁴⁵

Ayrıca Pew'in 2013'teki araştırması, liberallerin yüzde 70'ine karşılık, muhafazakârların yalnızca yüzde 43'ünün iki devletli çözümün gerçekleştirilebilirliğine inandığını ortaya koymaktadır.⁵⁴⁶ Liberallerle muhafazakârların ayrıştığı bir diğer konu ise, ABD'nin İsrail'e yönelik desteğinin düzeyidir. Yine 2013'te, muhafazakâr Yahudilerin yarısından fazlası (yüzde 55), ABD'nin İsrail'i yeterince desteklemediğini savunurken,

⁵⁴² İnternet: AJC. (2017b). "AJC Survey of American Jewish Opinion 2017". Web: <https://www.ajc.org/survey2017> 10 Kasım 2021'de alınmıştır. AJC'nin, Amerikan Yahudilerinin iki devletli çözüme yönelik desteğini ölçtüğü soruda geçen "Filistin devleti" ifadesini, Trump'ın Kudüs'ü İsrail'in başkenti olarak tanıma ve ABD Büyükelçiliğini Kudüs'e taşıma kararlarının ardından, "Batı Şeria'da askerden arındırılmış bir Filistin devleti" şeklinde revize etmiş olması nedeniyle, 2017 sonrasındaki anketlerinin konuyla ilgili verilerine başvurulmamıştır. Mevzubahis anketler için bkz. İnternet: AJC. (2018b). "AJC 2018 Survey of American Jewish Opinion". Web: <https://www.ajc.org/news/survey2018> 10 Kasım 2021'de alınmıştır; İnternet: AJC. (2019). "AJC 2019 Survey of American Jewish Opinion". Web: <https://www.ajc.org/news/survey2019> 10 Kasım 2021'de alınmıştır.

⁵⁴³ İnternet: AJC. (2019). "AJC 2019 Survey of American Jewish Opinion". Web: <https://www.ajc.org/news/survey2019> 10 Kasım 2021'de alınmıştır.

⁵⁴⁴ Waxman, 2016, 132.

⁵⁴⁵ Sasson, T., Phillips, B., Kadushin, C. and Saxe, L. (2010). *Still Connected: American Jewish Attitudes about Israel*. Waltham, MA: Cohen Center for Modern Jewish Studies at Brandeis University, 22-26.

⁵⁴⁶ Pew, 2016, 57.

liberallerin sadece yüzde 17'si bu görüşü paylaşmıştır.⁵⁴⁷ Bu bulgunun Obama dönemine ait olduğu dikkate alındığında, Trump'ın başkanlık koltuğunda oturduğu 2017-21 yılları arasındaki ABD'nin İsrail'e yönelik yoğun desteğinden, Amerikan Yahudi toplumunda en fazla siyasal muhafazakârların memnuniyet duyduğunu tahmin etmek güç değildir.

Her ne kadar bir önceki bölümde belirttiğimiz gibi büyük bölümünü, kendisini siyasi yelpazenin muhafazakâr kanadında konumlandıranlar teşkil etse de, İsrail'in politikalarına umumiyetle destek veren Ortodoks Yahudilerin Filistin meselesiyle ilgili görüşlerinin, Ortodoks olmayanlarınkinden ne ölçüde farklılaştığını da ayrı bir parantezde ele almalıyız. Ortodoks olmayanların yalnızca yüzde 36'sı, İsrail'in barış konusunda samimi bir çaba gösterdiğini iddia ederken, Ortodoks Yahudilerde bu oran yüzde 61'e çıkmaktadır.⁵⁴⁸ Ayrıca diğer Amerikan Yahudilerine kıyasla, Ortodoksların çok daha az bir kısmı, iki devletli çözüme yönelik bir yol bulunabileceğine inanmakta (yüzde 64'e yüzde 30) ve daha büyük bir kısmı, Batı Şeria'daki yerleşimlerin İsrail'in güvenliğini artırdığını düşünmektedir (yüzde 15'e yüzde 34)⁵⁴⁹.

Vurguladığımız Ortodoks-Ortodoks olmayan ayrımının, dini bakımdan orta yolu benimseyen Muhafazakâr Yahudilerin pozisyonuyla ilgili bir nüansı gözümüzden kaçırmasına müsaade etmemeliyiz. Muhafazakârlar, Reform ve herhangi bir mezhebe dâhil olmayan Yahudiler gibi, çoğunlukla Filistin devletinin kurulmasına ve Batı Şeria'daki yerleşimlerin kaldırılmasına sıcak bakmaktadırlar. Bununla birlikte, Ortodoks olmayan diğer Yahudiler Kudüs'ün paylaşılmasına da olumlu yaklaşırken, Muhafazakârlar bu konudaki itirazlarıyla Ortodoksların yanında yer almaktadırlar.⁵⁵⁰

Theodore Sasson, İsrail-Filistin çatışmasına dair Ortodoks ve Ortodoks olmayan Yahudilerin çekişen görüşlerinin, Yahudiliğe yaklaşımları arasındaki farklılıklarla ilişkili olabileceğini ifade etmektedir. Ortodokslar genellikle Yahudiliğin kavmiyetçi unsurlarına önem atfederken, Reform Yahudiler daha çok evrenselci yönüne odaklanmaktadır. Yahudi halkıyla Tanrı arasındaki özel ilişki ve Yahudilerin birbirleri için taşıdıkları sorumluluk, Ortodokslara göre daha vurgulanması konulardır. Reform veya liberal Yahudiler ise,

⁵⁴⁷ Pew, 2016, 57.

⁵⁴⁸ Pew, 2016, 58.

⁵⁴⁹ Pew, 2016, 56.

⁵⁵⁰ Sasson, T. (2009). *The New Realism: American Jews' Views about Israel*. New York, NY: American Jewish Committee, 12.

Tevrat'ın, Tanrı'nın insanı kendi suretinde yarattığı sözünden hareketle, her bireyin eşit kıymette olduğuna inanmaktadır. Kavmiyetçilik, dönüşümlü olarak Ortodoksları, Yahudi tarih anlatısını daha imtiyazlı bir konuma yerleştirmeye ve dolayısıyla muhtemelen daha katı bir siyasi duruş sergilemeye sevk ederken, evrenselcilik, Ortodoks olmayan Yahudileri, farklı tarih anlatılarına açık olmaya ve bu yüzden muhtemelen daha esnek ve çözüm yanlısı bir siyasi pozisyon almaya teşvik etmektedir.⁵⁵¹

Gerçekten de Ortodoks Yahudilerin yüzde 87'si, Tanrı'nın, mevcutta İsrail olarak adlandırılan toprağı Yahudi halkına verdiğine inanırken, Muhafazakârların yüzde 46'sı, Reformun yüzde 26'sı ve mezhepsel bağlantısı bulunmayanların yüzde 19'u bu inancı paylaşmaktadır. Dahası, Muhafazakârların yüzde 42'sine, Reformun yüzde 23'üne ve herhangi bir mezhebe dâhil olmayanların yalnızca yüzde 14'üne karşılık, Ortodoksların yüzde 80'i muhtaç durumdaki Yahudilere yardım etme konusunda büyük bir sorumluluk taşıdığını düşünmektedir.⁵⁵²

3.2. Örgüt Düzeyindeki Ayrışmalar

İsrail'in Filistin meselesine ilişkin 1970'lerin sonlarından itibaren izlediği siyaset, çatışmanın barışçıl çözümünden yana olan yeni teşekküllerin doğuşunu tetikleyerek, örgütlü Amerikan Yahudi toplumundaki tek sesliliğin de sonunu getirdi. 1980'lere kadar, her ikisi de 1950'lerde kurulan ve yaptıkları iş bölümüyle ilki Kongreye, diğeri ise Beyaz Saraya yoğunlaşan Amerikan İsrail Kamu İşleri Komitesi (American Israel Public Affairs Committee, AIPAC) ve çatı kuruluş Başkanlar Konferansı (CoP) başta olmak üzere Amerikan Yahudi örgütleri, muhtevası fark etmeksizin İsrail hükümetlerinin politikalarının arkasında durma konusunda görüş birliği içerisindeydiler.⁵⁵³ İftirayla Mücadele Birliği (Anti-Defamation League, ADL) Başkanı Abe Foxman'ın dile getirdiği gibi, "İsrail demokrasisi karar vermeli; Amerikan Yahudileri ise desteklemeli"⁵⁵⁴ idi.

1973'te kurulan ve destekçilerinin çoğu lisansüstü öğrencilerden ve genç hahamlardan oluşan *Breira* (Alternatif), bu durumun tek belirgin istisnasıydı. Bariz biçimde

⁵⁵¹ Sasson, 2009, 18-19.

⁵⁵² Pew, 2021, 113, 155.

⁵⁵³ Gertheiss, S. (2016). *Diasporic Activism in the Israeli-Palestinian Conflict*. London and New York: Routledge, 95; Rynhold, J. (2015). *The Arab-Israeli Conflict in American Political Culture*. New York, NY: Cambridge University Press, 167; Waxman, 2016, 154-158; Sasson, 2014, 14, 32.

⁵⁵⁴ Aktaran, Rynhold, 2015, 167.

Siyonist olmasına karşın Breira, İsrail'in politikalarını sert bir üslupla eleştiriyor, FKÖ ile masaya oturulmasını ve işgal altındaki topraklarda bir Filistin devletinin kurulmasını savunuyordu. Dönemin atmosferi hesaba katıldığında, böyle bir tavrı Amerikan Yahudi toplumunun hazmetmesi pek olası değildi. Nitekim çok geçmeden örgüt, toplumun ileri gelenlerinin eleştiri oklarının hedefi haline geldi. Üyeleri hain ilan edildi, dışlandı ve hatta bazıları işten çıkarılmakla tehdit edildi. Baskılara daha fazla dayanamayan örgüt, 1977'de kendini feshetmek durumunda kaldı.⁵⁵⁵

Fakat ilerleyen süreçte, İsrail'deki sağ kanat hükümetlerin uygulamalarının hoşnutsuzluğa yol açması ve buna rağmen geleneksel pozisyonlarında ısrar eden mevcut örgütlerin toplumun geniş kesimlerini temsil kabiliyetlerini yitirmeye başlaması, yeni Breiraların filizlenmesini kaçınılmaz kıldı. Henüz 1980'lerin başlarında, Yeni Yahudi Gündemi (New Jewish Agenda, NJA/1992'de dağıldı) ve Şimdi Barış İçin Amerikalılar (Americans for Peace Now, APN) adlarında iki yeni sol grup kuruldu. Breira ile benzer talepleri dillendirmelerine karşın bu gruplar çok daha hoşgörüyü karşılandılar. NJA üyelerinin ana akım Yahudi örgütlerinde görüşlerini paylaşmalarına olanak tanınırken, APN de, Arap ve FKÖ yanlısı olduğu yönündeki itirazlara rağmen, 1993'te Başkanlar Konferansına üye kabul edildi.⁵⁵⁶

Sol ve ana akım örgütler, Amerikalı karar alıcılar nezdinde ilk kez, ABD Başkanı George H. W. Bush'un Arap-İsrail çatışmasını nihayete erdirme niyetiyle 1990'ların başında çıktığı yolda karşı karşıya geldi. Bush yönetimine göre, barış görüşmelerinin önündeki en büyük engel, İsrail'in 1967'de işgal ettiği topraklarda kurduğu yerleşimlerdi. Bu nedenle 1991 sonbaharında Bush Kongreden, İsrail'i yerleşim faaliyetlerini durdurmaya zorlamak amacıyla, Shamir hükümetinin çöken Sovyetler Birliği'nden göç eden Yahudilerin ülkeye yerleşimlerinin maliyetini karşılayabilmek için talep ettiği 10 milyar dolarlık kredi garantisinin onayını 120 gün süreyle geciktirmesini istedi. Kongre üyelerini, Başkanın kredi garantisıyla yerleşimler arasında kurduğu bağlantıya karşı çıkmaya ikna edebilmek için, 12 Eylül günü Başkanlar Konferansının önderliğinde 1300 civarında Yahudi lider Washington'da toplanırken, APN ve NJA Bush'un çağrısını desteklediklerini duyurdular.⁵⁵⁷ APN'nin eş başkanı Peter Edelman, kredi garantisi onayının yerleşim faaliyetlerinin

⁵⁵⁵ Goldberg, 1996, 207-208; Sasson, 2014, 24; Rynhold, 2015, 167-168; Waxman, 2016, 74-76.

⁵⁵⁶ Waxman, 2016, 77-78.

⁵⁵⁷ Sasson, 2014, 33-34; Waxman, 2016, 157-158; Goldberg, 1996, xv-xvi; Rosenthal, 2001, 116-117.

dondurulması şartına bağlanması lehine Kongrede ifade dahi verdi.⁵⁵⁸ Grubun o zamanki icra direktörü Jonathan Jacoby, o sabah Capitol Hill'e giderken kaygıdan titrediğini anımsıyor: "Daha önce hiç yapılmamış bir şey yapıyorduk. Toplumun ne diyeceğinden korkuyordum."⁵⁵⁹

Neticede, kredi garantisi onaylanmanın eşiğindeyken Bush, düzenlediği basın toplantısıyla doğrudan Amerikan halkına seslenerek, Beyaz Saraydaki "yalnız küçük adama" karşı birleşen "etkili siyasi güçleri"⁵⁶⁰ (Capitol Hill'de toplanan bin kadar lobiciye işaret ederek) şikâyet edip kamuoyunun desteğini arkasına alınca, Kongrenin her iki kanadı da 4 aylık moratoryuma rıza gösterdi.⁵⁶¹ Kuşkusuz Bush'un ısrarında ve Kongrenin kararında, yeni yeni serpilmeye başlayan sol grupların kayda değer bir payının olduğu söylenemez. Fakat bu vaka, İsrail'in politikaları aleyhine ilk kez bir Amerikan Yahudi örgütünün aktif biçimde lobi yürütmesi ve böylelikle örgütlü Yahudi toplumunun, ABD'nin İsrail'e yönelik desteğini güvenceye alma gayesine matuf Washington'daki politika yapıcılar karşısında sergileyegeldiği birlik görüntüsünün ilk hasarını alması bakımından bir dönüm noktasıydı.⁵⁶²

Eylül 1993'te İsrail Başbakanı Yitzhak Rabin ile FKÖ lideri Yaser Arafat'ın Beyaz Sarayın bahçesinde el sıkışmasıyla başlayan Oslo barış süreci, örgütlü Amerikan Yahudi toplumunu daha da parçalı hale getirdi. APN ve 1993'te kurulan İsrail Politika Forumunun (Israel Policy Forum, IPF) başını çektiği sol ve liberal gruplar Oslo'yu desteklerlerken, ZOA, OU ve Güvenli Bir İsrail İçin Amerikalılar (Americans for a Safe Israel, AFSI) gibi sağda mevzilenen gruplar, yalnızca barış görüşmelerine karşı çıkmakla kalmayıp, süreci sekteye uğratmak amacıyla da, Rabin hükümetinin itirazlarına rağmen, Kongreyi, Filistin Yönetimi'ne yapılan mali yardımı kesmeye ve Amerikan Büyükelçiliğinin Tel Aviv'den Kudüs'e taşınmasını öngören yasa tasarısını geçirmeye ikna etmeye çalıştılar. AIPAC ve CoP gibi ana akım örgütler ise, bazı istisnalarla birlikte (örneğin, Büyükelçilik tasarısı lehine

⁵⁵⁸ Fleshler, D. (2009). *Transforming America's Israel Lobby: The Limits of Its Power and the Potential for Change*. Dulles, VA: Potomac Books, 135-136.

⁵⁵⁹ Aktaran, Fleshler, 2009, 136.

⁵⁶⁰ Goldberg, 1996, xvi.

⁵⁶¹ Goldberg, 1996, xv-xvi.

⁵⁶² Waxman, 2016, 158.

yürütülen lobiye AIPAC de katılmıştı), İsrail hükümetlerinin politikalarıyla ters düşmeme stratejisini sürdürerek, isteksizce de olsa barış sürecine destek verdiler.⁵⁶³

Oslo'yla beraber, Amerikan Yahudi örgütleri arasındaki bölünmelerin hemen hemen bugünkü görünümüne kavuştuğu belirtilebilir. Günümüzde de diaspora örgütlerini, İsrail-Filistin çatışmasıyla ilgili meselelere dair benimsedikleri pozisyonlar bakımından, kabaca sağ, sol ve merkez şeklinde üç kategori altında ele almak mümkündür.⁵⁶⁴ İsrail'in 1967 Savaşı'nda işgal ettiği toprakların (Gazze Şeridi, Batı Şeria ve Doğu Kudüs) akıbeti, çatışmaya yönelik muhtemel çözüm yolları (iki devlet, tek devlet veya iki uluslu tek devlet) ve ABD'nin İsrail'e verdiği desteğin boyutu ise, diaspora grupları arasındaki temel ihtilaf noktalarını teşkil etmektedir.⁵⁶⁵

Sağ kanattaki örgütler – AFSI, Amerikalı Likud Dostları (American Friends of Likud, AFL), Cumhuriyetçi Yahudi Koalisyonu (Republican Jewish Coalition, RJC), OU, Ulusal Güvenlik İşleri Yahudi Enstitüsü (Jewish Institute for National Security Affairs, JINSA) ve ZOA – Filistin tarafını, uzlaşma niyetiyle masaya oturulabilecek potansiyel bir partnerden ziyade İsrail'in amansız düşmanı olarak görme eğilimindedirler. Dolayısıyla da sert güç kullanımının, diplomatik yöntemlerden daha etkili sonuçlar doğuracağına inanmaktadırlar.⁵⁶⁶

Sağ gruplar, dini ve/veya güvenlikle ilgili gerekçelerle, herhangi bir toprak tavizini reddetmektedirler. Batı Şeria'daki İsrail hâkimiyetini ve yerleşim faaliyetlerini desteklemekte, Kudüs'ün paylaşılmasına ve iki devletli çözüme ise karşı çıkmaktadırlar.⁵⁶⁷ Duruşlarını meşrulaştırmak içinse, Filistinlilerin bu toprakların yerlisi, yani gerçek sahibi olmadıkları ve sonradan icat edilmiş yapay bir ulus oldukları argümanına başvurmaktadırlar. Bu açıdan, ulusal self-determinasyona ilişkin haklı bir iddia söz konusu olmadığından, Filistin devletinin kurulmasını gerektirecek makul bir sebebin de bulunmadığını iddia etmektedirler.⁵⁶⁸ ZOA'nın 1990'ların başlarından bu yana başkanlığını yürüten ve Amerikan Yahudi sağının önde gelen figürlerinden biri olan Morton Klein, örgütünün 2017 galasında

⁵⁶³ Sasson, 2014, 34-36; Waxman, 2016, 158-161; Seliktar, 2007, 126-127.

⁵⁶⁴ Waxman, D. (2010). "The Israel Lobbies: A Survey of the Pro-Israel Community in the United States". *Israel Studies Forum*, 25(1), 10; Sasson, 2014, 45.

⁵⁶⁵ Waxman, 2010, 9.

⁵⁶⁶ Waxman, 2010, 12.

⁵⁶⁷ Flesher, 2009, 68; Rynhold, 2015, 170; Waxman, 2010, 12.

⁵⁶⁸ Waxman, 2016, 97-98.

yaptığı konuşmada, Filistin'in hiçbir zaman Arapların egemenliğinde bulunmadığını ileri sürüyor ve devam ediyor:

... Eğer bu onların egemen toprağı olsaydı, nasıl olur da ona bir Arap ismi değil, bir Roma ismi olan “Filistin” adını verirlerdi? Kongrede, basında ve halka açık konuşmalarda, işgalin olmadığını açıkça ortaya koyan tek önemli kuruluşuz. Burası kutsal Yahudi toprağıdır, asla egemen Arap toprağı olmamıştır.⁵⁶⁹

Benzer şekilde, yakın bir tarihte hayatını kaybeden Amerikalı Yahudi milyarder ve sağ kanat örgütlerin başlıca finansörlerinden Sheldon Adelson da, İsrail-Amerikan Konseyinin 2014'teki konferansında, “Filistinliler icat edilmiş bir halktır” demiş ve eklemiştir: “Filistinlilerin varoluş amacı İsrail'i yok etmektir.”⁵⁷⁰

Merkezde yer alan örgütler – AIPAC, AJC, ADL, Amerikan Yahudi Kongresi (American Jewish Congress, AJCongress), CoP ve Yahudi Halkla İlişkiler Konseyi (Jewish Council for Public Affairs, JCPA) – pozisyonları itibariyle, sağdaki ve aşağıda ele alacağımız soldaki gruplar kadar net değildirler. Prensip, iki devletli çözümü ve bu doğrultuda toprak tavizleri verilmesini desteklemekle birlikte, ne barış girişimlerinin arkasında gayretle durmakta, ne de İsrail'in, Filistin devletinin vücut bulmasını imkânsız kılacak adımlarına yeterli muhalefeti göstermektedirler. Bu muğlak tavrın, Amerikan Yahudi toplumundaki konsensüsü temsil etme arayışından kaynaklandığı söylenebilir. Şöyle ki; merkez örgütler, ABD'nin İsrail'e yönelik desteğinin, İsrail'in güvenliği için hayati önemde olduğunu düşünmektedirler. Bu yüzden de, ABD ile İsrail arasındaki müttefiklik ilişkisinin muhafazasını birincil vazifeleri olarak görmektedirler. Bunun en etkili yolunun ise, Kongre ile Beyaz Saray karşısında yekvücut hareket etmekten geçtiği kanaatindedirler. Dolayısıyla görüş ayrılıkları söz konusu olduğunda kapalı kapılar ardında çözüm aramayı ve toplumun ihtilafa düştüğü meselelerle ilgili de keskin tavırlar almaktan kaçınmayı tercih etmektedirler.⁵⁷¹

Bununla birlikte, merkezdeki örgütlerin toplumdaki yaygın kanaati temsil etmede ne derece başarılı oldukları, haliyle de ‘merkez’ nitelendirmesini hak edip etmedikleri hususu

⁵⁶⁹ İnternet: Jewish Broadcasting Service (JBS). (November, 2017). “ZOA Gala 2017”. Web: <https://www.youtube.com/watch?v=qn3kuX4jZJ8> 6 Aralık 2021'de alınmıştır.

⁵⁷⁰ İnternet: Stoll, R. S. and Staff, T. (November, 2014). “Adelson: Palestinians an Invented People out to Destroy Israel”. *The Times of Israel*. Web: <https://www.timesofisrael.com/adelson-palestinians-an-invented-people-out-to-destroy-israel/> 6 Aralık 2021'de alınmıştır.

⁵⁷¹ Waxman, 2010, 11; Gertheiss, 2016, 99; Fleshler, 2009, 64.

oldukça tartışmalıdır. Zira İsrail sağıının güvenlikçi ve çatışmacı söylemleri, bu örgütler açısından, Amerikan Yahudi toplumundan yükselen barış taleplerine ve hatta çözüm arayışındaki İsrail hükümetlerinin destek çağrılarına kıyasla daha fazla eyleme geçirici etkiye sahiptir. Örneğin, örgütün eski icra direktörü Neil Sher, “AIPAC’i, Oslo’yu ve İsrail hükümetinin yapmayı arzuladığı şeyi desteklemeye razı etmek, dış çekmek gibiydi”⁵⁷² diyor. Benzer zorluğu, Başbakan Ariel Sharon’un 2005’teki Gazze Şeridi’nden çekilme planına karşı bu kez de Başkanlar Konferansı gösterdi.⁵⁷³ Dan Fleshler’in, merkez örgütlerin eylem tarzına ilişkin şu gözlemi son derece isabetlidir: “Örgütsel kültürleri, İsrail’in ‘düşmanlarına’ – mesela, İran, Hamas, Hizbullah ve İsrail’in aşırı sol muhalifleri – karşı güçlü tavırlar alabildiklerinde çok huzurludur. Arapların niyetlerine belirli miktarda güven ve cesur toprak tavizleri gerektiren barış girişimlerini coşkuyla destekleme konusundaysa, daha az huzurlu olma eğilimindedirler.”⁵⁷⁴

Bu tavır, kaçınılmaz biçimde ana akım örgütleri, sağa eğilim gösterdikleri ve temsil iddiasında oldukları toplumun İsrail-Filistin çatışmasıyla ilgili hâlihazırdaki görüşlerini yansıtmadıkları eleştirileriyle karşı karşıya bıraktı. Henüz 2000’lerin başlarında, URJ’nin (CoP’nin en büyük üyesi) o dönemki başkanı Haham Eric Yoffie, Başkanlar Konferansının, sağ kanat İsrail hükümetlerini soldakilere göre çok daha güçlü biçimde desteklemesinden yakınıyordu: “Rabin ve Barak yıllarında konferansın, İsrail hükümetinin politikalarına, Shamir ve Netanyahu yıllarında sergilediği enerjiyi ve agresif desteği göstermediğini kuvvetle hissediyorum.”⁵⁷⁵ Ana akım örgütlere yönelik en kışkırtıcı ve toplumda en fazla yankı uyandıran eleştiri 2010’da, kendisini ‘liberal Siyonist’ olarak tanımlayan gazeteci Peter Beinart’tan geldi. “Amerikan Yahudi Müesses Nizamının İflası” başlıklı yazısında Beinart, “liberal değerleri tehdit eden İsrailli liderlerin entelektüel fedaileri” olmakla suçladığı ana akım örgütleri şöyle uyarıyordu:

Yahudi müesses nizamı on yıllarca Amerikan Yahudilerinden, liberalliklerini Siyonizmin kapısında gözden geçirmelerini istedi. Şu an ise dehşete düşerek, çoğu genç Yahudi’nin onun yerine Siyonistliğini gözden geçirdiğini görüyor. Manevi açıdan, Amerikan Siyonizmi baş aşağı gidiyor. Eğer AIPAC ve Büyük Amerikan Yahudi Örgütleri Başkanları Konferansı gibi grupların liderleri rotayı değiştirmezlerse, bir gün uyandıklarında karşılarında, Araplara ve Filistinlilere yönelik

⁵⁷² Fleshler, 2009, 66.

⁵⁷³ Sasson, 2014, 38-40.

⁵⁷⁴ Fleshler, 2009, 64.

⁵⁷⁵ İnternet: Massing, M. (February, 2002). “Deal Breakers”. *American Prospect*. Web: <https://prospect.org/features/deal-breakers/> 9 Aralık 2021’de alınmıştır.

katıksız düşmanlıkları kendilerini dahi ürküten, genç, Ortodoks egemen, Siyonist bir liderlik ile kayıtsızından dehşete kapılmışına bir yığın seküler Amerikalı Yahudi bulacaklar.⁵⁷⁶

Ana akıma yöneltilen eleştirilerin haklılığını, 2008’de kurulan ve kısa süre içerisinde solun gözde kuruluşu haline gelen “İsrail yanlısı, barış yanlısı” mottolu J Street’in, 2014’teki üyelik başvurusunu reddederek, Başkanlar Konferansının kendisi gözler önüne serdi. Kararın ardından J Street’in internet sitesinde, CoP’nin Yetkili Başkan Yardımcısı Malcolm Hoenlein’a hitaben iğneleyici bir teşekkür mesajı yayımlandı: “Nihayet Başkanlar Konferansının, Yahudi toplumunun sesini temsil etmediğini açıklığa kavuşturduğunuz için teşekkür ederiz.”⁵⁷⁷ URJ Başkanı Haham Rick Jacobs, Başkanlar Konferansının, azınlıktaki görüşleri yansıtan çok sayıdaki sağ örgütün tutsağı olduğunu (irili ufaklı her üyenin eşit oya sahip olmasından hareketle) ve J Street kararıyla beraber CoP’deki üyeliklerini sonlandırabileceklerini ifade etti.⁵⁷⁸ Ayrıca Muhafazakâr hareketin Haham Meclisi ve ADL gibi CoP üyesi bazı büyük gruplar da Konferansın karar alma mekanizmasında değişikliğe gidilmesi çağrısında bulundu (Merkez örgütlerden JCPA ve ADL de J Street’in üyeliğini destekledi).⁵⁷⁹ Haaretz yazarı Chemi Shalev’in belirttiği gibi, “Konferans, J Street’i dışarıda tutarak, kendi ayağına kurşun sıkıymış ve tüm Yahudi toplumunu temsil etme iddiasını aşındırmıştı.”⁵⁸⁰

Geleneksel örgütlere yönelik meydan okumaların ana kaynağını teşkil eden sol kanada başımızı çevirdiğimizde karşımıza, Ameinu, APN, IPF, J Street, Terakkiperver İsrail Ortakları (Partners for Progressive Israel, PPI), RAC, T’ruah: The Rabbinic Call for Human Rights, URJ, Barış İçin Yahudilerin Sesi (Jewish Voice for Peace, JVP) ve IfNotNow gibi gruplar çıkmaktadır (JVP ve IfNotNow haricindekileri merkez-sol şeklinde nitelendirmemiz daha doğru olacaktır). Bu gruplar ekseriyetle, 1967 öncesindeki sınırları esas alan ve işgal

⁵⁷⁶ İnternet: Beinart, P. (June, 2010). “The Failure of the American Jewish Establishment”. *The New York Review*. Web: <https://www.nybooks.com/articles/2010/06/10/failure-american-jewish-establishment/> 9 Aralık 2021’de alınmıştır.

⁵⁷⁷ İnternet: J Street. “Thank You, Conference of Presidents!”. Web: https://act.jstreet.org/sign/thank_you_malcolm/ 13 Aralık 2021’de alınmıştır.

⁵⁷⁸ İnternet: URJ. (May, 2014). “Reform Movement Leader Responds to Vote to Keep J Street Out of Conference of Presidents”. Web: <https://urj.org/press-room/reform-movement-leader-responds-vote-keep-j-street-out-conference-presidents> 13 Aralık 2021’de alınmıştır.

⁵⁷⁹ İnternet: Kampeas, R. (May, 2014). “In Presidents Conference Loss, Did J Street Win Fight for Mainstream Acceptance?”. *Jewish Telegraphic Agency*. Web: <https://www.jta.org/2014/05/01/united-states/in-presidents-conference-loss-did-j-street-win-its-fight-for-mainstream-acceptance> 13 Aralık 2021’de alınmıştır.

⁵⁸⁰ İnternet: Shalev, C. (May, 2014). “J Street’s Rejection is a Milestone in the Growing Polarization of American Jews”. *Haaretz*. Web: <https://www.haaretz.com/.premium-j-streets-rejection-a-jewish-milestone-1.5246847> 13 Aralık 2021’de alınmıştır.

altındaki topraklarda inşa edilen yerleşimlerin bir bölümünün kaldırılmasını, diğer bölümü içinse üzerinde karşılıklı uzlaşmaya varılmış toprak takaslarına gidilmesini öngören iki devletli çözümü, çatışmayı nihayete erdirecek tek uygulanabilir seçenek olarak görmektedirler.⁵⁸¹ Bu nedenle de, bir yandan İsrail'in, Batı Şeria'daki yerleşimleri genişletme gibi, çözümün önünü tıkayacak adımlarını sert bir dille eleştirirken, diğer yandan da ABD'den, öncü bir rol üstlenerek, tarafların iki devletli çözüm hedefiyle masaya oturmalarını sağlamasını ve yeri geldiğinde İsrail hükümetine baskı uygulamasını gerektirse de, adil ve tarafsız davranmasını beklemektedirler.⁵⁸²

Tabii bu tutumları, sol örgütlerin İsrail'in güvenliğine ve çıkarlarına kayıtsız oldukları veya aykırı hareket ettikleri izlenimini doğurmamalıdır. Aksine bu kategorideki grupların çoğu kendini 'İsrail yanlısı' olarak tanımlamakta ve İsrail'i eleştirerek yahut iki devletli çözümde ısrar ederek aslında, Waxman'ın tabiriyle, "İsrail'i kendisinden korumayı"⁵⁸³ amaçlamaktadırlar. Sol gruplar iki devletli formülü, yalnızca Filistin halkının özgürce yaşayabileceği ve self-determinasyon hakkını kullanabileceği bir devlete sahip olması gerektiğine inandıkları için değil, aynı zamanda İsrail'in Yahudi ve demokratik karakterinin devamlılığını güvence altına almak için de savunmaktadırlar. Diğer bir deyişle, iki devletli çözüm ihtimali ortadan kalktığı takdirde, İsrail'in kontrol ettiği topraklardaki Filistinlilerin sayısı yakın gelecekte Yahudi nüfusunu geçebileceğinden, İsrail'in ya demokrasi olma vasfından ya da Yahudi kimliğinden vazgeçmek zorunda kalacak olmasından endişe duymaktadırlar.⁵⁸⁴ Bu bağlamda, J Street'in kurucusu ve başkanı Jeremy Ben-Ami, hem örgütlü Amerikan Yahudi toplumunu hem de İsrail'i şöyle ikaz ediyor:

Sesimiz hakikati, mümkün olduğunca yüksek ve net bir şekilde söylemelidir: İsrail devletinin şu anki yolu sürdürülemez. Başka bir halkın işgali ve ulusal özlemlerinin ve haklarının inkârı yalnızca ahlaki bakımdan kabul edilemez değil, aynı zamanda tüm İsrail Devleti teşebbüsü için de ölümcül bir tehdittir.⁵⁸⁵

⁵⁸¹ Örneğin, bkz. İnternet: APN. "Where We Stand". Web: <https://peacenow.org/page.php?id=3011#.YbiSWX1By3I>; İnternet: J Street. "Policy; Borders; Our Policy". <https://jstreet.org/policy/borders/#.YbiTpn1By3J>; İnternet: IPF. "Statement of Principles". Web: <https://israelpolicyforum.org/principles/> 14 Aralık 2021'de alınmıştır.

⁵⁸² Waxman, 2010, 12; Fleshler, 2009, 70; Rynhold, 2015, 170.

⁵⁸³ Waxman, 2010, 12.

⁵⁸⁴ Waxman, 2016, 101-105.

⁵⁸⁵ Ben-Ami, J. (2011). *A New Voice for Israel: Fighting for the Survival of the Jewish Nation*. New York, NY: Palgrave Macmillan, 223.

Bu noktada, Yahudi müesses nizamının Washington'daki ağırlığını dengelemeye aday J Street ile ilgili önemli gördüğümüz birkaç hususa temas etmeliyiz. J Street, sokakları alfabetik sırayla A'dan W'ya ilerleyen Washington, D.C.'deki eksik sokağın adını taşıyor. Ben-Ami, J Sokağı ile Yahudi toplumunun daha önce Washington'da temsil edilmeyen "tutkulu makulleri" arasında paralellik kuruyor ve J Street'in, "ABD'nin barış için sadece Filistinlilere ve Araplara değil, İsraililere de baskı yapması gerekebileceğini söylemeye hazır" bu kesimin siyasi sesi olmayı hedeflediğini ifade ediyor.⁵⁸⁶ Ben-Ami, 1990'ların ortalarında Bill Clinton'ın iç politika ekibinde yer almış ve pek çok seçim kampanyasında görev yapmış siyasetin içerisinden bir isim. Obama'nın başkanlığı döneminde, J Street'in Beyaz Sarayla iyi ilişkilere sahip olduğu da bir sır değil.⁵⁸⁷ Ayrıca grup, İsrail hükümetlerinin politikalarına yönelik eleştirel tutumu dolayısıyla (örneğin 2003'te, Avrupa'da yükselen antisemitizme, George W. Bush yönetimiyle Sharon hükümetinin politikalarının da katkı sunduğunu söylemişti⁵⁸⁸) Yahudi dünyasında tartışmalı bir figür olan George Soros'un da aralarında bulunduğu bazı önemli finansörlerden destek görüyor.⁵⁸⁹ Öyle ki Ben-Ami, 2008'de yaklaşık 1.5 milyon dolar bütçeyle yola çıkan J Street'in, üç yıl gibi kısa bir süre içerisinde hemen hemen 7 milyon dolarlık bütçeye ulaştığını belirtiyor.⁵⁹⁰

J Street'i soldaki diğer gruplardan ayıran en önemli faktör, gündemiyle örtüşen siyasilerin seçim kampanyalarına doğrudan para desteği sunabilmesine imkân tanıyan bir siyasi eylem komitesine (political action committee, PAC) sahip olmasıdır. Henüz kurulduğu yıl gerçekleşen seçimlerde JStreetPAC, 41 Senato ve Temsilciler Meclisi aday için yaklaşık 580 bin dolar topladı ve desteklediği adayların 33'ü girdiği yarış kazandı. 2020 seçimlerinde ise, Biden'ın kampanyasına ve 190'ın üzerinde Kongre adayına toplamda 9 milyon dolardan fazla destekte bulunuldu. Bu rakam, İsrail yanlısı PAC'lerden federal adaylara giden paranın yarısından fazlasını oluşturuyor. Mevcut (117.) Kongrede,

⁵⁸⁶ Ben-Ami, 2011, 106.

⁵⁸⁷ Örneğin, bkz. Saltzman, I. Z. (2017). "Not So "Special Relationship"?": US-Israel Relations During Barack Obama's Presidency". *Israel Studies*, 22(1), 59-61.

⁵⁸⁸ İnternet: "In Rare Jewish Appearance, George Soros Says Jews and Israel Cause Anti-Semitism". *Jewish Telegraphic Agency*. Web: <https://www.jta.org/archive/in-rare-jewish-appearance-george-soros-says-jews-and-israel-cause-anti-semitism> 16 Aralık 2021'de alınmıştır.

⁵⁸⁹ Waxman, 2016, 164; Sasson, 2014, 41.

⁵⁹⁰ Ben-Ami, 2011, 108.

JStreetPAC tarafından desteklenen asgari 118 Temsilciler Meclisi üyesi ve 31 Senatör bulunuyor.⁵⁹¹

Siyasetteki etki alanının genişlemesiyle orantılı olarak J Street'in düzenlediği konferanslara yönelik ilgi de her geçen yıl artıyor. 2009'daki ilk ulusal konferansına yaklaşık 1500 kişi katılırken, bu rakamın 2013'te 2800'ün, 2019'da ise 4000'in üzerine çıktığını görüyoruz. Ayrıca önceki konferanslarında da önemli isimleri (örneğin, 2009'da Obama'nın Ulusal Güvenlik Danışmanı James Jones ve 2013'te Başkan Yardımcısı Biden) ağırlayan J Street'in 2019'daki konferansına, Demokrat Partinin başkan aday adaylarından, Bernie Sanders'in de aralarında olduğu beş ismin katılarak konuşma yaptığını, Biden ve Elizabeth Warren'ın ise video kaydı gönderdiklerini söylemeliyiz.⁵⁹²

Fakat tüm bunlara karşın, J Street halen, maddi imkânlar ve siyasi nüfuz bakımından, en önemli rakibi olarak görülen AIPAC'in bir hayli gerisindedir. 100 binin üzerinde aidat ödeyen üyesi ve pek çok varlıklı bağışçısı bulunan AIPAC'in 2019'daki geliri 130 milyon dolar civarındadır.⁵⁹³ Büyük kalabalıkların toplandığı, çoğu Kongre üyesinin boy gösterdiği ve Amerikan ve İsrail siyasetinin zirvesindeki isimlerin konuşmalar yaptığı konferansları ise genellikle gövde gösterisi şeklinde geçmektedir.⁵⁹⁴ Örneğin, yaklaşık 18 bin kişinin katıldığı 2019 konferansındaki konuşmacılar arasında, ABD Başkan Yardımcısı Mike Pence, Temsilciler Meclisi Sözcüsü Nancy Pelosi ve İsrail Başbakanı Benjamin Netanyahu gibi üst düzey isimler yer almıştır⁵⁹⁵ (Bununla birlikte, MoveOn adlı liberal bir grubun, AIPAC'in, İran nükleer anlaşmasını ve Filistin devletinin kurulmasını engellemeye dönük çabalarda bulunması ve insan hakları ihlalleriyle anılan figürlere sahnesinde yer açması gibi

⁵⁹¹ İnternet: JStreetPAC. "Our Track Record". Web: <https://donate.jstreetpac.org/our-track-record/> 20 Aralık 2021'de alınmıştır.

⁵⁹² Waxman, 2016, 165; İnternet: Medina, J. (October, 2019). "2020 Democrats at J Street Conference Reflect New Tone on U.S.-Israel Relations". *The New York Times*. Web: <https://www.nytimes.com/2019/10/28/us/democrats-israel-j-street-conference.html> 20 Aralık 2021'de alınmıştır.

⁵⁹³ Waxman, 2016, 166; İnternet: Propublica. "American Israel Public Affairs Committee". Web: <https://projects.propublica.org/nonprofits/organizations/530217164> 21 Aralık 2021'de alınmıştır.

⁵⁹⁴ Gertheiss, 2016, 90; Waxman, 2016, 166.

⁵⁹⁵ İnternet: Stolberg, S. G. (March, 2019). "Israel Lobby Convened in Washington Amid Fraying Bipartisanship and Rising Tension". *The New York Times*. Web: <https://www.nytimes.com/2019/03/23/us/politics/aipac-israel-trump-democrats.html> 21 Aralık 2021'de alınmıştır.

gerekçelerle yaptığı boykot çağrısı üzerine, başkan adaylığı için yarışan birçok Demokratın 2019'daki konferansa katılmama kararı aldığını da not düşmemiz gerekir⁵⁹⁶).

Ayrıca AIPAC'ın Kongreyi yönlendirme kabiliyetiyle ilgili, ilki bir Kongre çalışanı, diğeri ise eski bir AIPAC yetkilisi tarafından geçmişte sarf edilmiş, “Meclisin yarısından fazlasının – 250 ila 300 üye – AIPAC'ın istediği her şeyi refleks olarak yapacağına güvenebiliriz” ve “yirmi dört saat içinde yetmiş senatörün imzasını bu mendile alabiliriz”⁵⁹⁷ sözlerinin bugün de geçerliliğini büyük ölçüde koruduğu ifade edilebilir.⁵⁹⁸ Aslında AIPAC'ın günümüze kadar bir PAC'i bulunmuyordu (AIPAC'ın içerisindeki PAC, siyasi eylem komitesi değil, Halkla İlişkiler Komitesi anlamına geliyor). Dolayısıyla desteklediği adayların kampanyalarına yasal olarak doğrudan para aktaramıyor ve bu işlemi, bireysel üyeleri ve Ortadoğu meseleleriyle ilgili görüşlerini paylaşan otuzu aşkın PAC aracılığıyla gerçekleştiriyordu.⁵⁹⁹ Ancak bu satırlar yazılmadan birkaç gün önce AIPAC, belirli üst limitlere sahip geleneksel bir PAC ile doğrudan bağışı kapsamamakla beraber adayları desteklemek için sınırsız harcama yapılmasına – reklam yayınlamak veya posta göndermek gibi – imkân tanıyan bir Süper PAC⁶⁰⁰ kurma kararı aldığını duyurdu.⁶⁰¹ Bu hamlenin, sol grupların (özellikle de J Street'in) yükselişiyle ve seslerinin Demokrat Parti saflarında her geçen gün daha fazla yankı uyandırmasıyla bağlantılı olmadığını düşünmemizi gerektirecek bir neden bulunmuyor.

Son olarak, isimlerini sol gruplar arasında zikrettiğimiz, fakat duruşları bu kategorideki genel eğilimi yansıtmayan ve solun uç kısmında konumlanan IfNotNow ve JVP'den kısaca bahsederek bu başlığı tamamlayabiliriz. İsrail'in uzun vadeli çıkarlarıyla Filistinlilerin idealleri arasında bir uyum inşa etme arayışındaki diğer sol örgütlerin ılımlı muhalefetinin aksine bu gruplar, Filistinlilerin haklarını merkeze alan daha eleştirel bir tavır

⁵⁹⁶ İnternet: Edelman, A., Hurtado, L. and Holzberg, M. (March, 2019). “Several 2020 Democrats to Skip AIPAC Conference After Call to Boycott”. *NBC News*. Web: <https://www.nbcnews.com/politics/2020-election/several-2020-democrats-skip-aipac-conference-after-call-boycott-n986006> 21 Aralık 2021'de alınmıştır.

⁵⁹⁷ Aktaran, Mearsheimer, J. J. and Walt, S. M. (2007). *The Israel Lobby and U. S. Foreign Policy*. New York: Farrar, Straus and Giroux, 10-11.

⁵⁹⁸ Waxman, 2016, 165-166.

⁵⁹⁹ Fleshler, 2009, 37; Mearsheimer and Walt, 2007, 154.

⁶⁰⁰ İnternet: Open Secrets. “What is a PAC?”. Web: <https://www.opensecrets.org/political-action-committees-pacs/what-is-a-pac> 22 Aralık 2021'de alınmıştır.

⁶⁰¹ İnternet: Kampeas, R. (December, 2021). “After 70 Years on the Sidelines, AIPAC Will Now Officially Fundraise for Politicians”. *Jewish Telegraphic Agency*. Web: <https://www.jta.org/2021/12/16/politics/for-70-years-the-pac-in-aipac-hasnt-involved-fundraising-now-the-group-will-fundraise-for-politicians> 22 Aralık 2021'de alınmıştır.

sergilemektedirler. Çatışmanın hangi yolla (iki uluslu tek devlet, iki devlet veya başka bir alternatif) çözülmesi gerektiğine ilişkin kurumsal bir görüş beyan etmemekte⁶⁰² ve esas olarak, hemen hemen aynı içerikle, “İsrail’in Filistinlileri, sivil, siyasi ve ekonomik haklarından yoksun bıraktığı ve böylelikle özgürlüklerinden ve haysiyetlerinden ettiği, bir zorbalık ve tecrit sistemi”⁶⁰³ şeklinde tarif ettikleri işgale son vermeyi amaçladıklarını belirtmektedirler. Bu doğrultuda IfNotNow, gösteri, yürüyüş, miting ve oturma eylemi gibi doğrudan eylemler (direct action) vasıtasıyla Amerikan Yahudi toplumundaki işgale yönelik desteği kırmaya çabalamaktadır.⁶⁰⁴ JVP de bu tür eylemler düzenlemekle⁶⁰⁵ birlikte, bilhassa, Filistinli sivil toplum örgütlerinin 2005’te, Batı Şeria yerleşimlerinde üretilen ürünleri boykot etme gibi yöntemlerle İsrail’i uluslararası hukuka uymaya zorlamak amacıyla başlattıkları Boykot, Tecrit, Yaptırım (Boycott, Divestment, Sanctions, BDS) hareketine verdiği destekle öne çıkmaktadır.⁶⁰⁶ Hatta BDS hareketinin yanında yer almaları dolayısıyla, İsrail Stratejik İşler Bakanlığının 2018’in başlarında duyurduğu kararla, JVP üyelerinin ülkeye girişleri yasaklanmıştır.⁶⁰⁷

3.3. İsrail-Filistin Çatışmasının Temel Bileşenleri ve Amerikan Yahudi Örgütleri

Bu kısımda, Amerikan Yahudi örgütlerinin, İsrail-Filistin çatışmasının uzlaşma güzergâhına giremeyeşinde payı olduğu gözlemlenen dört ana meseleye (İsrail’in Gazze ablukası ve operasyonları, Batı Şeria’daki yerleşimler, Trump’ın Büyükelçilik kararıyla beraber Kudüs’ün statüsü ve Filistinli mülteciler) nasıl yaklaştıkları ve çözüme yönelik toplumlarına ve kendilerine ne tür roller atfettikleri, örgütlerin temsilcileriyle

⁶⁰² İnternet: JVP. “Policies; What’s JVP’s Position: One-State or Two?”. Web: <https://jewishvoiceforpeace.org/faq/> 23 Aralık 2021’de alınmıştır; İnternet: IfNotNow. “About; Our Principles”. Web: <https://www.ifnotnowmovement.org/about> 23 Aralık 2021’de alınmıştır.

⁶⁰³ İnternet: IfNotNow. “About; Our Principles”. Web: <https://www.ifnotnowmovement.org/about> 23 Aralık 2021’de alınmıştır; İnternet: JVP. “Palestine/Israel 101; What Exactly is “the Occupation”?”. Web: <https://jewishvoiceforpeace.org/israeli-palestinian-conflict-101/> 23 Aralık 2021’de alınmıştır.

⁶⁰⁴ Örneğin bkz. İnternet: Nathan-Kazis, J. (February, 2017). “IfNotNow Protests outside AIPAC Offices in New York”. *The Forward*. Web: <https://forward.com/fast-forward/363110/ifnotnow-protests-outside-aipac-offices-in-new-york/> 23 Aralık 2021’de alınmıştır; İnternet: Sales, B. (December, 2016). “Rallying against Trump and Jewish Organizations, IfNotNow Brings Young Leftist Jews to the Streets”. *The Times of Israel*. Web: <https://www.timesofisrael.com/rallying-against-trump-and-jewish-organizations-ifnotnow-brings-young-leftist-jews-to-the-streets/> 23 Aralık 2021’de alınmıştır.

⁶⁰⁵ Örneğin bkz. İnternet: Jackson, S. (April, 2018). “Jewish Voice for Peace Protests Gala Celebrating Pro-Israel Supporter”. *Washington Square News*. Web: <https://nyunews.com/2018/04/15/04-16-news-jvp/> 23 Aralık 2021’de alınmıştır.

⁶⁰⁶ İnternet: JVP. “JVP Supports the BDS Movement”. Web: <https://jewishvoiceforpeace.org/jvp-supports-the-bds-movement/> 23 Aralık 2021’de alınmıştır.

⁶⁰⁷ İnternet: Landau, N. and Sommer, A. K. (January, 2018). “Israel Says Jewish Voice for Peace on BDS Blacklist, Activists Will Not Be Allowed Entry”. *Haaretz*. Web: <https://www.haaretz.com/israel-news/israel-says-jewish-voice-for-peace-activists-will-not-be-allowed-entry-1.5729718> 23 Aralık 2021’de alınmıştır.

gerçekleştirilen mülakatlar merkeze alınarak anlaşılmaya çalışılacaktır. Fakat mülakatlar sol gruplar ağırlıklı gerçekleştirildiği için, sağ ve merkez örgütlerin ilgili meseleler hakkındaki pozisyonları, açık kaynaklardan yararlanılarak yansıtılmaya gayret edilecektir.

3.3.1. Gazze Ablukası ve Operasyonları

Dini, tarihi ve stratejik yönlerden Batı Şeria kadar değer atfedilmeyen, dolayısıyla da önceleri İsrail-Filistin çatışmasının çözümü görece kolay meseleleri arasında değerlendirilen Gazze'nin uluslararası toplumun dikkat kesildiği kilit bir sorun halini alışı, İsrail'in 2005'te bölgeden çekilmesi ve Hamas'ın Ocak 2006'daki parlamento seçimlerinde el-Fetih'e karşı üstünlük sağlaması sonrasında rastlamaktadır. Seçim zaferinin ardından, Filistin Yönetimi'ne giden uluslararası yardımların devamı için Ortadoğu Dörtlüsü'nün/Quartet (ABD, BM, AB ve Rusya) dayattığı şartları (İsrail'i tanıma, şiddet kullanımına son verme ve FKÖ'nün daha önce imzaladığı tüm anlaşmaları kabul etme) reddeden, ulusal birlik hükümeti kurma çağrıları ise, ABD ve İsrail'in baskılarının da etkisiyle güç paylaşımına yanaşmayan el-Fetih tarafından geri çevrilen (Suudi Arabistan'ın aracılığıyla Mart 2007'de kurulan kısa ömürlü hükümeti saymazsak) Hamas, 2007 Haziranında el-Fetih'le giriştiği askeri mücadele neticesinde Gazze'nin tamamının kontrolünü ele geçirdi.⁶⁰⁸

Bunun üzerine İsrail, aynı yılın sonbaharında “düşman varlık” ilan ettiği Gazze'yi karadan, denizden ve havadan abluka altına aldı (İsrail'in ablukasıyla beraber Mısır'ın da Gazze'yle sınırını kapattığını, önceleri geçişlerde belirli esneklikler gösterildiğini, ancak 2013'teki askeri darbeden bu tarafa sınırın genellikle kapalı tutulduğunu not düşmeliyiz).⁶⁰⁹ Ayrıca Hamas'ın roket saldırılarını gerekçe göstererek, 2008'in sonlarından günümüze Gazze Şeridi'ne yönelik dört kapsamlı askeri operasyon (2008-2009, 2012, 2014, 2021) gerçekleştirdi. 40 km uzunluğundaki ve 10 km genişliğindeki Gazze'nin nüfusu günümüzde 2 milyon civarındadır. Binlerce sivilin hayatını kaybettiği ve altyapının büyük ölçüde zarar gördüğü askeri operasyonlar ile insanların ve ürünlerin giriş-çıkışlarını ciddi şekilde kısıtlamaya devam eden ablukanın, Gazze'yi yaşanabilir bir kent olmaktan hızla uzaklaştırdığı belirtilebilir. BM'ye bağlı Filistinli Mültecilere Yardım Kuruluşu UNRWA'ya göre, kentteki nüfusun yüzde 80'i uluslararası yardımlarla yaşamını

⁶⁰⁸ Waxman, D. (2019). *The Israeli-Palestinian Conflict: What Everyone Needs to Know*. New York, NY: Oxford University Press, 5. Bölüm.

⁶⁰⁹ Waxman, 2019, 5. Bölüm.

sürdürmektedir. 2020'deki ortalama işsizlik oranı ise hemen hemen yüzde 50'dir. Dahası, nüfusun yüzde 95'inin temiz suya erişimi bulunmamakta ve sağlık hizmetlerinden tarımsal üretime pek çok alanda hayati öneme sahip elektriğe, günün ancak belirli saatlerinde ulaşabilmektedir.⁶¹⁰

Sağ kanat ve merkez örgütlerin hem ablukaya hem de operasyonlara sahip çıktıkları rahatlıkla ifade edilebilir. Örneğin, RJC 2014'teki Koruyucu Hat Operasyonu'na yönelik desteğini şöyle açıklıyor:

Hamas'ın İsrail'e yönelik sivil bölgelerden gerçekleştirdiği ve kendi halkını canlı kalkan olarak kullandığı saldırılar savaş suçudur. Beyan ettikleri hedef, Yahudi devletinin ve mukimlerinin tamamen yok edilmesidir. (...) İsraililer, Koruyucu Hat Operasyonu'nu icra ederken, muazzam bir itidal ve ahlaki metanet gösterdiler. Gazze'deki masum sivilleri korumak için ellerinden geleni yaparken askeri hedefleri yok ettiler. Her zaman olduğu gibi, İsrail barış için çabaladı, ancak savaş bir kez daha onu esir aldı.⁶¹¹

Morton Klein ise, yine aynı operasyona ilişkin, Filistinlilerin İsrail'e saldırılarının ablukadan kaynaklanmadığını, aksi durumda benzer bir abluka uygulayan Mısır'a da roket atmaları gerektiğini, esas sebebin “Yahudilerden nefret etmek ve Yahudi devletini yok etmeye çalışmak” olduğunu savunuyor ve ekliyor:

Ayrıca İsrail ablukası, silahların ve savaş malzemelerinin Hamas tarafından yönetilen Gazze'ye ulaşmasını engellemek amacıyla tasarlanmış yasal, sınırlı bir deniz ablukasıdır. Yiyecek, ilaç veya diğer malzemeler üzerinde ambargo yoktur. İsrail, Gazze'yi aç bırakmak ve mahrum etmek şöyle dursun, savaş halinde dahi ona elektrik sağlamaya devam etmektedir. Şüphesiz, Filistinli Arap terörizmi ve saldırganlığı, İsrail'in ablukasından kaynaklanmamaktadır.⁶¹²

Merkez örgütlerden AJC'nin Washington, D.C. bölge müdürü Alan Ronkin de, yaptığımız görüşmede sağ kanatla hemen hemen aynı argümanları dile getiriyor:

(...) Abluka başladığından bu yana birtakım düzenlemeler yapıldı. Sanırım 2007'deydi, bu konuda haklısınız. Bence bunu öyle bir şekilde yapıyorlar ki, çok sayıda insani yardım, yiyecek ve malzeme içeri giriyor. Ablukanın amacı, silahları ve

⁶¹⁰ İnternet: UNRWA. “Where We Work; Gaza Strip”. Web: <https://www.unrwa.org/where-we-work/gaza-strip> 29 Aralık 2021'de alınmıştır.

⁶¹¹ İnternet: RJC. (July, 2014). “RJC Supports Israel's Actions in Gaza”. Web: <https://www.rjchq.org/rjc-supports-israel-s-actions-in-gaza> 29 Aralık 2021'de alınmıştır.

⁶¹² İnternet: ZOA. (September, 2014). “If Pal. Arabs Attack Israel Because of Blockade, Why Aren't They Attacking Egypt?”. Web: <https://zoa.org/2014/09/10258229-if-pal-arabs-attack-israel-because-of-gaza-blockade-why-arent-they-attacking-egypt-which-also-blockades-gaza/> 29 Aralık 2021'de alınmıştır.

silah üretilebilecek şeyleri dışarıda tutmak, ki bu bana mantıklı geliyor. (...) Bakın, yapmaları gerekeni yapmak zorundalar. Gazze'den gelen bombardımanı durdurmaları gerekiyor. Durdurmak için anlaşmaya varamazlarsa, ki bunu yapmaya çalışıyorlar, eyleme geçmeleri gerekir. Siviller konusunda olağanüstü dikkatli. Başka hiçbir ülkenin yapmayacağı şeyleri yaptılar. Broşürler attılar, kısa mesajlar gönderdiler, sivil kayıpları azaltmak için her türlü şeyi yaptılar. Ama ne yazık ki Hamas, silahlarını okullarda, evlerde, kreşlerde ve hastanelerde saklıyor ve sınırın altından geçerek İsraililere saldırmak için tüneller inşa ediyor. IDF (İsrail Savunma Kuvvetleri) vatandaşlarını korumak için yapması gerekeni yapmalı ve bence bunu ölçülü ve dikkatli bir şekilde yapıyor. (...) Biliyorsunuz uluslararası toplum, ne yaparsa yapsın İsrail'i eleştirecektir. Ve bu yüzden mümkün olduğu kadar insancıl ve makul şekilde, kendilerini korumak için yapmaları gerekeni yapmalılar.⁶¹³

Merkez-sol grupların ablukayı ve operasyonları ayrı değerlendirdikleri belirtilebilir. Büyük bölümü İsrail'in, Hamas'ın attığı roketleri karşılıksız bırakamayacağını düşünmekle beraber, ablukaya kuşkuyla yaklaşmakta ve daha esnek davranılmasından yana tavır takınmaktadır. Örneğin, APN sözcüsü Ori Nir operasyonlara hak vermekte, ancak ablukanın arkasında, üst düzey bir yetkiliye dayandırarak, yalnızca güvenlikle ilgili endişelerin bulunmadığını öne sürmektedir:

Kuşkusuz İsrail'in Gazze konusunda haklı endişeleri var. Oradaki rejim İsrail'e düşman. Hamas'ın iktidara geldikten sonraki ve hatta iktidara gelmeden önceki tavrı, İsrail'in tahammül edemeyeceği türdendi. Hiçbir ülke kendisine roket atılmasına müsamaha gösteremez. Bu muhakkak. Mesele, Gazze'ye tüm giriş noktalarının, sınırların sınıksız kapatıldığı, girenlerin çok çok dikkatli kontrol edildiği ve herkesin, her şeyin İsrail üzerinden geldiği abluka, doğru yolun bu olup olmadığı ve konulan son derece katı kısıtlamaların makul olup olmadığı. Ablukanın amacının yalnızca salt bir güvenlik hedefi olmadığını biliyorum. Başka bir ifadeyle, fikir yalnızca Hamas'ın patlayıcıları veya bomba için kullanılacak malzemeleri içeri sokmasını engellemek değildi. Siyasi bir maksat da vardı. Hamas'ın Gazze'de yönetimi ele geçirmesinden kısa bir süre sonra İsraili bir güvenlik yetkilisiyle görüştüm. Çok üst düzeydi ve Hamas'ın darbesi ya da her ne diyorsanız, o gerçekleştiğinde görevdeydi. Ve bana, İsraili politikacılarla, stratejistlerle vs. yaptığı istişarelerde, Batı Şeria'yı kalkındırmaya ve Gazze'yi mümkün olduğunca baskılamaya çalışmak üzerine görüşülen ve benimsenen bir strateji olduğunu söyledi. Fikir, İsrail'in geçmişte Lübnan gibi birçok yerde yapmaya çalıştığı bir şeydi ve Gazze'deki nüfusa baskı yapılırsa, ayaklanıp Hamas rejimini devirecekti. Fikir buydu. Bu nedenle fikir, insanların hayatta kalabilmeleri için asgari düzeyde malzeme girişine izin vermek, fiilen yoksulluk ve baskı yaratmak ve böylece Hamas rejiminin başarısızlığa uğramasını sağlamaktı. Ve birincisinde başarılı oldular, yani, Gazze'de gerçekten ciddi bir yoksulluk yaratmayı başardılar. Ama bu, Hamas rejimini devirmeye evrilmedi. Şu an Gazze'de Hamas'a karşı büyük bir kızgınlık olduğu doğru. İnsanlar yönetimlerinden memnun değiller. Hamas etkili bir yönetim değil vs. Ama a) bunun

⁶¹³ Yavuz, H. (2017, 20 Aralık). "Alan Ronkin ile İsrail-Filistin Çatışması Üzerine Mülakat". Washington, D.C..

ablukadan kaynaklandığından ve b) ahlaki, siyasi ve stratejik perspektiften ablukanın (...) savunulabilir olduğundan emin değilim.⁶¹⁴

IPF'nin Baş Politika Yetkilisi Michael Koplow da benzer şekilde, İsrail'in Gazze politikasını bir bütün olarak değerlendirmekten imtina ediyor:

Görüşümün iki bileşeni var. Birincisi, İsrail'in Gazze'de, ekonominin gelişmesine izin verme, sıradan Gazzelilerin Gazze'ye girip çıkmasına müsaade etme ve Filistinlilerin Gazze sınırlarına daha fazla hâkim olmasını sağlama konularında kesinlikle daha iyi bir iş çıkarması gerektiğini düşünüyorum. Erişim ve hareket özgürlüğünün gerçekten bir sorun olduğu kanaatindeyim. Öte yandan, sivil hedeflere ve ülkesine atılan roketlere dünyadaki hiçbir ülkenin oturup karşılık vermeyeceğini sanmıyorum. Bu yüzden İsrail'in roketlere yanıt vermesini prensipte destekliyorum.⁶¹⁵

Merkez-sol içerisinden görüştüğümüz kişiler arasında yalnızca PPI Başkanı Paul Scham'in, Hamas konusunda ılımlı bir tavır sergilediğini söyleyebiliriz. Scham'e göre, İsrail'le Hamas arasında uzlaşa sağlanabilir. Ancak bunun için öncelikle İsrail'in güven verici adımlar atması gerekiyor:

Öncelikle şunu söylemeliyim ki, kendim ve kurumum, PPI adına konuşuyorum. Çoğu insan muhtemelen söylediklerime katılacaktır. Ama Hamas'la ilgili konularda, büyük olasılıkla çoğu insandan, çoğu liberal Amerikalı Yahudi'den biraz daha liberalim. Bunu söylüyorum, çünkü onu içeriden tanıyan insanlarla konuştum. Dolayısıyla diğerlerinden farklı olarak, İsrail'in Hamas'la bir arada yaşamasının mümkün olduğunu düşünüyorum, ki bu, çoğu İsrailinin, Amerikan Yahudisinin ve Amerikalı yetkilinin imkânsız olduğunu düşündüğü bir şey. İsrail'in yalnızca görüşmek istediğini belirten bir mesaj gönderebileceğini kastetmiyorum. Ancak Hamas liderlerinin, bilhassa siyasi kanadın, İsrail'in Filistinlilere herhangi bir hak verme niyetinde olmadığını düşündüklerini ve bu nedenle de pozisyonlarını önemli ölçüde yumuşatmak için hiçbir neden görmediklerini düşünüyorum. Dolayısıyla savaşların da operasyonların da gerekli olmadığı kanaatindeyim. Özellikle sonuncusu (2014) o kadar acımasızdı ve Gazze'yi o kadar kötü yaraladı ki, Hamas liderleri ve halkı, İsrail'le tekrar bir işe girişme konusunda çok temkinli. Ve o zamandan beri roketlerin çoğu, Hamas'ın kontrol etmeye çalıştığı ayrılıkçı gruplardan geldi. Bunun kalıcı bir durum olabileceğini düşünmüyorum. (...) Kısa vadede bu, İsrail'i roketlerden korumaya yardımcı olabilir. Uzun vadede, siyasi çözüme ulaşılması gerektiği kanaatindeyim. Ve bence bu mümkün. Ama kesinlikle bu noktada değil. Bu noktada İsrail, Hamas'ın zayıflığından rasyonel olarak memnun ve gerçekten hiçbir şeyin değişmesini istemiyor.⁶¹⁶

⁶¹⁴ Yavuz, H. (2017, 10 Kasım). "Ori Nir ile İsrail-Filistin Çatışması Üzerine Mülakat". Washington, D.C..

⁶¹⁵ Yavuz, H. (2017, 14 Kasım). "Michael Koplow ile İsrail-Filistin Çatışması Üzerine Mülakat". Washington, D.C..

⁶¹⁶ Yavuz, H. (2018, 5 Şubat). "Paul L. Scham ile İsrail-Filistin Çatışması Üzerine Mülakat". College Park, Maryland.

Operasyonlar ve abluka, tahmin edileceği üzere, en fazla aşırı sol gruplardan tepki toplamaktadır. Örneğin, IfNotNow'ın kurucu üyesi Sarah Brammer-Shlay, ablukanın Gazze'deki Filistinlileri insanlık dışı koşullara mahkûm ettiğini ve İsrail'in operasyonlar sırasında orantısız güç kullandığını savunuyor. Ayrıca, Hamas'ın Amerikan Yahudi toplumunda işgalden bağımsız bir olgu olarak görülmesini eleştiriyor:

Bence Gazze gerçekten ilginç, çünkü hem Koruyucu Hat hem de Dökme Kurşun açısından, bunlar birçok genç Amerikalı Yahudi'nin İsrail-Filistin konusundaki fikirlerini değiştirdiği zamanlar oldu. Bunlar medyanın çok fazla ilgisini çektiği zamanlar. Bunun bir kısmının Gazze'deki gerçekten insanlık dışı koşullardan kaynaklandığını düşünüyorum. Bence şu anda ablukanın uygulanma şekli, kaynakların yetersizliği nedeniyle tamamen insanlık dışı. (...) Amerikan Yahudi toplumu, özellikle ana akım Yahudi toplumu, Hamas hakkında konuştuğunda, laf kısa sürüyor: "Peki Hamas bunu yaptı, biz ne yapmalıyız?" gibi. Ve onu, kesinlikle doğru bulmadığım bu koşulların bir gerekçesi olarak sunuyor. Toplumunda insanlar Hamas hakkında konuştuklarında, sanki işgalden bağımsız, ayrı bir mesele gibi konuşuyorlar. Gördüğümüz şey, Gazze'deki kuşatmanın aslında, Filistinliler üzerindeki kontrolü sürdürmenin daha kapsamlı yoluyla aynı çizgide olduğu. Bu, hareket özgürlükleri, hangi kaynaklara erişimleri olduğu üzerindeki kontrol. Ve bu yüzden Gazze'yi bunun ek bir örneği olarak görüyorum. (...) Son iki operasyonda gördüğümüz şeyin tamamen aşırı güç kullanımı olduğunu düşünüyorum. Bizim şiddetle karşı çıktığımız bu. İsrail'in kendini savunma hakkı var mı, yok mu tartışmasına girmeyeceğim ama bence gördüğümüz, gerçekte İsrail'in bunun ötesine geçtiği. Binlerce insan öldürülürken ve bu rakamlar İsrail tarafında olup bitenle hiçbir şekilde eşit değilken, mesele basitçe kendini savunmakla ilgili değildir. Bu da beni sadece, aşırı güç kullanımı olduğu sonucuna götürebilir.⁶¹⁷

Görüştiğimiz dönemde JVP'nin Yönetim Kurulu üyesi olan Seth Morrison ise, İsrail'in, Gazze'ye yönelik izlediği siyaseti meşrulaştırmak amacıyla başvurduğu argümanları hedef alıyor:

İsrail'in eylemlerine katılmıyorum. Bana en ilginç gelen, İsrail'in bu eylemleri nasıl haklı çıkardığı ve kullandığı. Çünkü İsrail propagandası, İsrail'in Gazze'yi boşalttığını, Filistinlilere verdiğini söylüyor ve bakın nasıl berbat ettiler diyor. Gazze'yi biz kontrol etmiyoruz, biz sorumlu değiliz diyorlar. Ancak uluslararası hukuka göre, Gazze'yi onlar kontrol ediyor. Bu yüzden İsrail'in eylemlerine kesinlikle büyük itirazlarım var ve bence propaganda açısından durumu lehlerine kullanıyorlar.⁶¹⁸

Özetlemek gerekirse, İsrail'in Gazze politikasıyla ilgili örgütlü Amerikan Yahudi toplumunda temelde üç farklı yaklaşımın mevcut olduğu ifade edilebilir. Siyasi yelpazenin

⁶¹⁷ Yavuz, H. (2018, 6 Mart). "Sarah Brammer-Shlay ile İsrail-Filistin Çatışması Üzerine Mülakat". Skype.

⁶¹⁸ Yavuz, H. (2017, 2 Kasım). "Seth Morrison ile İsrail-Filistin Çatışması Üzerine Mülakat". Skype.

sağındaki ve ortasındaki örgütler ablukayı ve operasyonları tam manasıyla desteklerken, aşırı sol gruplar her iki eylemin de karşısında durmaktadır. Merkez-sol örgütler ise, sağında konumlananlar kadar koyu olmasa da, İsrail'in Hamas'ın roketleri karşısındaki seçeneksizliğine işaret ederek operasyonlara destek vermekte ve yine solun uç tarafındakiler kadar sert olmasa da ablukaya yönelik eleştirel bir tutum sergilemektedir.

3.3.2. Batı Şeria'daki Yahudi Yerleşimleri

İsrail, Batı Şeria'da yerleşim inşasına, yaklaşık 20 yıldır Ürdün'ün kontrolünde bulunan bu bölgeyi 1967 Savaşı'nda ele geçirmesinin hemen ardından başladı. İşçi Partisinin yönetiminde olduğu 1977'ye kadarki süreçte, Ürdün Vadisi boyunca yoğunlaşan ve görece sınırlı tutulan yerleşim faaliyetinin ana amacı, herhangi bir saldırı ihtimaline karşı ilk savunma hattını oluşturmak ve muhtemel bir barış antlaşması karşılığında Ürdün'e verilebilecek bir taviz unsuru yaratmaktır. Ancak iktidarın Likud'a geçmesiyle, Batı Şeria'nın herhangi bir görüşmede pazarlık konusu yapılmasını engellemek ve işgali daimileştirmek amacıyla yerleşim inşası önemli ölçüde hızlandırıldı. 1977'de bölgede 38 yerleşim ve 1900 yerleşimci mevcutken, 1987'ye gelindiğinde yerleşim sayısı 118'e, yerleşimci sayısı ise 49 bine ulaştı. İşçi Partisinin 1992'de yeniden iktidara gelmesi ve 1993'te Oslo Barış görüşmelerinin başlamasıyla, İsrail yeni yerleşim inşa etmeyi durdurdu. Fakat büyük ölçüde Amerika'nın baskısıyla 20 yıldan fazla süren yeni yerleşim kurmama politikasına rağmen, bu zaman zarfında mevcut yerleşimler genişlemeye ve yerleşimci sayısı artmaya devam etti.⁶¹⁹ 2017 sonrasında ise, Trump yönetiminden gördüğü desteğin etkisiyle İsrail, yeni yerleşim inşasını da kapsayacak şekilde, yerleşim faaliyetlerine yeniden hız verdi.⁶²⁰

Günümüzde Batı Şeria'da 132 yerleşim ve 140 adet outpost (hükümetin onayı alınmadan, usulsüz şekilde inşa edilen, bununla birlikte geriye dönük olarak onaylanan, daha küçük ve acemi yerleşimler) bulunmaktadır.⁶²¹ Yerleşimcilerin sayısı ise, Doğu Kudüs'teki 13 Yahudi yerleşiminde (İsrail tarafında bu yerleşimler "mahalle" olarak adlandırılmaktadır)

⁶¹⁹ Waxman, 2019, 5. Bölüm.

⁶²⁰ Örneğin, bkz. İnternet: Kershner, I. (March, 2017). "Israel Approves First New Settlement in Decades". *The New York Times*. Web: <https://www.nytimes.com/2017/03/30/world/middleeast/israeli-settlements-netanyahu.html> 12 Ocak 2022'de alınmıştır; İnternet: Federman, J. (January, 2019). "Israeli Settlement Activity Appears to Surge in Trump Era". *AP News*. Web: <https://apnews.com/article/west-bank-donald-trump-israel-middle-east-international-news-f5a41dfb809c4de4868dc80930983d64> 12 Ocak 2022'de alınmıştır.

⁶²¹ İnternet: PeaceNow. "Settlement Watch; Data". Web: <https://peacenow.org.il/en/settlements-watch/settlements-data/population> 12 Ocak 2022'de alınmıştır; Waxman, 2019, 5. Bölüm.

yaşayanları da dâhil ettiğimizde 670 bin civarındadır.⁶²² Batı Şeria'daki yerleşimcilerin (440 bin) hemen hemen yüzde 25'i, İsrail'in İkinci İntifada sırasında, 2002'de inşa etmeye başladığı, 1967 öncesi sınırın (Yeşil Hat) doğusuna sarkan ve İsraililerce "güvenlik çiti" veya "ayırma bariyeri", Filistinliler tarafından "ilhak duvarı" yahut "apartheid duvarı" olarak adlandırılan bariyerin doğusunda, iç kesimlerde yaşamaktadır. Bu grup ekseriyetle, bölgenin Tanrı tarafından Yahudilere verildiğine inanan ya da en azından tarihi ve kutsal mekânlar dolayısıyla orada bulunmayı tercih eden, dini ve/veya milliyetçi duyguları baskın, fanatik kesimlerden oluşmaktadır. Buna karşılık yerleşimcilerin yaklaşık yüzde 75'i, Yeşil Hat ile Batı Şeria bariyeri arasında kalan bölgede ikamet etmektedir. Bu grubu Batı Şeria'da yaşamaya sevk eden temel neden ise, İsrail'e kıyasla burada, barınmanın daha ucuz ve yaşam kalitesinin daha iyi olmasıdır. Zira İsrail, Yahudileri Batı Şeria'ya taşınmaya teşvik etmek için yerleşimlere ve yerleşimcilere büyük miktarda finansal destek sağlamakta ve yerleşimciler, vergi indirimleri, eğitim ve ulaşım yardımları gibi diğer İsraililerin almadığı çok sayıda devlet yardımından faydalanmaktadır.⁶²³

Batı Şeria'da yaşam, Yahudiler açısından avantajlı görülse de, Filistinliler tarafında durum pek iç açıcı değildir. Uluslararası hukuka aykırılık teşkil etmenin⁶²⁴ ötesinde yerleşimler, Filistinlilerin yaşantılarına maddi ve psikolojik bakımdan oldukça ağır yükler getirmektedir. Her şeyden önce yerleşimler ve bu yerleşimleri birbirine ve İsrail'e bağlayan yollar, Filistinlilere ait topraklar üzerine inşa edilmektedir. Mülksüzleştirilmenin ve yerinden edilmenin yanı sıra Filistinliler, İsrail'in, yerleşimcilerin güvenliğini sağlama iddiasıyla Batı Şeria'nın hemen her tarafına konuşlandığı askeri kontrol noktaları ve barikatlar nedeniyle, İsrail'e veya Doğu Kudüs'e geçmek şöyle dursun, Batı Şeria içerisinde bir yerden başka bir yere ulaşmaya çalışırken dahi büyük güçlüklerle karşılaşmaktadır. Dahası, iç kesimlerdeki çoğu silahlı, radikal yerleşimcilerin saldırılarına maruz kalmakta ve bazen de bu saldırılar, İsraili askerlerin gözetimi altında gerçekleşmektedir. Bunlara ek olarak, Batı Şeria'daki tüm Filistinlilerin, tamamı İsraili askeri yetkililerce kaleme alınmış yasalara ve düzenlemelere tabi olduğunu ve suça karıştığı iddia edilenlerin (bu suç, trafik

⁶²² İnternet: PeaceNow. "Settlement Watch; Data". Web: <https://peacenow.org.il/en/settlements-watch/settlements-data/population> 12 Ocak 2022'de alınmıştır.

⁶²³ Waxman, 2019, 5. Bölüm; Yerleşimcilerle ilgili güncel istatistikler için bkz. İnternet: Makovsky, D. "Settlements and Solutions". *The Washington Institute for Near East Policy*. Web: <https://www.washingtoninstitute.org/westbankinteractivemap/> 12 Ocak 2022'de alınmıştır.

⁶²⁴ 12 Ağustos 1949 tarihli Dördüncü Cenevre Sözleşmesi'nin 49. maddesinin son paragrafında geçen, "İşgalci Güç, işgal ettiği topraklara, kendi sivil nüfusunun bir kısmını sürgün veya transfer edemez" ifadesi bağlamında, yerleşimlerin savaş suçu teşkil ettiği savunulabilir.

kuralı ihlali bile olabilir) askeri mahkemelerde, hâkim ve savcı olarak görev yapan askeri yetkililer tarafından yargılandığını belirtmeliyiz. Yahudi yerleşimciler ise, İsrail hukukuna tabidirler ve resmiyette askeri mahkemelerin yetki alanına girseler de, Batı Şeria'daki askeri mahkemelerde değil, İsrail'deki sivil mahkemelerde yargılanmaktadırlar.⁶²⁵

Sol kanat örgütlerin, İsrail'in Filistin politikası ile ilgili eleştirilerini en çok yoğunlaştırdıkları meselenin yerleşim inşası olduğu ifade edilebilir. Bu durumun temel nedeni, devam eden yerleşim faaliyetinin, özellikle merkez-sol grupların hayati önemde gördüğü iki devletli çözümü giderek imkânsız hale getirmesidir. İki devletli çözüm ihtimalinin ortadan kalkması ise, bu grupların perspektifinden, daha önce de vurguladığımız gibi, İsrail'in ilerleyen süreçte demokratik olmakla Yahudi olmak arasında bir tercih yapmak zorunda kalacağı anlamını taşımaktadır. RAC'nin direktörü Haham Jonah Dov Pesner, yerleşimlere yönelik itirazını tam da bu zemin üzerine oturtuyor:

Yerleşim girişiminin bir felaket olduğu ve ahlaken iflas ettiği kanaatindeyim. Kendimin ve Yahudi Reform hareketinin başından beri yerleşim faaliyetini kınadığını ve hem İşçi hükümetlerine hem Likud hükümetlerine, sağ hükümetlere ve sol hükümetlere karşı sesini yükselttiğini söyleyebilirim. Çünkü yerleşim faaliyetinin, iki halkın ve iki devletin barış içinde yan yana yaşaması şeklindeki nihai vizyona varoluşsal bir tehdit teşkil ettiğine inanıyoruz. Yerleşim girişimi, sınırlar ve güvenlik açısından meşru sayılabilecek noktadan uzaklaştı ve artık, Filistinli nüfusu kesip bölerek ve küçük kantonlar haline getirerek Filistin devletini tam manasıyla imkânsız kılma çabasına dönüştü. (...) Doğu Kudüs'teki yerleşim faaliyetinin de nihai olarak adil bir anlaşmaya varmayı imkânsız kıldığını düşünüyoruz. (...) Bence yerleşimler sadece iki devletli çözüm için değil, aynı zamanda Yahudi devletinin demokratik Yahudi niteliği için de bir tehdit. Çünkü Batı Şeria ve Gazze'nin tüm topraklarını içeren bir İsrail'e sahip olursanız, demokratik olmayan bir Yahudi devletiniz var demektir; çünkü orada yaşayan ve tam vatandaş olamayacak Filistinlilere baskı yapmak durumunda kalırsınız. Ya da artık Yahudi olmayan demokratik bir devletiniz vardır; çünkü Filistinli nüfus oylarıyla Yahudileri yönetimden uzaklaştıracaktır. Bu yüzden bir tarafta demokratik bir Yahudi devletinizin ve diğer tarafta özgür bir Filistin devletinizin olabilmesi için iki devlete ihtiyacımız var. Ve yerleşimler buna doğrudan tehdit oluşturuyor.⁶²⁶

Yerleşim inşasını barışın önünde bir engel olarak görmekle beraber, merkez-solun genellikle, Yeşil Hat'ta yakın bölgelerde bulunan ve Batı Şeria'daki Yahudilerin büyük bölümünü barındıran yerleşimlerin, Filistinlilerin de rıza gösterecekleri toprak takasıyla İsrail'e katılması gerektiğini düşündüğünü de eklemeliyiz. Örneğin Koplow, yerleşimlerin

⁶²⁵ Waxman, 2019, 5. Bölüm.

⁶²⁶ Yavuz, H. (2018, 11 Ocak). "Jonah Dov Pesner ile İsrail-Filistin Çatışması Üzerine Mülakat". Washington, D.C..

tamamının aynı kapsamda değerlendirilmesini doğru bulmadığını ve esas sorunu, ileride kurulacak Filistin devletinin bütünlüğünü engelleyecek iç taraflardaki yerleşimlerin teşkil ettiğini belirtiyor:

Batı Şeria'daki yerleşimlerin birçok nedenden dolayı sorun teşkil ettiğine şüphe yok. Her şeyden önce birçoğu, hem bulunduğu yer hem de Filistinlilerin tutumları üzerinde sahip olduğu etki ve Batı Şeria'da yekpare bir Filistin devleti ihtimali açısından barışa doğrudan engel oluşturuyor. Ahlaki ve etik perspektiften de bir sorun. İsrail, Batı Şeria'nın her yerine yerleştiğinde, Filistin devletinin ortaya çıkmasını zorlaştırıyor. Etik ve ahlaki perspektiften, Filistin milliyetçiliği bana göre, Siyonizm ve Yahudi milliyetçiliği kadar muteber. İsrail'in bir İsrail devletine sahip olmayı hak ettiği gibi, Filistinlilerin de kendilerine ait bir devlete sahip olmayı hak ettiğine gönülden inanıyorum. Ve elbette yerleşimler bunu daha da zorlaştırıyor. (...) Şimdi bununla birlikte, bazı yerleşimlerin diğerlerinden açıkça çok daha sorunlu olduğunu düşünüyorum. Biliyorsunuz, genel olarak Filistinliler ve uluslararası toplum ve hatta ABD de, Yeşil Hat'tın ötesindeki her yerleşimi, nerede oldukları mühim değil, eşit derecede kötü olarak görme eğiliminde. Bence en iyi yaklaşım bu değil. Bana göre, Filistinlilerle toprak takasını da kapsayacak anlaşmanın herhangi bir kısmında, İsrail'in elinde tutacağı alanlar mevcut. İsrail bu bölgelerde inşaaya devam ederse, bunu İsrail'in bu blokların dışındaki faaliyeti kadar büyük bir sorun olarak görmüyorum. Yeşil Hat'tın ötesinde yaşayan İsraillilerin yüzde 80'i, beş büyük yerleşim bloğunda ve Doğu Kudüs'teki Yahudi mahallelerinde bulunuyor. Bu, Yeşil Hat'tın ötesinde yaşayan 635 bin İsraillinin 500 bini ve Batı Şeria'nın yaklaşık yüzde 3,8'i demek. Bu bölgeleri, İsraillilerin gittiği başka yerler kadar büyük bir sorun olarak görmüyorum. Gelecekteki Filistin devletinin bütünlüğünü bozacak yerleşimler, bana göre esas sorunlu olan kısım burası. Dolayısıyla yerleşimleri, çatışmanın kaynağı olarak görmüyorum. Ancak Filistinlilerin perspektifinden bakıldığında bunlar muazzam bir engel. Bence de muazzam bir engel olarak görülmeli. İsrail hükümetinin, yerleşimlerin sorun olmadığını söylemesinin faydalı olduğu kanaatinde değilim. Elbette onlar sorun, sorunun büyük bir parçası. Dediğim gibi, onların çatışmanın kaynağı olduğunu düşünmüyorum ama bu, onların gerçekte ne kadar büyük bir engel olduğunu hafife aldığım anlamına gelmiyor. İsrail'in Filistinlilerle bir anlaşma olmadan Batı Şeria'dan çekileceğini düşünmek mantıksız olur. Ancak kuşkusuz, iki devletli çözümün ortaya çıkması için, ki iki devletli çözümün son derece önemli olduğunu düşünüyorum, yerleşimlerin boşaltılması gerekecek ve yerleşimcilerin birçoğu Yeşil Hat'tın diğer tarafına geçmek zorunda kalacak. Tüm yerleşimler ve yerleşimciler oldukları yerde kalırsa, iki devletli çözüme veya adil, yaşayabilir bir Filistin devletine ulaşma imkânı olmaz. Bu yüzden kesinlikle, gelecekteki Filistin devletinin bütünlüğünü engelleyecek alanlarda, İsrail'in yerleşim faaliyetlerini önlemeye odaklanılması gerektiğini düşünüyorum. Başka yolu yok.⁶²⁷

Merkez-soldan farklı olarak aşırı sol gruplar, yerleşimlere karşı çıkışlarını, iki devletli çözüm ihtimaline dayandırmamaktadır. Bunun, iki devletli çözümün uygulanabilirliğine duyulan inancın, aşırı sol içerisinde büyük ölçüde yitirilmiş

⁶²⁷ Yavuz, H. (2017, 14 Kasım) "Michael Koplow ile..."

olmasından⁶²⁸ kaynaklandığı belirtilebilir. Örneğin Morrison’la görüşmemizde, yerleşimlerin iki devletli çözümü imkânsız hale getirdiğini düşündüğünü, yerleşim inşasını madde bağımlılığına benzettiğini ve İsrail’i bunu yapmaktan alıkoymanın tek yolu olduğuna inandığı için BDS hareketini desteklediğini öğreniyoruz.⁶²⁹ Brammer-Shlay de, bir çözüm yoluna işaret etmekten ziyade yerleşimlerin arkasındaki niyeti, Filistin’deki tecrübelerine dayandırarak anlatmayı tercih ediyor:

Bunun (yerleşimlerin), insanların, hem Yahudilerin hem de Yahudi olmayanların, İsrail-Filistin çatışmasını nasıl idrak ettiklerinin bir tezahürü olduğunu düşünüyorum. ABD’deki ana akım medyada, sıklıkla işgalle yerleşimlerin neredeyse aynı şeyler olduğunu görüyoruz. Bence yerleşimler işgalin sürdürülmesinin bir yönü ama işgalle ilgili her şey değil. Filistin’de vakit geçirerek çok şey öğrendim ve bunlardan biri, belki çok bariz gelebilir ama yerleşimcilerin bireysel aktörler olmadığı. Bazen öyle davranıyorlar. Ama aslında bu bir devlet projesi, sizin de söylediğiniz gibi bir yerleşim politikası. Ve bunu, daha fazla elde etmenin, Filistinlilerden daha fazla toprak almanın bir yolu olarak görüyorum. Ve bence bu, daha önce söylediğime (Gazze hakkında) dönüyorum, Filistinlileri kontrol altına almanın ve bu kontrolü haklı çıkarmanın başka bir yolu. Şöyle diyorlar: “Ne yapalım, orada bir yerleşim var, bu yüzden C bölgesinde günlük olarak Filistinlilerle etkileşime girmek üzere orada asker bulundurmalıyız. Çünkü aksi takdirde yerleşimciler güvende olmayacak.” Ve bu aslında, Filistinlilerin günlük yaşamları üzerindeki kontrolü sıkı tutmanın başka bir yolu.⁶³⁰

Ana akım örgütlerin yerleşimlere dair net bir duruş sergilemekten kaçındıkları ve hatta kimi durumda hiçbir görüş beyan etmemeyi daha uygun buldukları belirtilebilir. Örneğin AIPAC yetkilileri, Trump yönetiminin Kasım 2019’da, ABD’nin Batı Şeria’daki Yahudi yerleşimlerini uluslararası hukukun ihlali olarak görmediğini ilan etmesinin ardından, yerleşimler konusunda bir pozisyon almadıklarını ve bu meselenin taraflar arasındaki görüşmelerde ele alınması gerektiğine inandıklarını duyurmuşlardır.⁶³¹ Yine AIPAC, Netanyahu’nun 2020’deki Batı Şeria’nın bazı bölgelerini ilhak planıyla ilgili gerçekleştirdiği özel görüşmelerde Kongre üyelerine, İsrail’e yapılan yardımın sınırlandırılması yönünde baskıda bulunma gibi gerilimi ileri boyutlara taşıyacak adımlardan kaçınmak kaydıyla, ilhak planını eleştirebileceklerini iletmiştir.⁶³² Kısmi eleştiriye eşlik eden meselenin büyütülmemesi gerektiği düşüncesini, İsrail’in yerleşim politikasıyla ilgili

⁶²⁸ Waxman, 2016, 107.

⁶²⁹ Yavuz, H. (2017, 2 Kasım). “Seth Morrison ile...”

⁶³⁰ Yavuz, H. (2018, 6 Mart). “Sarah Brammer-Shlay ile...”

⁶³¹ İnternet: “AIPAC Says Settlements are ‘not Something Determined by International Bodies’”. (2019, November). *The Times of Israel*. Web: https://www.timesofisrael.com/liveblog_entry/aipac-says-settlements-are-not-something-determined-by-international-bodies/ 24 Ocak 2022’de alınmıştır.

⁶³² İnternet: Kampeas, R. (June, 2020). “AIPAC Tells Lawmakers It Won’t Push Back If They Criticize Annexation”. *Jewish Telegraphic Agency*. Web: <https://www.jta.org/2020/06/10/politics/in-a-dramatic-shift-aipac-gives-lawmakers-a-green-light-to-criticize-israel-over-annexation> 24 Ocak 2022’de alınmıştır.

görüşünü, Netanyahu'nun Ağustos 2017'de yerleşimlere işaret ederek sarf ettiği “sonsuzluk burada olacağız”⁶³³ sözünü de dâhil ederek sorduğumuz Ronkin'in yanıtında da gözlemliyoruz:

Muğlak bir soru. Çünkü yerleşim var, yerleşim var. Hepsi aynı değil. Doğu Kudüs'tekilerden de yerleşim olarak bahsediyorsunuz. Doğu Kudüs'te her zaman orada olan mahalleler var, bazıları yerleşim olarak görüyor, bazılarıysa öyle görmüyor. Ama benim genel düşüncem şöyle: Şu anda yeni yerleşimler inşa etmenin barış sürecini ilerletme adına yararlı olmadığını düşünüyorum. Başbakanın onlar ilelebet orada kalacak sözüyle ilgili, bunun biraz daha esnek olduğu kanaatindeyim. Her zaman müzakereye istekli oldular. Ve herhangi bir müzakere tabiatı gereği yerleşimleri etkilemek durumunda kalacak. Tüm bu insanları yerlerinden çıkarabilecekler mi? Sanmıyorum. Ancak müzakere süreci boyunca, toprak takası kavramının masada olacağı çok açık. Bunu zaten biliyorsunuz, Filistinlilerin devleti inşa etme yönünde uygun miktarda toprak alabilmesi için, belirli oranda toprak takası yapabilirsiniz. Ve İsrail'in güvenlik ihtiyaçlarına hizmet eden yerleşimleri kaldırmak zorunda kalmazsınız. En çok insanın yerleştiği üç büyük blok mevcut. Yerleşimcilerin aşağı yukarı yüzde 85'i güvenlik bariyeri içerisindeki yerlerde yaşıyor. Diğer yüzde 15'in, nasıl müzakere ettiklerine bağlı olarak gitmesi gerekebilir. Bu barış süreci için iyi mi? Dediğim gibi, barış süreci için iyi değil. Başka faktörler de var. Temel sorunun bu olduğunu düşünmüyorum. Yerleşimler dondurulmuş olmasına rağmen, Filistinliler 2004'te masaya geri dönmediler. (...) Yerleşimler kesinlikle bir faktör ama hikâyenin tamamı değil.⁶³⁴

Bu noktada, muhtemel toprak takası senaryoları üzerine çalışmalar yürüten, 2013-2014 yıllarında ABD Dışişleri Bakanlığında İsrail-Filistin müzakereleri özel temsilcisinin kıdemli danışmanı olarak görev yapan ve hâlihazırda Washington Yakın Doğu Politikası Enstitüsünde Arap-İsrail İlişkileri programını yöneten David Makovsky'nin yerleşimlerle ilgili, merkezle merkez-sol arasında bir yerde konumlandırabileceğimiz görüşlerine yer vermemizin de faydalı olacağı kanaatindeyiz:

Bakın, bence yerleşim politikası önemli bir mesele. Tek meselenin bu olduğunu düşünmüyorum. Barış olmamasının birçok nedeni var. ABD hükümetinde barış görüşmelerinde görev aldım. Fakat bunun bir problem olduğuna inanma eğiliminde değilim. Barış planlarıyla örtüşen ve örtüşmeyen yerleşimlerin neler olduğu hakkında uydu fotoğrafları içeren bir web sitesi hazırladık. Ve esas olarak bariyer içerisindeki yerleşimlerin üzerinde durulabileceğini ve bunların İsrail'in bir parçası olacağını düşünüyorum. Tamamı değil belki. Fakat toprak takası karşılığında, İsrail yüzde 5 tutarsa başka bir yerden yüzde 5 verir gibi. Ancak bu yerlerin birçoğunu hizalamalı, iki devlet politikanızla yerleşim politikanızı senkronize etmelisiniz. Yerleşimlerle ilgili aksini yapıp, burada iki devlet diyemezsiniz. Bu yüzden daha dikkatli bir şekilde

⁶³³ İnternet: Berger, Y. (August, 2017). “Netanyahu Vows to Never Remove Israeli Settlements from West Bank: ‘We’re Here to Stay, Forever’”. *Haaretz*. Web: <https://www.haaretz.com/israel-news/netanyahu-vows-to-never-remove-west-bank-settlements-we-re-here-to-stay-1.5446461> 24 Ocak 2022’de alınmıştır.

⁶³⁴ Yavuz, H. (2017, 20 Aralık). “Alan Ronkin ile...”

planlanması gerektiğini düşünüyorum ve umarım bu web sitesi, insanların, öğrencilerin ve diğerlerinin bir fikir edinmelerine yardımcı olur. Bahsettiğim yerleşimler bir çözümün parçası olabilir, ama diğer yerleşimler bir sorunun parçası. Yeşil Hat'tın ötesindeki insanların yüzde 85'i, Doğu Kudüs de dahil edildiğinde, toprağın yüzde 8'inde yaşıyor. Ama sorun, bunun sonsuza kadar değişmeyeceğine dair açıklamalar yapmak. Bu müzakerelerde konuşulmalı. Ve açıkçası biraz şüpheliyim. Ancak Filistinlilerin kendi itibarlarını hak ettikleri ve kendi teşekküllerine sahip olmaları gerektiği kanaatindeyim. Ve bariyerin yanlış tarafında yaşayan İsraililer, buranın İsrail olacağını düşünmüş olabilirler. Ama bence bu bir hata. Meslek hayatımın büyük kısmını buna odaklanarak geçirdim.⁶³⁵

Son olarak sağ kanat örgütler, Batı Şeria'nın (Yehuda ve Samarya şeklinde adlandırmaktadırlar) tarihsel yahut dini gerekçelerle Yahudilere ait olduğunu savunmakta, dolayısıyla da yerleşim inşasını meşru bir eylem olarak görmektedirler.⁶³⁶ Ayrıca yerleşimlerin barışa engel oluşturduğu argümanına da itiraz etmektedirler. Bu itirazlarını ise, İsrail'in Gazze'den çekilişine ve oradaki yerleşimcileri tahliyesine rağmen barışın gerçekleşmemiş olması yahut Batı Şeria'nın İsrail'in kontrolünde bulunmadığı 1967 öncesinde de Filistinlilerin Yahudi devletine saldırmış olmaları gibi örneklerle desteklemeye çalıştıkları, Filistin Yönetimi liderlerinin Batı Şeria'da bir devlet kurmaktan ziyade İsrail'i haritadan silmeyi amaçladıkları, yani zaten barış yapmaya niyetlerinin olmadığı iddiasına dayandırmaktadırlar.⁶³⁷

Netice itibarıyla, yerleşimler konusunda dört farklı pozisyondan bahsedebiliriz. Aşırı sol gruplar Batı Şeria'daki yerleşimlerin tamamına şüpheye yer bırakmayacak şekilde karşı çıkarlarken, sağ gruplar yine kesin biçimde tüm yerleşimleri desteklemektedirler. Merkezde yer alan örgütler, yerleşimlerin barış açısından bir sorun olduğunu kabul etmekle beraber, bu sorunu küçümseyerek veya sessiz kalmayı tercih ederek statükodan yana duruş sergilemekte ve böylece aslında İsrail'in yerleşim politikasına üstü kapalı bir biçimde destek sunmaktadırlar. Merkez-sol örgütler ise, yerleşim inşasına yönelttikleri eleştirinin dozu bakımından aşırı sol grupları andırmaktadırlar. Buna karşılık olası bir iki devletli çözümde mevcut yerleşimlere nasıl muamele edileceği hususunda ana akım örgütlerle hemen hemen aynı görüşleri ortaya koymaktadırlar. Yani, Yeşil Hat'ta yakın bölgelerdeki yerleşimlerin

⁶³⁵ Yavuz, H. (2017, 6 Kasım). "David Makovsky ile İsrail-Filistin Çatışması Üzerine Mülakat". Washington, D.C..

⁶³⁶ Örneğin bkz. İnternet: ZOA Campus. "Myth: Israel Occupies 'Palestine'/the 'West Bank'". Web: <https://campus.zoa.org/myth/myth-israel-occupies-palestine-the-west-bank/> 26 Ocak 2022'de alınmıştır; Waxman, 2016, 99.

⁶³⁷ Örneğin bkz. İnternet: ZOA Campus. "Myth: Settlements are the Obstacle to Peace". Web: <https://campus.zoa.org/myth/myth-settlements-are-the-obstacle-to-peace/> 26 Ocak 2022'de alınmıştır.

toprak takası karşılığında İsrail sınırlarına dâhil edilmesini, iç kesimlerdeki yerleşimlerin ise kaldırılmasını savunmaktadırlar. Tabii ana akımın bu konuda merkez-sol kadar net olmadığını da eklemeliyiz.

3.3.3. Kudüs'ün Statüsü ve Trump'ın Büyükelçilik Kararı⁶³⁸

Müslümanlar, Yahudiler ve Hristiyanlar açısından taşıdığı dini ve tarihi önem dolayısıyla, İsrail-Filistin çatışmasının en hassas ve en çekişmeli meselesini teşkil eden Kudüs üzerindeki uzlaşmazlık, geçtiğimiz yüzyılın ortalarına uzanmaktadır. Filistin'in iki ayrı devlete (Arap ve Yahudi) bölünmesini öngören 1947 BM Taksim Planı, Kudüs'ün bütünlüğünü muhafaza ediyor ve uluslararası bir rejim tarafından yönetilmesini öneriyordu. Fakat İsrail, 1947-49 Savaşı'nda şehrin batı kısmını ele geçirdi ve 1950'nin başlarında Knesset, Kudüs'ün ülkenin başkenti olduğu ilanında bulundu. 1967 Savaşı'nda İsrail, bu kez de şehrin doğusunu (ve tabi Eski Şehir'i ve kutsal mekânlarını da) işgal etti ve savaşın hemen ardından iç hukukunu buraya uygulayarak fiilen, 1980'de ise, "Kudüs, noksansız ve birleşik şekilde İsrail'in başkentidir" sözünü içeren yasayla resmen Doğu Kudüs'ü ilhak etti. Ayrıca Kudüs'ün belediye sınırlarını, Batı Şeria topraklarının önemli bölümünü içerisine alacak şekilde genişletti ve Doğu Kudüs'teki hâkimiyetini güçlendirmek için de yerleşimler inşa etti.⁶³⁹

İsrail, Kudüs'ün tamamı üzerindeki egemenlik iddiasını sürdürürken, Filistinliler işgal altında gördükleri Doğu Kudüs'ün gelecekteki devletlerinin başkenti olmasını arzulamaktadırlar. Uluslararası toplum da Doğu Kudüs'ün ilhakını tanımamakta ve İsrail'in Kudüs'ün başkenti olduğu iddiasını kabul etmemektedir. Fakat Trump Aralık 2017'de, uluslararası toplumun ve ülkesinin yaklaşık 70 yıllık duruşuna aykırı biçimde, Kudüs'ü İsrail'in başkenti olarak tanıma ve ABD Büyükelçiliğini Tel-Aviv'den Kudüs'e taşıma kararı aldığını duyurdu. Bu karar esasen Amerikan Kongresinden 1995'te geçen Kudüs Büyükelçilik Yasası'na dayanmaktadır. Yasa, ABD'nin, Kudüs'ü İsrail'in başkenti olarak tanımasını ve 31 Mayıs 1999'a kadar Büyükelçiliğini Kudüs'e taşımasını gerektiriyor; bununla birlikte Başkan'a, ülkesinin ulusal güvenlik çıkarları açısından gerekli görmesi halinde yasanın uygulanmasını 6 aylık periyotlarla erteleme imkânı tanıyordu. Nitekim

⁶³⁸ Bu konuda ayrıca bkz. Yavuz, H. ve Okur, M. A. (2018). "Reactions of the American Jews to Trump's Jerusalem Embassy Move: Continuation of the Historical Pattern?". *Alternatives: Global, Local, Political*, 43(4), 207-221.

⁶³⁹ Waxman, 2019.

önceki başkanlar Clinton, Bush ve Obama yetkilerini erteleme yönünde kullanmışlardı. Trump ise, seleflerinin bu tavrının İsrailiilerle Filistinlileri barışa sevk etmemiş olmasını gerekçe göstererek, yasayı uygulama kararı aldığını beyan etti.⁶⁴⁰

Trump'ın kararını açıkladığı tarihin, mülakatlarımızı gerçekleştirdiğimiz zaman aralığının ortalarına denk düşmesi, görüştüğümüz kişilerin, Kudüs'ün geleceğinin nasıl şekillenmesi gerektiğine ilave olarak bu yeni gelişmeyle ilgili de düşüncelerini öğrenme fırsatı sundu. Bu nedenle aşağıda, örgütlerin her iki konuya da yaklaşımlarını bir arada ele almaya çalışacağız.

Tahmin edilebileceği gibi, sağ kanat ve merkez örgütler, Trump'ın kararını büyük bir memnuniyetle karşıladılar ve kararın tarihi önemine işaret eden benzer açıklamalarda bulundular. Bununla birlikte, sağdan ve merkezden gelen beyanatlar arasında kayda değer bir nüansın mevcut olduğunu da ifade etmeliyiz. Sağ gruplar ekseriyetle, Kudüs'ün Yahudi dini ve tarihi açısından önemini vurgulayan, Trump'ın 1995'teki Büyükelçilik Yasası'ndan bu yana yapılması gerekeni yaptığını savunan, fakat Filistinlilerin şehre yönelik iddialarını görmezden gelen açıklamalar yayımladılar.⁶⁴¹ Hatta Klein, Trump'ın konuşmasında geçen, “Kudüs yalnızca üç büyük dinin kalbi değildir” ifadesini dahi eleştirmeyi ihmal etmedi: “Ancak Trump bugün yanlış bir şekilde Kudüs'ün İslam'ın ‘kalbi’ olduğunu belirtti; Mekke ve Medine İslam'ın en kutsal şehirleridir. Kudüs'te kutsal bir Müslüman mekânı bulunuyor – ancak şehir İslam için kutsal *değildir*.”⁶⁴²

Buna karşılık merkezdeki gruplar daha ihtiyatlı bir dil kullanmayı tercih ettiler. Örneğin ADL'nin liderleri Jonathan A. Greenblatt ve Marvin D. Nathan yayımladıkları ortak açıklamada, ABD'nin Kudüs kararının barış görüşmelerini engellememesi gerektiğinin altını çizdiler:

⁶⁴⁰ İnternet: “Full Video and Transcript: Trump's Speech Recognizing Jerusalem as the Capital of Israel”. (2017, December). *The New York Times*. Web: <https://www.nytimes.com/2017/12/06/world/middleeast/trump-israel-speech-transcript.html> 8 Şubat 2022'de alınmıştır.

⁶⁴¹ Örneğin bkz. İnternet: Orthodox Union. (December, 2017). “Union of Orthodox Jewish Congregations of America Applauds President Trump's Historic Change of US Policy toward the Status of Jerusalem”. Web: <https://advocacy.ou.org/union-orthodox-jewish-congregations-america-applauds-president-trumps-historic-change-u-s-policy-toward-status-jerusalem/> 8 Şubat 2022'de alınmıştır; İnternet: ZOA. (December, 2017). “ZOA Strongly Praises President Trump for Recognizing Jerusalem as Israel's Capital – Moving Embassy There”. Web: <https://zoa.org/2017/12/10377237-zoa-strongly-praises-president-trump-for-recognizing-jerusalem-as-israels-capital-moving-embassy-there/> 8 Şubat 2022'de alınmıştır.

⁶⁴² ZOA, 2017, “ZOA Strongly Praises...”

Bu önemli ve geç kalınmış adım, Kudüs'ün nihai statüsüne ilişkin tartışmalar da dahil olmak üzere, barış müzakerelerinin zorunluluğunu ortadan kaldırmamalıdır. ABD, İsrail, Filistin Yönetimi ve uluslararası toplumu, gerilimi azaltmak ve iki devletli çözüme giden İsrail-Filistin görüşmelerinin hızla yeniden başlaması yönünde elverişli koşullar yaratmak için birlikte çalışmaya davet ediyoruz.⁶⁴³

Benzer şekilde AIPAC de, Kudüs'ün ABD tarafından İsrail'in bölünmez başkenti olarak tanınmasını her zaman desteklediğini belirtmekle beraber, şu notu düşmeyi ihmal etmedi: “Büyükelçiliğin Kudüs'e taşınması, İsrail-Filistin barış sürecinin sonucuna dair herhangi bir şekilde önceden hüküm vermez; buna, iki halk için iki devletin kurulması, Filistin'in şehrin doğu kısmına ilişkin iddialarının çözüme kavuşturulması ve kutsal yerlerin tahsisi de dâhildir.”⁶⁴⁴

Sağ kanatla merkez arasındaki bu farklılaşmanın, ilkinin Filistin devletinin kurulmasına ve dolayısıyla Kudüs'ün paylaşılmasına tamamıyla karşı çıkması, ikincinin ise gönülsüzce de olsa desteklediği iki devletli çözüme, İsrail'in güvenliğine ve çıkarlarına en fazla hizmet edecek formülle ulaşılmasını arzulamasından kaynaklandığı ileri sürülebilir. Bu bakımdan merkez örgütlerin, Trump'ın kararını, barış görüşmelerini engelleyecek bir eylemden ziyade, Kudüs'ün nihai statüsüne ilişkin Filistinlilerle gerçekleşmesi muhtemel müzakerelerde İsrail'in elini güçlendirecek bir hamle olarak değerlendirdiklerini söylemek yanlış olmayacaktır. Nitekim Ronkin de, Kudüs'ün paylaşılması gerektiğine yönelik kararlı bir duruş sergilemesine rağmen, İsrail Kudüs'ünün asgari sınırlarının nereleri kapsamı gerektiğini net bir biçimde tarif ederken, şehrin hangi kısımlarının Filistin devletine ait olması gerektiği hususunu muğlak bırakıyor. Trump'ın kararının ise, Kudüs'ün nihai sınırlarına ilişkin müzakerelere kapıyı kapatmadığını savunuyor. Kudüs'ün statüsü ve geleceği hakkındaki düşüncelerine, “Kudüs'e nasıl baktığınıza bağlı” diyerek başlayan Ronkin, sözlerine şöyle devam ediyor:

Kudüs'ün belediye sınırları yıllar içerisinde birkaç kez genişletildi. Yalnızca ilhak kısmından söz etmiyorum, hiçbir zaman Kudüs olarak, şehrin parçası olarak görülmeyen bazı mahalleleri dâhil etmekten bahsediyorum. Bunu esasen vergiye dayalı nedenlerle, sivil, yaya türünden şeyler için yaptılar. Şahsen, İsrail Kudüs'ünün ve Filistin Kudüs'ünün sınırlarının nereden geçmesi gerektiğine ilişkin bir çeşit

⁶⁴³ İnternet: ADL. (December, 2017). “ADL Welcomes President Trump's Announcement on Jerusalem; Calls for Focus on Peace Negotiations and Reducing Tensions”. Web: <https://www.adl.org/news/press-releases/adl-welcomes-president-trumps-announcement-on-jerusalem-calls-for-focus-on> 8 Şubat 2022'de alınmıştır.

⁶⁴⁴ İnternet: AIPAC. (December, 2017). “AIPAC Statement on President Trump's Jerusalem Announcement”. Web: https://twitter.com/AIPAC/status/938474069124665345?ref_src=twsrc%5Etfw 8 Şubat 2022'de alınmıştır.

müzakere edilmiş anlaşma olması gerektiğine inanıyorum. İki taraftan birinin pastanın tamamını alabileceğini sanmıyorum. Tabii asıl mesele kutsal havza, gerçekten işin en can alıcı kısmı burası. Abu Dis'ten bahsetmiyoruz, Kalandiya'dan bahsetmiyoruz, o mahallelerden bahsetmiyoruz. Kutsal mekânların etrafındaki o bir mil kare ile ne yapacağınızdan bahsediyoruz. Ve bu zor olacak. Gerçekten zorlu bir pazarlık olacak. (...) Ama bakın, bu hafta Yönetim, Batı Duvarı'nı İsrail'e bırakmayan bir barış anlaşmasını tasavvur edemeyeceğini söyledi. Filistinlilerin hepsi ateş püskürdü. Bir şekilde tüm Eski Şehir'i ellerinde tutabileceklerine dair bir fantezileri var. Bunun gerçekleşeceğini sanmıyorum. (...) Şimdi, Müslüman bölgesi hakkında konuştuğunuzda, Hristiyan bölgesi hakkında konuştuğunuzda, orada müzakere payı var. Ve bence, herkesin diğer tarafça engellenmeksizin kutsal mekânlarına erişmesine izin verecek bir düzenlemeye sahip olduğunuz sürece, yani Vakıf, Tapınak Dağı'na girişi kontrol etmeyi sürdürür; İsrailliler Müslümanların kutsal mekânlarına karışmak durumunda kalmaz; Müslüman toplum, Filistinliler orayı idare eder; Hristiyanlar, Hristiyan işlerini bugün olduğu gibi yürütür. Bu bana daha mantıklı, daha adil bir yol gibi geliyor. Ama Yahudi toplumunun, Yahudi dünyasının, Batı Duvarı'nın, Yahudi bölgesinin, bunlardan herhangi birinin İsrail'in egemenliği dışında kalmasına müsaade edebileceği bir vaziyet görmüyorum. Etmemeliler de. Bu ne olursa olsun bana mantıklı gelmiyor.

Bakın, Trump'ın söylediği çok karmaşık, sanıldığı kadar basit değil. 1995'ten bu yana, Amerika Birleşik Devletleri, Kongre aracılığıyla Kudüs'ü İsrail'in başkenti olarak tanıyor. Siz gidiyorsunuz, bütün yabancı devlet adamları oraya gidiyor, başbakanla görüşmek için, Knesset için Kudüs'e gidiyor. Onun orada olduğunu inkâr edemezsiniz. Demek istediğim, Kudüs'ün İsrail'in başkenti olmadığı fantezisine sahip olmak saçma. Şimdi ilk ifademe geri dönersek, Kudüs derken nereyi kastediyoruz? Batı Kudüs'ten mi bahsediyoruz, Doğu Kudüs'ten mi, yoksa çizdikleri bu tuhaf belediye sınırından mı bahsediyoruz? Müzakerenin devreye girdiği yer burası ve Trump'ın beyanatı bunu açıkça dile getiriyor. Trump bundan bahsediyor, iki devletli çözümden, sınırların nihai hali konusunda peşin yargıda bulunmamaktan bahsediyor. Bunu söylediği sürece, Kudüs meselesini ele alacak bir anlaşmaya kapı açık olduğu sürece, bir itirazım yok.⁶⁴⁵

Sol gruplardan görüştüğümüz kişiler, Filistin Kudüs'ü konusunda muğlak ve Trump'ın kararına verdikleri desteğe rağmen Kudüs'ün nihai statüsünü halen müzakere masasında görmeleri dolayısıyla da çelişkili olarak nitelendirebileceğimiz tavırlar sergileyen merkez örgütlerden ayrışarak, hem şehrin nasıl paylaşılabilceği hususunda daha net fotoğraflar ortaya koyuyor hem de bununla tutarlı biçimde Trump'ın kararına karşı olduklarını beyan ediyorlar. Örneğin Scham, 1967 öncesi sınırları yansıtan bir çözümden yana olduğunu, Büyükelçilik kararının ise, meseleyi daha da çözümsüzlüğe sürüklediğini söylüyor:

Bence Kudüs'ün paylaşılması gerekiyor. Ben, Batı Kudüs'ün İsrail'in başkenti ve Doğu Kudüs'ün Filistin'in başkenti olarak tanınacağı Avrupa modelini benimsiyorum. Kudüs'ü tercihen paylaşmadan yahut bölmeden bir çözüme ulaşılabileceği kanaatinde

⁶⁴⁵ Yavuz, H. (2017, 20 Aralık). "Alan Ronkin ile..."

değilim. Paylaşılmalı ve paylaşılabilir. Ve ister ayrı bir yönetim olsun, ister İsrail'in Tapınak Dağı üzerinde egemenliğinin mümkün olmadığına inanayım, İsraililerin Dağ'a erişimlerinin güvence altına alınması gerektiğini düşünüyorum. Kudüs'ü bölmenin ve paylaşmanın pek çok modeli var. Ayrıca Trump'ın açıklaması çok faydasızdı. Hiçbir şeyi çözmediğini sanmıyorum. Sadece kötü olan durumu biraz daha kötüleştirdi.⁶⁴⁶

Koplow ise, Kudüs'ün her iki tarafa da zafer bahşedecek şekilde bölünmesi gerektiğinin altını çiziyor ve sınırları belirgin, fakat alternatifleri dışlamayan bir modelden bahsediyor:

Filistinlilerin, Kudüs'ün başkentleri olmadığı iki devletli çözümü kabul etmeleri gibi bir ihtimalin olduğunu düşünmüyorum. Bu yüzden bana göre basit çözüm, Batı Kudüs ile kuzey, güney ve doğu Kudüs'ün diğer Yahudi mahallelerinin, İsrail Kudüs'ünün parçası olması, Doğu Kudüs'ün geri kalanının ise Filistin'in başkenti olması. Eski Şehir'e gelince, bazı düzenlemelerin yapılması gerekiyor. Eski Şehir'i, İsrail Yahudi bölgesini ve Ermeni bölgesini, Filistin de Hristiyan bölgesini ve Müslüman bölgesini elinde tutacak şekilde bölebilirsiniz; Eski Şehir'in tamamı üzerinde bir tür ortak egemenliğiniz olabilir veya onu bir tür uluslararası kuruluşa yönettirebilirsiniz. Bunu yapmanın farklı yolları var, ancak Kudüs'ün paylaşılması gerektiği kesin. (...) Her iki ulus da Kudüs'ü başkentleri olarak görmek istiyor, buna bir şekilde saygı gösterilmesi gerekiyor. Dolayısıyla mevcut İsrail hükümeti Kudüs'ü asla paylaşmamaktan bahsettiğinde, bunun tamamen gerçek dışı olduğunu düşünüyorum. Kudüs bölünmek zorunda. Bu sadece, her iki tarafın da bir nevi zafer iddiasında bulunabileceği bir formül bulma meselesi.⁶⁴⁷

Soldaki genel eğilimden farklı bir yaklaşım sergileyen Morrison, Kudüs'ün uluslararası bir şehir olması gerektiğini savunuyor. Bununla birlikte şehrin bölünmüşlüğüne ve hem Filistinliler hem de Yahudiler için önemini vurguluyor ve İsrail'in uygulamalarından duyduğu rahatsızlığı dile getiriyor:

Ben Yahudi'yim. Yahudi dinine inanıyorum. Yahudilerin Kudüs ile tarihi-dini bağları olduğuna inanıyorum. Bu çok önemli. Bununla birlikte hem Hristiyanların hem de Müslümanların benzer bağları olduğunu kabul ediyorum. Ve hangi tarihi bağlar söz konusu olursa olsun, şehri ele geçirmeyi ve "bu bir Yahudi ya da İsrail şehri" demeyi haklı çıkardığını düşünmüyorum. Ayrıca bazı Filistinlilerin, Yahudilerin hiçbir bağı olmadığını ve hiçbir zaman bir tapınağın olmadığını söylediğini duyduğumda, bunun beni rencide ettiğini belirtmek istiyorum. Bir tapınak var mıydı, yok muydu bilmiyorum. Bu tarihle ilgili değil. Ama gerçek şu ki, halkım bir tapınak olduğuna inanıyor. İnsanlar bir bağın olmadığını söylediğinde, Yahudilerin neden incindiğini anlıyorum. Ama Kudüs'ün kesinlikle uluslararası bir şehir olması gerektiği kanaatindeyim. Aynı zamanda, onun bölünmüş bir şehir olduğu düşüncesindeyim.

⁶⁴⁶ Yavuz, H. (2018, 5 Şubat). "Paul L. Scham ile..."

⁶⁴⁷ Yavuz, H. (2017, 14 Kasım) "Michael Koplow ile..."

(...) Yahudi bölgesinde yürüdüğümde ve Duvar'a gittiğimde duygulanıyorum, fakat Müslüman bölgelerde yürürken İsrail bayraklarını gördüğümde çok öfkeleniyorum.⁶⁴⁸

Bu noktada, solda konuşlanan örgütlerin büyük bölümünün esasen Kudüs'ün (elbette tamamı değil) İsrail'in başkenti olarak tanınmasına itirazının olmadığını belirtmeliyiz. Trump'ın kararına karşı çıkışları ise, taraflar arasında herhangi bir uzlaşmaya varılmadan alınmış olmasından ileri geliyor. Kararın ilanından kısa süre önce görüştüğümüz Ori Nir, tam da bu hususa işaret ediyor:

Şimdi belirtmeliyim ki, geçmişte de başkan olmadan önce Büyükelçiliği taşımaktan söz edip, sonrasında bunu yapmayan başka adaylar oldu. Obama da bundan bahsetti, tabii Trump'ın yaptığı gibi değil. Bence Trump, Büyükelçiliği taşımanın sonuçlarının ne olacağını gerçekten fark etmeden bu noktaya geldi. Statüko bağlamında bunun yapılmaması gereken bir şey olduğunu düşünüyorum. Ya barışa doğru gerçek bir ilerleyiş söz konusu olduğunda ya da tercihen Kudüs üzerine bir anlaşmaya varıldığında bu hayata geçirilmeli. Kudüs'ün statüsü halen belirsiz olduğu ve uluslararası anlamda tanınmadığı için, ABD şehre yönelik bir oldubitti yaklaşımına öncülük eden taraf olmamalı. Dolayısıyla (...) umarım diplomatik an gerçekten kapıyı çalana kadar bekleyeceklerdir.⁶⁴⁹

Görüştüğümüz dönemde J Street'in Ulusal Siyasi Direktör Yardımcılığını yürüten Ilya Braverman, kararın zamanlamasıyla ilgili endişelerini dile getirmenin yanı sıra, bu adımın barışın gerçekleşme ihtimalini zayıflatacağını ve Filistin tarafında ABD'nin arabuluculuk rolüne duyulan güvenin kaybolmasına yol açacağını belirtiyor:

Trump yönetiminin, Büyükelçiliği taşımaya ve Kudüs'ü İsrail'in başkenti olarak tanımaya yönelik son açıklaması, desteklediğimiz bir hamle değil. Bunun fiili sonuçlarıyla karşılaşıldığında, bizi barışa götürmeyeceğini düşünüyoruz. Hem J Street hem de sanırım Amerikan Yahudileri olarak, Kudüs'ün Yahudiler ve Araplar için önemli bir şehir olduğunun farkındayız. Ve nihayetinde Kudüs, İsrail'in başkenti olarak hizmet edecek. Ama bu, şu aşamada tek taraflı olarak yapılması gereken bir hamle değil. Doğu Kudüs'ün veya Kudüs'ün bazı bölümlerinin gelecekteki Filistin devletinin başkenti olarak hizmet edeceği konusunda da muhtemelen bir anlaşma olduğunu düşünüyorum. Ama yine de bu, iki tarafın karar vermesi gereken bir şey. Böyle hareketler bizi barıştan giderek uzaklaştırır. Bu, en büyük uzlaşmazlık konularından biri, nihai statü meselelerinden biri ve ABD Başkanı'nın bu tür adımları atmaması gerektiği kanaatindeyiz. Trump'ın tepkisi, "pekâlâ, bu konuyu masadan kaldırdım" şeklindeydi, sanki artık masadan kalkmış, artık mesele değilmiş, ihtilaf konusu değilmiş gibi. Tam tersi. Bazılarının beklediği şiddetli tepkileri görmemiş olabiliriz. Fakat bu hareketten, Trump yönetiminin yaptığı diğer hamlelerden veya yorumlardan sonra, Filistin halkı, Filistin liderliği, ABD'ye güvenmeyecek ve bu konuda artık onu lider olarak görmeyecektir. Ve bu tehlikeli. Çünkü iki taraf da kendi

⁶⁴⁸ Yavuz, H. (2017, 2 Kasım). "Seth Morrison ile..."

⁶⁴⁹ Yavuz, H. (2017, 10 Kasım). "Ori Nir ile..."

aralarında bir çözüme ulaşamayacaklarını gösterdi. Ve biz, ABD olarak bu konuda öncülük etmezsek, liderlik boşluğu doğar, birileri bu boşluğu doldurur yahut bu boşluk, sahada şiddete yol açmaya devam eder.⁶⁵⁰

Brammer-Shlay, Filistinlilerin Kudüs'ün statüsüyle ilgili iddialarını ve şehrin demografik kompozisyonunu görmezden gelmesi dolayısıyla Büyükelçilik kararını eleştiriyor. Ayrıca, her ne kadar Yahudi toplumunun yanında durma bahanesine sığınılrsa da, kararın esas itibarıyla evanjelik Hristiyanların baskısıyla alındığını ifade ediyor:

Kudüs'ün, Yahudiler, Müslümanlar ve Hristiyanlar için kutsal bir şehir olduğuna inanıyorum. Kanaatimce Büyükelçilik kararının ilanında gördüğümüz şey, aslında zaten var olan statükonun bir şekilde yüksek sesle dile getirilmesi. (...) Ayrıca bana göre, hem Trump'ın hem de Netanyahu'nun "bunu şimdi gerçekten yapabiliriz" diyebilmeleri, nasıl ifade etsem, bir tür cüret ve küstahlıktı. Filistinlilerin haklarını ve toprakla olan bağlarını tanımamak, suratlarına atılmış esaslı bir tokat demek. (...) Kişisel düzeyde, Kudüs, Yahudi toplumu için son derece önemli bir şehir ve benim gerçekten çok sevdiğim bir şehir. Onun için bu açıklama geldiğinde de, derin bir üzüntü duydum, çünkü bunun bir oyun olmadığını düşünüyorum. Sadece Yahudi toplumu için geçerli değil tabii ama Yahudi toplumu içerisinde Kudüs'e bir tutku ülkesi olarak bakıyoruz. Fakat aynı zamanda o, gerçek insanların yaşadığı gerçek bir şehir. Büyükelçiliğin taşınmasıyla ilgili Trump'tan gelen açıklamanın bunu hiçbir şekilde anlamadığı kanaatindeyim. Ayrıca bu kararın, esasen evanjelik Hristiyanların baskısıyla alındığını belirtmek isterim. Bence bu, Yahudilerin, özellikle de Amerikan Yahudilerinin, işgali esasında antisemitik olan yollarla öteye taşımak için kullanılmasının başka bir yolu. İşgali kalıcılaştırıyor ve şöyle söylüyor: "Bunu yapıyoruz, çünkü Yahudi toplumunun yanındayız." Büyükelçilik kararıyla ilgili olarak biz de, "hayır, bunu yapıyorsunuz, çünkü İsrail için Birleşmiş Hristiyanlar (Christians United for Israel, CUFI), ABD siyasi hükümetinde lobi yapan devasa bir lobi gücü" diyoruz.⁶⁵¹

Haham Pesner ise, Trump'ın müzakere ekibinin yürüttüğü çalışmalardan dolayı başlangıçta umutlu olduğunu, ancak ABD'nin Kudüs Büyükelçilik kararıyla başlayan sürecin iki devletli çözüme yönelik beklentilerini büyük ölçüde azalttığını söylüyor:

Aslında müzakere ekibiyle, Jason Greenblatt'ın ekibiyle görüştim. Gerçekten çok ilginç işler yapıyorlar. Filistinlilerle fazlaca konuşuyorlar, Ürdünlülerle ve İsrailiilerle konuşuyorlar, Suudilerle konuşuyorlar, dinliyorlar. Biliyorsunuz, mültecilerle görüştüler. Bu yüzden iyimserdim, fakat sonra Kudüs'le ilgili zamanlama yönünden anlaşılması oldukça güç bu tek taraflı karar ve ardından da İsrail'de Likud Partisinin Batı Şeria'yı ilhak etmek istediklerini söyleyen bir kararı kabul etmesi geldi. Bu yönetimin, iki devletli çözümün sonunu gördüğümüz ve gerçekten sorunlu bir tür tek devletle karşı karşıya kaldığımız bir yönetim olacağından endişeliyim. Filistinli bir

⁶⁵⁰ Yavuz, H. (2018, 16 Şubat). "İlya Braverman ile İsrail-Filistin Çatışması Üzerine Mülakat". Washington, D.C..

⁶⁵¹ Yavuz, H. (2018, 6 Mart). "Sarah Brammer-Shlay ile..."

azınlığın tutsak bir topluluk gibi muamele görmeye devam ettiği, temelde bir İsrail devleti olan tek devlet göreceğimizden endişeliyim. Ahlaki yönden kınanası bir durum. Ayrıca güvenlik açısından sürdürülebilir olduğunu düşünmüyorum. Ülkenizde yaşayan, vatandaş olmayan, oy kullanma hakkı olmayan, ekonomik olarak ezilen milyonlarca insanı yönetmek istiyorsunuz. (...) Trump, gelmiş geçmiş en büyük anlaşmayı yapacağını söylüyor. Bakalım göreceğiz.⁶⁵²

Özetle, gerek Kudüs'ün statüsü ve geleceği gerekse Trump'ın Büyükelçilik kararıyla ilgili üç farklı yaklaşımın mevcudiyetinden söz edebiliriz. Sağ gruplar, Kudüs'ün tamamının zaten İsrail toprağı olduğunu ileri sürmekte; Büyükelçilik kararına da bu iddialarının teyidi olarak yaklaşmakta ve koşulsuz destek sunmaktadırlar. Ana akım örgütler, karardan duydukları memnuniyeti ifade etmekle beraber, Kudüs'ün nihai statüsünün müzakerelere açık bir mesele olma vasfını sürdürdüğünü savunmaktadırlar. Şehrin taraflar arasında nasıl paylaşılabilceği konusunda ise muğlak bir tavır sergilemektedirler. Buna karşılık sol gruplar, Kudüs'ün geleceğinin nasıl şekillenebileceği hususunda, 1967 öncesindeki sınırlar temelinde paylaşılmasından uluslararası bir şehir statüsüne kavuşturulmasına, muhtelif öneriler getirmekte, fakat özde, her iki tarafın da rıza göstereceği bir formülün bulunması gerektiğine inanmaktadırlar. Zamansız olarak nitelendirdikleri Büyükelçilik kararının ise, zaten zayıf olan barış ihtimalini daha da zayıflattığı düşüncesiyle karşısında durmaktadırlar.

3.3.4. Filistinli Mülteciler

Filistinli mülteciler meselesi, 1947-49 ve 1967 savaşlarında yaklaşık 1 milyon Filistinlinin İsraililer tarafından yerinden edilmesine uzanmaktadır. Günümüzde UNRWA'ya kayıtlı 5.7 milyonun üzerinde Filistinli mülteci bulunmakta ve bu mülteciler, Ürdün, Lübnan, Suriye, Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nde yaşamlarını sürdürmektedir.⁶⁵³ Ayrıca kayıtlı olmasa da mülteci olduğu iddiasını taşıyan en az 2 milyon Filistinlinin de dünyanın başka bölgelerinde hayatlarına devam ettikleri belirtilebilir. Filistinliler açısından, gerçekleştirilecek barışın bir parçası olarak, İsrail'in, meseledeki sorumluluğunu ikrar etmesi, maddi ve manevi kayıpları karşılaması ve toprağına dönmek isteyen her bir mülteciye izin vermesi elzendir. Üstelik geri dönüşün, talepten öte uluslararası hukuk tarafından güvence altına alınmış bir hak olduğunu savunan Filistinliler, bu konuda bilhassa BM Genel Kurulunun Aralık 1948'de geçen 194 sayılı kararına işaret etmektedirler:

⁶⁵² Yavuz, H. (2018, 11 Ocak). "Jonah Dov Pesner ile..."

⁶⁵³ İnternet: UNRWA. "UNRWA in Figures 2020-2021". Web: https://www.unrwa.org/sites/default/files/content/resources/unrwa_in_figures_2021_eng.pdf 3 Mart 2022'de alınmıştır.

“Evlerine dönmek ve komşularıyla barış içinde yaşamak isteyen mültecilerin mümkün olan en erken tarihte bunu yapmalarına izin verilmeli ve geri dönmeyi tercih edenlerin malları için tazminat ödenmelidir.”⁶⁵⁴

Buna karşılık İsrail, her şeyden önce, BM Taksim Planı’nı reddedip savaşı başlatan tarafın Araplar olduğunu ve Filistinlilerin topraklarını, kendi liderlerinin teşvikiyle ve Yahudilerin yenilişinin ardından geri dönecekleri umuduyla, gönüllü olarak terk ettiklerini ileri sürmektedir. Meselenin ortaya çıkışından Filistinlileri sorumlu tutmanın yanı sıra canlılığını koruyuşundan da, kendi iddiasıyla, mültecileri kendisine karşı piyon olarak kullanmak amacıyla nüfuslarına entegre etmekten kaçınan Arap devletlerini mesul görmektedir. Oysa İsrail’e göre, kendisi nasıl Arap ülkelerinden gelen Yahudileri bünyesine kattıysa, Filistinli mültecilere ev sahipliği yapan ülkeler de aynı şekilde davranmalıydı. Ayrıca İsrail, 194 sayılı kararın BM Genel Kurulu tarafından alınmış olması dolayısıyla bağlayıcılığının bulunmadığını ve mutlak bir geri dönüş hakkından bahsedilemeyeceğini savunmaktadır. Fakat tüm bu argümanların ötesinde İsrail’in özellikle, Filistinli mültecilerin geri dönüş haklarını kabulüyle yaşanacak demografik altüst oluşun, Yahudi devletinin sonunu getirebileceğinden yahut en iyi ihtimalle yoğun Filistinli girişinin kendisini ciddi güvenlik sorunlarıyla karşı karşıya bırakabileceğinden endişe duyduğu ifade edilebilir.⁶⁵⁵

Sağ grupların, Filistinli mülteciler meselesine İsrail ile hemen hemen aynı pencereden baktıklarını belirtebiliriz. Örneğin, ZOA tarafından hazırlanan “Filistinli-Arap Mülteciler Efsanesi” başlıklı ‘bilgilendirme’ metninde mesenin, İsrail’i haritadan silmeyi amaçlayan Arap orduları ile bunu başarabilmek için Filistinlilere evlerini terk etmeleri telkininde bulunan Arap liderler yüzünden baş gösterdiği, Filistinlileri nüfuslarına dâhil etmek istemeyen Arap ülkeleri ile BM Mülteciler Yüksek Komiserliğinin (UNHCR) uygulamalarına ve uluslararası toplumun ‘mülteci’ tanımına aykırı şekilde, ilk mültecilerin soyundan gelenleri de mülteci kabul eden UNRWA yüzünden ise devam ettiği savunulmaktadır.⁶⁵⁶

⁶⁵⁴ Brynen, R. (2013). “Palestinian Refugees”, J. Peters ve D. Newman (Editörler). *The Routledge Handbook on the Israeli-Palestinian Conflict*. London and New York: Routledge, 109-112; Waxman, 2019.

⁶⁵⁵ Waxman, 2019; Brynen, 2013, 110-111.

⁶⁵⁶ İnternet: ZOA Campus. “Myth of Palestinian-Arab Refugees”. Web: <https://campus.zoa.org/wp-content/uploads/sites/2/2015/05/FACT-SHEET-Palestinian-Arab-Refugees1.pdf> 5 Mart 2022’de alınmıştır.

Filistinli mültecilerin uluslararası hukuk kapsamındaki haklarını gözeten ve sağlık, eğitim, gıda ve barınma gibi hayati ihtiyaçlarının karşılanmasına yardımcı olan UNRWA, günümüzde mülteci meselesinin kendiliğinden ortadan kalkmayışından kaynaklanan öfkeyi üzerine en fazla çeken aktör olarak karşımıza çıkıyor. ZOA'nın yönelttiği eleştiriden de anlaşılabilir gibi, kurumun mülteci statüsünü sonraki nesillere de aktarması, bu durumun temel nedenini teşkil ediyor. UNRWA'nın bu uygulamasının uluslararası hukuka uygun olmadığı yahut Filistinli mültecilere ayrıcalık tanındığı iddiasına karşılık, BM, mültecilerin alt soyunun da mülteci kabul edilmesinin, uluslararası hukukun ve aile birliği ilkesinin gereği olduğunu ve UNRWA ile UNHCR'nin uygulamaları arasında farklılık bulunmadığını beyan ediyor.⁶⁵⁷

BM'nin ortaya koyduğu bu gerçekliğe rağmen, Trump yönetiminin 2018'de, “durmaksızın ve katlanarak genişleyen hak sahibi yararlanıcılar topluluğunu” gerekçe göstererek, “ıslah edilemez derecede kusurlu”⁶⁵⁸ şeklinde nitelendirdiği UNRWA'ya yönelik ABD'nin finansal desteğini kesme kararı alması (Biden yönetimi Nisan 2021'de yardımları yeniden başlatacaklarını duyurdu⁶⁵⁹), dayanak noktasına kavuşan eleştirilerin daha da sertleşmesine yol açtı. Örneğin ZOA Başkanı Klein, kararla ilgili kaleme aldığı yazıya, kuruma şu suçlamaları yönelterek başladı:

UNRWA okulları, öğrencilere Yahudilerden nefret etmeyi ve onları öldürmeyi öğretiyor ve Hamas'ın silah deposu ve roket fırlatma rampası olarak hizmet görüyor. Başkan Trump, UNRWA'nın, sözde Filistinli Arap “mültecileri” ve onların soyundan gelenleri, İsrail'i yok etmek için tasarlanmış bir silah olarak, sonu gelmez şekilde genişletmesini ve alaycı bir biçimde kullanmasını finanse eden ABD'li vergi mükelleflerinin gülünçlüğüne sona erdirdi.⁶⁶⁰

AIPAC'in, Biden yönetiminden ajansa yapılan maddi yardımın yeniden başlatılacağı duyurusunun geldiği gün, sosyal medya hesabından paylaştığı açıklamada başvurduğu argümanlar, sağ kanadın UNRWA hakkındaki düşüncelerinde yalnız olmadığını gösteriyor:

⁶⁵⁷ İnternet: United Nations. “Global Issues; Refugees”. Web: <https://www.un.org/en/global-issues/refugees> 5 Mart 2022'de alınmıştır.

⁶⁵⁸ İnternet: Nauert, H. (August, 2018). “On U.S. Assistance to UNRWA”. *U.S. Department of State*. Web: <https://2017-2021.state.gov/on-u-s-assistance-to-unrwa/index.html> 5 Mart 2022'de alınmıştır.

⁶⁵⁹ İnternet: Spetalnick, M. and Farrell, S. (April, 2021). “U.S. Restores Assistance for Palestinians, to Provide \$235 Million in Aid”. *Reuters*. Web: <https://www.reuters.com/article/us-palestinians-usa-blinken-idUSKBN2BU2XT> 5 Mart 2022'de alınmıştır.

⁶⁶⁰ İnternet: Klein, M. A. (September, 2018). “Trump Wisely Ends U.S. Funding to UNRWA”. *Breitbart*. Web: <https://www.breitbart.com/politics/2018/09/06/morton-klein-trump-wisely-ends-u-s-funding-to-unrwa/> 5 Mart 2022'de alınmıştır.

UNRWA'nın esaslı bir reforma aşırı düzeydeki gereksinimi sürüyor. İsraili, sahtekârlığı, reforma direnci ve iç karışıklığı, onu en verimsiz BM kurumları arasında konumlandırıyor. Ayrıca UNRWA'nın yanlış mülteci tanımının, İsrail-Filistin çatışmasının uzamasında doğrudan payı bulunuyor. UNRWA liderliği, kurumu İsrail'e saldırmak için siyasi bir araç olarak kullanıyor – Yahudilere ve Yahudi devletine karşı nefreti körükleyen antisemitik müfredatın finansmanı da dâhil. Yönetim ve Kongre, UNRWA'nın İsrail-Filistin ilişkileri üzerindeki zararlı etkisini ortadan kaldırma ve sorunlu kurumun uygun hizmetleri verimli bir şekilde sunmasını sağlama yolunda köklü değişikliklerin yapılması için baskıda bulunmalıdır.⁶⁶¹

Ronkin de mülteciler meselesi hakkındaki görüşlerine, UNRWA'ya yönelik eleştirileriyle başlıyor. Sorunun çözümünün ise, mültecilerin toplu olarak ileride kurulacak Filistin devletine dönmelerinden geçtiğini savunuyor:

Her şeyden önce, bir hususun ayırdında olmamız gerekiyor. Filistinliler, BM kanalıyla, yalnızca Filistinli mültecilerle ilgilenen tüm bir UNRWA'ya sahip tek grup. Dünyanın her yerinde mülteciler var, her zaman mülteciler olmuştur. Yani şimdi Suriye'den gelen mültecilerimiz var, dünyanın her yerinde her türden mültecimiz var. Kendi BM ajanslarına sahip Filistinli mülteciler hariç, bunların tamamıyla tek bir BM ajansı ilgileniyor. Orada hiç yaşamamış olan üçüncü, dördüncü kuşak kişiler mülteci olarak kabul ediliyorlar. Bana göre bu haksızlık. Onların artık mülteci olmadığının farkına varılması gerekiyor. Arap ülkeleri, yeniden yerleşmelerine müsaade etmeyerek onlara büyük kötülük yaptı. Filistinlilerin, Lübnan'da, Ürdün'de veya Kuveyt'te mülk sahibi olamadıklarını biliyorsunuz. Ürdün istisna, affedersiniz, orada mülk edinebiliyorlar. Ama örneğin, Körfez Savaşı sırasında Kuveyt, 25 bin kadar Filistinliyi kapı dışarı etti. Arap ülkelerinde neredeyse parya muamelesi görüyorlar. Bu ülkelerde iskân edilmiş olsalardı – tıpkı Arap ülkelerinden gelen Yahudi mülteciler gibi, 1948'de Arap ülkelerinde 800 bin Yahudi bulunuyordu ve bunlar her şeyden önce ya İsrail'de ya da dünyanın diğer bölgelerindeki ülkelerde yeniden yerleştirildiler – Araplar Filistinli mültecileri yeniden yerleştirme kararı almış olsaydı, bugünkü kadar büyük bir sorunumuz olmayacaktı. Birinin torununun torununu mülteci olarak görmenin saçma olduğu kanaatindeyim. Şimdi bunu söyledikten sonra meselenin diğer tarafına bakalım. Aynı şekilde: Müzakere, fırsat. Belirli sayıda insanı, birinci derece mültecilerin çocuklarını, büyükanne ve büyükbabaları, ebeveynleri, orada gerçekten evi olan birini kabul edebilirsiniz; yüz bin kişi, belli bir sayı alabilirsiniz; sembolik bir jest olarak yeniden yerleşmelerine izin verebilirsiniz. Ya da Shimon Peres'in önerdiği daha iyi bir çözüm var: Bir bireysel geri dönüş hakkı, bir de kolektif geri dönüş hakkı var. Kolektif geri dönüş hakkı, evinize geri dönemeyeceğiniz anlamına gelir. Bu mantıklı değil, olanaklı değil. Mahallelerindeki evler artık mevcut değil. 70 yıl geriye gidemezsiniz, saati geri alamazsınız. Ancak Filistinliler için Filistin devletine kolektif bir dönüş hakkı olabilir. Aynı devlette yaşamaya başlarlar. Tam olarak aile büyüklerinin evlerinin bulunduğu yerde değil belki ama toprağa dönme fırsatları olur, tarihi Filistin'e geri dönme şansları olur. Kötü bir çözüm değil. İnsanlar istekliyse, uzlaşın. Olmayabilirler mi? Tamam, o halde görüşün. Ama en azından bu kolektif bir dönüş hakkı, sembolik bir dönüş hakkı. Bunun çoğu sembolizmdir, zevahiri

⁶⁶¹ İnternet: AIPAC. (April, 2021). "UNRWA Remains in Desperate Need of Fundamental Reform". Web: <https://twitter.com/AIPAC/status/1379888924580053008> 6 Mart 2022'de alınmıştır.

kurtarmaktır. Filistin Yönetimi halkına, geri dönüş hakkımız var, Filistin’de yaşamak için geri dönebilirsiniz diyerek görüşmelerden ayrılabilirse, bundan memnun olacak insanlar var. Ayrıntıya mı girildi? Tabii istediğimiz her şeyi alamadık, bunu başaracağız, pastanın yarısını alacağız gibi sözler edersiniz. Müzakere dediğimiz şey bu. Hiç kimse bu müzakerelerin sonucundan büyük sevinçle ayrılmayacak. Herkes bir şeylerden vazgeçmek zorunda kalacak. Ve geri dönüş hakkı, biliyorsunuz, Filistinli mülteci olarak kabul edilen şu anda 4 milyon, 5 milyon civarında insan var. Daha önce anlattığım sebeplerden dolayı hiçbir anlam ifade etmiyor. 5 milyon insanı alamazsınız, hem onları İsrail’e yerleştirip hem de devletin Yahudi karakterini koruyamazsınız. Devlet, Yahudi halkına anavatan olması için kuruldu, eski anavatanda Yahudi egemenliğini yeninden tesis etmek için kuruldu. 5 milyon insanı getirirseniz, iki jenerasyon içerisinde Ebu Mazen’in (Mahmud Abbas) torunu İsrail’in başbakanı olacaktır. İşe yaramaz. Çünkü demokrasi olmak zorundasınız, insanlara oy hakkı vermek zorundasınız, onlara ikinci sınıf vatandaş olacaksınız diyemezsiniz. Bunu yapamayız. Bu yüzden bir Filistin devletiniz var. Bir Filistin devletiniz olsun, Filistin vatandaşı olun, Filistin pasaportunuz olsun, Filistin hükümetiniz olsun, bir başkent yapın ve onun peşinden gidin. Dolayısıyla pratik ve ideolojik nedenlerle, daha iyi bir çözüm olduğunu düşünüyorum. Daha iyi çözüm Filistin’e, Filistin devletine topluca geri dönmek.⁶⁶²

Diğerlerinin aksine sol örgütler, gerek Filistinli mültecilere sağladığı hizmetler gerekse Ortadoğu’nun istikrarına ve İsrail’in güvenliğine sunduğu katkı bakımından, UNRWA’nın hayati bir görev yürüttüğünü düşünmektedirler.⁶⁶³ Bu nedenle de Trump’ın ajansa yapılan yardımı durdurma kararına karşı çıkarlarken, Biden’ın yeniden başlatma adımını memnuniyetle karşıladılar.⁶⁶⁴ Ayrıca sol örgütler çoğunlukla, barışa giden yolda İsrail’in, evlerinden ayrılmak zorunda bırakılmış Filistinlilerin yaşadıkları acıları tanıması ve mültecilere tazminat ödemesi gerektiği kanaatinde dirler. Bununla birlikte, sembolik miktarda Filistinlinin İsrail’e dönmesinde bir sorun görmeseler de, iki devletli çözümü savunmalarının arkasındaki temel nedenlerden biriyle, yani İsrail’in Yahudi ve demokratik bir devlet olarak varlığını sürdürmesi gayesiyle uyumlu biçimde, mültecilerin esas itibarıyla barışın tesis edilmesinin ardından Filistin devletine dönmeleri gerektiğini düşünmektedirler. Aşağıda mülteci meselesiyle ilgili fikirlerine yer vereceğimiz üç ismin de bu çerçevede

⁶⁶² Yavuz, H. (2017, 20 Aralık). “Alan Ronkin ile...”

⁶⁶³ Örneğin, bkz. İnternet: J Street. “The Truth about UNRWA”. Web: <https://jstreet.org/the-truth-about-unrwa/#.YjGcFRBBY3I> 8 Mart 2022’de alınmıştır; İnternet: APN. “They Say, We Say: There is no Palestinian Refugee Problem – the Problem is the UN”. Web: <https://peacenow.org/page.php?name=they-say-we-say-there-is-no-refugee-problem-the-problem-is-the-un#.YjHyLRBBY3I> 8 Mart 2022’de alınmıştır.

⁶⁶⁴ Örneğin, bkz. İnternet: J Street. (August, 2018). “Trump Administration’s Decision to Permanently Halt All Aid to Palestinian Refugee Agency Endangers Entire Religion”. Web: <https://jstreet.org/press-releases/trump-administrations-decision-to-permanently-halt-all-aid-to-palestinian-refugee-agency-endangers-entire-region/#.Yi88nhBBY3I> 8 Mart 2022’de alınmıştır; İnternet: APN. (April, 2021). “APN Welcomes Biden’s Resuming Aid to Palestinians”. Web: <https://peacenow.org/entry.php?id=37980#.YjHzJBBy3I> 8 Mart 2022’de alınmıştır.

benzer noktalara temas ettiklerini görmek mümkündür. Yalnızca JVP'den Morrison'un görüşlerini iki devletli çözüm bağlamına oturtmadığını belirtmeliyiz.

Paul Scham:

Filistin devletinin kurulmasını ve mültecilere tazminat ödenmesini içeren bir çözüm bağlamında, doğrusu Filistinlilerin geri dönüş hakkından vazgeçeceklerini düşünüyorum. Sanırım bunu bir çözüm dâhilinde yapmak durumunda kalacaklarını biliyorlar ama İsrail'in Filistin devletini tanıdığı açık olmadıkça bundan vazgeçmeyecekler. Belki yüz ya da iki yüz bin gibi simgesel bir dönüşten yana olabilir. Ama genel olarak, çoğunun bulunduğu yerde kalması, üçüncü bir ülkeye gitmesi veya Filistin devletine geri dönmesi gerektiği kanaatindeyim. Bir Yahudi ve bir Filistin devletinin olması gerektiğini düşünüyorum ve tamamen farklı ve İsrail'in varlığına tümünden karşı olan, bırakın milyonlarcasını, yüzbinlerce insanın bile gelip orada yaşayabileceğini sanmıyorum. Hiçbir açıdan işe yaramayacaktır. Bazı Filistinlilerin, yüz milyarlarca hatta trilyonlarca dolarla ortaya koyduğu rakamları da anlamsız buluyorum. Bence İsrail bir miktar tazminat ödeyecek, ödemeli de, ama bu tam rakama yakın bir yerde olmayacaktır. Bana göre ideal çözüm bu ve her iki tarafça da kabul görebilir. Ama yine de bunun, böyle bir şeyin üzerinde anlaşmaya varılabileceğine inanmak için hiçbir neden görmüyorum. İsrailliler, birkaç bin dahi olsa, az sayıda dahi olsa, Filistinlilerin ülkeye girip yaşamasından 1990'lara kıyasla daha fazla korkuyorlar. Dolayısıyla bu hiç mümkün olmayabilir. Ancak Filistinliler elbette Filistin devletine geri dönebilmeliler, buna şüphe yok.⁶⁶⁵

Ori Nir:

Öncelikle şunu söyleyebilirim ki, yıllardır bu işin içinde olduğum için, her iki tarafın da mülteciler konusunda bir uzlaşma yolu çizecek ölçüde en azından kısmen mutabık kaldığı teklifler olduğunu biliyorum. Bu yüzden bir çeşit uzlaşmaya varmanın mümkün olduğunu düşünüyorum. Şimdi bu uzlaşma tüm Filistinlileri tatmin etmeyecek. Bunu kabul etmeyen Filistinliler olacaktır. Ancak Filistin liderliğinin, FKÖ'nün, bu sorunu çözmek için yol gösterici olabilecek bazı ilkeleri değerlendirme ve hatta kabul etme konusunda oldukça esnek davrandığı kanaatindeyim. Peki ne olacak? Bence en önemli kılavuz, toplu bir geri dönüşün olmamasıdır. Başka bir deyişle, Filistinlilerin İsrail'e kitlesel bir dönüşü olmayacak. Bunun çok önemli olduğunu düşünüyorum; çünkü İsrail, Yahudi ve demokratik bir devlet olarak karakterini muhafaza etmek istiyor. Çok önemli olduğunu düşündüğüm ikinci ilke, İsrail'den Filistinlilerin bir felaket yaşadığına dair bir tür kabulün gelecek olmasıdır. Biliyorsunuz 1948 Savaşı'nın sonuçları, yansımaları öyleydi ki, Filistinlilere büyük bir darbe inmiş oldu. Bir özür olması gerekmez, ancak bunun bir şekilde tanınması Filistinliler açısından çok önemli bir şey ve bu, Filistinlileri uzlaşmaya daha yatkın hale getirmek için uzun bir yol kat edebilir. Bir keresinde, "hakkı, geri dönüşten ayırma" ifadesini kullanan bir Filistinliyi iştmişti. Tamam, hak orada duruyor ve belki uluslararası hukukta vs. yeri var. Ancak fiili, fiziksel geri dönüş, Filistinlilerin ısrar edecekleri bir şey değil, çünkü bunun uzlaşmaya engel olacağını biliyorlar.

⁶⁶⁵ Yavuz, H. (2018, 5 Şubat). "Paul L. Scham ile..."

Önemli olduğunu düşündüğüm bir diğer ilke ise, bunda payı olan her ülkenin bir şekilde katkıda bulunacağı, bölgesel de dâhil olmak üzere uluslararası bir anlaşmanın gerçekleşmesi. Mültecilere tazminat şeklinde finansal katkılar olabilir; belirli sayıda mültecinin alınması olabilir; Filistinli mültecilere düşmanca davranan Lübnan gibi yerlerde yasaların değiştirilmesi olabilir. Yaşamak ve yaşatmak için, devam etmek için bir tür normalleşme yani. Ve dördüncü ilke, sembolik olması adına yapılmasının önemli olduğunu düşündüğüm, İsrail'in belirli koşullar altında belirli bir sayıya müsaade etmesi. Dediğim gibi tüm bunlar geçmişte müzakerelerde görüşüldü. Yani Olmert ve Abbas bunu görüştüler ve bir formül üzerinde anlaşmaya çok yaklaştılar. Bütün bunlar kabul edilirse, bu sorunu bile çözme şansının olduğunu düşünüyorum. Ama bence bu çok fazla iyi niyet gerektiriyor ve şu anda iki tarafta da iyi niyet yok. Koşullar nedeniyle giderek daha da sertleşen liderleriniz var ve karşı taraf sertleştiği için siz de benzer bir yaklaşım benimsiyorsunuz. Zor olacak.⁶⁶⁶

Seth Morrison:

Bu, bazı yönlerden çok çetin bir problem ancak diğer yönlerden o kadar da çetin değil. İsraililerin ve Filistinlilerin birlikte yaşamının ve birlikte iş yapmanın bir yolunu bulmaları gerektiğine inanıyorum. Ve İsrail Nakba'yı ve yaptıklarını kabul edene ve onarmaya çalışana kadar bunun gerçekleşebileceğini sanmıyorum. Bununla birlikte, başka bir projede beraber çalıştığım bir Filistinli bana, yapmak istediği en son şeyin, mülteci sorununu bir diğerini yaratarak çözmek olduğunu söyledi. Bu nedenle saati geri alabileceğimizi ve "İsrail hiç var olmamış olsaydı, herkes geri gelirdi" diyebileceğimizi sanmıyorum. Ama o beyefendiyle yaptığımız konuşmada, mültecilerden bahsederken aslında çoğunlukla mültecilerin torunları hakkında konuştuğumuz gerçeğinden de söz ettik, çünkü biliyorsunuz, gerçek mültecilerin çoğu hayatta değil ya da çok yaşlı. Onlara adil davranılsaydı, bazıları İsrail'e geri dönmek isteyebilirdi. Bazılarıysa bir Filistin devletinde yaşamak isterdi. Mülteci kampları bile, biliyorsunuz korkunç yerler. Ama buralar şehirlere dönüştürülebilirdi. Orduya israf ettiğimiz parayı alıp, mülteci kamplarında konut, fabrika ve iş kursaydık, bazı insanlar daha mutlu olurdu. Bu yüzden yaratıcı bir çözüm bulunması gerektiği kanaatindeyim. Ancak İsrail'in sorumluluğunu kabul etmesi ve uzlaşmaya istekli olduğunu göstermesi gerekiyor.⁶⁶⁷

Sonuç olarak, örgütlü Amerikan Yahudi toplumunun, Filistinli mültecilerin İsrail'e dönmemeleri gerektiği konusunda konsensüs içerisinde olduğunu ifade edebiliriz. Örgütler arasındaki ayrışma çizgisi ise, çözüme yönelik, Filistinlilerin de değerlendirebileceği başka 'makul' öneriler getirip getirmeme hususunda belirginleşiyor. Sağ gruplar açısından, mültecilerin evlerinden ayrılışında da, sayılarının giderek artmasında da İsrail'in sorumluluğu bulunmadığı için, aslında ortada çözülmesi gereken bir mesele de bulunmuyor. Merkez örgütler de mülteci meselesinin bu derece büyümesinin sorumluluğunu İsrail'e komşu Arap ülkelerine ve UNRWA'ya yüklemekle beraber, geri dönüşün adresi olarak

⁶⁶⁶ Yavuz, H. (2017, 10 Kasım). "Ori Nir ile..."

⁶⁶⁷ Yavuz, H. (2017, 2 Kasım). "Seth Morrison ile..."

ileride kurulacak Filistin devletine işaret ediyorlar. Fakat bu örgütlerin iki devletli çözüm konusundaki gayretsizliği hesaba katıldığında, mültecilerin geri dönebileceğini düşündükleri Filistin devletinin sınırlarına dair tahmin yürütmek pek mümkün görünmüyor. Sol gruplar ise ekseriyetle, yaşanan kederin tanınması, tazminat ve sembolik sayıda mültecinin İsrail'e kabulü karşılığında ve iki devletli çözüm bağlamında Filistinlilerin geri dönüş hakkından vazgeçebileceklerini ve böylelikle bir uzlaşma sağlanabileceğini düşünüyorlar.

3.3.5. İsrail'i Barışa Zorlama Gayretleri

Tezimizin bu son başlığı altında, Amerikan Yahudi örgütlerinin, İsrail-Filistin çatışmasının çözüme kavuşturulması yolunda, toplumlarına nasıl bir rol biçtikleri ve kendilerinin ne tür faaliyetlerde bulundukları soruları üzerine yoğunlaşacağız. Dolayısıyla, Filistinlilerle masaya oturulmasına karşı çıkan sağ örgütler ile barışın tesis edilmesi yönünde aktif çaba göstermeyen merkez örgütleri bu başlığın kapsamı dışında tutacağız.

Aslında görüştüğümüz kişilere, İsrail-Filistin barışına ulaşılabilmesi için ne tür bir çözümün benimsenmesi gerektiğini düşündüklerini de sormuştuk. Fakat daha önce çeşitli vesilelerle ve gerekçeleriyle değindiğimiz iki devletli çözüm dışında kayda değer bir cevapla karşılaşmadığımız için, bu konuyu müstakil bir başlık altında ele alma ihtiyacı hissetmedik. Yine de, merkez-sol grupların temsilcilerinden farklı olarak, JVP'den Morrison'un, tek devlet ile iki devlet arasında hibrit bir modelden, İsviçre tarzı bir konfederasyondan yana olduğunu belirttiğini, IfNotNow'dan Brammer-Shlay'in ise, yerleşim genişlemesi nedeniyle iki devletli çözümü gerçekçi bulmadığını, bununla birlikte çözüm tartışmalarında boğulmak yerine sorunun kendisine, yani işgale odaklandıklarını ifade ettiğini not düşmeliyiz.

Aşağıda, sol gruplardan görüştüğümüz her bir kişinin, önce Amerikan Yahudilerinin olası bir çözüme ulaşmada nasıl bir rol üstlenmeleri gerektiğine ilişkin düşüncelerini, ardından da kendi gruplarının bu uğurda neler yaptığına dair verdiği bilgileri göreceğiz.

Koplow'a göre, Amerikan Yahudileri çözüm konusunda İsrail hükümetleri üzerinde baskı oluşturabilecek konumda değildir. Bununla birlikte, İsrail hükümetleri de, ülkeleri için hayati önemde olan Amerikan Yahudi desteğini kaybetmek istemiyorlarsa, soydaşlarının ekseriyetinin arkasında durduğu iki devletli çözüm doğrultusunda somut adımlar atmalıdır. IPF'nin misyonunu ise Koplow, İsrailli Yahudilerin iki devletli çözüm konusundaki

güvenlik endişelerini ortadan kaldıracak politikalar geliştirmek ve ABD’li politika yapıcıları ve Amerikan Yahudilerini iki devletin önemi ve aciliyeti konusunda ikna etmek şeklinde tarif ediyor:

Gerçekleşecek her şey İsraililerden gelmek zorunda. Bence Amerikan Yahudileri, bunun (iki devletli çözümün) neden önemli olduğu hakkında konuşabilirler ve İsrailileri bunun önemi konusunda ikna etmeye çalışabilirler; İsrail hükümetine iki devletli çözümün önemi konusunda lobi yapabilirler. Ama nihayetinde bu, İsrail’in başa çıkması gereken bir sorun ve İsrail bunun üstesinden gelmek zorunda kalacak. Siyasi meselelerde Amerikan Yahudilerinin, İsrail hükümetine ne yapması gerektiğini söyleyebileceğini ya da söylemesi icap ettiğini düşünmüyorum. Öte yandan, nasıl ki İsrail hükümetinden talepte bulunmanın Amerikan Yahudilerinin üzerine vazife olmadığını düşünüyorsam, İsrail hükümetinin de, Amerikan Yahudilerinin desteğinin İsrail’in varlığını sürdürmesi için çok önemli olduğunu, bu meselenin Amerikan Yahudilerinin İsrail’i desteklemeye devam edip etmeyeceklerini etkileyeceğini, çoğu Amerikalı Yahudi için bunun çok önemli bir mesele olduğunu, Amerikan Yahudilerinin İsrail hükümetinin bu konuyu çok ciddiye almadığını gördüklerinde İsrail’i daha az desteklediklerini ve bunun gelecekte İsrail’e zarar vereceğini anlaması gerektiğini düşünüyorum. Dolayısıyla, siyasi cephede İsrail hükümetlerinden bir şeyler talep etmenin ya da İsrail hükümetine açıkça baskı yapmanın Amerikan Yahudilerinin görevi olmadığı hususunda ne kadar kararlı olsam da, İsrail hükümetleri de iki devletli çözüme ulaşmak için bir şeyler yapmazlarsa, bunun Amerikan Yahudiliği içerisinde sonuçları olabileceğini anlamalılar. Amerikan Yahudileri bu konuda oldukça kararlılar, açık ara farkla iki devletli çözümü destekliyorlar. Tabi Amerikan Yahudileri yekpare bir topluluk değil, farklı kesimleri farklı düşünüyor. Daha sağ görüşlü ve Ortodoks olan Amerikan Yahudileri, iki devletli çözüm hakkında daha az istekli olma eğiliminde. Bunun bir kısmı, ne olacağı konusunda güvenlik endişelerinin olmasından kaynaklanıyor; bir kısmı sadece felsefi perspektiften iki devlete inanmamalarıyla ilgili. Ama Amerikan Yahudilerinin yalnızca yüzde 10’u Ortodoks, yüzde 90’ı ise değil ve bu yüzde 90 içerisinde iki devlete destek son derece yüksek. Yani bu, Amerikan Yahudilerinin kesinlikle önemli gördüğü bir şey.

Kendi örgütüme, yani İsrail Politika Forumuna ve yaptıklarımıza gelince, bizim misyonumuz, İsrail’in güvenliği ile uyumlu, uygulanabilir bir iki devletli çözümü teşvik etmek ve desteklemek. Çünkü bunu, İsrail’in Yahudi ve demokratik karakterini sürdürmenin ve İsrail’i emniyette tutmanın tek yolu olarak görüyoruz. Dolayısıyla, iki devlete ulaşmayı kolaylaştırmak için tasarlanmış politikalar geliştirdiğimiz, misyon odaklı bir düşünce kuruluşu gibi çalışıyoruz. Özellikle meselenin güvenlik boyutuna odaklanıyoruz, çünkü İsraili Yahudilerin iki devletli çözüm konusundaki en büyük endişesinin güvenlik olduğunu görüyoruz. (...) Endişeleri, Batı Şeria’da bir Filistin devleti olursa, bunun, roketlerin geldiği bir başka Gazze’ye dönüşecek olması. Bu nedenle İsrail Politika Forumunda üzerinde çalıştığımız şeylerin çoğu, İsrail’in bugünkü güvenliğini artıracak ve iki devlet seçeneğini önümüzdeki süreçte muhafaza edecek güvenlik politikaları geliştirmek ve iki devletli çözüm gerçekleştiğinde, güvenlik konularını çok daha uygulanabilir hale getirecek politikalar üretmek. Ve iki temel hedef kitlemiz, Amerikan Yahudi toplumu ve Amerikalı politika yapıcılar. Bu ikisine odaklanmamızın nedeni, Amerikalı politika yapıcıları iki devletli çözümün uygulanabilir bir seçenek olabileceğine ikna etmek istiyoruz ve Amerikan Yahudi

toplumu içerisinde, dediğim gibi, Amerikan Yahudileri iki devleti destekliyorlar, ancak güvenlikle ilgili endişe etme konusunda İsrail hükümetinin ve İsrail Yahudilerinin peşinden gidiyorlar. Bu yüzden Amerikan Yahudilerinin, iki devlet meselesinin çok önemli olduğunu ve vakit kaybetmeye gelmeyeceğini, sahadaki durumun her geçen gün İsrail'in lehine olmayacak şekilde değiştiğini, İsrail'i Yahudi ve demokratik bir devlet olarak muhafaza etmenin tek yolunun gerçekten bu olduğunu ve güvenlik endişelerinde haklı olmakla beraber bunların üstesinden gelinebileceğini anlamalarını istiyoruz. Onun için, güvenlik endişelerinin üstesinden nasıl gelinebileceği ve iki devlet meselesinin neden bu kadar önem arz ettiği hakkında Amerikalı Yahudi liderler ve daha geniş olarak Amerikan Yahudi toplumuyla konuşmak için bolca vakit harcıyoruz.⁶⁶⁸

Kariyerine İsrail'de gazeteci olarak başlayan ve uzun yıllar Haaretz gazetesi için çalışan Ori Nir, önceki yaşantısı sırasında, Amerika'daki soydaşlarının kendilerini desteklemek dışındaki tavırlarına öfkelenildiğini, fakat artık fikirlerinin değiştiğini ve Amerikan Yahudilerinin, gerek Amerika'da gerekse İsrail'de, ilerlemeden ve barıştan yana olanlarla aşırı milliyetçiler ve muhafazakârlar arasında yaşanan mücadelede, birincilerin safında olduklarını net bir biçimde göstermeleri gerektiğini düşündüğünü belirtiyor. APN'deki mesailerinin önemli bölümünü ise, Washington'daki karar alıcıların, liberal değerlerle uyumlu politikalar benimsemesi için İsrail üzerinde baskı oluşturmalarını sağlamaya harcadıklarını ifade ediyor:

Bu, son yıllarda üzerine çokça kafa yordüğüm bir soru. Çünkü bir İsrailli olarak, hem kendime hem de Amerikan Yahudilerine, “gerçekten hiçbir şey söylemeye hakkınız yok, oynayacak bir rolünüz yok. Savaşan biz İsraillileriz; acı çeken biziz; vergileri biz ödüyoruz, kanımızla ödüyoruz. Bu yüzden oynayabileceğiniz ve oynamanız gereken tek rol destek olmak; sadece bizi destekleyin ve kararları bize bırakın” derdim. Ama yaklaşımımı tamamıyla değiştirdim. Yalnızca yaşamımı sürdürmek için şu an yaptığım tüm bu şeylerden dolayı değil, aynı zamanda bu dünyada sınırları aşan bir Yahudi halkının olduğunu ve dünya genelindeki Yahudi halkının ortak pek çok noktaya sahip olduğunu düşündüğüm için de. Eğer İsrail'in, Yahudi halkının anavatanı, Yahudilerin örnek bir devlet olarak görmek istedikleri yer olduğu konusunda hemfikirsek, ki bence hemfikir olunmalı, o halde tüm dünyadaki Yahudilerin, özellikle de ABD ile İsrail arasındaki özel ilişki dolayısıyla Amerikan Yahudilerinin bir rol üstlenme sorumluluğunun olduğunu söyleyebilirim. Ve bu sorumluluk, belirli bir etik, ahlaki değerler dizisine sahip oldukları gerçeğinden kaynaklanıyor. Tıpkı ABD'de olduğu gibi İsrail'de de iki tür değer sistemi arasında bir çatışma yaşandığını görüyoruz. Bunlardan biri, ilerici, hoşgörülü, barışı arzulayan vs.. Diğeri ise, muhafazakâr milliyetçi, hatta birçok yönden şovenist diyebilirim, birçok durumda dini açıdan bağnaz vs.. Amerikan Yahudilerinin üzerine düşen, ilerici Amerikan Yahudilerinden bahsediyorum ve çoğu Amerikalı Yahudi ilericidir, kendi değer sistemlerini öne sürmek, bu kampın yanındayız, bu bizim desteklediğimiz kamp ve iki kamp arasında bir çatışma varsa, biz o kampı destekleyeceğiz, onun yanında

⁶⁶⁸ Yavuz, H. (2017, 14 Kasım) “Michael Koplow ile...”

duracağız vs. demek. Risklerin çok yüksek olduğu ve İsrail'in varlığını sürdürmesiyle ilgili meselelerin tehlikede olduğu bir noktaya geldiğimiz kanaatindeyim. Bu nedenle, İsrail'i umursayan herkesin meseleye dâhil olması ve benim durduğum yer burası, desteklediğim kişi bu, ben bu kampa aitim vs. demesi önem arz ediyor. Bence cesaret verici olan şey, bunun gerçekleştiğini görmeye başlıyor olmamız. İlginç bir şekilde, hala çok sorunlu, çok tartışmalı ve çok fazla gerilimle dolu. Ancak giderek artan bir şekilde, Amerikan Yahudileri, İsrail'de gördüklerini rahatsız edici buluyor ve eleştirilerini dile getiriyor.

Görüyorsunuz, bizim yerel şubelerimiz yok, öğrenci örgütlerimiz ya da onun gibi bir şeyimiz yok. Küçük bir kuruluşuz ve esas olarak politika yapıcılara ve politika şekillendiricilere vs. odaklanıyoruz. Dolayısıyla politika yapıcıları ve şekillendiricileri etkilemeye çalışmak bakımından, insanlarımızdan, seslerini medyada duyurmaları için seçilmiş yetkililerine yazmalarını talep ediyoruz. Bunu, tam olarak buradan, bu ofisten yapıyoruz. Washington'daki insanlarla konuşalım ki, İsrail'e, İsrail liderliğine, bizim değerlerimizle daha uyumlu bir çizgi benimsemesi için baskı yapabilsinler. İnsanlarımızı eğitiyoruz, özellikle Yahudi toplumuna odaklanıyoruz, çünkü bunun önemli olduğunu düşünüyoruz, konuşmalar yapıyoruz, materyaller neşrediyoruz, gazetelerde yazdığımız makaleleri gönderiyoruz, e-postalar ve bu tür şeyler. Bir diğer husus ise, bu bizim örgütümüze özgü, İsrail'de pek çok şeyi beraber yaptığımız kardeş bir örgütümüzün olması. Biz bir kampanya başlatacak olsak ya da onlar bir kampanya başlatsa, bunu okyanusun her iki tarafında, biz burada kendi kitlemizle ve onlar orada kendi kitlesiyle tamamlamaya çalışıyoruz. Dolayısıyla faaliyetlerimizin çoğu çevrimiçi yapılıyor. Bunların çoğu, perde arkasında seçilmiş yetkililerle, burada Washington'daki düşünce kuruluşlarıyla, medyada etki sahibi olan insanlarla – ki bu benim vazifem – istişare içinde yapılıyor. Ve bunun en azından bir miktar etki yarattığını görüyoruz.⁶⁶⁹

Scham, Amerikan Yahudilerinin konuyla ilgili pasifliğinden yakınıyor ve iki devletli çözüm lehine ve İsrail'in barışa ulaşılmasını zorlaştıran eylemleri aleyhine seslerini çok daha gür çıkarmaları gerektiğini söylüyor:

Yaklaşık 30 yıldır, liberal Amerikan Yahudilerinin çeşitli örgütlerinde aktifim ve bu, kendimi tatmin edecek şekilde hiçbir zaman cevaplayamadığım bir soru. Söylemek istediğim, Amerikan Yahudileri, örgütleri aracılığıyla parlayarak, İsrail'in politikalarını kabul etmiyoruz, İsrail'i destekliyoruz fakat topraklarını boykot edeceğiz diyorlar. Ancak bunu açıkça söylemeye istekli çok az Amerikalı Yahudi var gibi görünüyor ve genellikle böyle hissedenlerin çoğu artık ilgilenmiyor. Bu yüzden, iki devletli çözümden yana olan muhtelif Kongre üyelerine destek veren J Street'i kesinlikle destekliyorum. Oylarımızla bu tür insanlara destek olmamız gerektiğini düşünüyorum. İsrail'in durumu daha da kötüleştiren eylemlerinin çok yüksek sesle protesto edilmesi gerektiğini düşünüyorum. Amerikan Yahudi müesses nizamını etkileyen tek şeyin, İsrail'deki Reform ve Muhafazakâr Yahudilerin dini haklarıyla ilgili olması beni çok rahatsız ediyor. Bunları kesinlikle destekliyorum, ancak Filistinlilerle ilgili siyasi meselelerin bundan çok daha önemli ve çok daha acil olduğunu düşünüyorum. Dolayısıyla, Amerikan Yahudilerinin iki devleti destekleme

⁶⁶⁹ Yavuz, H. (2017, 10 Kasım). "Ori Nir ile..."

ve İsrail'in politikalarına daha açık şekilde karşı çıkma konusundaki isteksizlikleri nedeniyle kesinlikle üzgünüm.

Scham, örgütü PPI'nın faaliyetlerini şöyle sıralıyor:

Eğitim faaliyetleri yapmaya çalışıyoruz. Her ay İsrail ve Filistin ile görüşmelerimiz oluyor. Pozisyonumuzu ifade ettiğimiz makalelerin yer aldığı bir dergi çıkarıyoruz. J Street, Rabbis for Human Rights gibi diğer örgütlerle bazı faaliyetler için bir araya geliyoruz. Her yıl, farklı gruplarla tanışmaları için insanları İsrail'e ve Filistin'e getirdiğimiz bir sempozyum düzenlemeye gayret ediyoruz. Görüşlerimizin daha bilinir olması ve bakış açımızın daha geniş kesimlerce kabul görmesi için liberal İsrailliler ve Filistinlilerle gerçekleştirilen birçok özel ve kamuya açık toplantıya sponsor oluyoruz.⁶⁷⁰

Braverman, Amerikan Yahudilerinin üzerine düşenin, Washington'daki, meselenin seyrine etkide bulunabilecek tüm aktörlerin, mevcut gidişatın İsrail'e varoluşsal bir tehdit yönelttiğinin farkına varmasını ve iki devletli çözümün gerçekleşmesi yönünde aktif çaba göstermesini sağlamak olduğunu belirtiyor. J Street çatısı altında da bu doğrultuda, Kongre üyelerinin çatışma hakkında bilgi edinmelerine yardımcı olduklarını, bu amaçla İsrail'e geziler düzenlediklerini ve ayrıca seçimlerde adaylığını koymuş kişilerin, iki devletli çözümden yana duruş sergilemeleri halinde seçmenlerinin desteğini kaybetmeyeceklerini anlamalarını sağlamaya çalıştıklarını ifade ediyor:

Amerikan Yahudilerinin bu ülkede üstlenecekleri önemli bir rol olduğunu düşünüyorum. Elbette birçok Amerikalı Yahudi'nin İsrail'de ailesi var ya da benim gibi hayatlarının çoğunu İsrail'de geçirdi. Dolayısıyla, bu onlar için zor bir durum olabilir yahut yaşamadıkları bir ülkedeki hükümete belirli politikalar önermek veya bu politikaları savunmak istemeyebilirler. Ama kuşkusuz Amerikan Yahudileri olarak, İsrail devletiyle güçlü bir bağımız var, onun geliştiğini görmek istiyoruz, onu, Yahudilerin anavatanı olarak görmek istiyoruz. Bu nedenle Amerikan Yahudilerinin, bu ülkedeki yasa koyucuların, en tepeden Yönetimden başlayarak, Dışişleri Bakanlığındaki insanlara, Kongrede dış politika üzerine çalışan çeşitli birimlerdeki insanlara kadar, ABD ile İsrail arasındaki özel ilişkinin önemini ve çatışmanın İsrail'e yönelttiği varoluşsal tehdidi anlamalarını sağlamaları ve iki devletli çözüme ulaşmak için tarafları bir araya getirme yönünde çabaladıklarından, bu konunun savunuculuğunu ve liderliğini yaptıklarından emin olmaları gerektiği kanaatindeyim. Çatışmayla ilgili, Amerikan Yahudi toplumunun rolünün bu olduğunu düşünüyorum.

Biz İsrail hükümetine lobi yapmıyoruz. Kongre üyeleriyle ve seçimlerde adaylığını koyan kişilerle çalışan bir Amerikan kuruluşuyuz. Dolayısıyla bence bu işin en büyük kısmı eğitimle ilgili. Bir avuç Kongre üyesi için, bölgelerinin demografisi veya mesleki geçmişleri nedeniyle – daha önce orduda yer almış ve ilk elden edindikleri

⁶⁷⁰ Yavuz, H. (2018, 5 Şubat). "Paul L. Scham ile..."

bakış açısıyla çatışmayı az çok anlıyor olabilirler – bu mesele önemli bir konuma sahip olabilir. Ama birçoğu için bu, ön planda olan bir konu değil. Bu nedenle, eğitim kısmının, yani İsrail’de, sahada neler olup bittiğinin farkında olmalarını sağlamanın, işimiz açısından gerçekten önemli olduğunu düşünüyorum. Mevcut Kongre üyelerini İsrail’e götürdüğümüz, İsrail gezileri yaptığımız bir programımız var, böylece çatışmayı ilk elden görebiliyor ve meseleyi çözmek için İsraillilerle ve Filistinlilerle beraber çalışabileceğimiz potansiyel yolların farkına varabiliyorlar. Yalnızca meclis üyesi olmak isteyenlerin, adayların, çatışmayı anlamalarını ve ihtiyaç duydukları kaynaklara sahip olmalarını sağlamak için eğitim meselesi üzerinde çalışmıyor, nihayetinde bu konularda bilfiil konuşmaları için siyasi perspektiften alan da yaratıyoruz. Yani yarışlarını kazanmak için ihtiyaç duydukları kaynakları temin etmekle birlikte, aynı zamanda diplomasiden, iki devletli çözümden yana konuşurlarsa, sadece Yahudi toplumunda değil, Demokrat seçmenler arasında da desteklerini kaybetmeyeceklerini anlamalarını sağlamaya çalışıyoruz. Fakat bu, bunun partizan bir mesele olduğu anlamına gelmiyor. Biz tarafsız bir kuruluştuk. Bence kapalı kapılar ardında bizimle aynı görüşü paylaşan çok sayıda Cumhuriyetçi de var. Ne yazık ki İran anlaşmasından bu tarafa, bu ülkedeki siyaset o kadar partizan hale geldi ki, Cumhuriyetçilerin gerçekten kamuya açık bir şekilde bu pozisyonlara sahip çıkmaları zor. Ama nihayetinde, partisi ne olursa olsun, herhangi bir Kongre üyesine iki devletli çözümü savunması için alan yaratabiliriz.⁶⁷¹

Haham Pesner, toplumunun, iki devletli çözümü engelleyen adımlardan kaçınması ve ahlaka ve Yahudi değerlerine uygun hareket etmesi yönünde İsrail hükümetine baskı yapma yükümlülüğünün bulunduğunu savunuyor. Gazze örneği dolayısıyla Amerikan ve İsrail Yahudilerinin iki devletli çözüm konusundaki kaygılarını anladığını, bununla birlikte RAC olarak gerek Amerikan hükümetini gerekse İsrail hükümetini sıklıkla barışın sağlanması yönünde ikna etme girişimlerinde bulunduklarını belirtiyor:

İsrail’den gelecek yerleşim inşasını durdurma, yapabileceği her şeyi yapma taahhüdü için berrak bir ahlaki ses olmalıyız. (İsrailliler) Filistin tarafının inançla müzakere etmediği veya elinden geleni yapmadığı konusunda haklı olsalar bile, biz yapabileceğimiz her şeyi yapmalıyız, çünkü biz Yahudi’yiz. Filistinlileri bir şey yapmaya zorlayamam. Ama İsrail hükümetine, ahlaklı ve etik davranması için, Filistinli azınlığa davranış biçimimizin Yahudi değerleriyle insicamlı olması için baskı yapabilirim. Ve her gün, barış sürecini yeniden başlatmak için ne yapabiliriz, iki devletli çözüme doğru ilerlemek için bugün ne yapabiliriz dediğimiz başka bir gün olmalı. Amerikan Yahudi toplumunun, İsrail hükümetine bunu yapması için baskıda bulunma ve ahlaki talebini daha fazla dile getirme yükümlülüğü bulunuyor.

ABD hükümetine, barış sürecini teşvik etmek ve her iki tarafı da, İsrail tarafını da Filistin tarafını da, uzlaşmaya zorlamak için elinden gelen her şeyi yapması yönünde baskıda bulunuyoruz. İsrail hükümetine de baskı yapıyoruz. Onlara durmadan lobi yapıyoruz ve yüksek sesle ve net bir şekilde söylüyoruz. Ama Amerikan Yahudi toplumu bölünmüş durumda. Bu sorunun bir parçası. Ne yaparsa yapsın İsrail’in destekleyen, Büyük İsrail’e inanan ya da Hamas’a güvenmeyen bir sürü Amerikalı

⁶⁷¹ Yavuz, H. (2018, 16 Şubat). “İlya Braverman ile...”

Yahudi var. Tamam, Hamas'a ben de güvenmiyorum ama onlar Filistin Yönetimi'ne de güvenmiyorlar, etkisiz olduğunu düşünüyorlar. Hamas'ın tamamen terörist bir tehdit olduğuna ve eğer barış yaparlarsa, karşılarında bir Hamasistan bulacaklarına inanıyorlar. Ve bu yüzden İsrail hükümetine baskı yapmak istemiyorlar, ona boyun eğiyorlar, en iyisini onun bildiğini söylüyorlar, Filistinlilere güvenmiyorlar. Güvenmemelerini anlıyorum, insanların tedirgin olmasının bir nedeni var. Rabin'in bir zamanlar dediği gibi, "dostlarınızla barışmazsınız, düşmanlarınızla barışırsınız." Amerikan Yahudi toplumu bu konuda bölünmüş durumda. Amerikan Yahudilerinin çoğunluğu iki devletli bir çözüm istiyor, fakat çoğunun, yanılma ihtimaline karşı, İsrail'e ve ABD'ye baskı yapma riskini almaya istekli olduğu düşüncesinde değilim. Belki de müzakere yapılacak bir Filistin tarafı yoktur. Yani Gazze'yle birlikte gördük değil mi? İsraililer çekildi, Hamas ele geçirdi ve sonra orayı roketler için fırlatma rampası olarak kullandı. Dolayısıyla İsrail'de, Batı Şeria'dan vazgeçilirse, buranın roketler için bir fırlatma rampası olacağı konusunda çok fazla korku var. Bu nedenle Amerikan Yahudileri tedirgin, İsrail'e bunu yapması için baskı yaparsak ve İsrail yaparsa ve sonrasında... Biliyorsunuz, Batı Şeria, Ben Gurion Havalimanı'nın hemen yakınında, tam olarak Kudüs'te. Bu bir felaket olabilir. Bu yüzden neden korktuklarını anlıyorum. Yine de bunu yapmamız gerektiğini düşünüyorum, sadece Amerikan Yahudi toplumunun bu konuda neden ihtilafa düştüğünü anlatıyorum.⁶⁷²

Morrison, görüştüğümüz diğer isimlerden farklı olarak, yalnızca örgütünün pozisyonu ve misyonu hakkında bilgi vermekle yetiniyor:

JVP, Barış İçin Yahudilerin Sesi, Boykot, Tecrit ve Yaptırım Hareketini destekleyen en büyük Amerikan Yahudi örgütü. Fakat biz, Amerikan Yahudi toplumunun küçük bir azınlığıyız ve toplumumuz içerisinde ağır ayrımcılığa maruz kalan bir grubuz. İsrail'in bir apartheid ülkesi olduğuna ve İsrail'e yönelik ABD yardımının ve desteğinin, işgalin sona ermesine bağlı olması gerektiğine inanıyoruz. Yavaş yavaş büyüyoruz ve ABD Kongresinde lobi faaliyeti yürütmeye başlıyoruz. İlk lobicimizi işe aldık. (...) Misyonumuz, Amerikalıları İsrail'in gerçekte ne yaptığı konusunda bilgilendirmek ve Amerika'nın İsrail'i destekleme biçimini değiştirmek. Bu, çok zorlu bir görev. Ama bu, doğru yönde gittiğine inandığımız bir savaş.⁶⁷³

Brammer-Shlay'e göre, Amerikan Yahudileri kendi toplumları için mücadele etmelidirler. Yani, ABD'nin Filistin'deki işgali finanse etmek için kendilerini kullanmasına izin vermemeli, İsrail'in eylemlerine koşulsuz destek sunmadıklarını açıkça ortaya koymalı ve yerine İsrail'i yerleştirdikleri geleneklerine ve kültürlerine geri dönmelidirler. Brammer-Shlay, IfNotNow bünyesinde kendilerinin de, Amerikan Yahudilerini işgale destek veren bir toplumdan, Filistinliler için de özgürlük talep eden bir topluma dönüştürmek amacıyla doğrudan eylemler düzenlediklerini ifade ediyor:

⁶⁷² Yavuz, H. (2018, 11 Ocak). "Jonah Dov Pesner ile..."

⁶⁷³ Yavuz, H. (2017, 2 Kasım). "Seth Morrison ile..."

Biz Amerikan Yahudi toplumunun işgale verdiği desteği sona erdirmeye odaklandık. Böyle yapmamızın birkaç sebebi var. Birincisi, bu meselenin Yahudi halkının ruhunu gerçekten yıkıma uğrattığını görmemiz, Filistinlilerin açıkça insanlık dışı muameleye maruz kalmaları, her gün bu kâbusla yaşamak zorunda olmaları ve aynı zamanda bizim insanımızın da bu zalimleşme sürecinde insanlığını yitirmesi. Ayrıca Amerikan Yahudi toplumunda, Yahudi geleneğine ve kültürüne bağlı olmayan birçok insan olduğunu görüyoruz. Ama İsrail'e dair bir saplantı var ve İsrail dinin yerini alabiliyor. Müstakbel bir haham olarak, buna gerçekten üzülüyorum, çünkü geleneğimizin çok fazla zenginlik ve insanımızı birbirine bağlayacak çok şey getirdiğini düşünüyorum. Ve doğrusu, kültürümüzün, etnisitemizin ve dinimizin yerini alan milliyetçilik fikrinden hoşlanmıyorum. Bundan başka, Kudüs etrafında söylediklerime geri dönersek, Amerikan hükümeti işgali sürdürmek için sıklıkla Yahudileri aracı olarak kullanıyor. ABD hükümetinin kendi siyasi gerekçeleri olduğunu ve işgali fiilen sürdürmek ve desteklemek için askeri-sınai kompleksine bağlı olduğunu biliyoruz. Ve şu anda bunu yapmak için Yahudileri kuklaları olarak kullanıyorlar. Bu nedenle, hareketimiz umarız galip geldiğinde, ABD hükümetinin, eğer işgali finanse etmeyi sürdürmek istiyorsa, bizi bahane olarak kullanamayacağını anlamasını arzuluyoruz. Bu yüzden bana göre Amerikan Yahudileri olarak oynayabileceğimiz rol, hem kendi toplumumuz için mücadele etmek hem de Yahudi toplumunun, işgal yanlısı davranışlarında İsrail'i ezici bir çoğunlukla desteklemediği ayrımını yapmak ve bunu belirginleştirmek. (...) Bir hareket olarak yapmak istediğimiz şey, Yahudilerin otomatik olarak İsrail'le aynı safta yer almadığını söylemek. İşimiz yalnızca meseleyi daha karmaşık hale getirmek değil, aynı zamanda Yahudilerin işgale karşı durduğunu da açıkça ortaya koymak. Yani yaptığımız şey aslında topluluğumuzu daha fazla bölmek değil, zaten var olan bölünmeyi açığa çıkarmak.

Ana değişim teorimizin doğrudan eyleme dayalı olduğu bir örgütüz. Geçtiğimiz yılki AIPAC konferansında, benim koordinatörlüğümde, bin kişinin katıldığı bir protesto düzenledik. Bu bir yol. Amerikan Yahudi toplumunda doğrudan eylemler yapıyoruz; şu anda Yahudi gençliğini merkeze alan kurumlara odaklanan ve “neden gençlerimize işgali öğretmiyorsunuz” diyen, “bana hiçbir zaman söylemedin” adlı bir kampanyamız var. Çünkü bu, eğitimimizde ihanet ve sahtekârlık duygusunu besliyor. İsrail-Filistin'de olup bitenlerle ilgili gerçek bize söylenmedi ve bize sadece, ne olursa olsun İsrail'i sevmemiz söylendi. Ayrıca, insanları aramıza katmanın öncelikli yöntemi olarak eğitim yapıyoruz. Aralık 2015'ten bu yana 1500'den fazla kişi, hareketimizin strateji hikâyesini ve yapısını öğrendikleri iki günlük veya bir günlük eğitimlere katıldı. Topluluk oluşturma etkinlikleri aracılığıyla da insanları aramıza dâhil ediyoruz. Ve gerçekten yapmaya çalıştığımız şey, Amerikan Yahudi toplumunu, işgali destekleyen bir toplumdan, herkes için özgürlük ve onur talep eden bir topluma dönüştürmek. ABD hükümetine lobi yapmaya odaklanan J Street'ten veya daha geleneksel bir Filistinli dayanışma modelini benimseyen ve BDS ile ilgili gerçekten aktif olan JVP'den farklı olarak, özellikle Amerikan Yahudi toplumunda değişime odaklanmak şeklindeki rolümüzü sürdürüyoruz.⁶⁷⁴

Öne çıkan bazı hususların altını çizerek başlığımızı sonlandırabiliriz. Öncelikle görüştüğümüz kişilerin, Amerikan Yahudilerinin tavrının, İsrail'in uzlaşmaya, özellikle de

⁶⁷⁴ Yavuz, H. (2018, 6 Mart). “Sarah Brammer-Shlay ile...”

iki devletli çözüme yönelik somut adımlar atmasında önemli bir paya sahip olabileceği görüşünü paylaştıklarını belirtebiliriz. Fakat ekseriyetle, iki devletli çözümün arkasında durma ve İsrail'in barışı engelleyen eylemlerine karşı çıkma bakımından, toplumlarının gereken kararlılığı göstermediği kanaatindedirler. Bu çekingenliğin sebebi olarak ise, bilhassa İsrail'in Gazze'den çekilişi sonrasında Hamas'la yaşadığı sorunların yol açtığı güvenlik kaygısına işaret etmektedirler. Dolayısıyla, örgütlerindeki mesailerinin önemli bölümünü, iki devletli çözümün, İsrail'in Yahudi ve demokratik bir devlet olarak varlığını sürdürmesi açısından zorunlu ve ivedilikle ulaşılması gereken bir hedef olduğunun, Amerikan Yahudi toplumu tarafından anlaşılmasını sağlamaya hasrettiklerini ifade etmektedirler. İmkânlarını etrafında seferber ettikleri diğer gayelerinin ise, Washington'daki karar alıcıları, İsrail hükümeti üzerinde baskı yaratabilmeleri için, yine iki devletin gerçekleştirilebilirliğine ve gerçekleşmesinin gerekliliğine ikna etmek olduğunu belirtmektedirler.

SONUÇ

Tezde, 1980’lerde gözlemlenmeye başlayan, günümüze yaklaştıkça şiddetini artıran ve muhtelif anket araştırmaları tarafından da teyit edilen, Amerikan Yahudilerinin İsrail’in Filistin politikasına yönelttiği muhalefet anlamlandırılmaya çalışıldı. Önce bu muhalefetin nedenine yoğunlaşıldı. Kuşkusuz İsrail’deki sağ kanat hükümetlerin Filistinlilere yönelik izlediği politikalar da bir nedendi. Fakat bu politikaların açığa çıkardığı Amerikan Yahudilerine özgü başka bir neden olmalıydı. Çalışmada bu nedenin, Amerikan Yahudilerinin ev sahibi toplumlarıyla etkileşimleri neticesinde geçirdikleri kimlik dönüşümü olduğu savunuldu.

Bu argümanın teorik olarak temellendirilebilmesi için, diasporaları, diğer coğrafyalardaki soydaşlarıyla aynılıklarını koruma güdüsüyle ev sahibi toplumlarıyla aralarına ‘kimlik duvarları’ ören aktörler şeklinde tarif eden geleneksel yaklaşımın ters yüz edilmesi gerekiyordu. Hall, Gilroy ve Clifford’un, diasporaların ‘aslında’, gelenekle içerisinde nefes aldıkları farklılık arasında müzakereler yürüterek, kültürel kimliklerini nihayetsiz biçimde yeniden ve yeniden inşa ederek ve melezleşerek var olduklarını öne süren yaklaşımları, bu noktada çalışmaya paha biçilmez bir perspektif sundu.

Diğer tarafta ise, farklı kültürel çevrelere dâhil olan grupların kültürlerinin nasıl değiştiği hususu uzun yıllardır kültürleşme başlığı altında tartışılıyordu. Fakat kültürleşmeyi, göçmenlerin belirlediği varış noktalarından (asimilasyon, içe dönme, entegrasyon, marjinalleşme) biri yönünde ilerleyen doğrusal bir süreç şeklinde değerlendiren ve öz kültürle yeni edinilen kültürün etkileşimsiz bir arada bulunabileceğini savunan (entegrasyon stratejisinin benimsenmesi halinde) iki boyutlu kültürleşme modelinin alandaki hakimiyetini sürdürdüğü gözlemlendi. Çalışmada, iki boyutlu modelin kültürel değişimin karmaşıklığını kavrayamadığı savunularak, Hall vd.’nin sunduğu perspektiften hareketle ve mevzubahis modele yöneltile eleştiriler ışığında, nihayetsizliğe, belirsizliğe, istikrarsızlığa ve bağlama işaret eden *tarihsellik* ile farklı kültürlerin temasından asıllarından farklı, fakat bağımsız olmayan yeni bir kültürün vücuda gelmesi anlamında *melezleşme* kavramları etrafında kültürleşme olgusu yeniden tarif edilmeye çalışıldı. Böylece kültürel kimliğin dönüşme biçimine ilişkin benimsenen pozisyonu da detaylandırma ve somuştırma imkânı elde edildi.

Artık Amerikan Yahudilerinin *Amerikan Yahudileri* hâline geliş sürecinin anlamlı bir biçimde incelenebileceği teorik lenslere kavuşulmuştu. Tezde bu sürecin dini ve siyasi boyutlarına odaklanıldı. Zira araştırmalar, Amerikan Yahudi toplumunun dini ve siyasi açılardan daha liberal kesimlerinin İsrail-Filistin barışı konusunda daha inançlı, İsrail'in Filistin politikası konusunda ise daha eleştirel bir tavır sergilediğini ortaya koyuyordu. Önce Avrupa'nın farklı bölgelerinden, farklı zamanlarda göç eden Yahudilerin yürüttükleri farklı müzakereler neticesinde ortaya çıkan yahut derinleşen mezhepsel kırılmalar mercek altına alındı. Amerikan Yahudi toplumunun ekseriyetine hitap eden Reformun ve Muhafazakârlığın, Yahudiliğin büyük ölçüde Amerikan Yahudilerine özgü, farklı tonlarda melezleşen yorumları olduğu, izledikleri güzergâhların doğrusallık arz etmediği de vurgulanarak gösterilmeye çalışıldı. Ortodoks hareketin ise, başlarda hassasiyetleri ölçüsünde bir melezleşme sürecine girdiği, fakat Nazilerden kaçıp gelen Haredilerin geçtiğimiz yüzyılın ikinci yarısında bu süreci tersine çevirdiği görüldü.

Ardından, Amerikan Yahudilerini siyasi açıdan, sosyoekonomik özellikleri kendilerinininkine benzeyen yurttaşlarından ve ayrıca diğer ülkelerdeki soydaşlarından farklı kılan, dolayısıyla da melez bir siyasal kültür olarak değerlendirilebilecek liberal/Demokrat bağlılıklarını açıklamayı hedefleyen rakip teoriler incelendi. Bu teoriler arasından Wald'un, Amerikan Anayasası'nda güvence altına alınan din-devlet ayrılığını ve bu sayede kavuştukları eşit vatandaşlık statüsünü muhafaza etme çabasıyla Yahudilerin, zaman içerisinde liberal bir siyasal kültür geliştirdiklerini, geçmişte daha çok ekonomik gerekçelerle destekledikleri Demokrat Partiye ise, 20. yüzyılın sonlarına doğru Hristiyan Sağ'yla yakınlaşan Cumhuriyetçi Partiden algıladıkları tehdit karşısında, seküler devletin garantörü olarak görmeye başladıkları için daha sıkı sarıldıklarını iddia eden yaklaşımı benimsendi. Zira bu yaklaşım, tezin perspektifiyle uyumlu biçimde, Yahudilere özgü Eski Dünya'daki acı tecrübelerle, ABD'ye özgü keskin din-devlet ayrılığı arasında yürütülen müzakere neticesinde Amerikan Yahudilerine özgü bir siyasal kültür inşa edildiğini söylüyordu.

Amerikan Yahudilerinin İsrail'e yönelik muhalefetinin altında yattığı savunulan nedenin yeterince izah edildiği düşünülerek, bu nedenin muhalefete nasıl yansıdığı sorusunun peşine düşüldü. İlkın, İsrail'in Filistinlilere yönelik eylem ve politikaları başta olmak üzere, Mısır'la yapılan barışın Arap-İsrail çatışmasını İsrail-Filistin çatışmasına dönüştürerek taraflar arasındaki güç dengesizliğini gözler önüne sermesi ve artan teknolojik

imkânlarla ‘gerçek’ İsrail’le daha sık yüz yüze gelinmesi gibi faktörlerin, 1980’lerin başlarından itibaren Amerikan Yahudilerinin gözlerinin önündeki perdeyi kaldırmış gözlemlendi. Arkasından, çözüme ulaşılabilmesi için ABD’nin İsrail üzerinde de baskı oluşturması gerektiğini savunan ve İsrail’e koşulsuz destek sunmaya devam eden ana akım örgütlere meydan okuyan sol-liberal grupların ortaya çıkışlarıyla ve ayrıca Oslo yıllarında uzlaşma yolunda atılan adımlara itiraz eden örgütlerin sağda konumlanışlarıyla, örgütlü Amerikan Yahudi toplumunun parçalı hâle gelişi ele alındı. Son kısımda ise, gerçekleştirilen mülakatlara ağırlık verilerek ve aralarındaki bölünmeler esas alınarak, Amerikan Yahudi örgütlerinin İsrail-Filistin çatışmasının sürmesinde rol oynayan temel meselelere nasıl yaklaştıkları anlaşılmaya çalışıldı.

Bu noktada, çalışmanın ana odağındaki merkez-sol grupların temsilcileriyle yapılan görüşmelerde öne çıkan hususlar üzerinden, bu grupların genel bir profilini sunmak faydalı olacaktır. Öncelikle merkez-sol gruplar, hem İsrail’in Yahudi ve demokratik karakterinin devamı hem de Filistinlilerin özgürce yaşayabilmeleri için iki devletli çözümü elzem görmektedirler. İsrail’in Batı Şeria ve Gazze’yi topraklarına katması halinde, ya demokrasi olma vasfını sürdürebilmek için bu bölgelerdeki Filistinlilere vatandaşlık vererek Yahudi niteliğinden vazgeçmek zorunda kalacağını ya da Yahudi olma vasfını sürdürebilmek için Filistinlileri vatandaşlık haklarından mahrum bırakarak demokrasi olma niteliğini terk etmek durumunda kalacağını düşünmektedirler.

İsrail’i istenmeyen bu iki seçenek arasında tercih yapma mecburiyetinde bırakacak en yakın tehdit, kuşkusuz Batı Şeria’da sürdürdüğü yerleşim faaliyetleridir. Dolayısıyla bu grupların eleştirilerini en çok yoğunlaştırdıkları mesele de yerleşimlerdir. Bununla birlikte, merkez-sol gruplar, çözüme gidilirken Batı Şeria’daki yerleşimlerin tamamen kaldırılmasına da sıcak bakmamakta; yerleşimcilerin büyük bölümünü barındıran Yeşil Hat’tın yakınındakiler haricindeki, kurulacak Filistin devletinin bütünlüğüne engel oluşturacak yerleşimlerin boşaltılmasını, diğerleri içinse toprak takasına gidilmesini savunmaktadırlar.

Filistinli mülteciler meselesine yaklaşımlarının arkasında da aynı endişe bulunmaktadır. Zira UNRWA’ya kayıtlı mültecilerin geri dönmesi, İsrail vatandaşı olan Filistinliler de hesaba katıldığında, İsrail’deki Filistinlilerin nüfusunun Yahudilerinkini aşması anlamını taşımaktadır. Bu nedenle, mültecilerin acılarının tanınması, tazminat

ödenmesi ve sembolik bir sayının geri dönüşüne müsaade edilmesi karşılığında, mültecilerin esas olarak kurulacak Filistin devletine dönmeleri gerektiği kanaatindedirler.

Kudüs'ün geleceğiyle ilgili olarak, her ne kadar farklı haritalar tasavvur etseler de, şehrin uzlaşısı temelinde paylaşılması gerektiğini savunmaktadırlar. Trump'ın Büyükelçilik kararının ise, tek taraflı alınmış olması dolayısıyla Filistinlilerde güven kaybına yol açarak iki devletli çözüm ihtimalini zayıflattığı düşüncesiyle karşısında durmaktadırlar.

Merkez-sol gruplar, Gazze operasyonlarını ve ablukasını genellikle iki ayrı mesele olarak görme eğilimindedirler. Operasyonlar konusunda İsrail'in Hamas'ın attığı roketleri karşılıksız bırakamayacağını söylerlerken, ablukanın insani koşulların iyileştirilmesi yönünde gevşetilmesinden yana duruş sergilemektedirler.

Görüşülen kişilere, olası bir çözüme ulaşılabilmesi için Amerikan Yahudi toplumunun nasıl bir rol oynaması gerektiği ve kendi örgütlerinin ne tür faaliyetlerde bulunduğu da sorulmuştu. Merkez-sol örgütlerin temsilcileri ekseriyetle, Amerikan Yahudilerinin, iki devletli çözüm taleplerini ve İsrail'in barışa ulaşmayı engelleyen politikalarına yönelik eleştirilerini çok daha güçlü bir biçimde dile getirmeleri gerektiğini ifade ettiler. Kendilerinin ise, iki devletli çözümün önemi, uygulanabilirliği ve aciliyeti konusunda toplumlarını ve ABD'li karar alıcıları ikna edebilmek için, örgütten örgüte değişmekle beraber, güvenlik politikaları geliştirme, Kongre üyeleriyle İsrail'e/Filistin'e ziyaretler gerçekleştirme, eğitimler düzenleme ve görüşlerini neşretme gibi faaliyetlerde bulunduklarını belirttiler.

Merkez-sol grupların yukarıda sunulan pozisyonlarının, tezin kimlik dönüşümü argümanını büyük ölçüde desteklediği ifade edilebilir. Nitekim karşılıklı uzlaşısı temelinde hem Filistinlilerin baskı altında yaşamadığı hem de İsrail'in demokratik niteliğini kaybetmediği iki devletli çözüme ulaşılması yönündeki ısrarlarının, ayrıca İsrail'in yerleşim inşası gibi sahada tek taraflı gerçeklikler yaratan ve barışı geciktiren, engelleyen ve hatta imkânsız kılan adımlarına karşı çıkışlarının ve ABD'li karar alıcıları buna karşı eyleme geçirme çabalarının sol-liberal eğilimleriyle örtüştüğü savunulabilir. Bununla birlikte, İsrail'in bir Yahudi devleti olarak varlığını sürdürmesine hayati önem atfetmeleri ve bu doğrultuda Filistinli mültecilerin, kendilerinin veya atalarının topraklarına dönüş haklarını göz ardı etmeleri, merkez-sol grupların İsrail-Filistin çatışmasına yalnızca liberal

gözlükleriyle bakmadıklarını göstermektedir. Bir taraftan yaşadıkları ülkenin eşit vatandaşları olmalarını sağlayan din-devlet ayrılığına sıkı sıkıya sarılırken ve ABD'yi Hristiyanlaştırma girişimlerine direnç gösterirken diğer taraftan İsrail'in demokrasi olma vasfını ancak Yahudi kimliği altında sürdürmesini arzulamaları, elbette çelişki arz etmektedir. Bu bakımdan, söz konusu İsrail olduğunda, merkez-sol grupların milliyetçi bir tutum da sergiledikleri belirtilebilir. Gazze'ye yönelik operasyonları ekseriyetle Hamas'ın roketlerine mecburî yanıt olarak değerlendirmeleri, bölgedeki insanî drama ise yeterince dikkat çekmemeleri de bu tutumla ilişkili görülebilir.

Tezin, İsrail-Filistin çatışmasıyla ilgili bilhassa ülkemizde yürütülen akademik tartışmalara, Amerikan Yahudileri cephesinden yeni bir pencere açması ümit edilmektedir. Zira görüşlerinin tamamına eşlik edilmemekle birlikte, İsrail'in Filistin'e/Filistinlilere yönelik politikalarının değişmesinde Amerikan Yahudilerinin önemli bir rol oynayabileceği düşünülmektedir. Diasporaların, anavatanlarının ulusal kimliklerini ve dış politikalarını belirleme mücadelesinin içerisinde yer aldıklarını gösterme ve mülakat yapılan kişilerin çözüm yolunda toplumlarına attettikleri rolleri ve örgütlerinin gerçekleştirdiği faaliyetleri öğrenme gayretinin altında da bu düşünce yatmaktadır. Çatışmanın gidişatına bakıldığında, Amerikan Yahudilerinin payının sorgulanabileceği bir değişim emaresinden bahsedilmesi henüz mümkün görünmemektedir. Fakat Washington'daki karar alıcıların, İsrail'in çıkarlarıyla örtüştüğünü düşünerek attıkları adımların, büyük bölümünün itirazıyla karşılaşabileceğini fark etmelerini sağlamış olmaları bile, Amerikan Yahudilerinin şimdiden önemli bir yol katettiklerini göstermektedir.

KAYNAKLAR

- “An Exchange of Views: American Jews and the State of Israel”. (1952). *American Jewish Year Book*, Vol. 53, 564-568.
- Adamson, F. B. and Demetriou, M. (2007). “Remapping the Boundaries of ‘State’ and ‘National Identity’: Incorporating Diasporas into IR Theorizing”. *European Journal of International Relations*, 13(4), 489-526.
- Adler, E. (1997). “Seizing the Middle Ground: Constructivism in World Politics”. *European Journal of International Relations*, 3(3), 319-363.
- Adler, E. (2013). “Constructivism in International Relations: Sources, Contributions, and Debates”, W. Carlsnaes, T. Risse and B. A. Simmons (Editörler). *Handbook of International Relations*. Londra: Sage Publications, 112-144.
- Ammerman, N. T. (2006). “Denominationalism/Congregationalism”, H. R. Ebaugh (Editör). *Handbook of Religion and Social Institutions*. New York, NY: Springer, 353-371.
- Angel, M. D. (1973). “The Sephardim of the United States: An Exploratory Study”. *American Jewish Year Book*, Vol. 74, 77-138.
- Armstrong, J. A. (1976). “Mobilized and Proletarian Diasporas”. *The American Political Science Review*, 70(2), 393-408.
- Auerbach, J. S. (1995). “Liberalism, Judaism, and American Jews: A Response”, R. M. Seltzer and N. J. Cohen (Editörler). *The Americanization of the Jews*. New York and London: New York University Press, 144-148.
- Auerbach, J. S. (1996). “Are We One? Menachem Begin and the Long Shadow of 1977”, A. Gal (Editör). *Envisioning Israel: The Changing Ideals and Images of North American Jews*. Detroit, Michigan: Wayne State University Press, 335-351.
- Auerbach, J. S. (2001). *Are We One? Jewish Identity in the United States and Israel*. New Brunswick, NJ: Rutgers University Press.
- Aviv, C. and Shneer, D. (2005). *New Jews: The End of the Jewish Diaspora*. New York and London: New York University Press.
- Barclay, A. (2020). “When Religious Voting Becomes Volatile: The Case of Jewish Voters in Britain”. *Politics and Religion*, 13(3), 1-31.
- Barnett, M. N. (2016). *The Star and the Stripes: A History of the Foreign Policies of American Jews*. Princeton and Oxford: Princeton University Press.
- Bauman, M. K. (2011). *Jewish American Chronology: Chronologies of the American Mosaic*. Santa Barbara, CA: ABC-CLIO.
- Baumann, M. (2000). “Diaspora: Genealogies of Semantics and Transcultural Comparison”. *Numen*, 47(3), 313-337.

- Baumann, M. (2010). "Exile", K. Knott and S. McLoughlin (Editörler). ***Diasporas: Concepts, Intersections, Identities***. London and New York: Zed Books, 19-23.
- Ben-Ami, J. (2011). ***A New Voice for Israel: Fighting for the Survival of the Jewish Nation***. New York, NY: Palgrave Macmillan.
- Ben-Rafael, E. and Sharot, S. (1991). ***Ethnicity, Religion and Class in Israeli Society***. Cambridge: Cambridge University Press.
- Berger, T. U. (1996). "Norms, Identity, and National Security in Germany and Japan", P. J. Katzenstein (Editör). ***The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics***. New York: Columbia University Press.
- Bernstein, L. (1979). "Generational Conflict in American Orthodoxy: The Early Years of the Rabbinical Council of America". ***American Jewish History***, 69(2), 226-233.
- Berry, J. W. (1997). "Immigration, Acculturation, and Adaptation". ***Applied Psychology: An International Review***, 46(1), 5-68.
- Berry, J. W. (2003). "Conceptual Approaches to Acculturation", K. M. Chun, P. B. Organista and G. Marin (Editörler). ***Acculturation: Advances in Theory, Measurement, and Applied Research***. Washington, DC: American Psychological Association, 17-37.
- Berry, J. W. (2006). "Contexts of Acculturation", D. L. Sam and J. W. Berry (Editörler). ***The Cambridge Handbook of Acculturation Psychology***. New York: Cambridge University Press, 27-42.
- Berry, J. W. (2010). "Intercultural Relations and Acculturation in the Pacific Region". ***Journal of Pacific Rim Psychology***, 4(2), 95-102.
- Berry, J. W. (2017). "Theories and Models of Acculturation", S. J. Schwartz and J. Unger (Editörler). ***The Oxford Handbook of Acculturation and Health***. New York, NY: Oxford University Press, 15-28.
- Berry, J. W. and Hou, F. (2017). "Acculturation, Discrimination and Wellbeing Among Second Generation of Immigrants in Canada". ***International Journal of Intercultural Relations***, 61(1), 29-39.
- Berry, J. W. and Sam, D. L. (1997). "Acculturation and Adaptation", J. W. Berry, M. H. Segall and Ç. Kağıtçıbaşı (Editörler). ***Handbook of Cross-Cultural Psychology: Social Behavior and Applications***. Vol. 3. Needham Heights, MA: Allyn & Bacon, 291-326.
- Berry, J. W., Poortinga, Y. H., Segall, M. H. and Dasen, P. R. (2002). ***Cross-Cultural Psychology: Research and Applications***. New York: Cambridge University Press.
- Besser, M. (2020). ***A Census of Jewish Day Schools in the United States, 2018-2019***. AVI CHAI Foundation.
- Bhatia, S. and Ram, A. (2001). "Rethinking 'Acculturation' in Relation to Diasporic Cultures and Postcolonial Identities". ***Human Development***, 44(1), 1-18.

- Bhatia, S. and Ram, A. (2004). "Culture, Hybridity, and the Dialogical Self: Cases from the South Asian Diaspora". *Mind, Culture, and Activity*, 11(3), 224-240.
- Bhatia, S. and Ram, A. (2009). "Theorizing Identity in Transnational and Diaspora Cultures: A Critical Approach to Acculturation". *International Journal of Intercultural Relations*, 33(2), 140-149.
- Bourhis, R. Y., Moise, L. C., Perreault, S. and Senecal, S. (1997). "Towards an Interactive Acculturation Model: A Social Psychological Approach". *International Journal of Psychology*, 32(6), 369-386.
- Boyarin, D. and Boyarin, J. (1993). "Diaspora: Generation and the Ground of Jewish Identity". *Critical Inquiry*, 19(4), 693-725.
- Brown, B. (2003). "Orthodox Judaism", J. Neusner and A. J. Avery-Peck (Editors). *The Blackwell Companion to Judaism*. Malden, MA: Blackwell Publishing, 311-333.
- Brubaker, R. (2005). "The 'Diaspora' Diaspora". *Ethnic and Racial Studies*, 28(1), 1-19.
- Brynen, R. (2013). "Palestinian Refugees", J. Peters and D. Newman (Editors). *The Routledge Handbook on the Israeli-Palestinian Conflict*. London and New York: Routledge.
- Butler, K. D. (2001). "Defining Diaspora, Refining a Discourse". *Diaspora: A Journal of Transnational Studies*, 10(2), 189-219.
- Checkel, J. T. (1998). "The Constructivist Turn in International Relations Theory". *World Politics*, 50(2), 324-348.
- Chirkov, V. (2009). "Critical Psychology of Acculturation: What Do We Study and How Do We Study It, When We Investigate Acculturation?". *International Journal of Intercultural Relations*, 33(2), 94-105.
- Clifford, J. (1994). "Diasporas". *Cultural Anthropology*, 9(3), 302-338.
- Cohen, M. R. (2012). "Organized Movements of American Judaism: From 1880 to World War II", A. T. Levenson (Editor). *The Wiley-Blackwell History of Jews and Judaism*. Malden, MA: Wiley-Blackwell, 409-421.
- Cohen, N. W. (1951). "The Reaction of Reform Judaism in America to Political Zionism (1897-1922)". *Publications of the American Jewish Historical Society*, 40(4), 361-394.
- Cohen, N. W. (2001). *Encounter with Emancipation: The German Jews in the United States, 1830-1914*. Skokie, IL: Varda Books.
- Cohen, N. W. (2003). *The Americanization of Zionism, 1897-1948*. Hanover and London: Brandeis University Press.
- Cohen, R. (1995). "Rethinking 'Babylon': Iconoclastic Conceptions of the Diasporic Experience". *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 21(1), 5-18.

- Cohen, R. (1996). "Diasporas and the Nation State: From Victims to Challengers". *International Affairs*, 72(3), 507-520.
- Cohen, R. (1997). *Global Diasporas: An Introduction*. Taylor & Francis e-Library (2001).
- Cohen, S. M. (1985). *The 1984 National Survey of American Jews: Political and Social Outlooks*. New York: American Jewish Committee.
- Cohen, S. M. (1989). *The Dimensions of American Jewish Liberalism*. New York: American Jewish Committee.
- Cohen, S. M. and Heller, F. G. (2007). *Gays, Lesbians, and the Conservative Movement: The JTS Survey of Conservative Clergy, Students, Professionals and Lay Leaders*. Berman Jewish Policy Archive.
- Cohen, S. M. and Liebman, C. S. (1997). "American Jewish Liberalism: Unraveling the Strands". *Public Opinion Quarterly*, 61(3), 405-430.
- Cohen, S. M. and Wertheimer, J. (2006). "Whatever Happened to the Jewish People". *Commentary*, 121(6), 33-37.
- Cohn, W. (1958). "The Politics of American Jews", M. Sklare (Editor). *The Jews: Social Patterns of an American Group*. Glencoe, Illinois: The Free Press, 614-626.
- Cohn-Sherbok, D. (1996). *Modern Judaism*. London and New York: Macmillan Press and St. Martin's Press.
- Commission on the Philosophy of Conservative Judaism. (1988). *Emet Ve'Emunah: Statement of Principles of Conservative Judaism*. New York, NY: Jewish Theological Seminary of America.
- Conner, W. (1986). "The Impact of Homelands Upon Diasporas", G. Sheffer (Editor). *Modern Diasporas in International Politics*. New York: St. Martin's Press, 16-45.
- De Haan, M. (2011). "The Reconstruction of Parenting after Migration: A Perspective from Cultural Translation". *Human Development*, 54(6), 376-399.
- Dimont, M. I. (1978). *The Jews in America: The Roots, History, and Destiny of American Jews*. New York: Simon and Schuster.
- Diner, H. R. (1999). *Jews in America*. New York: Oxford University Press.
- Diner, H. R. (2004). *The Jews of the United States, 1654 to 2000*. Berkeley: University of California Press.
- Dorff, E. N., Novak, D., Mackler, A. L. (2008). "Homosexuality: A Case Study in Jewish Ethics". *Journal of the Society of Christian Ethics*, 28(1), 225-235.
- Doty, R. L. (1996). "Sovereignty and the Nation: Constructing the Boundaries of National Identity", T. J. Biersteker and C. Weber (Editors). *State Sovereignty as Social Construct*. New York: Cambridge University Press, 121-147.

- Dubnow, S. (1931). "Diaspora"., *Encyclopedia of the Social Sciences*, 4. Cilt. New York: Macmillan, 126-130.
- Dufoix, S. (2008). *Diasporas*. Berkeley, CA: University of California Press.
- Dufoix, S. (2009). "Deconstructing and Reconstructing "Diaspora": A Study in Socio-Historical Semantics"., E. Ben-Rafael and Y. Sternberg (Editörler). *Transnationalism: Diasporas and the Advent of a New (Dis)order*. Leiden and Boston: Brill, 47-74.
- Edwards, B. H. (2001). "The Uses of Diaspora". *Social Text* 66, 19(1), 45-73.
- Elazar, D. J. (1984). "The Development of the American Synagogue". *Modern Judaism – A Journal of Jewish Ideas and Experience*, 4(3), 255-273.
- Elazar, D. J. (2001). *Community and Polity: The Organizational Dynamics of American Jewry*. Skokie, Illinois: Varda Books.
- Evans, L. (2009). "The Black Atlantic: Exploring Gilroy's Legacy". *Atlantic Studies: Global Currents*, 6(2), 255-268.
- Faber, E. (2005). "Preservation and Innovation: Judaism in America, 1654-1880"., D. E. Kaplan (Editör). *The Cambridge Companion to American Judaism*. New York: Cambridge University Press, 23-41.
- Faist, T. (2010). "Diaspora and Transnationalism: What Kind of Dance Partners?"., R. Bauböck and T. Faist (Editörler). *Diaspora and Transnationalism: Concepts, Theories and Methods*. Imiscoe Research. Amsterdam: Amsterdam University Press, 9-34.
- Finnemore, M. and Sikkink, K. (2001). "Taking Stock: The Constructivist Research Program in International Relations and Comparative Politics. *Annual Review of Political Science*, 4(1), 391-416.
- Fleshler, D. (2009). *Transforming America's Israel Lobby: The Limits of Its Power and the Potential for Change*. Dulles, VA: Potomac Books.
- Forman, I. N. (2004). "The Politics of Minority Consciousness: The Historical Voting Behavior of American Jews"., L. S. Maisel and I. N. Forman (Editörler). *Jews in American Politics*. Lanham, MD: Rowman & Littlefield, 141-160.
- Fuchs, L. (1956). *The Political Behavior of American Jews*. Glencoe, Illinois: The Free Press.
- Gartner, L. P. (2005). "American Judaism, 1880-1945"., D. E. Kaplan (Editör). *The Cambridge Companion to American Judaism*. New York: Cambridge University Press, 43-59.
- Gertheiss, S. (2016). *Diasporic Activism in the Israeli-Palestinian Conflict*. London and New York: Routledge.

- Ghanem, A. (2010). *Ethnic Politics in Israel: The Margins and the Ashkenazi Center*. USA: Routledge
- Gilroy, P. (1993). *The Black Atlantic: Modernity and Double Consciousness*. London and New York: Verso.
- Gilroy, P. (1994). "Diaspora". *Paragraph*, 17(3), 207-212.
- Gilroy, P. (1997). "Diaspora and the Detours of Identity"., K. Woodward (Editör). *Identity and Difference*. London: Sage Publications in association with The Open University, 299-346.
- Glazer, N. (1955). "Social Characteristics of American Jews, 1654-1954". *American Jewish Year Book*, Vol. 56, 3-41.
- Glazer, N. (1995). "The Anomalous Liberalism of American Jews"., R. M. Seltzer and N. J. Cohen (Editörler). *The Americanization of the Jews*. New York and London: New York University Press, 133-143.
- Goldberg, J. J. (1996). *Jewish Power: Inside the American Jewish Establishment*. Reading, MA: Addison-Wesley.
- Goldstein, E. L. (2006). *The Price of Whiteness: Jews, Race, and American Identity*. Princeton and Oxford: Princeton University Press.
- Goldstein, S. (1992). "Profile of American Jewry: Insights from the 1990 National Jewish Population Survey". *American Jewish Year Book*, Vol. 92, 77-173.
- Goodman, A. V. (1969). "A German Mercenary Observes American Jews During the Revolution". *American Jewish Historical Quarterly*, 59(2), 227.
- Gordis, D. (2003). "Conservative Judaism: The Struggle between Ideology and Popularity"., J. Neusner and A. J. Avery-Peck (Editörler). *The Blackwell Companion to Judaism*. Malden, MA: Blackwell Publishing, 334-353.
- Gordon, M. M. (1964). *Assimilation in American Life: The Role of Race, Religion, and National Origins*. New York: Oxford University Press.
- Goren, A. A. (1982). *The American Jews: Dimensions of Ethnicity*. Cambridge, Massachusetts: The Belknap Press of Harvard University Press.
- Goren, A. A. (1989). "The Jewish Press in the U.S.". *Qesher*, No. 6, November, 4e-22e.
- Graves, T. D. (1967). "Psychological Acculturation in a Tri-Ethnic Community". *Southwestern Journal of Anthropology*, 23(4), 337-350.
- Greenman, E. and Xie, Y. (2008). "Is Assimilation Theory Dead? The Effect of Assimilation on Adolescent Well-Being". *Social Science Research*, 37(1), 109-137.
- Grossman, L. (2005). "Jewish Religious Denominations"., D. E. Kaplan (Editör). *The Cambridge Companion to American Judaism*. New York: Cambridge University Press, 81-100.

- Grossman, L. (2008). "Conservative Judaism", S. H. Norwood and E. G. Pollack (Editörler). ***Encyclopedia of American Jewish History***. Santa Barbara, CA: ABC-CLIO, 82-89.
- Gurock, J. S. (1996). ***American Jewish Orthodoxy in Historical Perspective***. Hoboken, NJ: KTAV Publishing House.
- Gurock, J. S. (2008). "Orthodox Judaism", S. H. Norwood and E. G. Pollack (Editörler). ***Encyclopedia of American Jewish History***. Santa Barbara, CA: ABC-CLIO, 67-74.
- Hall, S. (1990). "Cultural Identity and Diaspora", J. Rutherford (Editör). ***Identity: Community, Culture, Difference***. London: Lawrence & Wishart, 222-237.
- Hall, S. (1992). "The Question of Cultural Identity", S. Hall, D. Held and T. McGrew (Editörler). ***Modernity and Its Futures***. Cambridge: Polity Press in association with Blackwell Publishers and The Open University, 273-325.
- Hall, S. (1996). "Introduction: Who Needs 'Identity'?", S. Hall and P. du Gay (Editörler). ***Questions of Cultural Identity***. London: Sage Publications, 1-17.
- Hall, S. (1997). "Old and New Identities, Old and New Ethnicities", A. D. King (Editör). ***Culture, Globalization, and the World-System: Contemporary Conditions for the Representation of Identity***. Minneapolis: University of Minnesota Press, 41-68.
- Hawkins, H. (1995). ***Strange Attractors: Literature, Culture and Chaos Theory***. New York: Prentice Hall.
- Herman, R. G. (1996). "Identity, Norms, and National Security: The Soviet Foreign Policy Revolution and the End of the Cold War", P. J. Katzenstein (Editör). ***The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics***. New York: Columbia University Press.
- Hermans, H. J. M. and Kempen, H. J. G. (1998). "Moving Cultures: The Perilous Problems of Cultural Dichotomies in a Globalizing Society". ***American Psychologist***, 53(10), 1111-1120.
- Hertzberg, A. (1997). ***The Zionist Idea: A Historical Analysis and Reader***. Philadelphia and Jerusalem: The Jewish Publication Society.
- Hopf, T. (1998). "The Promise of Constructivism in International Relations Theory". ***International Security***, 23(1), 171-200.
- Howe, I. (1976). ***World of Our Fathers: The Journey of the East European Jews to America and the Life They Found and Made***. New York and London: Harcourt Brace Jovanovich.
- Internet: "AIPAC Says Settlements are 'not Something Determined by International Bodies'". (2019, November). *The Times of Israel*. Web: https://www.timesofisrael.com/liveblog_entry/aipac-says-settlements-are-not-something-determined-by-international-bodies/
- Internet: "Full Video and Transcript: Trump's Speech Recognizing Jerusalem as the Capital of Israel". (2017, December). *The New York Times*. Web:

<https://www.nytimes.com/2017/12/06/world/middleeast/trump-israel-speech-transcript.html>

Internet: “In Rare Jewish Appearance, George Soros Says Jews and Israel Cause Anti-Semitism”. *Jewish Telegraphic Agency*. Web: <https://www.jta.org/archive/in-rare-jewish-appearance-george-soros-says-jews-and-israel-cause-anti-semitism>

Internet: “Orthodox Union Bars Women from Serving as Clergy in its Synagogues”. (2017, February). *Jewish Telegraphic Agency*. Web: Orthodox Union bars women from serving as clergy in its synagogues - Jewish Telegraphic Agency (jta.org)

Internet: ADL. (December, 2017). “ADL Welcomes President Trump’s Announcement on Jerusalem; Calls for Focus on Peace Negotiations and Reducing Tensions”. Web: <https://www.adl.org/news/press-releases/adl-welcomes-president-trumps-announcement-on-jerusalem-calls-for-focus-on>

Internet: AIPAC. (April, 2021). “UNRWA Remains in Desperate Need of Fundamental Reform”. Web: <https://twitter.com/AIPAC/status/1379888924580053008>

Internet: AIPAC. (December, 2017). “AIPAC Statement on President Trump’s Jerusalem Announcement”. Web: https://twitter.com/AIPAC/status/938474069124665345?ref_src=twsrc%5Etfw

Internet: AJC. (2015). “AJC 2015 Survey of American Jews”. Web: <https://www.ajc.org/news/ajc-2015-survey-of-american-jews>

Internet: AJC. (2017a). “AJC 2017 Survey of American Jewish Opinion on U.S., Global Issues”. Web: AJC 2017 Survey of American Jewish Opinion on U.S., Global Issues | AJC

Internet: AJC. (2017b). “AJC Survey of American Jewish Opinion 2017”. Web: <https://www.ajc.org/survey2017>

Internet: AJC. (2018a). “AJC Comparative Surveys of Israeli, U.S. Jews Show Some Serious Divisions”. Web: <https://www.ajc.org/news/ajc-comparative-surveys-of-israeli-us-jews-show-some-serious-divisions>

Internet: AJC. (2018b). “AJC 2018 Survey of American Jewish Opinion”. Web: <https://www.ajc.org/news/survey2018>

Internet: AJC. (2019). “AJC 2019 Survey of American Jewish Opinion”. Web: <https://www.ajc.org/news/survey2019>

Internet: AJC. (2020). “New AJC Survey Reveals American Jewish Opinion Ahead of U.S. Elections”. Web: New AJC Survey Reveals American Jewish Opinion Ahead of U.S. Elections | AJC

Internet: APN. (April, 2021). “APN Welcomes Biden’s Resuming Aid to Palestinians”. Web: <https://peacenow.org/entry.php?id=37980#.YjHzJBBy3I>

Internet: APN. “They Say, We Say: There is no Palestinian Refugee Problem – the Problem is the UN”. Web: <https://peacenow.org/page.php?name=they-say-we-say-there-is-no-refugee-problem-the-problem-is-the-un#.YjHyLRBBY3I>

Internet: APN. “Where We Stand”. Web: <https://peacenow.org/page.php?id=3011#.YbiSWX1By3I>

Internet: Beinart, P. (June, 2010). “The Failure of the American Jewish Establishment”. *The New York Review*. Web: <https://www.nybooks.com/articles/2010/06/10/failure-american-jewish-establishment/>

Internet: Berger, Y. (August, 2017). “Netanyahu Vows to Never Remove Israeli Settlements from West Bank: ‘We’re Here to Stay, Forever’”. *Haaretz*. Web: <https://www.haaretz.com/israel-news/netanyahu-vows-to-never-remove-west-bank-settlements-we-re-here-to-stay-1.5446461>

Internet: Central Conference of American Rabbis. “Article Declaration of Principles”. Web: <https://www.ccarnet.org/rabbinic-voice/platforms/article-declaration-principles/>

Internet: Central Conference of American Rabbis. “Article The Guiding Principles of Reform Judaism”. Web: <https://www.ccarnet.org/rabbinic-voice/platforms/article-guiding-principles-reform-judaism/>

Internet: Cohen, S. M. (July, 2015). “New Poll: U.S. Jews Support Iran Deal, Despite Misgivings”. *Jewish Journal*. Web: <https://jewishjournal.com/news/united-states/176121/>

Internet: Edelman, A., Hurtado, L. and Holzberg, M. (March, 2019). “Several 2020 Democrats to Skip AIPAC Conference After Call to Boycott”. *NBC News*. Web: <https://www.nbcnews.com/politics/2020-election/several-2020-democrats-skip-aipac-conference-after-call-boycott-n986006>

Internet: Encyclopedia Britannica. “Middle Passage”. Web: <https://www.britannica.com/topic/Middle-Passage-slave-trade>

Internet: Federman, J. (January, 2019). “Israeli Settlement Activity Appears to Surge in Trump Era”. *AP News*. Web: <https://apnews.com/article/west-bank-donald-trump-israel-middle-east-international-news-f5a41dfb809c4de4868dc80930983d64>

Internet: Goldman, A. L. (January, 1988). “Israel is Rebuked on Arab Beatings”. *The New York Times*. Web: <https://www.nytimes.com/1988/01/25/world/israel-is-rebuked-on-arab-beatings.html>

Internet: Goodstein, L. (December, 2006). “Conservative Jews Allow Gay Rabbis and Unions”. *The New York Times*. Web: Conservative Jews Allow Gay Rabbis and Unions - The New York Times ([nytimes.com](https://www.nytimes.com))

Internet: Green, E. (July, 2017). “We’re Headed Toward One of the Greatest Divisions in the History of the Jewish People”. *The Atlantic*. Web: Conservative Rabbis Fight Over Intermarriage - The Atlantic

Internet: Harris, B. (May, 2007). "Chancellor Energizes Conservative Rabbis". *Jewish Telegraphic Agency*. Web: <https://www.jta.org/2007/05/01/united-states/chancellor-energizes-conservative-rabbis>

Internet: Himmelfarb, M. (June, 1973). "The Jewish Vote (Again)". *Commentary*. Web: The Jewish Vote (Again) - Milton Himmelfarb, Commentary Magazine

Internet: Huckabee, M. (June, 2018). "An Exclusive Interview with President Donald Trump". *TBN*. Web: <https://www.youtube.com/watch?v=fQf30lPtwrQ>

Internet: IfNotNow. "About; Our Principles". Web: <https://www.ifnotnowmovement.org/about>

Internet: IPF. "Statement of Principles". Web: <https://israelpolicyforum.org/principles/>

Internet: J Street. (August, 2018). "Trump Administration's Decision to Permanently Halt All Aid to Palestinian Refugee Agency Endangers Entire Religion". Web: <https://jstreet.org/press-releases/trump-administrations-decision-to-permanently-halt-all-aid-to-palestinian-refugee-agency-endangers-entire-region/#.Yi88nhBBy3I>

Internet: J Street. "Policy; Borders; Our Policy". <https://jstreet.org/policy/borders/#.YbiTpn1By3J>

Internet: J Street. "Thank You, Conference of Presidents!". Web: https://act.jstreet.org/sign/thank_you_malcolm/

Internet: J Street. "The Truth about UNRWA". Web: <https://jstreet.org/the-truth-about-unrwa/#.YjGcFRBBy3J>

Internet: Jackson, S. (April, 2018). "Jewish Voice for Peace Protests Gala Celebrating Pro-Israel Supporter". *Washington Square News*. Web: <https://nyunews.com/2018/04/15/04-16-news-jvp/>

Internet: Jewish Broadcasting Service (JBS). (November, 2017). "ZOA Gala 2017". Web: <https://www.youtube.com/watch?v=qn3kuX4jZJ8>

Internet: Jones, J. M. (February, 2007). "Among Religious Groups, Jewish Americans Most Strongly Oppose War". *Gallup News Service*. Web: <https://news.gallup.com/poll/26677/among-religious-groups-jewish-americans-most-strongly-oppose-war.aspx>

Internet: JStreetPAC. "Our Track Record". Web: <https://donate.jstreetpac.org/our-track-record/>

Internet: JVP. "JVP Supports the BDS Movement". Web: <https://jewishvoiceforpeace.org/jvp-supports-the-bds-movement/>

Internet: JVP. "Palestine/Israel 101; What Exactly is 'the Occupation'?". Web: <https://jewishvoiceforpeace.org/israeli-palestinian-conflict-101/>

Internet: JVP. "Policies; What's JVP's Position: One-State or Two?". Web: <https://jewishvoiceforpeace.org/faq/>

- Internet: Kampeas, R. (December, 2021). “After 70 Years on the Sidelines, AIPAC Will Now Officially Fundraise for Politicians”. *Jewish Telegraphic Agency*. Web: <https://www.jta.org/2021/12/16/politics/for-70-years-the-pac-in-aipac-hasnt-involved-fundraising-now-the-group-will-fundraise-for-politicians>
- Internet: Kampeas, R. (June, 2020). “AIPAC Tells Lawmakers It Won’t Push Back If They Criticize Annexation”. *Jewish Telegraphic Agency*. Web: <https://www.jta.org/2020/06/10/politics/in-a-dramatic-shift-aipac-gives-lawmakers-a-green-light-to-criticize-israel-over-annexation>
- Internet: Kampeas, R. (May, 2014). “In Presidents Conference Loss, Did J Street Win Fight for Mainstream Acceptance?”. *Jewish Telegraphic Agency*. Web: <https://www.jta.org/2014/05/01/united-states/in-presidents-conference-loss-did-j-street-win-its-fight-for-mainstream-acceptance>
- Internet: Kershner, I. (March, 2017). “Israel Approves First New Settlement in Decades”. *The New York Times*. Web: <https://www.nytimes.com/2017/03/30/world/middleeast/israeli-settlements-netanyahu.html>
- Internet: Klein, M. A. (September, 2018). “Trump Wisely Ends U.S. Funding to UNRWA”. *Breitbart*. Web: <https://www.breitbart.com/politics/2018/09/06/morton-klein-trump-wisely-ends-u-s-funding-to-unrwa/>
- Internet: Landau, N. and Sommer, A. K. (January, 2018). “Israel Says Jewish Voice for Peace on BDS Blacklist, Activists Will Not Be Allowed Entry”. *Haaretz*. Web: <https://www.haaretz.com/israel-news/israel-says-jewish-voice-for-peace-activists-will-not-be-allowed-entry-1.5729718>
- Internet: Makovsky, D. “Settlements and Solutions”. *The Washington Institute for Near East Policy*. Web: <https://www.washingtoninstitute.org/westbankinteractivemap/>
- Internet: Martinez, J. and Smith, G. A. (November, 2016). “How the Faithful Voted: A Preliminary 2016 Analysis”. *Pew Research Center*. Web: <https://www.pewresearch.org/2016/11/16/how-the-faithful-voted-a-preliminary-2016-analysis/>
- Internet: Massing, M. (February, 2002). “Deal Breakers”. *American Prospect*. Web: <https://prospect.org/features/deal-breakers/>
- Internet: Medina, J. (October, 2019). “2020 Democrats at J Street Conference Reflect New Tone on U.S.-Israel Relations”. *The New York Times*. Web: <https://www.nytimes.com/2019/10/28/us/democrats-israel-j-street-conference.html>
- Internet: Nathan-Kazis, J. (February, 2017). “IfNotNow Protests outside AIPAC Offices in New York”. *The Forward*. Web: <https://forward.com/fast-forward/363110/ifnotnow-protests-outside-aipac-offices-in-new-york/>
- Internet: Nauert, H. (August, 2018). “On U.S. Assistance to UNRWA”. *U.S. Department of State*. Web: <https://2017-2021.state.gov/on-u-s-assistance-to-unrwa/index.html>

Internet: Ngo, V. H. (2008). "A Critical Examination of Acculturation Theories". **Critical Social Work**, 9(1). Web: <https://ojs.scholarsportal.info/windsor/index.php/csw/article/view/5762>.

Internet: Open Secrets. "What is a PAC?". Web: <https://www.opensecrets.org/political-action-committees-pacs/what-is-a-pac>

Internet: Orthodox Union. (December, 2017). "Union of Orthodox Jewish Congregations of America Applauds President Trump's Historic Change of US Policy toward the Status of Jerusalem". Web: <https://advocacy.ou.org/union-orthodox-jewish-congregations-america-applauds-president-trumps-historic-change-u-s-policy-toward-status-jerusalem/>

Internet: Oxford English Dictionary. "Diaspora". Web: <https://en.oxforddictionaries.com/definition/diaspora>

Internet: PeaceNow. "Settlement Watch; Data". Web: <https://peacenow.org.il/en/settlements-watch/settlements-data/population>

Internet: Propublica. "American Israel Public Affairs Committee". Web: <https://projects.propublica.org/nonprofits/organizations/530217164>

Internet: Religious Action Center of Reform Judaism. "LGBTQ Rights and Position of the Reform Movement". Web: LGBTQ Rights and Position of the Reform Movement | Religious Action Center of Reform Judaism (rac.org)

Internet: RJC. (July, 2014). "RJC Supports Israel's Actions in Gaza". Web: https://www.rjchq.org/rjc_supports_israel_s_actions_in_gaza

Internet: Sales, B. (December, 2016). "Rallying against Trump and Jewish Organizations, IfNotNow Brings Young Leftist Jews to the Streets". *The Times of Israel*. Web: <https://www.timesofisrael.com/rallying-against-trump-and-jewish-organizations-ifnotnow-brings-young-leftist-jews-to-the-streets/>

Internet: Sales, B. (September, 2017). "Five Key Takeaways from a New Survey about Modern Orthodox Jews". *Jewish Telegraphic Agency*. Web: Five key takeaways from a new survey about Modern Orthodox Jews - Jewish Telegraphic Agency (jta.org)

Internet: Shalev, C. (May, 2014). "J Street's Rejection is a Milestone in the Growing Polarization of American Jews". *Haaretz*. Web: <https://www.haaretz.com/.premium-j-streets-rejection-a-jewish-milestone-1.5246847>

Internet: Spetalnick, M. and Farrell, S. (April, 2021). "U.S. Restores Assistance for Palestinians, to Provide \$235 Million in Aid". *Reuters*. Web: <https://www.reuters.com/article/us-palestinians-usa-blinken-idUSKBN2BU2XT>

Internet: Stoil, R. S. and Staff, T. (November, 2014). "Adelson: Palestinians an Invented People out to Destroy Israel". *The Times of Israel*. Web: <https://www.timesofisrael.com/adelson-palestinians-an-invented-people-out-to-destroy-israel/>

- Internet: Stolberg, S. G. (March, 2019). "Israel Lobby Convened in Washington Amid Fraying Bipartisanship and Rising Tension". *The New York Times*. Web: <https://www.nytimes.com/2019/03/23/us/politics/aipac-israel-trump-democrats.html>
- Internet: The Knesset. "The Law of Return 5710 (1950)". Web: <https://www.knesset.gov.il/laws/special/eng/return.htm>
- Internet: The Rabbinical Assembly. (January, 2018). "RA Executive Council Receives Blue Ribbon Commission Report on Standards of Practice". Web: RA Executive Council Receives Blue Ribbon Commission Report on Standards of Practice | The Rabbinical Assembly
- Internet: United Nations. "Global Issues; Refugees". Web: <https://www.un.org/en/global-issues/refugees>
- Internet: UNRWA. "UNRWA in Figures 2020-2021". Web: https://www.unrwa.org/sites/default/files/content/resources/unrwa_in_figures_2021_eng.pdf
- Internet: UNRWA. "Where We Work; Gaza Strip". Web: <https://www.unrwa.org/where-we-work/gaza-strip>
- Internet: URJ. (May, 2014). "Reform Movement Leader Responds to Vote to Keep J Street Out of Conference of Presidents". Web: <https://urj.org/press-room/reform-movement-leader-responds-vote-keep-j-street-out-conference-presidents>
- Internet: Vorspan, A. (May, 1988). "Soul-Searching". *The New York Times*. Web: <https://www.nytimes.com/1988/05/08/magazine/soul-searching.html>
- Internet: ZOA Campus. "Myth of Palestinian-Arab Refugees". Web: <https://campus.zoa.org/wp-content/uploads/sites/2/2015/05/FACT-SHEET-Palestinian-Arab-Refugees1.pdf>
- Internet: ZOA Campus. "Myth: Israel Occupies 'Palestine'/the 'West Bank'". Web: <https://campus.zoa.org/myth/myth-israel-occupies-palestine-the-west-bank/>
- Internet: ZOA Campus. "Myth: Settlements are the Obstacle to Peace". Web: <https://campus.zoa.org/myth/myth-settlements-are-the-obstacle-to-peace/>
- Internet: ZOA. (December, 2017). "ZOA Strongly Praises President Trump for Recognizing Jerusalem as Israel's Capital – Moving Embassy There". Web: <https://zoa.org/2017/12/10377237-zoa-strongly-praises-president-trump-for-recognizing-jerusalem-as-israels-capital-moving-embassy-there/>
- Internet: ZOA. (September, 2014). "If Pal. Arabs Attack Israel Because of Blockade, Why Aren't They Attacking Egypt?". Web: <https://zoa.org/2014/09/10258229-if-pal-arabs-attack-israel-because-of-gaza-blockade-why-arent-they-attacking-egypt-which-also-blockades-gaza/>
- Irele, A. (1965). "Negritude or Black Cultural Nationalism". *The Journal of Modern African Studies*, 3(3), 321-348.

- Kağıtçıbaşı, Ç. (2014). "Sonsöz: Kültürleşme ve Aile İlişkileri". *Türk Psikoloji Yazıları*, 17(34), 120-127.
- Kaplan, D. E. (2003). *American Reform Judaism: An Introduction*. New Brunswick, New Jersey and London: Rutgers University Press.
- Kaplan, D. E. (2009). *Contemporary American Judaism: Transformation and Renewal*. New York: Columbia University Press.
- Kaplan, D. E. (2012). "Judaism(s) in Contemporary America", A. T. Levenson (Editör). *The Wiley-Blackwell History of Jews and Judaism*. Malden, MA: Wiley-Blackwell, 489-513.
- Kaplan, D. E. (2013). *The New Reform Judaism: Challenges and Reflections*. Lincoln: University of Nebraska Press.
- Katzenstein, P. J. (1996). "Introduction: Alternative Perspectives on National Security", P. J. Katzenstein (Editör). *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics*. New York: Columbia University Press.
- Kenny, K. (2013). *Diaspora: A Very Short Introduction*. New York: Oxford University Press.
- Klier, J. (1994). "'Popular Politics' and the Jewish Question in the Russian Empire, 1881-2". *Jewish Historical Studies*, Vol. 33, 175-185.
- Kowert, P. A. (2010). "Foreign Policy and the Social Construction of State Identity", R. A. Denemark (Editör). *The International Studies Encyclopedia*. Chichester, UK: Wiley-Blackwell, 2479-2498.
- Krishnan, A. and Berry, J. W. (1992). "Acculturative Stress and Acculturation Attitudes Among Indian Immigrants to the United States". *Psychology and Developing Societies*, 4(2), 187-212.
- Küçük, M. (2014). "Uluslararası İlişkilerde Sosyal İnşacılık", R. Gözen (Editör). *Uluslararası İlişkiler Teorileri*. İstanbul: İletişim Yayınları, 325-377.
- Lenski, G. E. (1967). "Status Inconsistency and the Vote: A Four Nation Test", *American Sociological Review*. 32(2), 298-301.
- Levey, G. F. (1996). "The Liberalism of American Jews – Has It Been Explained?". *British Journal of Political Science*. 26(3), 369-401.
- Liebman, C. S. (1965). "Orthodoxy in American Jewish Life". *American Jewish Year Book*, Vol. 66, 21-92.
- Liebman, C. S. (2001). *The Ambivalent American Jew: Politics, Religion, and Family in American Jewish Life*. Skokie, Illinois: Varda Books.
- Lipset, S. M. (1960). *Political Man: The Social Bases of Politics*. Garden City, New York: Doubleday & Company, Inc..

- Lipset, S. M. and Raab, E. (1995). *Jews and the New American Scene*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Liu, S. (2015). *Identity, Hybridity and Cultural Home: Chinese Migrants and Diaspora in Multicultural Societies*. London and New York: Rowman & Littlefield International.
- Makovsky, D. (2019). "The Center and the Right: Examining Israel's Realigned Politics". *The Washington Institute for Near East Policy, Policy Notes 60*, 1-9.
- Mandel, I. A. (1950). "Attitude of the American Jewish Community Toward East-European Immigration as Reflected in the Anglo-Jewish Press (1880-1890)". *American Jewish Archives*, 3(1), 11-36.
- March, J. G. and Olsen, J. P. (1998). "The Institutional Dynamics of International Political Orders". *International Organization*, 52(4), 943-969.
- Marcus, J. R. (1958). "The Periodization of American Jewish History". *Publications of the American Jewish Historical Society*, 47(3), 125-133.
- Massarik, F. (1974). *National Jewish Population Study: Jewish Identity Facts for Planning*. New York, NY: Council of Jewish Federations and Welfare Funds.
- Mearsheimer, J. J. and Walt, S. M. (2007). *The Israel Lobby and U. S. Foreign Policy*. New York: Farrar, Straus and Giroux.
- Medding, P. Y. (1977). "Towards a General Theory of Jewish Political Interests and Behaviour"., *The Jewish Journal of Sociology*, 19(2), 115-144.
- Meyer, M. A. (1969-1970). "Caesar Seligmann and the Development of Liberal Judaism in Germany at the Beginning of the Twentieth Century". *Hebrew Union College Annual*, Vol. 40/41, 529-554.
- Meyer, M. A. (1995). *Response to Modernity: A History of the Reform Movement in Judaism*. Detroit, Michigan: Wayne State University Press.
- Michels, R. (1915). *Political Parties: A Sociological Study of the Oligarchical Tendencies of Modern Democracy*. New York: Hearst's International Library Co..
- Nadell, P. S. (1988). *Conservative Judaism in America: A Biographical Dictionary and Sourcebook*. Westport, Connecticut: Greenwood Press.
- Ohliger, R. and Münz, R. (2003). "Diasporas and Ethnic Migrants in Twentieth-Century Europe: A Comparative Perspective"., R. Münz and R. Ohliger (Editörler). *Diasporas and Ethnic Migrants: Germany, Israel and Post-Soviet Successor States in Comparative Perspective*. Taylor & Francis e-Library (2005), 2-15.
- Oppenheim, S. (1909). "The Early History of the Jews in New York, 1654-1664. Some New Matter on the Subject". *Publications of the American Jewish Historical Society*, No: 18, 1-91.
- Papastergiadis, N. (2000). *The Turbulence of Migration: Globalization, Deterritorialization and Hybridity*. Cambridge: Polity Press.

- Park, R. (1939). "The Nature of Race Relations", L. Copeland vd. (Editörler). ***Race Relations and the Race Problem***. Durham, NC: Duke University Press.
- Pencak, W. (2008). "American Jews in the Colonial Period", S. H. Norwood and E. G. Pollack (Editörler). ***Encyclopedia of American Jewish History***. Santa Barbara, CA: ABC-CLIO, 9-15.
- Peters, M. K. H. (2009). "Deuteronomion". A. Pietersma and B. G. Wright (Editörler). ***A New English Translation of the Septuagint***. New York: Oxford University Press, 141-173.
- Pettinger, A. (1998). "Enduring Fortresses: A Review of "Black Atlantic"". ***Research in African Literatures***, 29(4), 142-147.
- Pew Research Center. (2013). ***A Portrait of American Jews: Findings from a Pew Research Center Survey of U.S. Jews***. Washington, D.C.: Pew Research Center's Religion & Public Life Project.
- Pew Research Center. (2016). ***Israel's Religiously Divided Society: Deep Gulfs among Jews, as well as between Jews and Arabs, over Political Values and Religion's Role in Public Life***. Washington, D.C..
- Pew Research Center. (2021). ***Jewish Americans in 2020***. Washington, D.C.: Pew Research Center.
- Phillip, L. (2010). "Continuity, Change, and Authenticity in Toronto's 1990 Caribana Concert", J. M. Rahier, P. C. Hintzen and F. Smith (Editörler). ***Global Circuits of Blackness: Interrogating the African Diaspora***. Urbana: University of Illinois Press, 74-95.
- Portes, A. and Zhou, M. (1993). "The New Second Generation: Segmented Assimilation and Its Variants". ***The Annals of the American Academy of Political and Social Science***, 530(1), 74-96.
- Price, R. and Reus-Smit, C. (1998). "Dangerous Liaisons? Critical International Theory and Constructivism". ***European Journal of International Relations***, 4(3), 259-294.
- Pritsak, O. (1987). "The Pogroms of 1881". ***Harvard Ukrainian Studies***, 11(1/2), 8-43.
- Raphael, M. L. (2003). ***Judaism in America***. New York: Columbia University Press.
- Redfield, R., Linton, R. and Herskovits, M. (1936). "Memorandum for the Study of Acculturation". ***American Anthropologist, New Series***, 38(1), 149-152.
- Reiss, O. (2004). ***The Jews in Colonial America***. Jefferson, N.C.: McFarland & Company, Inc., Publishers.
- Reus-Smit, C. (2005). "Constructivism", S. Burchill, A. Linklater, R. Devetak, J. Donnelly, M. Paterson, C. Reus-Smit and J. True (Editörler). ***Theories of International Relations***. New York: Palgrave Macmillan, 188-212.

- Ritterband, P. (1997). "Counting the Jews of New York, 1900-1991: An Essay in Substance and Method". *Papers in Jewish Demography*, 199-228.
- Rosenswaike, I. (1960). "An Estimate and Analysis of the Jewish Population of the United States in 1790". *Publications of the American Jewish Historical Society*, 50(1), 23-67.
- Rosenthal, S. T. (2001). *Irreconcilable Differences?: The Waning of the American Jewish Love Affair with Israel*. Hanover and London: Brandeis University Press.
- Rynhold, J. (2015). *The Arab-Israeli Conflict in American Political Culture*. New York, NY: Cambridge University Press.
- Safran, W. (1991). "Diasporas in Modern Societies: Myths of Homeland and Return". *Diaspora: A Journal of Transnational Studies*, 1(1), 83-99.
- Safran, W. (2005). "The Jewish Diaspora in a Comparative and Theoretical Perspective". *Israel Studies*, (10)1, 36-60.
- Salgado, M. (2003). "Nonlinear Dynamics and the Diasporic Imagination"., M. Fludernik (Editor). *Diaspora and Multiculturalism: Common Traditions and New Developments*. Amsterdam and New York: Rodopi, 183-198.
- Saltzman, I. Z. (2017). "Not So "Special Relationship"?: US-Israel Relations During Barack Obama's Presidency". *Israel Studies*, 22(1), 50-75.
- Sam, D. L. (2006). "Acculturation: Conceptual Background and Core Components"., D. L. Sam and J. W. Berry (Editörler). *The Cambridge Handbook of Acculturation Psychology*. New York: Cambridge University Press, 11-26.
- Sam, D. L. and Berry, J. W. (2006). "Introduction"., D. L. Sam and J. W. Berry (Editörler). *The Cambridge Handbook of Acculturation Psychology*. New York: Cambridge University Press, 1-7.
- Sarna, J. D. (1992). "Louis D. Brandeis: Zionist Leader". *Brandeis Review*, 11(3), 22-27.
- Sarna, J. D. (1995). "The Evolution of the American Synagogue"., R. M. Seltzer and N. J. Cohen (Editörler). *The Americanization of the Jews*. New York and London: New York University Press, 215-229.
- Sarna, J. D. (2004). *American Judaism: A History*. New Haven: Yale University Press.
- Sasson, T. (2009). *The New Realism: American Jews' Views about Israel*. New York, NY: American Jewish Committee.
- Sasson, T. (2014). *The New American Zionism*. New York and London: New York University Press.
- Sasson, T., Phillips, B., Kadushin, C. and Saxe, L. (2010). *Still Connected: American Jewish Attitudes about Israel*. Waltham, MA: Cohen Center for Modern Jewish Studies at Brandeis University.

- Sayegh, L. and Lasry, J.-C. (1993). "Immigrants' Adaptation in Canada: Assimilation, Acculturation, and Orthogonal Cultural Identification". *Canadian Psychology*, 34(1), 98-109.
- Schwartz, S. H. ve Huismans, S. (1995). "Value Priorities and Religiosity in Four Western Religions". *Social Psychology Quarterly*, 58(2), 88-107.
- Schwartz, S. J., Unger, J. B., Zamboanga, B. L. and Szapocznik, J. (2010). "Rethinking the Concept of Acculturation: Implications for Theory and Research". *American Psychologist*, 65(4), 237-251.
- Schweitzer, F. (2009). "History of Jewish Persecution and Expulsion", M. A. Ehrlich (Editör). *Encyclopedia of the Jewish Diaspora: Origins, Experiences, and Culture*. Santa Barbara, CA: ABC-CLIO, 95-103.
- Searle, J. R. (1995). *The Construction of Social Reality*. New York: The Free Press.
- Seliktar, O. (2002). *Divided We Stand: American Jews, Israel, and the Peace Process*. Westport, CT: Praeger.
- Seliktar, O. (2007). "The Changing Identity of American Jews, Israel and the Peace Process", D. Ben-Moshe and Z. Segev (Editörler). *Israel, the Diaspora, and Jewish identity*. Brighton, England: Sussex Academic Press, 124-137.
- Shafir, G. and Peled, Y. (2004). *Being Israeli: The Dynamics of Multiple Citizenship*. UK: Cambridge University Press.
- Shain, Y. (2000). "American Jews and the Construction of Israel's Jewish Identity". *Diaspora: A Journal of Transnational Studies*, 9(2), 163-201.
- Shain, Y. and Barth, A. (2003). "Diasporas and International Relations Theory". *International Organization*, 57(3), 449-479.
- Sheffer, G. (1986). "A New Field of Study: Modern Diasporas in International Politics", G. Sheffer (Editör). *Modern Diasporas in International Politics*. New York: St. Martin's Press, 1-15.
- Sheffer, G. (2003). *Diaspora Politics: At Home Abroad*. New York: Cambridge University Press.
- Shepperson, G. (1968). "The African Abroad or the African Diaspora", T. O. Ranger (Editör). *Emerging Themes of African History*. Nairobi: East African Publishing House, 152-176.
- Sklare, M. and Greenblum, J. (1967). *Jewish Identity on the Suburban Frontier: A Study of Group Survival in the Open Society*. New York: Basic Books.
- Smeltz, D., Daalder, I., Friedhoff, K., Kafura, C., and Helm, B. (2020). *Divided We Stand: Democrats and Republicans Diverge on US Foreign Policy*. The Chicago Council on Global Affairs.

- Sorin, G. (1989). "Tradition and Change: American Jewish Socialists as Agents of Acculturation". *American Jewish History*, 79(1), 37-54.
- Sorin, G. (1990). *The Nurturing Neighborhood: The Brownsville Boys Club and Jewish Community in Urban America, 1940-1990*. New York and London: New York University Press.
- Sorin, G. (1993). "Mutual Contempt, Mutual Benefit: The Strained Encounter Between German and Eastern European Jews in America, 1880-1920". *American Jewish History*, 81(1), 34-59.
- Sorin, G. (1997). *Tradition Transformed: The Jewish Experience in America*. Baltimore, Maryland: The Johns Hopkins University Press.
- Sorin, G. (2008). "East European Jewish Immigration", S. H. Norwood and E. G. Pollack (Editörler). *Encyclopedia of American Jewish History*. Santa Barbara, CA: ABC-CLIO, 36-43.
- Steiman, L. B. (1998). *Paths to Genocide: Antisemitism in Western History*. Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Sussman, L. J. (2008). "Reform Judaism", S. H. Norwood and E. G. Pollack (Editörler). *Encyclopedia of American Jewish History*. Santa Barbara, CA: ABC-CLIO, 74-82.
- The Maccabaeans*, 27(July, 1915).
- Thietart, R. A. and Forgues, B. (1995). "Chaos Theory and Organization". *Organization Science*, 6(1), 19-31.
- Tivnan, E. (1987). *The Lobby: Jewish Political Power and American Foreign Policy*. New York, N.Y.: Simon and Schuster.
- Tölölyan, K. (1991). "The Nation-State and Its Others: In Lieu of a Preface". *Diaspora: A Journal of Transnational Studies*, 1(1), 3-7.
- Tölölyan, K. (1996). "Rethinking Diaspora(s): Stateless Power in the Transnational Moment". *Diaspora: A Journal of Transnational Studies*, 5(1), 3-36.
- Tölölyan, K. (2007). "The Contemporary Discourse of Diaspora Studies". *Comparative Studies of South Asia, Africa and the Middle East*, 27(3), 647-655.
- Trencher, M. L. (2017). *The Nishma Research Profile of American Modern Orthodox Jews*. Nishma Research.
- Truman, H. S. (1956). *Years of Trial and Hope – Memoirs by Harry S. Truman (Vol. 2)*. New York: Signet Book.
- Turetsky, Y. and Waxman, C. I. (2011). "Sliding to the Left? Contemporary American Modern Orthodoxy". *Modern Judaism – A Journal of Jewish Ideas and Experience*, 31(2), 119-141.

- Urofsky, M. I. (1974). "Zionism: An American Experience". *American Jewish Historical Quarterly*, 63(3), 215-230.
- Urofsky, M. I. (1978). *We Are One! American Jewry and Israel*. Garden City, N. Y.: Anchor Press/Doubleday.
- Urofsky, M. I. (1995). "Zionism and American Politics", R. M. Seltzer and N. J. Cohen (Editörler). *The Americanization of the Jews*. New York and London: New York University Press, 151-164.
- Urofsky, M. I. (2008). "American Zionism to the Founding of the State of Israel", S. H. Norwood and E. G. Pollack (Editörler). *Encyclopedia of American Jewish History*. Santa Barbara, CA: ABC-CLIO, 203-208.
- Wald, K. D. (2019). *The Foundations of American Jewish Liberalism*. New York, NY: Cambridge University Press.
- Ward, C. (2001). "The A, B, Cs of Acculturation", D. Matsumoto (Editör). *The Handbook of Culture and Psychology*. New York: Oxford University Press, 411-445.
- Waxman, D. (2010). "The Israel Lobbies: A Survey of the Pro-Israel Community in the United States". *Israel Studies Forum*, 25(1), 5-28.
- Waxman, D. (2016). *Trouble in the Tribe: The American Jewish Conflict over Israel*. Princeton and Oxford: Princeton University Press.
- Waxman, D. (2019). *The Israeli-Palestinian Conflict: What Everyone Needs to Know*. New York, NY: Oxford University Press.
- Weinryb, B. D. (1955). "East European Immigration to the United States". *The Jewish Quarterly Review*, 45(4), 497-528.
- Weisberg, H. F. (2019). *The Politics of American Jews*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Weisberg, H. F. (2020). "The Presidential Voting of American Jews". A. Dashefsky and I. M. Sheskin (Editörler). *American Jewish Yearbook 2019: The Annual Record of the North American Jewish Communities Since 1899*, Vol. 119, 39-90.
- Wendt, A. (1992). "Anarchy is what States Make of it: The Social Construction of Power Politics". *International Organization*, 46(2), 391-425.
- Wendt, A. (1994). "Collective Identity Formation and the International State". *The American Political Science Review*, 88(2), 384-396.
- Wendt, A. (1995). "Constructing International Politics". *International Security*, 20(1), 71-81.
- Wendt, A. (1996). "Identity and Structural Change in International Politics", Y. Lapid and F. Kratochwil (Editörler). *The Return of Culture and Identity in IR Theory*. Boulder, US: Lynne Rienner Publishers, 47-64.

- Wendt, A. (1999). *Social Theory of International Politics*. New York: Cambridge University Press.
- Wertheimer, J. (1993). *A People Divided: Judaism in Contemporary America*. Hanover and London: Brandeis University Press.
- Wertheimer, J. (2018). *The New American Judaism: How Jews Practice Their Religion Today*. Princeton and Oxford: Princeton University Press.
- Williams, P. (2013). *Paul Gilroy*. London and New York: Routledge.
- Wolf, E. R. (1982). *Europe and the People Without History*. Berkeley: University of California Press.
- Yavuz, H. (2017, 10 Kasım). “Ori Nir ile İsrail-Filistin Çatışması Üzerine Mülakat”. Washington, D.C..
- Yavuz, H. (2017, 14 Kasım). “Michael Koplow ile İsrail-Filistin Çatışması Üzerine Mülakat”. Washington, D.C..
- Yavuz, H. (2017, 2 Kasım). “Seth Morrison ile İsrail-Filistin Çatışması Üzerine Mülakat”. Skype.
- Yavuz, H. (2017, 20 Aralık). “Alan Ronkin ile İsrail-Filistin Çatışması Üzerine Mülakat”. Washington, D.C..
- Yavuz, H. (2017, 6 Kasım). “David Makovsky ile İsrail-Filistin Çatışması Üzerine Mülakat”. Washington, D.C..
- Yavuz, H. (2018, 11 Ocak). “Jonah Dov Pesner ile İsrail-Filistin Çatışması Üzerine Mülakat”. Washington, D.C..
- Yavuz, H. (2018, 16 Şubat). “Ilya Braverman ile İsrail-Filistin Çatışması Üzerine Mülakat”. Washington, D.C..
- Yavuz, H. (2018, 5 Şubat). “Paul L. Scham ile İsrail-Filistin Çatışması Üzerine Mülakat”. College Park, Maryland.
- Yavuz, H. (2018, 6 Mart). “Sarah Brammer-Shlay ile İsrail-Filistin Çatışması Üzerine Mülakat”. Skype.
- Yavuz, H. ve Okur, M. A. (2018). “Reactions of the American Jews to Trump’s Jerusalem Embassy Move: Continuation of the Historical Pattern?”. *Alternatives: Global, Local, Political*, 43(4), 207-221.
- Zehfuss, M. (2001). “Constructivism and Identity: A Dangerous Liaison”. *European Journal of International Relations*, 7(3), 315-348.
- Zehfuss, M. (2004). *Constructivism in International Relations: The Politics of Reality*. UK: Cambridge University Press.

Zhou, M. (1997). "Segmented Assimilation: Issues, Controversies and Recent Research on the New Second Generation". *International Migration Review*, 31(4), 975-1008.

EK-1. Mülakat Soruları

1. Hamas'ın 2007'de kontrolü ele geçirmesinden bu tarafa, İsrail Gazze'yi abluka altına aldı ve Gazze'ye karşı üç askeri operasyon gerçekleştirdi. İsrail, abluka ve operasyonlarını Hamas'ı zayıflatmak ve roket saldırılarını durdurmak gibi gerekçelere dayandırıyor. İsrail'in güvenlik kaygılarını göz önünde bulundurarak, bu eylemleri nasıl değerlendiriyorsunuz? Sizce bu yöntemler İsrail'in çıkarlarına hizmet ediyor mu?
2. Doğu Kudüs dahil edildiğinde, şu anda Batı Şeria'da yaklaşık 600 bin yerleşimci yaşıyor. Benjamin Netanyahu, Ağustos ayı sonunda yaptığı konuşmada, Batı Şeria'daki yerleşimlere atıfta bulunarak, "Sonsuza kadar kalmak için buradayız" dedi. İsrail'in yerleşim politikası hakkında ne düşünüyorsunuz? Bu politikanın, İsrail-Filistin çatışması üzerinde ne tür etkilerde bulunduğu kanaatindeyiz?
3. 1967 Savaşı'ndan kısa bir süre sonra İsrail Doğu Kudüs'ü ilhak etti ve 1980'de Knesset, tam ve birleşik Kudüs'ün İsrail'in başkenti olduğunu ilan eden bir yasa çıkardı. Diğer tarafta ise Filistinliler, Doğu Kudüs'ü müstakbel Filistin Devleti'nin başkenti olarak görüyor ve Kudüs'ün statüsü konusundaki bu anlaşmazlık, İsrail ile Filistinliler arasındaki temel ihtilaf noktalarından biri olmayı sürdürüyor. Bu bağlamda, Kudüs'ün statüsü ve geleceği hakkındaki görüşleriniz nelerdir? Ayrıca Trump'ın Büyükelçilik kararıyla ilgili ne düşünüyorsunuz?
4. İsrail-Filistin çatışmasının en çetrefilli meselelerinden biri Filistinli mültecilerdir. İsrail, Filistinlilerin geniş çaptaki göçünün Yahudi çoğunluğu tehdit edeceği gerekçesiyle, bu insanların, kendilerinin veya atalarının 1948 öncesindeki evlerine dönmelerine müsaade etmiyor. Filistinli mülteciler hakkındaki görüş ve önerileriniz nelerdir? Mülteci sorununu çözmek için ne gibi adımlar atılabilir?
5. İsrail-Filistin çatışmasının bir İsrail-Filistin barışına dönüşebilmesi için nasıl bir çözüm benimsenmelidir?
6. Amerikan Yahudileri olası bir çözüme ulaşmada nasıl bir rol oynamalıdır? Konuyla ilgili olarak, siz ve kuruluşunuz ne tür faaliyetlerde bulunuyorsunuz?

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : Yavuz, Hamza
Uyruğu : Türkiye Cumhuriyeti

Eğitim Derecesi	Okul/Program	Mezuniyet Yılı
Yüksek Lisans	Gazi Üniversitesi, S.B.E./Uluslararası İlişkiler A.B.D.	2013
Lisans	Gazi Üniversitesi, İ.İ.B.F./Uluslararası İlişkiler Bölümü	2011
Lise	İbni Sina Lisesi	2006

İş Deneyimi, Yıl	Çalıştığı Yer	Görev
2018 – devam ediyor	Kastamonu Üniversitesi	Araştırma Görevlisi
2012-2018	Gazi Üniversitesi	Araştırma Görevlisi

Yabancı Dili

İngilizce

Yayınlar

- Yavuz, H. ve Okur, M. A. (2018). “Reactions of the American Jews to Trump’s Jerusalem Embassy Move: Continuation of the Historical Pattern?”. *Alternatives: Global, Local, Political*, 43(4), 207-221.
- Yavuz, H. (2016). “Suriye-İsrail İlişkileri: Çatışma ve Çözumsuzlük Üzerine İnşa Edilen Bir Tarih”, M. A. Okur ve N. Salık (Editörler). *Bağımsızlıktan Arap Baharına Suriye: İç ve Dış Politika*. Nobel, 361-389.
- Yavuz, H. (2015). “Konstrüktivist Yaklaşım Çerçevesinde Ermeni Kimliğinin İnşası ve Ermenistan Dış Politikasına Yansımaları”, S. Tamçelik (Editör). *Ermenistan: Tarih, Hukuk, Dış Politika ve Toplum*. Gazi Kitabevi, 193-217.
- Yavuz, H. (2014). “İran’ın Etnik Kompozisyonu ve Siyasal Güç Açısından Etkileri”, S. Tamçelik (Editör). *İran: Değişen İç Dinamikler ve Türkiye-İran İlişkileri*. Gazi Kitabevi, 81-101.

GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR..

